Tolnai István

Feltámadásom története

Magvető

Tolnai István a két háború közti irodalom méltatlanul elfelejtett írója. 1943-ban pusztult el a keleti fronton. Válogatott prózai írásainak a kiadásával a szocialista irodalmi hagyományok ápolását szolgálja a Magvető Könyvkiadó. Tolnai neve nem volt ismeretlen a felszabadulás előtt sem. Egyik önállóan megjelent kis könyvét s néhány szép novelláját megérdemelten méltatta az akkori baloldali sajtó. Ez a válogatott gyűjtemény az író hagyatékában maradt, eddig ismeretlen kisregényét, a *Sámson*-t és hat legszebb novelláját tartalmazza. A regény döbbenetes erővel mutatja be a Horthy-korszak társadalmának legelesettebb rétegeit. A meseelemekkel telitűzdelt fejezetek egymásba tolulva, nagy áradásokkal hömpölygve hozzák felszínre, szemünk elé a falu népének névtelen seregét. A kastély árnyékában lázongó parasztok erejét, bátorságát a regény hőse: Sámson testesíti meg. Népmesei hangulatú, szinte biblikus szépségű kisregényét mintha folytatná novelláiban is: ezek az elbeszélések is a szegénység hiábavaló vállalkozásának a kudarcát mutatják, a múlt rendszer embertelenségét bírálják. Meseszerű történetei a valósághoz kötődnek, az életről szólnak – a szinte életrajzszerű *Feltámadásom története* című kiemelkedő novellája éppen úgy, mint kisebb elbeszélései.

Tolnai István

Feltámadásom története

Tolnai István

Feltámadásom története

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 1966

Védőborító és kötésterv: Pécsi Gábor

© *Tolnai István, 1966*

HÁROM MESE

I.

Egy napon Silup ráfújódott egy felhőre, és a Sivatagból áthajókázott az Alföldre. Sokáig utazott, elgémberedett, és egy zsombék mellett több napig vasalta a boszorkányszél, amíg ismét megfonta régi, ösztövér formáját. Silup összeállt. Egypár ökörnyállal még megcérnázta testét, hogy szét ne omoljon, mert Silup homokból volt. Gondolta, jó lesz kiöltözni utolsó divat szerint, ezért hagyta kissé eláztatni magát a langyos esővel, hogy valami sötétebb gúnyát is felragasszon, és rátapassza magára a fekete televényt kabátnak, amint illik errefelé. Silup fintorgott és savanyúskodott, mert az esőt nem szerette, és meg nem állta, kis időre se, hogy elő ne vegye pipáját, és mélyen kiszárítsa vele sivatagi, kicserzett tüdejét, amelyet megprüszköltetett még a kevés eső is.

Silup pipázott, és a porfellegeket ráfújta nadrágszárára gondosan, s a végén ott állott finom, szürkéssárga pantallóban és sötét kabátban. Nem mondta volna rá senki, hogy ő Silup, ha nem néznek a szemébe, mert a szeme porból volt, és azt minden percben kifújta a szél a világ minden tája felé, hogy mindent lásson, amerre csak kiszárítanivaló akad.

A szeme millió apró szemcséjét aztán hangyákkal sze-

dette össze, és úgy tette vissza, mint más a spórkasszába a garast.

Silup szétnézett az alföldi tikkadt tájon, és meg volt elégedve. Ez jó lakás, itt szeretek, mondta, van itt még egypár fa, igaz, de majd kigyomláljuk, elbontjuk, befedjük, s szebb lesz, mint a Szahara. Ez a pár viskó nem számít. Nálunk is vannak régi templomok, de majd azokkal is végzek. Itt értelmes emberek laknak. Pár szóval megmagyarázom nekik, hogy semminek sincs értelme, és akasszák mielőbb fel magukat. Lám, így ez a pár fa egyenesen jó. Ha nem volna, csinálni kéne, és csinálni még akasztófát is butaság.

Ilyeneket krákogott maga elé Silup. A hangja olyan volt, mint mikor valaki foga alá vesz egy marék homokot és ráharap.

– Tetszeni fog nekik a hangom, bizonyos. Nekem is tetszik. Ha az ember magyaráz, apróságokkal is kell törődnie, nem mintha hiú volnék.

Így lassan beért a faluba.

A falu közepén egyszerre csak megállt. Az egyik ház körül sok-sok ember csendesen suttogott. Silup a fülét hegyezte. Aztán elfintorította az orrát, úgyhogy majdnem leesett, mert homokból volt az is, és csak egy kis oltott mésszel volt megerősítve.

Az emberek öntözésről beszéltek. Ültetés, káposzta, saláta, krumpli és más csúnya szavak ütötték meg Silup fülét. Silup megborzadt.

– Igen. Ideje. Legfőbb ideje volt eljönnöm. Tönkre akarják nekem tenni ezt a szép vidéket, és mit mondok majd odahaza, ha hagyom.

Aztán szemügyre vette pontosan, mit is csinálnak tulajdonképpen. Hát nemcsak beszéltek, de még simogat-

ták is a falakat, mert benne lakott az ő emberük, akit szerettek. Silup fogta magát, és egyenesen az ajtónak tartott. De be kellett látnia, hogy meggondolatlanul cselekedett, mert valaki elébe állott, és ezt mondta: Mi jut eszedbe! Meg akarod zavarni a napkakas fiát?

Silup fitymálva végigmérte az ájtatos szemű legényt. Nem szólt egy szót se, félreállt. De az arcát ravaszul szélnek fordította, kifújatta porszemét, és egyenesen bepermetezte a szobába, ahol a napkakas fia lakott.

Odabent Silup millió porszeme nekiment mindennek: megtapintották a szekrényeket, tetejükön a piros almákkal, széket, asztalt, a nagy rajzolótáblát a kifeszített papírral fölötte, és elhomályosították a fekete, gondos feliratot, amint végigperegtek rajta, míg csak le nem tapintották: *öntözőmű.*

De a napkakas fiát nem látták sehol. Csak egy rajzolgató embert láttak kopaszodó fejjel, aki mindig újabb és újabb vonalakat huzigált a táblára gonddal, lassan, közben gondolkozott, és gyakran tanácstalanul megállt hosszan.

– Milyen por van itt – sóhajtotta a rajzoló ember. – Ki kell nyitnom az ablakot.

A silupszemek a huzatban táncolni kezdtek. Fele rögvest visszaröppent gazdája üregébe, és ott ezt mondta:

– Nincs bent semmi. Vonalakat huzigál egy kopasz.

– Ez az egész?

– Ez.

De a következő percben az újabb porszemek mást mondtak:

– A kopasz a napkakas fia.

– A kopasz?

– Ő. Mikor egy nagyot húz végig a táblán, hirtelen,

mindjárt azután, hogy hosszan nem csinált semmit, kigyullad homlokán egy kacskaringós, aranyos toll.

– Úgy.

Újabb porszemek hullottak, ezek pedig ezt adták hírül: sok apró, aranyos pihével van tele a homloka. Olyankor látszik, amikor a nagy kacskaringós rászáll és rezeg. A pihék is rezegnek. Ő a napkakas fia.

Ekkor Silup elkezdett túrni. Túrt egy egész vakondtúrásnavalót, aztán behajolt a buckába és beszólt:

– Hangyák, jöjjenek Siluphoz. Si-Si-Siluphoz.

Nemsokára Silup szép, sárgásszürke pantallója feketéllett a hangyáktól. Silup kiadta a rendelkezést:

– Eridjetek! Hozzátok ki a szemeimet.

A hangyák elindultak. Silup pedig addig állt az ablak előtt, amíg csak elővette pipáját, és csendesen füstölni kezdett. Körülötte prüsszögés támadt, mert port pipázott. Kiürült hamarosan a fal körül minden. Silup kifüstölte az ájtatosokat, mert fel akarta rajzolni finom, bodros silupfüsttel a feliratot, azt: Itt lakik Csodabogár.

Kisvártatva Silup elment, ki a piacra, kicsit tréfálkozni. Hamarosan jókedve kerekedett, mert szépet hallott. Egy idegen járt a faluban, és kérdezte, merre van a bíró háza. Azt felelték neki, csak menjen egyenest, mindjárt ott lakik a Csodabogár mellett.

Silup kuncogott.

Egy lányka jött cekkerekkel, és megállt az árusok előtt. Főzőkanalat kért, és azt mondta: Ne számolj drágán, mert a Csodabogárnak viszem. Silup egyre kuncogott, és az árusok közé állt. Bebújt a bőrükbe, s aki kanalat kért, annak egy üveg törkölypálinkát nyomott a kezébe, fazék helyett cérnát adott, paprika helyett port, harisnya helyett rovarirtót, szalonna helyett légyfogót.

Silupnak jó napja volt. Majd visszament a Csodabogár háza elé, mert ő volt itt a legfontosabb.

A Csodabogár éppen kilépett a kapuján, hóna alatt nagy csomaggal, összetekerve benne a sok vonal, amit éjt-napot összetéve ráhuzigált, hogy megtermékenyítse a bolgárföldeket okosan, becsövezze a vizet a házakba, lecsapolja a mocsarat a kertek alól, mindent oda vigyen, ahová kell, szolgájává tegye Silup legnagyobb ellenségét, úgyhogy Silupnak futnia kelljen a faluból, az országból, vissza oda, ahonnan jött.

– No, de megállj!

Silup mögé szegődött, és pipára gyújtott. Nagyokat szippantott, és egyenesen befüstölt a papírok közé.

A ház előtt, ahová a Csodabogár igyekezett, a bíró kint állt a tornácon. Silup meggyorsította lépteit, és ott termett. Dohányzacskójából egy pipáravalót a tenyerébe vett és odanyújtotta: Jobb ez, mint a flastrom, jobb ez, mint a pálinka, ha rosszkedvű, felderül, struccmadár gyomlálta, szép lány megrágcsálta, kígyók duruzsolták, vizslák szimatolták, pókok tapintották, nyám-nyám-nyám, *jaj* de jó, éppen bírónak való.

De mert ezt a dohányt csak olyan pipából lehetett szívni – amilyen Silupnak volt, átnyújtotta nyájasan azt is. Mire a Csodabogár odaért, a bíró már pipázott.

A pipától a bíró szeme megváltozott. Borús lett, savós. Nagy csendesség szállt minden tagjába, olyan, amilyent még soha nem kóstolt. Izgő-mozgó feje búbja elpihent, és még a csizmáján a subick is ellustult.

– Jó?

A bíró bólintott.

– No lám.

Ekkor a Csodabogár odaért, és nagy hangosan szólt:

– Megjöttem. Elkészültem. Pontos minden, mint a parancsolat, úgy fogunk öntözni, mint húsvétkor, annyi salátánk lesz, hogy a nyúlnak is sok: Ide nézzen!

Azzal már terítette is ki a lepedőket, amikről a víz folyását akarta magyarázni. De a bíró nem mozdult.

– Nos? Hát tán nem akar öntözni?

A bíró félrenézett:

– Öntözni? Minek?

– Ne bolondozzék! Nézze hát ezeket a rajzokat, elkészültem, nem hallja?!

– Mi ez? – dunnyogta a bíró halkan. S valóban, véges-végig a lapokat belepte a por, ahogyan Silup sutytyomban összefüstölte, és olyan volt minden, mintha kaszáspók mászott volna végig rajta tintás lábbal.

A Csodabogár megtorpant. Lekókadt a feje, és elborította szemét a könny. Silup megcsóválta fejét, aztán így szólt:

– Adja oda kicsit neki a pipát, bíró uram. Olyan dohányom van, mint senkinek. Ez a fájást kihúzza, ha szomorú, felderül, struccmadár gyomlálta, szép lány megrágcsálta, kígyók duruzsolták, vizslák szimatolták, pókok tapintották, nyám-nyám-nyám, jaj de jó, Csodabogárnak való.

De a bíró így felelt:

– Ezt a pipát többé vissza nem adom.

– De hát csak egy pillanatra!

– Egy pillanatra se.

– Tudja, mit? Hát akkor adok magának is egyet. – Azzal Silup már tömte is, már nyújtotta, már gyújtotta, egy-kettő, és a pipázás hármasban megkezdődött. Silup hunyorgott s rákezdte:

– Hát mikor fogunk öntözni?
A Csodabogár tágra nyitotta szemét:
– Öntözni? Minek?
– Mégis kell az, hadd nőjön a saláta.
– Saláta? Minek?
– Hát akkor a paraj, a répa, a krumpli!
– Paraj? Répa? Krumpli? Minek?

Silup fogta magát, nagyot rikkantott, poros, sárga lábát csárdásra szedte, végigporzott a faluban úgy, mintha vásári szekerek vágtattak volna végig százával, mert jól ment neki, mert haladt, felrepült a levegőégbe, a hideg hold köré, és diadalmasan felrajzolta nagy ákombákom bodros silupbetűkkel a kék égboltra: Minek? Minek?

*

A nagy ákombákomok a levegőben porzottak, szikráztak, és lassan leszálltak a falu fölé. Ellepték a házak tetőit, betelepedtek az ablakokba, csuprokba, rászálltak a tehenek tőgyeire, orrokba, torkokba, s a tehenek minektejet adtak, s a torkok mineknyálat prüsszögtek, az egész falu gabonája kérdőjelre csavarodott, s az eső is habozott, lehulljon-e vagy se. Derekukból kimozdultak a cölöpök csáléra és félegyenesre, a telegráfpóznák visszaköpték az üzeneteket, és minden repedés már csak Silup pipájáért tátogott. Baglyok, hollók szálltak a drótokra, gitároztak erős csőrükkel az acélhúrokon, silupszerenádot pengettek ki rajtuk, és még a szélben hajló fák is csak legyintettek. Amidőn pedig a vakolat mind leugrált már a téglákról, a kapuk kifordult térdkalácsai ide-oda nyikorogva azt visították naphosszat: Sii-lup, Siii-lup, a házak kitekerték csípőjüket elomlási akaratban, akkor Silup végignézett

a falun, és ezt mondta: Na most már mégis kezd ennek a falunak valamelyest pofája lenni.

*

Silupfalvától keletre egy kis, éles csúcsú hegy terül. Mögötte, ha feljön a nap, a kis csúcs belefúródik, és olyan lesz, mint a narancs, ha belenyisszentettek. Ebből a kis nyisszentésből repül ki reggelenként a napkakas. Azt mondják, a hegy mögött tanyázik Lár, két állatjával, akiket Silup nyomába kerget, ha már nagyon nem tetszik neki. Elöl repül a napkakas acéltrombitával a torkában, és utána Bucsány, a gyémántszőrű bölény, a világ bikája.

Egy reggel nagy kukorékolás támadt a hegy felől. De a falu aludt tovább. Egyedül a Csodabogár ébredt fel. Felébredt, mert a hang ismerős volt, a lábujjában egy kis halvány ér még visszareszketett a hívásra. Lassan botorkálva kisántikált. A hegy felől egy fényes, csillogó nyíl indult, s a Csodabogár felismerte, hogy ez a napkakas csőre, amelyből villogva, harsogva, mint a piros orkán kukorékolt az acéltrombita.

S valóban, kacskaringós, színarany tollával jött a napkakas, egyenesen felé. Megrezzentette szárnyait többször feje felett, lefújta fejéről a szürkéssárga port, belekukorékolt a füleibe, megtöltötte lógó nadrágszárát kakaskodó berzenkedéssel, és a vállára szállt:

– Kukorikú! De megsápadtál, de elkókadtál! Hol van fejedről a sok aranyos toll? Hol van az aranyos csőrceruzád, hol?

De a napkakas fia csendesen szólt:

– Silup eljött.

– Kukorikú! De eljöttem én is! Ahol én vagyok, ott

van Silup is. De te ne felejtsd el, hogy te vagy a napkakas fia. Valamikor a baromfiudvaron megtépáztak engem is, azért a tollam kinőtt, mert én vagyok a napkakas. Kukorikú! A tollaimon járjon az eszed, és akkor a faluból Silupot kikergeted.

Jött és ment. Visszaszállt a napba. Abba a kis cikkelybe, amit az éles csúcsú hegy vágott bele, és a nap ismét kikerekedett.

A napkakas fia pedig állt és mosolygott. A fején ott porzott, hullámzott a sok aranyos pihe, és a koponyáján belül ott érezte a napkakas acélcsőrét, s az vagdosta, metszette a sok ráterülő ködfelleget. Kihúzta magát, pipes lett a lépése, s a háza faláról leseperte a Csodabogár cégért, hogy ráírja aranyos napbetűkkel büszkén: Itt a napkakas fia lakik. Aztán kitárta szélesen ablakait, és az alvó falu felé tölcsért csinálva tenyeréből kiáltotta:

– Silup, gyere! Hát ha akarsz, gyere!

Silup épp a templom tornyán gubbasztott, s a keresztet görbítgette, hogy olyan legyen, mint egy makrapipa, amiért a falunak annyira ízlett a siluposibuk. A kiáltást hallotta, de nem nagyon sietett. Aprólékosan javítgatta az új templomdíszt, hogy jól álljon, hosszú évszázadokon át, mert immár Silup végképp berendezkedett.

– Kiáltozz csak, komám! – dunnyogta Silup. – Ugyan mi sürgős dolga van a világon, bármi történik, korán történik. – És csak bíbelődött a kereszttel, itt is javított rajta, ott is, és jó órába telt, míg nekikászmálódott, hogy szemébe nézzen a hívónak, ha már egyszer annyira megáhítozta a találkozást. Aztán illedelmesen bekopogott, és szolgálatkészen ezt mondta:

– Tessék parancsolni.

A napkakas fia felállt:

– Hát eljöttél, Silup?

– El.

– Ma reggel itt volt az apám.

– Tudom.

– Tudod?

– Hát hogyne! Ahol én vagyok, ott van ő is. Ahol Silup feltűnik, oda száll a napkakas is. Együtt járunk mi mindenüvé, ha folyton kötődünk is. Akarsz egy pipa dohányt?

– Köszönöm. Többet nem dohányzom.

– Ahogy tetszik. De ne felejtsd el, hogy hamar, nagyon hamar te magad fogod kérni a pipámat. Tetszik még valami?

– Most nem.

– Azt hittem, egyszerre akarsz velem végezni. Azért siettem is annyira. Kíváncsi voltam. Nos, ha kellek, megtalálsz. Hozzám senki sem jön hiába. Ez a különbség köztem és a többiek között. Pedig megérdemelnéd, hogy soká hagyjalak evickélni, de akkor nem én volnék Silup.

Azzal nyakába vette lábait, udvariasan köszönt, és zsupsz, nem volt már sehol.

*

A falu aludt. Egyedül a napkakas fia virrasztott. Járta a házakat, kopogott, benyitott, megrázta a paraszti nép vállait, hogy mondjon nekik valamit. Valamit, amit ma a mezőn fundált ki, szépet, gyönyörűt, kakasnyit, ami úgy feszítette, hogy nem tudta bevárni tőle a reggelt.

De mindenki aludt. Megrázta a vállakat, a poros nadrágszárakat, csörömpölt és dörömbölt, de nem ébredt fel senki se.

Milyen nagyon elfáradtak ma valamennyien, sóhajtotta a napkakas fia. Meg kell várnom a reggelt.

S a napkakas fia várt.

Nehéz és könnyű volt várnia, mert fuldoklott sok szép tervétől, és ugyanakkor szét akart durranni a melle, mert el akarta mondani, mit is akar nekik ajándékozni. Most örült, amiért Silup a papírlapjait elporozta, mert százszor jobbat talált ki helyette, és lám, ezt Silupnak köszönhette.

Aztán eljött a reggel, de senki nem mozdult. Eljött a dél, s még csak akkor is pislákoló szemekkel pár ásítozó fehérnép szöszmötölt a konyhán, hogy főzzön valamit. És így eltelt az egész nap, és a napkakas fia egyedül maradt, megrakodva a sok jó szóval, de amelyek nem jöttek ki a száján, mert nem volt, aki hallgassa.

Milyen nagyon elfáradtak, sóhajtotta a napkakas fia. Ma már nem lesz senki, aki rám figyeljen. Majd holnap. Holnapra bizonnyal kialusszák magukat.

Valóban, másnap felébredtek, de alighogy a falatot lenyelték, ismét elszunnyadtak. Aludt mindenki, egyedül a napkakas fia virrasztott. Három nap és három éjjel virrasztott így, amíg végre zörömböltek itt is, ott is. A napkakas fia megörült. De hiába örült. Csak azért ébredtek, hogy egyet pipázzanak.

S akkor látta a napkakas fia, hogy valamennyien Silup pipáját szívják, és felnézett a templomtoronyra, ahol a keresztet Silup összegörbítette, és immár még a templom is olyan volt, tornya körül a bodros fellegekkel, mintha begyujtott volna. És akkor látta a napkakas fia, hogy bár mindenkinek jó, egyedül neki rossz, és [illegible] Silup, aki azt mondta, te magad fogod kéményi a pipámat, és látta, hogy jól mondta.

Elindult hazafelé. Bement az istállóba egy lóvakaróért, és addig dörgölte vele a fejét, amíg minden aranyos pihe róla el nem szállt. Kint pedig meghengergődzött az országút porában, hogy rokonszenves legyen Silupnak, és kötődése ellenére se tagadja meg tőle a pipáját.

De Silup már várta az ajtóban. Nem kérkedett, nem diadalmaskodott, még meg is ágyazott neki, jobb volt hozzá, mint bárki máshoz, odanyújtotta pipáját, és csak éppen el nem szívta helyette.

Bent az ágya mellé ült jóságosan, és ezt mondta:

– Mennyi sok szép papírt tettél tönkre.

A napkakas fia bólintott.

– Kivitessem?

– Vitesd.

Silup odaparancsolt egy hangyabolyt, és a papírok megindultak kifelé.

– Hová vigyék? A tűzbe vagy a tóba?

– Előbb a tűzbe és aztán a tóba.

– Látod, mennyi embert ugráltattál, amíg ezt a sok papírt összehozták neked? És minek?

A napkakas fia morgott:

– Minek?

– Akarsz holnap korán felkelni?

– Minek?

– Hát hogy találkozz az apáddal!

– Az apámmal? Minek?

– Akarsz holnapután felkelni?

– Minek?

– Akarsz három nap múlva felkelni?

– Minek?

– Akarsz [illegible] egyszer valaha felkelni?

A napkakas fia felnézett, hosszan bámult, és azt mondta:

– Minek?

Silup még várt egy keveset, majd elkezdte fölé rázni zekéjét, dűlt belőle a sárga, finom por, rászórt egy zsákra valót, rászórt két zsákra valót, amíg csak egy szintben nem lett az egész. Aztán kiment a ház elé, s az aranyos feliratot megkorrigálta, hogy azt olvashatták volna az alvók ébredésükkor: A Csodabogár megokosodott.

Ekkor már este volt. Az ablakpárkányon lelt három rézgarast. Silup felszedte. Az égen varjak röpültek. Silup kiáltozni kezdett:

– Omnibusz! Hé, omnibusz!

A rajból három varjú leszállt. Silup a fenekükbe dobta a garasokat, az egyiknek a hátára ült, a másik kettőnek pedig a nyakába fektette két pipaszár lábát, megbirizgálta kissé a tollukat, és rájuk rikkantott:

– A következő faluba!

II.

Alighogy megpukkadt a nap a szúrós hegycsúcs nyomán, berzenkedve, harsány torokkal kirepült belőle a napkakas. A tolla csillogott, s minden kacskaringója úgy vágta a levegőt, mint az éles sarló. A falu fölött körözött, suhogott, míg a fia háza fölött leszállt és beszállt:

– Kukorikú, hol vagy?

De süketen visszhangzottak a falak. A napkakas nézett, kutatott, aztán kapirgálni kezdett. Lábával, csőrével takarította a vastag port, ásott és ásott, de nem találta a fiát sehol. S amint hosszan, elfeledkezve minden-

ről csak keresgélt, ezalatt felkelt a nap, s repedt tányérjával panaszosan ragyogta be az eget.

– Milyen furcsa világítás van ma – mormogták a faluban. – Lám, még a nap is megunta. Nem csoda.

De a napkakas csak ásott, egyre ásott, egészen délig, amíg végre meglelte a tetemet. Három ujja és sarkantyúja a kopasz koponyát átfogta, s gyászoló csőrét végigköszörülte ott, ahol még nemrég puhán és selymesen egy egész párnára való, duzzadt toll rezgett, és adott a fejnek meleget. Torkából kihullott a trombita, és könnyezett. Egészen úgy, mint más közönséges kakas, de testét nem marta fel a csúnya folyadék, mert aranyból volt. Hanem a trombitáját nem tette vissza a torkába, csak a csőre közé vette, mint valami kukacot vagy csontot előző életében, s ezt is nagy tehernek érezte. Az alkonyatban lopva gyorsan szállt, hogy még elérje szállását. A csúcs fölött még egyszer habozva megállt. Gondolkozott, ne hajítsa-e le végképp a trombitát. Majd valaki megtalálja, s ha még lesz benne hang, majd tovább fújja. Csakhogy a trombita nélkül lefogyott a nyaka, s így a napot nem tudta volna kikerekíteni. Oly nagy kárt, hogy miatta repedten maradjon a nap, nem bírt okozni, legalább annak ne kelljen megsínylenie az ő baját. Nagy ellenkezve, ökrendezve, de végre visszatette torkába a trombitát. Úgy nyelte, mint aki a kukorékolást most már csak hivatalból végzi, de lenyelte a gömbölyű napért, s mert még az ideje nem járt le. A szárnyai nehezek voltak, s több kedve lett volna valami baromfiudvaron kapargálni, mint hazug, harsány torkával szolgálni tovább a véget nem érő, sok ünnepi hajnalon. A szállását elérte, visszahullt, s a búcsúzó nap újra kerek tányérral szórta meghízott mosolyát.

Másnap különös kukorékolás rázta meg az eget. A napkakas felrepült. Fel, egyre feljebb, mintha be akarta volna látni az egész földet. A hangja tetemre hívó boszszútól duzzadozott, és véget nem érően sikongta a világ minden tája felé a hívó szót. A párját hívta. A levegő suhogott a szakadatlan ostromtól, amint az acéltrombita toborzó hangja belehasított: Bucsány! Bucsány!

Az alvó falu vakaródzott, másik oldalára fordult, de a tehenek kinyitották szemüket, a borjak nyafogni kezdtek a bűvös szóra, és visszabúgták az istállók évezredes emlékűket, amidőn még Bucsány megharapdálta a verítékes delelőn az üszők homlokát.

Akkor nagy, nedves béke úszott a mezőkön, és kövér tejet csepegett a hold. Akkor ezrével vándoroltak a legelőkön, és tűzpárát izzadtak, ha feltűnt két lábán táncolva, karcsú, fekete farával a világ bikája, Bucsány.

Akkor hosszú ostornyelekre és vastag indákra permetezték bűvös békeszagukat, és átpattintották felé a szakadékon Lár pásztorai. És hemzsegett a völgy a megszületni akaró borjak rózsaszín lelkétől, és leitatta Bucsányt a világígéret szivárványa. És jött horkanva és hahotázva, félelmetesen és büszke üdvösséggel, vágyfelhő porzott nyomában, hogy az egész föld olyan lett, mint egyetlen, nagy jászol, tele puha, mézízű szénával.

A napkakas pedig most kukorékolta minden recsegésével a trombitának: Bucsány! Bucsány!

S a tehenek patái kettéhasadtak az emlékezésben.

Mert azóta nem látták Bucsányt. Aklokba költöztek, szolgaságba estek, és mindezt egypár falás szénáért, csutakolásért. Bucsány pedig eltűnt. Szőre dühétől elfeketedett, az erdőkbe menekült, és most futkos, prüsszög, és magányosan mereng. Nincs szag, amely előmágnesezze.

Nincs ígéret, amely szügyét átjárja, gyémántszőrével nem vakarja le róluk bűnös lomhaságukat, bozontos üstökét nem szegi átkok ellen, magának kérődzik, magának fújja haragfelhőit, és az erdőnek bőgi el a gyáva csordák feletti bánatát.

Amint a hívó kukorítás Bucsányhoz elért, épp a patakból mászott ki, és kemény gyémántszőrein a vízcsöppek fénylettek, mint a lámpások. A hűs víz megkergette szívében a vért, és úgy falta nagy lélegzetű lelkével az erdőt a sűrű odaadásban, mint mikor valaki szerelmesének visszaremeg. Bucsány már megszokta, hogy magából merítse az örömet. Elárvult, de az árvaságot bírta.

Csak nagy néha kellett elhagynia az erdőt, amidőn Lár megpeckelte fehér vesszőjével lábait, és ilyenkor, egyszer egy esztendőben, végigvágtatott a gömbölyű földön, hörögve, ellenkezve, mogorván, és fölötte szállt kukorékolva a napkakas. S most a kukorítás szólt. Bucsány elbőgte magát:

– Már megint! Mit akartok?!

A kukorítás hangos volt, és mégsem volt benne erő. Olyan volt, mint mikor valaki nagyon fél, és ezért harcias lármába kezd. Olyan volt, mint mikor valaki hangot ad, hogy megtudja, ő maga vajon él-e még.

Bucsány morgott:

– No, te aztán jól megjártad. És most megint menjek? Egyszer egy évben megyek. De mit akarsz most?

Hanem a napkakas kukorékolt, és csak kukorékolt hunyt szemmel, egészen úgy, mint hajdan a baromfiudvaron, ha a legszebb tyúk egyszer csak eltűnt. Bucsány rámordult:

– Úgy kell neked! Mit mászkálsz a faluba! Hát semmiképp se tudsz meglenni magadba?

A napkakas nyöszörgött:

– Bucsány! A falut elbontotta Silup.

– Elbontotta? Jól tette!

– Elaltatta az embereket, Bucsány!

– Azt tette csak igazán jól!

– És elbontotta a fiamat is, és befedte homokkal.

– A fiadat? Jól tette! Minek van egy kakasnak emberfia!

– És elbódította a teheneket.

– A teheneket? Jól tette! Azt tette a legjobban!

– De én a falu fölé repültem a te neveddel, és felébredtek rá.

Bucsány leszegte a fejét:

– Felébredtek rá ... Azt mondod, felébredtek rá.

– Felébredtek, és most várnak.

– Várnak? Hát csak várjanak! Volt idő, hogy nem kellett várniok. Nálam jó volt, és három sáros szalmacsutakért hosszába és keresztbe otthagytak. Hát most csak várjanak! És te repülj ki mindennap, és mondd, hogy jövök. No, menj, és mondd, hogy jövök.

– Eljössz?

– Menj vissza, és mondd nekik, várjanak. Nem soká. Csak kétezer évig. Az ha letelt, menj, és mondd nekik újra, hogy várjanak. Nem soká, csak megint kétezer évig. Ho-ho-hó, így lesz ez jó.

– Bucsány! Az istállókból kinyújtották a nyakukat. Arra a hegyre néznek, ahonnét egykor jöttünk. Még emlékeznek rá. Oda néznek, ahonnét együtt indultunk mindig, te elöl, és én feletted. S most a nyakuk hosszúra van kinyújtva, hogy felér a testükkel. A borjaké is.

– A nyakuk ki van nyújtva? ...

– Oly hosszúra, hogy hosszabb már, mint a hátuk.

– Hosszabb, mint a hátuk . . .

– Bucsány! Bucsány! Hörgesd meg a torkod még egyszer, és fújd el a port a faluról, bőgj bele a fiam fülébe, mert az én hangom nem hallja.

– Azt mondtad, ki van nyújtva a nyakuk.

– A falu alszik, egyedül a tehenek virrasztanak.

– Látod! Azért ők okosabbak! Egyedül ők okosak. De otthagytak! Három szalmacsutakért hosszába és keresztbe otthagytak!

– Most gazdátlanok. Most visszajöhetsz, és mindent visszavehetsz. A nyakuk ki van nyújtva.

Bucsány mormogott:

– Ki van nyújtva, ki van nyújtva – és amint mormogott, észre se vette, hogy megindult.

*

A hegycsúcson sötétebbre vált a nap. Egy fekete pont állt elé, és millió szikrát csiholt rajta a feszes sugár. Bucsány volt. Csalódott, fekete szeméből csírázott a nagy remény újra, és hosszú, elnyomott bánatát most hallatta azok felé, akik megcsalták. Bőgött Bucsány. Ébresztést és haragot zuhogott szét, feltámadást és új, bő hajnalhasadást, bővebbet minden eddiginél, mert csak a rab ismeri a szabadság szent hatalmát:

– Hojhó, hojhó, Bucsánynál jó!

Csak akik beleszikkadva a karámba, önszívük megromlott vérét látják elfolyni, és a folyáshoz ráadásul még bólogatniok is kell, csak azok ismerik a kerítetlen mezők harsány ízét:

– Hojhó, hojhó, Bucsánynál jó!

És ígérte Bucsány a zengő éjszakák minden zsíros sza-

gát, a füves végtelent, a farok izzó takarását, szeme csillagszóróit és lába örök táncait:

– Hojhó, hojhó, Bucsánynál jó!

S akkor megindult a búgó, szarvas, holdas homlokú csorda szabadulásra Bucsány roppant nyaka alá. Odadörzsölték szomjas bőrüket, amely porzott a gyémántszőrök karcai alatt. És lesúrolta róluk álmos unalmuk veszejtő szemcséit, és rózsaszín nyelvek nyaltak az orra alá. Tőgyük kicsordult, és gőzölgő tócsákat spriccelt. A borjak pedig csámcsogtak, szipogtak, beletalpaltak és belefürödtek. És kurjongattak, és kavarogtak sisteregve Bucsány körül, a szügyét csókolták, és bukfenceztek a szarván keresztül, és döngött az egész föld a világ új, nagy szabadságnásza ünnepén.

Veszekedett, nagy, gömbölyű kedve kerekedett Bucsánynak. Úgyhogy ropni kezdte tőle süppeteg, ragadós, tavaszi táncát. Leszegte nyakát, és szarvával végigboronálta a földeket. Barlangtüdejéből úgy fújt, hogy a porfelleg lehullott az ásító faluról, és még a toronyról is lerepült a csúfolódó pipa.

A pipa nagyot dörrent a földön. A nagy koppanásra a fűszálak alatt az alvó Lár felébredt. Félresimította nagy, fekete, lobogó haját és felkönyökölt. Ahá! Ez Bucsány. Megnézem magamnak Bucsányt. S Lár felkerekedett. Leült szemközt a borjúsereggel és nézett. A nap sütött.

És látta táncolni Bucsányt végig a parlagon hagyott földeken, a dudvás mezőkön, és kacagott, ahogy vad szarvával, kemény patájával észrevétlen megszántotta a réteket. És a tánctól neki is forró kedv állt a csípőjébe. Lefutott a felbarázdált földek közé, kezével lesimította magáról a gyöngyöző verítéket és elszórta. S ahová a

veríték hullt, ott a barázdák megteltek rizskásával, kölessel. Aztán befurakodott a fák közé, és mellével megérintette a törzseket. A fa pedig, amelyhez melle hozzáért, almát hozott. Leheppent a barna föld fölé. A föld pedig, ahol csak belenyomódott a feneke, dinnyét termett. Megpeckeltette mellbimbóit a cserjékkel. A cserjék hegyén pedig kinőtt a csipkebogyó. Belenevetett a levelek közé, és pukkatag, édes fürtök fakadtak nyomán. Aztán végigcsapta magát a réten, s íme, a hajából egy nagy, sűrű erdő nőtt, a combjai irányában mély vízű kétágú folyó, az öle helyén nehéz televény s az izgő-mozgó lábujjaiból mesélő nádasok. És egészen alkonyatig Bucsány táncolt.

*

A nap lehullt. Ekkor Bucsány megpihent. A csorda kérődzött. Csak néha emelte meg fejét olyik, mert kissé még hűs volt a szél. Sötétedett. A sötétben lassan beállt a hideg. A hegyeken még látszott a hó. A felébredt falu zsongott. Kereső kiáltások, ostorpattintások hallatszottak előbb távol, majd egyre közelebb. A csorda fülelt. A borjak az anyák hasa alá bújtak, s a tehenek összesúrolták szőrüket. Aztán feltűnt egy pásztor, és kurjongatni kezdett, kutya csaholt, és a hold megvilágította az elhagyott istállókat, a karámot a pusztán.

Bucsány felállt. Jelt adott. Indulni akart, és vinni mindazt, amiért jött. De a csorda nem mozdult, csak fülelt. Bucsány hallgatódzott. Lépések hallatszottak és ilyen hívások: Nye-nye-nye.

Bucsány elbőgte magát: Jertek!

És megint a hang: Nye-nye-nye.

Akkor az egyik egyszer csak megindult lefelé, és varázsütésre utána az egész.

Bucsány állt. A szeme kidülledt, és reszkető lábai ficánkoltak. Ki akart pukkadni a bőre, hogy elfusson minden vére, s elkezdett bőgni, bőgni, és a csorda panaszosan, szégyenkezve bőgött vissza, de csak ment, ment lefelé újra, az istállókba, a karámba, a jászolhoz, a nyamvadt alom és széna közé.

Akkor Bucsány futásnak eredt. Porzott utána, mint a felhőszakadás, egy egész sivatagot vert föl a levegőbe, s az úszó homoktengerből Silup bajszát pedergetve bámult utána.

Silup kuncogott. Ó, mindez neki nagyon tetszett. A zsongó, megéledt falu felé nézett, kissé grimaszolt, hanem aztán ezt mondta:

– Egy falu elveszett. De megéri, mert ez most már nem tér vissza többé soha.

III.

Silup éjnek idején egy pemzlivégű nádszálból kibújt. Sovány volt, köhögött, a hosszú alvástól elgyengült. Mert Silupot azért egy kicsit elnáspángolták. A göröngy, amelyet Bucsány szarva ért, mágneses lett végig az egész Alföldön, az akácok elszaporodva összekötözték gyökereikkel a futóhomokot, és Silup nem jutott el éltető szemcséihez. A lombok pedig, ahová Lár belenevetett, s emlékére a pukkatag, édes fürtök úgy lógtak, mint a szagos szőlő, köhögtették Silupot, rázták fáradt tüdejét, attól pedig félt nagyon, mert már öreg volt. Végtelen életében ötszáz bolygót immár elbontott, de a földön, ahol

Lár, Bucsány és a napkakas szövetkeztek ellene, megkergették, ingerkedtek vele, s most, nagy kegyesen, abban a nádasban adtak szállást neki, amely Lár izgőmozgó lábujjaiból kisarjadt. A falu népe mozgott, zsibongott nádszállása körül, s néha, ha kaszálni jöttek, s vitték a zsúpnakvalót, hallhatta, mint imádkoznak, nehogy azt a szálat vigyék magukkal, amelybe Lár vagy száz évre bealtatta Silupot. S ha a nádszálak súrlódtak egymáshoz a szélben, s a száraz zörej fülükbe hatolt, azt mondták: csend, Silup vakaródzik. Ha pedig a köteg megrecsent csizmájuk alatt, akkor azt mondták: csend, Silup krákogott.

Most éjszaka volt. Holdfény. Silup előkászmálódott és káromkodott. Mert még nem volt elég baja! Nem volt elég az akácok, a Bucsány keményítette föld, a százéves álom, íme ott terült a kétágú folyó, amit Lár combjai vájtak, és őrizték a vidéket a hő, a porzó szárazság elől. De Silupnak mindenképpen át kellett kelnie a folyón, és visszaszállnia erőért a Szaharába, hogy ott, ha már semmiképpen nem boldogul magában, megidézze a fekete királyt, aki lakik a föld tűzmagjától negyven arasznyira. Ez pedig veszedelmes volt, mert a fekete királyról senki sem tudta, hogy mit akar.

Egy vízisikló kidugta fejét a nádasból. Silup rákiáltott: Hé, csónak, gyere csak ide! A sikló odacsúszott, Silup pedig rettentően lefogyott lábaival a hátára tapasztotta talpait. Inogott rajta csúfosan, és nem volt mit tennie, mint szégyenszemre befogni jobbról és balról még két csibort. A csiborokra kezével rátámaszkodott, aztán ígért az egész fuvarért mindegyiknek négy és fél legyet, utalt a szűkös időkre, de mert ez semmiképp nem volt elég, ráígért még mindegyiknek ugyanannyi gilisztát élő-

súlyban. Miután megalkudtak, megindultak Lár folyóján keresztül nagy rozogán, közben pedig Silup sóhajtozott a nagy szégyenen, amiért ilyen hitvány társaság neki, Silupnak ilyen borsos árakat szabott.

A másik parton Silup kiszállt, és a révészek tartották a markukat. De Silup így szólt:

– Én jót akarok nektek, nagyon jót, éppúgy, mint mindenkinek. Fájdalom, nem értik meg az én elgondolásaimat. Ha a világ rám hallgatna, már régen mindenki felkötötte volna magát. No, de eljön még az én időm. Ti jók voltatok hozzám, ezért én is jót akarok nektek. Ti ugyan legyet meg gilisztát akartok, de ez azért van csak, mert még nagyon fejletlenek vagytok, nem ismeritek az érdekeiteket. Sebaj. Azért én mégis meghálálom, amit az érdekemben tettetek, tehát most agyoncsaplak benneteket. Bumm!

Aztán Silup megvárta a kedvező szelet, mert csak a folyótól félt, s azon túl már az ő szokott módján utazott, felhőn, madáron, röpülő faleveleken, amíg végre megérkezett szülőföldjére, a Szaharába.

Végre, végre friss levegő, de jó itthon! Nem mennék én soha sehova, ha nem volna kötelezettségem. Milyen jó itt ennek a sok csúszó-mászó kígyónak, struccnak, skorpiónak, buckának, örökké itt maradhatnak, csak nekem kell folyton vándorolnom. Ideje, legfőbb ideje már, hogy megoldjam ezt a dolgot, aztán hadd pihenek én is. Hogy szeretnék most egy jót nyújtózni, de sajnos nem érek rá, össze kell hívnom a kongresszust. Gyerünk, komám, súgta Silup a szélnek, és a szél nyomban elkezdte fütyülni: Sissilup, Sissilup, mire egy szempillantás alatt tudta az egész sivatag, hogy Silup hazajött, és most valami készül. Se szó, se beszéd, odasündörögtek a kígyók,

hatméteres boák, viperák, struccok, úgy porzott a sivatag, hogy Silup pillanatok alatt mázsákat hízott, és már megint a régi volt. Silup szónokolni akart minden bevezetés nélkül, azonban a kígyók elkezdtek sziszegni:

– Silup, ó, Silup, adjál rántottát.

Silup dühös lett:

– Mindig csak zabálni akartok! Először jön az eszme, és aztán jön minden más. Hallgassatok ide, elgondolásom a következő.

Hanem a kígyók megint sziszegni kezdtek:

– Silup, ó, Silup, adjál rántottát.

Silupnak nem volt mit tennie, mérgesen megnyomta a struccok fenekét, kifejt pár száz tojást, azt odavágta:

– Na, jó étvágyat!

Hanem erre a struccok kezdtek el sípolni:

– No és mi? No és mi?

Silup rájuk rivallt:

– Mi van itt! Demokrácia? Még csak az kéne! Itt eszméről van szó! – Azzal Silup odaparancsolta a boákat: – Te egyenesedj fel, te meg feküdj le. Te leszel a cölöp, te meg a távolság, úgy, amilyen hosszú vagy. No!

A kígyók szót fogadtak, s olyan nagy teret zártak be, hogy Silup millió szeme a legnagyobb szélben sem tudta belátni. Akkor pedig rákezdte:

– Halljátok! Amilyen nagy ez a térség, azt mind nektek adom. Annyi húst kaphattok, hogy a föld kiürül a gyomrotokban, csupán velem kell jönnötök. Amit tennetek kell, azt a helyszínen meglátjátok, hiszen ti okosak vagytok, mint a kígyók. Megértettétek?

Azonban a kígyók ezt felelték:

– Silup, ó, Silup, adjál még rántottát!

Silup türelmetlen lett:

– Mindjárt elkergetlek valamennyiőtöket! Mondom, annyi húst kaptok, amennyitől megpukkadtok, amitől elszaporodtok, úgy elszaporodtok, hogy az egész földön nem lesz más, mint csupa kígyó.

A struccok kara erre megint belevágott:

– No és mi? No és mi? Ha csak kígyó lesz, mi lesz mivelünk?

Silup a haragtól agyagvörös lett:

– Előbb tartsátok a feneketeket! Hát nincsen bennetek semmi magasabb? Fegyelem nélkül nem megyünk semmire! – Azzal Silup már nyomta is belőlük a sok jó héjú, friss tojást, és elkészítette szövetségesei számára az előételt ízesen, s csak akkor folytatta: – Az egész dolog nem sokból áll. Először is át kell úsznotok a tengeren. Aztán át kell kúsznotok a hegyeken. Onnét már mindössze öt országon kell áthengergetnetek magatokat, és a helyszínen vagytok máris. Ott pedig akit láttok, azt felfaljátok. Ennyi az egész.

Ekkor előlépett a főkígyó. Feltette levélerezetből font, újdonatúj cvikkerjét, és így szólt:

– Egyedül megyünk?

Silup bólintott.

– Ne menjünk egyedül, jöjjenek a struccok is.

– Minek? Nem mondtam, hogy annyi húst kaptok, amennyitől meggebedtek?

– Ó, Silup, nagyon szeretjük a rántottát.

– Hát a hús kutya?

– Ó, Silup, jó az a hús mellé.

– Oszolj! Ha fütyülök, jöjjetek! Struccok itt maradnak.

Midőn Silup a struccokkal egyedül maradt, így szólt:

– Érthetetlen magatartást tanúsíttok. Hűtlenek lette-

tek az ősi erényhez, a ti apáitok még tudták, mi illik, de ti, amikor a struccvér tisztaságát kell bebizonyítani, mást sem tudtok, mint a magatok dolgát hajtogatni. Minden igaz strucc, aki engem szeret, homokba dugja a fejét. Másképp nem megy. Megígérem nektek, ha hűségesen szolgáltok, nektek adom az egész kígyónemzetséget kisütve krumplival, és uborkasaláta is lesz. Nem lesz tehát nehéz megemészteni, hiszen a ti apáitok gyomrában az ásatások alkalmával komplett esernyőket és eredeti Schaffhausen-órákat találtak. Nos, fejet a homokba, aztán esküdjetek: Silupért mindent.

De a struccok tátogtak:

– Igazán megehetjük a kígyókat?

– Igazán.

– De ha elutaznak, akkor hogyan esszük meg őket?

– Hogyan? Hát ti is jöttök! Sőt, ti mentek elöl, megtanítjátok a lakosságot, hogyan kell a fejet a homokba dugni, s mikor ez kész, a kígyók megeszik a lakosokat, ti meg a kígyókat. Ez csak egyszerű.

– Ó, Silup, adjál előleget!

Ekkor valami felülről nagyot durrant. Aztán megint és megint. Silup felnézett: Mi ez? De durr és újra durr. A sivatag porzott, az állatsereglet eszeveszetten menekült. Silup ügyet sem vetett rájuk, csak az eget kémlelte, ahol százával csillogó szárnyak tűntek fel, és vakító lobbanások, iszonyú durranások kísérték útjukat. Szúnyogok, bádogszúnyogok, mondta Silup. Furcsa. És micsoda robajt csinálnak.

De a bádogszúnyogok nem érték be a zajjal, amint elhullajtották az égből kegyetlen terhüket, a homokba olyan krátereket fúrtak, mint egy szakadék. Silup a fülét vakarta:

– Konkurrencia. Én meg itt, ezzel a szamár népséggel eltolom az időt. Ej mit! Akárhogyan végződjék is, inkább megidézem a fekete királyt. A szúnyogok egy kis potyamunkát amúgy is végeztek, legalább nem kell annyit ásnom. Utálom az alantas munkakört.

Azzal Silup beheppent a buckák mögé, a kifúrt kráterekbe, viharszájat csücsörített, és elkezdte a port fújni, pucolni. Lejjebb hatolt, még lejjebb, egyre lejjebb, s amint a föld mélyült alatta, letörölte csúfondáros mosolyát, mert a fekete királlyal nem lehetett packázni. Pár ezer métert ásott, mikor a homok egyszerre megszűnt, és elkezdődött valami világos, ragadós agyag. Silup undorodott ettől a világtól, ahol méteres giliszták éltek elmélyedten, filozofikusan, lomhán, komoran: No, ez is egy lakás! De nem mert tovább fitymálódni, mert ha még messze is volt, azért a fekete király meghallhatta.

Silup a föld melegének helytartóját akarta megidézni, s hogy egyszerűbb legyen, és megnyerje jóindulatát, kissé kikaparta az utat, hogy a fekete király könnyebben fölszálljon. Majd elkezdte a föld mélyének rítusait gyakorolni. Hamis lélekkel ugyan, de annál nagyobb handabandázással, hogy az udvariasságnak legalább kellő mértékben eleget tegyen, nehogy rossz modora miatt eleve kirepítsék. Letette homlokát a nedves televényre és súgott:

– Király! Nagy, fekete, százhúsz fenekű és négy fejű király! Vagy ha ma százhúsz fejed és négy feneked van, akkor százhúsz fejű és négy fenekű király! Örök változó és örök állandó király! Fagyökérarcú, göröngyhomlokú, állatkertgyomrú király! Föld kazánjának szabad akaratú fűtője. Nagy, nagy, szeszélyes és bölcs király! Csecsemő és aggastyán, tűz- és vízszagú, rózsafa- és trágyadomb-

szagú, mindent feloldó király, jöjj fel! Jöjj fel Siluphoz! Si-Si-Siluphoz, és adj alázatos szolgádnak tanácsot.

A következő pillanatban Silup kirepült a gödorből. Olyan szélvihar támadt, hogy elrepítette a sivatag minden tájára, el egészen a beduinok lovainak istrángjaira, pórias buckákkal keverte el, és Silup órákig tartó, aprólékos kulimunkával szedte össze portestét, amíg ott állt ismét a fekete király előtt, aki a föld gyomrából kirobbant.

Silup rápillantott a királyra és megrémült. A királynak kétezer feje volt és semmi teste. A rengeteg fej köralakban helyezkedett el, és mindenik szeméből patakzott a könny.

Silup összeszedte magát, és így szólította meg:

– Hová tetted sok szép fenekedet, ó király? Miért nincs egyetlenegy sem? Mivel ülsz királyi trónodon?

De a király csak sírt, és nem felelt. Gyökérből font arcán, láva-pofacsontjain megfagyott a forró folyadék, és rőzsehaját recsegve-ropogva emésztette a föld kazánjából ráhullott parázs.

– Mi lelt, király! Kétezer fejű, szegény, feneketlen király! Silup van itt, a szolgád, adj tanácsot! Az Alföldre akarok menni dolgozni, ahogy egykor rendelted. Vigyek magammal struccokat? Vigyek magammal kígyókat? Vigyek magammal oroszlánokat? Vagy ismét csak magam menjek?

De a király csak zokogott tovább.

– Száz évet aludtam egy nádszálban, ó, király, mert elnáspángoltak. Lár és Bucsány. Mindezt pedig azért, mert elbontottam a napkakas fiát.

Végre a király intett:

– Ne vigyél kígyókat. Ne vigyél struccokat. Ne vigyél oroszlánokat. Menj el magad. Menj el Lárhoz. Menj el

Bucsányhoz. Menj el a napkakashoz. Menj el a napkakas elbontott fiához, és békülj ki velük, ők már várnak.

S a kétezer fej a mélységbe begurult. A föld, a homok összezárult fölötte. Silup nem látta többé a könnyező négyezer szemet, de hallotta lentről, a kazán csapóajtaját örökbezáró durranással, és hallotta soká azon a helyen, hogy a fekete király szűnni nem akarón sír hangosan, és nem akarja vagy nem tudja abbahagyni semmiképp.

*

Silup sóhajtott: És most megint tegyek meg ilyen nagy utat, csak úgy? Vajon mi van? Kibéküljek Lárral, Bucsánnyal? Milyen összevissza parancsol a fekete király! És vajon miért sír?

Silup fellendült a magas égbe, kedvenc csillaga, a hideg hold köré, hogy a magasból mindent jól lásson, és elrozsdázta sárga porával a halott csillag fényét. De a tejfehér égi tisztáson nem maradt soká egyedül. A földre nézett, pedig csak hátra és oldalt kellett volna néznie, mert az ezüstmezőbe minden irányból belekaptak ezermétereş fullánkjaikkal a bádogszúnyogok, és nagyobb zajt ütöttek, mint a világ összes szarvasbogara. Iszonyú csomagokat hajigáltak, úgyhogy nyomukban a visszafröccsent homok eljutott egészen Silup oltott mésszel szépített orráig. Silup kissé odább állt, de egy akkora csomag pukkant szét a fején, hogy két egész napig szedegette útrakelt szemcséit, míg végre ismét összeállt.

– Hm, hm. Valóban útra kell kelnem. Ez így nagyon fáradságos terepszemle.

De alig ült rá egy felhőre, hogy az utazáshoz nekikezdjen, máris újra áldozatul esett egy süketítő csomagnak, amelyet a változatosság kedvéért ösztövér ádámcsutká-

jába kapott, és ismét két napig kellett bolháznia alkatelemeit, amíg nagy nehezen harmadnapra az egész Silup újra együtt volt. Silup hümmögött: Komoly konkurrencia, nagyon komoly. De Silup ezt elsősorban navaszságból mondta, mert hízelegni akart az ellenségnek, mivel nem ismerte, mivel vagy kivel áll szemben. Csakhogy a szúnyogok nem hagyták magukat megvesztegetni, irgalmatlanul páholták Silupot, újabb és újabb csínyekkel tréfálták meg, kiluggatták elegáns pantallóját, elvitték a bajusza felét, új frizurát követeltek tiszteletükre, és Silup egy egész hónapot evickélt, amíg mennyei útjának nekifoghatott, sőt kegyetlenül zavarták sürgős utazásában is végig, amíg csak egy napon az Alföldön a hegyes napböködő csúcsot ismét meglátta, ahol – mint a fekete király mondta – már várta őt Lár és két állatja.

A hegy tövében ült Lár. Két szép lábát kétágú folyójába lógatta. Egykori víg kedvében és a táncos nagy nap emlékén merengett. Silup amint ránézett, lemosta minden kötekedő grimaszát. Megbékélt tekintetéből Lárnak érezte, hogy minden, ami eddig volt, már nincs. Felismerte arcán ugyanazt a búcsúzó bánatot, amit a fekete király négyezer könnyező szeme felésuhogott. Lár intett: Ülj le. Silup leült: Mi van? Lár ránézett: Hiszen tudod. Nem kergettek eléggé meg a szúnyogok? Silup előbb szégyenkezni akart, de egyszerre természetes lett előtte minden: Igen, a szúnyogok. A szúnyogok eljöttek, és túltettek rajtam. Ötszáz bolygót bontottam el, s íme, az ötszázegyediknek nem kell Silup. Silup kicsi a szúnyogokhoz. Silupra nincs szükség.

Silup sóhajtott: Akkor hát én innét elmegyek. És ti?

Lár mosolygott: Nézz körül. Silup felkelt, és körüljárta a kis körzetet. Egy kicsi gallyal körülkerített udva-

ron ott látta felfordulva, hátán megfakult, sok aranyos tollával a napkakast. Acéltrombitája torkából kihullott, horpadtan, törődve feküdt mellette, mint valami elhullajtott, régi lom. Harsány nótáit nem őrizte emlék, már csak egy darab bádog volt. Két aranylába összehúzódva az égnek meredt gyámolatlanul, panaszosan, mint a bekunkorodó, száraz fűszál, s kemény csőrét már félig belepte a por. Mögötte állott egykori ősellensége, Bucsány, mozdulatlanul. Gyémántfekete szőre megőszült, és a páni megrökönyödéstől egész teste megkövesedett. Ősz szőreiből zúzmara és hó lett, hajdani, forró orrlikaiból pedig lávaszagú füst szállt.

– Úgy hát, akkor mehetek – mondta Silup. – Itt már nincs dolog.

És megindult Silup a világ peremére, hogy ott lelógassa lábait a végtelen, semmisítő űrbe, és nézze, amint porlábait elfújja a szél soha össze nem szedésre, végérvényesen. És nézte hulló-múló testét, már nem csúfondárosan, hanem békével. A kötődéseknek vége volt, mert eljöttek a szúnyogok, hatalmasabban, mint ő és bárki más. És elfújta a szél Silupot minden szemcséjével, és nem tért vissza belőle semmi, mert útjainak vége volt.

Aztán utolsónak feltápászkodott Lár. Odament ő is a föld legszélére, rugós lábaival ellökte magát, és a ködpárák szárnyain elúszott.

Úszott és úszott a végtelenségbe vissza, megszámlálhatatlan mérföldeket, soha vissza nem térésre, a kötődések, csínyek, teremtő táncoktól mindörökre messze.

A nap körüli párából még egyszer visszanézett kedves állatjaihoz. De csak köd, füst, zsarátnok és gomolygó karikákat látott pörögni megbomlottan, minden törvényen túl, azon a helyen, ahol nemrég még forgott a föld.

Látjátok?

Amott a csúcson áll az ezüstplatán. Az a szép törzs akár az Isten fiatal dereka; sok összeverődő levele pedig úgy szól, mint a jó szellemek tapsa. Amikor ágaival int a mezők felé, az emberek arcán kiül a bizalom, mert az ezüstplatán, ha tisztán látszik, áldott időt hoz. Láttán haptákban áll a szem a kalászban, s mégis oly kényelmesen, mintha csak egy nagypapaszéket tolt volna külön mindenik alá. Kisodorja a rétek bajuszát méteresre és fényesre, lomha táncú koronája nyugtat, feledtet, úgyhogy minden bátran előbújik, és céllal vagy céltalanul, de kínálja magát csókra a fényes napnak.

Törzse alatt lakik Csupó, a manó. Az arca föld, a haja giliszta, s a lábai gyökerek. Ő minden földbe ragadás minden igazgatója, minden gumó és hagyma nagybátyja, nélküle nincs csírázás, szétágazás, és millió lepkéktől nyálazott szállal bogozza, húzza lefelé a hajszálvékony bajszokat, a mázsás, kígyós horgonyokat, mert Csupó a gyökerek apja. Már az egész keserű föld minden zöld és aszott fűszála elrepült volna, ha Csupó nem fogná, és rá nem kiáltana: Itt maradj! Hiszen hallottátok bizonnyal a hosszú dörgések végén, amikor összeesküszik vil-

lám és zápor kimosni, lehúzni a mezők tüskés kabátját, egyszerre csak egy iszonyú csattanás, amely ezt mondja: Itt maradj! Csupó az. Ő kiált. Amerre száguld a szélvihar a föld felett, arra fut vele versenyt Csupó a föld alatt. És birkóznak. A szél tépáz fent, és Csupó ráncigál lent. Bokszolja az acsargó fagy fogsorát, és kenegeti, koppintgatja a föld alatti vendégek talpait. Ha pedig minden csendes, összekucorodik, bebújik az ezüstplatán legszélesebb gyűrűjébe, és kialussza magát.

*

Egyszer apró galiba történt. Az ezüstplatán oldalából hosszú, elágazó száron két fagyöngy hintázott. Egyik piros volt, másik sárga. Csupó szerette a fagyöngyöt. Azt mondta róluk: gyökér a gyökérben; annyira, hogy mikor megtért száguldó útjairól, és lefeküdni készült, mindannyiszor felnézett a fényszántotta törzsre, és elégedetten dörmögte:

– Megvagytok mind, bogyók!

Ez a más-más színű bogyópár egyazon száron mindig felderítette, s kuncogott rajtuk, mint egy jó adomán, amelyet kedvtelésében fricskázott felé a mosolygó föld.

Szélcsend volt, a levelek csak éppen játszottak, és Csupó aludni tért.

Hanem a két bogyó pajkos, cudarkodó begyében gyűltek a pukkadó nedvek, az enyhe fújásnak aláhajoltak és hintáztak. Fejük összekoccant, érett nyáluk kifreccsent, egy pillanat, és lehullott mind a kettő. Aztán gurultak a hegytetőről lefelé.

Nagy reccsenésre ébredt fel Csupó. Kiszökkent és körülnézett. Valaki kacagott. Nagyot, hullámzót, de csúnyán és gyakorlatlanul, mint aki évezredek némaságába

fulladt, és most először tátja ki rozsdás száját újra, hogy a világba szórja szíve harmatát vagy epéjét.

Az ezüstplatán alatt két kisebb csúcs gunnyasztott. Egyiken egy fekete tuskó, a másikon görcsös, oldalgó fa hajolt a mélység fölé. Lent a parasztok átokfának hívták. Élettelen, kócos ágai, mint a boszorka haja szurkálták az eget, egyik nagy karja pedig a semmibe hajolva olyan volt, mint egy ököl, amelyik fenyeget. Ha ez a fa bújt ki a felhős szemhatárból, a termést, tudták már, az évben semminek se hívják. Az átokfa jeget okádott, és odvaiból sáskaszagú por szállt az ártatlan mezőkre. Megrázta kócos, élethagyta fejét, és zöldrozsdát küldött a a szőlőkre, kukacot a gyümölcsbe, könnyet a szembe, lyukat a tarisznyába, visszanyomta a karba az ölelést, a szép lányok bőre alá reszelőt dugott, s a dal helyett jaj, a csók helyett pedig a kuvik szólt.

Csupó körülnézett. Hát az átokfa oldala felszakadt, és dűlt belőle a kacagás gonoszan, akár az ecetes bor.

– Te vagy az, Kriska?

Az átokfából tovább dőlt a nevetés, sipítozva, fulladozva, s csak annyit tudott rá felelni szúró, csúf kedvében, hogy Én, Én, Én.

– Mit nevetsz, Kriska?

– Hihihihi! Hát a sárga meg a piros bogyó leugrottak, öreg Csupó. Mindig csak jó? Hát az nem jó! Majd megtudod te is, Csupó.

Csupó felnézett, s lám az ő két huncutkás gyümölcse nem volt sehol. Aztán füle pamatából kihúzta a legselymesebb gyökeret, oly vékony volt az, hogy a hajszál hozzá képest hajókötél, s a lejtő fölé terjesztette. Ahogy pedig a bogyók görögtek, a szálak ugyanúgy rezegtek.

Akkor lehajolt a földre, kicsi lyukat vájt gilisztaujjaival, és ezt súgta bele:

– Bakszakáll, zöld fűszál, pitypangszár, friss hínár, sárgát gáncsoljátok, pirost befonjátok, kavics torlassza, sár marassza, gödör ne mulassza, cselt ne sajnáljátok, engem bevárjatok.

És alighogy kimondta, a két bogyó már bent is állomásozott egy gödörben. Csupó odasétált, kezébe vette a két bogyót, és így szólt:

– Hát ti elindultatok. Pedig itt szép, pedig itt jó. A fényes nap a legtovább itt süt, és levegő fürdeti a sziklák ráncos homlokát bőségben. Tömöttebb itt a fű, mint a vakond szőre, és sűrű csend érleli a maradandóságot. De ti elmentetek! Ezért hát, amiért ilyen nyugtalanok voltatok, egészen hasonlóvá teszlek benneteket a nyugtalanokhoz. Lábatok lesz, és talpaitokból mérföldek akarnak kikelni minden időben, fejetek lesz, és emlékezni kényszerültök, kezetek lesz, és vele robotmagvakat fogtok ültetni, szemetek lesz, és kerestek vele szünet nélkül.

Most pedig majd megcsipked benneteket egy veréb, hogy arcotok tele legyen mindenféle mélyedéssel meg dudorral, mert ilyenek mind a nyugtalanok. – Csupó intett, és egy veréb a bogyók fölé szállt. Csupó félrenézett. Aztán a megcsipkedett bogyókra hajolt és duruzsolt:

– Legyen fejetek, legyen kezetek, legyen lábatok, legyen hasatok, készen vagytok.

Mire kimondta, két meztelen apróság állt előtte. Csupó rájuk nézett, és megsajnálta őket.

– Hát legyen azért valami emléketek! Ezt a piros bogyót ide, a köldököd alá ragasztom, hogy érezd néha, ki voltál. Ezt a sárga bogyót te meg nyeld le, őrizd a hasadban és tenyészd. Téged a nyugtalanok fiúnak fog-

nak nevezni, téged meg leánynak. Most pedig gyertek, gondoskodom rólatok, mert aki nálam volt, annak meg kell maradnia.

Azzal Csupó kézen fogta őket, és lement a két kis mezítelennel a faluba.

Csupót még nem látta soha senki emberfia, mégis mindenki felismerte. Csendesen baktatott, nézte a kertek palántáit, s egy-egy bűvölő tekintetével a roskatag dugványokat önkéntelenül helyrebabonázta.

A parasztok utat nyitottak neki, süvegelték, kupákból hintettek nedvességet elé, és marasztalták alázatosan. Csak a két meztelen kukacot nem értették sehogy, mivégre kerültek hozzá.

Csupó megállt a legnagyobb ház előtt és belépett:

– Ismersz?

A paraszt bólintott:

– Te vagy Csupó.

– Igen. Én vagyok Csupó, a gyökerek apja. Ez pedig itt két nyugtalan. Az ezüstplatánról szedtem őket, és most itt maradnak veled. De te ne félj a két új szájtól, mert én adok nekik enni. A földeden a gabona állni fog akkor is, ha mindenütt elpusztul, mert én megfogom a gyökerüket, és nem adom oda se szélnek, se fagynak, se aszálynak. Minden szemre gondom lesz, és hiába látod akár a Kriskát, akár a tuskót, a te földednek nem árt semmi, mert nem engedem én. Hiába járok akár túl a tengeren, akár télországok csúcsain, a te földedre vigyázok, és nem két szájravalóval adok többet neked, de százzal is. Ezt a kislányt hívjad Csipettnek, mert veréb csőre csípte meg, a fiút meg nevezd Csukottnak, mivel olyan összezártra sikerült ezzel a sok különbözőre kivájt dudorral. Így. Most pedig megyek.

Azzal Csupó befúrta magát tíz gilisztaujjával a langyos földbe és eltűnt.

*

Szétnyílt a felhők gubancos frizurája, kihántva magából a hegyet, s a szemhatáron, a faluval szemközt, peckesen és árván ott meredezett a tuskó. Megfeketedett, megrepedezett, az idők lehelete cserezte, törzsében néma vésszel bámult áldozatára, a falura.

A parasztok riadtan mutogattak felé. De a tuskó állt és várt. A borzadás hódolatát ismerte jól. Ismerte a felé szegezett ezer és ezer mutatóujjat, évszázadok óta olvasta le a szájak mozgásáról a szót: Aszály. Ismerte a jöttén elfeketedő mezőket, a pusztaságkarikákat a szemek alatt, a leeresztett karokat, az abbahagyott remények jaját: Aszály! Aszály! Ismerte a tehenek szikkadó tőgyét, a szomjas borjak tehetetlen nyelvét, millió tanácstalan pillantását a tikkadásnak, és kiszámította, mikor szárad be az utolsó holló csőrén is a károgás: Aszály, Aszály! Mert valamikor a tuskó élt. A legfehérebb virágok álma szülte. Lábát a feszes igazság látta el izmokkal, és mellében hószagú csillagok kugliztak. Tíz ujját ha kinyújtotta a levegőbe, a végtelenség dallama pengetett rajta mélységet és magasságot, és úgy mosolygott, mint egy szál nárcisz, ha megöntözik. A legszebb ifjú volt, a végtelen idő egyetlen pillantásától megállt.

De jött Kriska és nevetett. Tapsolt és kérkedett. Hol két lábra állt, hol meg négyre. A mellét mutatta meg a farát, csattogtatta a fogát, és csajbókos hajából sima korbácsot font. Belecsapott vele a levegőbe, és harapós, hímpellér bogarak miriádjai serkentek ki nyomán, és tűzmuzsikát piszkáltak egymás recés combjain. Rikkan-

tására mint a gond, úgy döngött össze az ezüstplatán százezer levele, két aranymellét rázódó hasa csattogva, szortyogva egymásra verte, torkában vércsék és pacsirták hangját összekeverte és dalolt.

Dalolt a krokodilusok fogsoráról, viperák csókjáról, az ibisz leheletéről. A rózsaszínű tengerről, a nyájas óriáskígyóról, kinek szoros karjában megfulladni édes álom, csemegéről mint epés anyatejről, parázsdinnyéről, szüzek sóhajától érlelt dióról; bűvös gyomrokról évezredes lakomákkal, zsírral, borral és látnokok ízesen kialudt szemeivel. Barlangokról, keresztre feszített csecsemőkkel, ahol bent egy pap – fehér testére könny és vér fest örökké friss cifrájú talárt – mond Kriskának hódoló imát, ameddig csak élő hús izeg, borzad, rothad és emésztődik a föld feszes potrohán.

Akkor Kriska megállt. Szemben az ifjúval és nézte. Az pedig visszanézett. Majd lehullott Kriska előtt, és kérdezte, mit adjon.

Kriska nevetett és szólt:

– Szállj le a földbe. Mélyen, egészen le. Gőz, füst és olvadt érceu át vezet az út – de te szeretsz, ugye? Hát akkor menj. Ott lent találsz egy kancsót. Nem nehéz, csak egymillió mázsa. Azt hozd el nekem. Oda van bezárva a föld jókedve.

Az ifjú ment. Kriska pedig kacagott, mert a dolgában biztos volt. S valóban, alig száz esztendő múlva az ifjú egyszer csak megjelent, s a kancsó ott nyugodott millió mázsájával ártatlan vállain.

Kriska bólintott. Aztán ezt mondta:

– Törd össze!

A kancsó csattant.

Duhaj hahoták, parázna csattogások lávája csapott ki,

az öröm ezertorkú trombitája recsegett, sikoltott fel az égre.

A szomorúság orv szellemei a végtelen térből, mint a mágnesre, lecsaptak, és vedeltek vigasztalást; megátkozott csillagok léptek ki pályájukból, és raboltak szikkadt szívükbe daltelevényt új rózsaszironnak. A pusztítás üstökösei rémületcsóváikat bemerítették, és reménykévéket hurcoltak magukkal tovább az ismeretlen űrbe időtlen messzeségeket serkenteni. Csak a föld maradt mosolytalan, s azóta a pár cseppből él csupán, amit lopva felszívtak a gyökerek.

Az ifjú sírt, de Kriska kacagott és szólt:

– Jó volt! Jöjj ide, ezért most megcsókolhatod a körmömet. – És aranykörmét a szájához nyomta. Szivárványok gyűrűztek erre az ifjú szívében, s olyan lett, mint aki a hold tejéből ivott. De miközben Kriska mákonyában fuldokolt, az egy kis fűrészt nyomott a kezébe és szólt:

– Menj! Amott fönt áll az ezüstplatán. Ezt a fűrészt szegezd a gyökerének. Húzd ide, húzd oda, s ha nyikorog, énekeld be a résbe: Kriska, Kriska, Kriska. Aztán ha elfűrészelted, hozd el nekem a válladon. Nem nehéz, csak egymillió mázsa. Ha lehozod, megcsókolhatod a hajamat.

S az ifjú ment.

Ott fent a mezők dúsak. A levegő fanyarkás kacagás, s a felhők kucsmája alatt dorombolnak a szellemek születetlen csínyjei. Vadkacsák hápognak rózsaszínű pocsolyákon, tollukat aranyzsírral cifrázzák pipeskedve. Szárnyuk messzeségek szagát paskolja szét a feledés folyóiba, az ég leborult serlegében pedig bor a jövevénynek, s

belőle az örök élet fája int a völgynek, mint a reményfáklya.

Az ifjú pedig, amint a fa alá ért, elfelejtette, miért jött, kezében a fűrész lom lett és eldobta. A fa alá hempergett, és a levelek érczengését hallgatva, egész lényével visszabúgott. Pár száz évig merengett így. De egyszer csak keresve, kutatva futott le a szakadékos völgy felé, ahol visítást hallott egy keselyű torkából, és ez azt mondta:

– Kriska, Kriska, Kriska!

Akkor futni kezdett vissza, és ő is kiáltotta a nevét, ahonnét az ezüstplatán már nem látszik. Ott várt Kriska, és azt mondta:

– Vissza! De előbb jöjj ide, körülharapom a fejed, hogy leperegjen róla a feledés. Így. És most vissza!

Ott fent épp gyűlést tartottak a tavililiomok és csipkeprimulák. Szára karcsú oszlopáról szónokolt a legszebb, és kijelölte a pontokat a vigaszra szoruló földön mindenkinek fakadni. Utánuk a nedvességek helytartója szólalt fel, s a keringési gyorsaságot szabta meg a fák bőre alatt, a vékony füvek szalagjaiban, és minden zölddé vált mosolyában az ősálmodozásnak. S az ifjú mindent elfeledett. Pár száz évig állott mozdulatlanul, az ezüstplatán lehelete hűs borogatással őrizte ránctalan homlokát. De egyszer csak tűz csapott ki a szemközti csúcsból, s a tűz ösztövér csóvája, akárcsak Kriska nyelve-korbácsa, végigvágott gerincén, és futott vissza, le a völgybe, ahonnét az ezüstplatán már nem látszik.

Ott várta Kriska és szólt:

– Harmadszor is elküldelek, és ha elhozod, a tied leszek. Most pedig nem fogsz többet elfeledni, mert aki

engem lát úgy, ahogy te látni fogsz, az nem gondolhat többé másra.

Azzal Kriska ledobta ruháit és körültáncolta: Annak a gondolata már csakis Kriska. Annak vére úgy kacsarog, ahogy Kriska szeme forog. Annak az ujja úgy kunkorog, ahogy Kriska rámosolyog. Annak szája más ízt el nem tűr, annak az orra más szagot nem kér, csak amit Kriska teste puhája neki ígér. – És most menj!

S az ifjú ment. De nem az ezüstplatánhoz. Kriska szeme elől eltűnt, és egy sziklafal előtt megállt. Fölötte a rózsafelhős ég mosolygott igent, és szándékának a mezők azt mondták, jól van! A sziklát megkarcolta és besúgta:

– Hó! Jég! Tél! Segíts! Te, túl sistergésen, lángokon, még enyhe langyosságok fölött is, egyedül te vagy a bölcs. Kinek szakálla lendülésére elnyugszik a nedvességek keringő csatája, és gondolatát az északi fény koszorúzza, egyedül te vagy a király!

A szikla karca havas lett. Az ifjú bólintott. Megdörzsölte vele arcát, homlokát, s az orrcimpái megszűntek remegni. Még! – A tömb nyikorogva, porlódva tolódott kétfelé, nyomán véget nem érő alagút tátongott, s hozta leheletében a pólusok komor üzenetét.

Az ifjú imádkozott: Add rám jeges gyógyruhádat, vasald ki arcom álomsimára, mert te vagy az ős, és te vagy a cél, egyedül te vagy a király.

Az alagút tágult, s szájánál egyszer csak megállott egy szán. Az ifjú felült. Aztán csúsztak csendesen, szélsebesen le a mélybe. Meztelen testére fehér csillagok szőttek burkolatot, hűtötték, és őrizték csapodár bánatok és örömök nyilától, csupán a szeme izzott még, hogy olvadtak bele a jégcölöpök.

Lent egy nagy terembe értek. De ennek nem volt vége sehol, s nagy messze gleccserek, bundás fenyvesek álmodták a csendesség álmait. Égbe vesző hegy előtt állt meg a szán, honnét szünet nélkül porzott, füstölt a csillogó hó, s a jégcsapok üveghúrjai közt duhaj csontujjakkal tépett a szélvihar. A tetőn pedig síkos trónján ült a jégkirály. Torkából lavinák dübörögtek és görögtek az ifjú fülébe, mint az égszakadás: Hívtál! Hívtál! Mért hívtál?

Az ifjú leborult: Egyedül te vagy a király!

A hegy megrázta magát, megnőtt, és most magasabbról, akár a nap, jött a szó:

– Egyedül én vagyok a király!

Az ifjú felemelte arcát: Te, aki nem ismered az égés kínját és örömét, te, akit béke és csend szült, tűz, víz, virulás, öregség fölött trónolsz szédülhetetlenül, segíts, fagyassz meg!

A király feszes ruhája megrepedezett; arca szakadékbarázdáiból sirályok vijjogtak diadalt:

– Ugye? Ugye? Ugye?

Az ifjú hangja megnőtt. Elszállt a hegyek visszhangszaporító láncaiba, dicsőítő szavát minden hóprémes csúcs beszorozta, és kacskaringós belüket száz éven át egyedül csak ez járta:

– Egyedül te vagy a király!

De a rideg gyűrődésekből előbújtak a tűfogú rókák, és tovább rikácsolták: Miért csak most? Miért csak most? És így vonyítottak, amíg ezer süket éjszaka letelt. A király gondolkozott. Gondolata csikorgó hó és sűrű ködben szállt világhűtésre szorosan, amíg felszakadt:

– Király vagyok! Ezért segítek. Király vagyok! Ezért büntetek!

Ekkor a sirályok csőre felmetszette az ifjú mellét. Bordái fala kinyílt, mint egy kapu. Hópára lepte be a vérző gócokat, pólyálta el a tűzkelevényt, és csend lett a szív körül. Aztán melle szárnyát visszahajtották, a csőr nyomát egy jeges csík tapasztotta be.

Az a kohószeme úgy néz már, mint a szélcsendes tó. Szájában fogai fehér sírkövek. Tenyere mint kút, örökre fulladt cselekedetek buboréka, meredt teste jelzőléc hajdani szándékok peremén. A hókirály irgalma ilyen.

A szán induljon el, hozza fel, hirdesse a dicső nap alatt hatalmát, jégbirodalma gyógysimogatását, cseles haragját. Mutasson tévedt hevülőknek példát, mutassa és mutassa, hogy egyedül ő az ős, a vég, kezdet és cél, egyedül ő a király.

*

És most ott áll egy helyben. Mozdulni nincs oka. Langyos gyümölcsszagára a levegőnek nem bizsereg. Kriska ricsogásától össze nem remeg, s kemény aranymelle emlékére szája nem nyílik szét. Elöntötte a föld jókedvét. Az ezüstplatán alól Kriskához szaladt. Kriskától harctalan megfutott. Szívében a jégkirály kezével a csúcson áll, és selyemfehér bőre repedezik, de ő nem érzi. Karjai összeasznak, egy tömbbe forr orra, feje, dereka, amint paskolja a végtelen idő, de ő nem észleli. Alakja tuskó már, de csak áll és áll. Hiába feszül neki túlnan Kriska fenyegető ökle. Hiába acsarog szálfákat röpítve át, röptükben elunalmaskodva megállnak azok.

Akkor Kriska a szakadék szélére lép, tűkörmeit a tele-vénybe fúrja, és felemelt, átokidéző tenyeréből szórja az alvilág minden kígyóját, testét rázza a düh, hogy azt hinnéd, a pokol legcsúfabb üstje kiborult. Már-már lezu-

hanna, és viharos átkaitól a föld csaknem megszabadul, de Csupó tűkörmeit nézi, s a televénybe mélyen behúzva rákiált: Itt maradj!

S azóta Kriska is ott áll egy helyben. Előrenyújtott karjából görcsös ág lett, dührázta testéből kacskaringós törzs. Hajából buja, sűrű vesszők, két zöld szeme rajtuk, akár a mérges gyümölcs. Ha kibújik a felhők mögül, jégeső, galbonafektető szélvihar pásztázza a földeket, elfúlt rikoltásából a villám nyila ártatlan borjak hátát szúrja keresztül.

Most ott állnak mind a ketten. Két szemközti csúcson. A tuskó meg az átokfa, és jaj a falunak, ha a felhők mögül kilépve újraálmodják hajdani életüket.

*

S a tuskó fullánktalan dühe eljön. Mint az aszott sár, oly pudvás a gyümölcs bele, az ösztövér füvekből tíz szál összecsavarva nem ad ki egyet. A disznók torkából kipárolog a visítás, a moslék sistereg a vályúban, az egész falu elterül. Pukkanva repedezik a föld, a résekből huhog a gyökerek sercegése zsugorodásban. Hátukra fordultan ezrével döglött egerek, csipetnyi lábuk kunkorából még cincog a gyámoltalan panasz, s hullott ürgék orrából, mint a piros cérnaszál, vércsík köt össze mérföldeket. A gabona, akár a vénember silány borostája, csak itt-ott egy szál. Aszály, aszály!

Egyedül a vastag paraszt földjén tartja Csupó ígéretét. Bokrosan, százszor dúsan, miképp ha szőlőtőke volna, dacol a súlyos szem a sűrű átokkal. Két szálából az aranyos hajnak süthetsz egy cipót, ha kezed van hozzá, peckes és ráadásul szalmás is bőven, hogy jusson alomnak. Hanem diadalmas, szellős pillantású is. Vastag, még

a körme feketéje is kacag a szép szemek fogásán, szerelmese a pirosas magvaknak, úgy nézi a tele csűrt, mint más a szeretője hasát.

Csípett és Csukott csetlenek-botlanak az udvaron.

– Hát ti! Olvassátok meg a szemeket! Lássam valami hasznotokat!

És Csípett és Csukott olvassák éjjel, olvassák nappal. Ínyük a számlálástól elízetlenedik, szürke átok savazza szívüket. Lefekszenek és fölkelnek, fölkelnek és lefekszenek, magvakat rakni halomba, újra és újra, és halódik nyílni való jókedvük a csűrben, az örökös csűrben. Elunalmaskodik ujjukban a tapintás, örömtelen fátyol borul minden emlékezésükre, a szájuk csak egy mozgást apróz szüntelenül, karjuk egy távot mér, körmük egy percegést ismer, olyanokká lesznek, mint a percmutató, amely az időt aprítja magának, fosztottan.

De egy napon, imhol újra, biztató zsongásával ott áll az ezüstplatán. Éjjel van. Csípett és Csukott bámulják. Az éjszaka fényes, a levelek világítanak, s a mezőkre béke terül. Szél habarja fel a megkövült levegőt. Esőcsíkok húznak át rézsút, és hallani messze a vakvillám nyomán tompán Csupó parancsát: Itt maradj!

Csípett és Csukott lábujjaiban a kiáltásra csiklandó bizsergés ágaskodik. Szemük az ezüstplatánon, és csontjukból kikel a névtelen emlékezés: Oda! Lábukban a nyugtalanság átka amúgy is, hát ha már így van, akkor oda.

Az eső cuppog alattuk. Vidáman taposnak a pocsolyákon, és gyermeki kedvük csipkedi arcukat pirosra. Oda! Oda!

*

Még sohasem jártak ezen az úton, mégis milyen nagyon ismerős. Ismerős a nap pisla törése a köveken és a föld halk süppedése a talpuk alatt. És ismerős az ágak omlatag himbálódzása, és a gyík hasa, ahogy lüktet a sziklákon. Íme ott! Lám, ott a tuskó s szemközt a fenyegető fa aszott, görcsös ökleivel, de mindenekfelett csillog, integet fent az ezüstplatán. És csak mentek. Mentek éjjel, mentek nappal. Kapaszkodtak, kúsztak, oldalogtak, kezüket összevérezték, bogáncsok, csalánok orv kis bosszújukat náspángolták testükön, és halkan, egyre feljebb lopózva biztos munkájában, megmarkolta térdüket a fáradtság. Amott a tuskó! Csak addig még, ott minden mozdulatlan, ott aludni jó. Ott nem rezdül szél, ájult szívével üszkös hüvelyében a tuskó csendes. Csak addig.

Hanem gilisztaujjaival, földarcával, gyökérlábaival egyszer csak kifúródik Csupó:

– Hova?

– Oda! De előbb itt még egyet alszunk.

Csupó megrázta fejét:

– Aki a tuskó tövében elalszik, nem kel fel soha. Szárazra alussza száját, szemét, és mint a harapatlan gyümölcs, összeszomorodik.

Hanem ők már alig hallják. Egymásra bukva szuszognak, és a kikelő szó félbemarad szájukon. Amit Csupónak felelnének, már csak egymásnak mondják, de átfésüli azokat az álom új tartalomra. Akkor Csupó hirtelen, mint akit a darázs csíp meg, felpattan és elillan. Egy szempillantás, és kitör a vihar. Még soha ilyet! Az előbb szél se rezdült, víz se borzolódott, most pedig dühöng, csattog a katlan, és Csupó parancsa hallatszik az öldöklő villámok nyomán élesen:

– Itt maradj!

Ó, ez Kriska! Az átokfa ökle lecibálja az ólomfellegeket, és kifordítja belüket. Ez a sok zöld, ez a millió születés percenkint elfogja Kriska elől a levegőt. A két bogyóember húsát aprózni támadt fel harsogó étvágya. Az átokfa felrepedt kérgéből egy vérvörös keselyű száll. Nyelve kígyójából sárga nyál csorog. Csőrével, mint a galandférget, tépi a felhők gyomrából a villámokat. A tűzférges ég hason csúszik a földek felett. Szárnyai az olajsűrű esőben fénylenek. A bogyóemberek a rögön, mint a játékos golyóbisok, görögnek. A csavarszélben száraz gallyakból rak nekik Kriska rőzsetornyot, hogy ártatlan, láz nem látta testükkel pörkölje a szép levegőt, és öltsön nyelvet az áldott napra. Akár a vészharang, csönget az ezüstplatán százezer levele. Kriska utolsó harca ez. A bogyóemberek a sziklák mögött gombákként lapulnak, halódó öntudatukban a nem élt élet álma követel. Az ég, akár a késelt állat, vonyít.

Akkor Csupó is utolsó harcra kiszáll. Gilisztaujjait elharapja millióra, és elszórja körülkötözni a nedvek horgait, fogait utánaköpi cöveknek, földarcát cserzi a szélvihar, s ő a csontrögöket széthajigálva vet súlyt a növények talpaira. Csak a szája tölcsére már az övé, de vele a villámok csattanóit fáradhatatlan babonázza, ha kiált:

– Itt maradj! Itt maradj!

A keselyű sistergő szárnyain már az ezüstplatán fölött köröz. Egekre nyitott csőre üstkökösöket cibálna le pusztítani, tölcsérbe ragad százmázsás érclevelet, hogy ledöngjön vele a mélybe, s félelembe fagyva megálljon a föld.

De az érclevelek völgyesedése elfedi Csípett és Csukott menedékét. Kriska jajvijjogással csap le, amiért valami ízes előle kimaradt. Sikolyát elviszi a visszhang

Csupóhoz, epéje dugója kiszakad, és dűl a kénköves lé apró cél miatt, és dűl, és csak dűl, amíg aléltan elterül.

*

Kisüt újra a szép nap. Kriska vánszorog. Halk a hangja, ereje nincs. A völgyben a sziklákból a bogyóemberek szorgalmas kezekkel építenek. Gyümölcsöt szednek, és csurgatják szájukon. Elpihen bennük a szürke csűr kísértete, s a vihar félelmét is gyermekemlékezetük könnyű kezekkel leejti. Csípett dalol. Dalából régi, himbáló szelek hulláma hoz békét. Az ezüstfa felé csak Csukott tekint:

– Oda!

De Csípett dalol, és azt dalolja, hogy itt jó. Eldalolja az időt alkonyatig, s akkor füveket szednek, hogy békén alhassanak.

Minden alszik, csak Kriska virraszt. Másnapra legsimább mosolyát szájára tapasztja, és a jövevényekhez szegődik. Arca fehér és szíves:

– Hova?

– Oda!

Kriska mosolyog:

– Ez okos. Induljatok, még most jókor van.

De Csípett dalolni kezd, és mind vidorabb torokkal számyal a hang, és hirdeti, hogy itt jó.

Eljön a dél, és eljön az este, és Kriska arcára kiül a gond:

– Mikor?

– Majd holnap.

Kriska hörög. A levegő hűs, az éjszaka ködpárát szállít. Csukott követ hord, és Csípett egyre dalol. Minden alszik, csak Kriska virraszt. Hiába, az első hajnalhasadásra

Csípett ismét dalol. Dalából minden múlt kiszállt. Csukott követ hord, és egyre dalol. Kriska feljajdul:

– Mikor?

S a két bogyóember egyszerre felel:

– Soha!

Kriska vége ez.

De micsoda új végítélet jön, a föld gyomra szakadt fel? És micsoda fényesség és micsoda áldásos árnyék. Az ezüstplatán szedte fel horgonyát. Megindult, és a völgybe hozzájuk leszállt. Koronáját fejük fölött szétteríti, s óvja a nyugtalanságtól lábukat. Széles gyűrűjéből ablakot nyit Csupó, eldobált fogait épp most tapasztja vissza, hogy tiszta szóval kiálthassa, ha kell:

– Itt maradj!

De most csendes minden, ezért csak halkan szól:

– Itt maradjatok, és ne feledjétek az ezüstplatán gyökereit öntözni.

A keresztút mentén, ahol a szekerek döcögve nyelik a kanyargó országutat, ott lakott Kacsafi Balázs és leánya, a nyűgös Luca. Ablakuk mindig sárga volt a kordélyok felvert porától, tűzhelyük csípős füstje pedig megrekedt a kémény bedagadt torkában, és prüszkölt maga a ház is, hogy rázódott, porlott tőle a vakolat. Kacsafi Balázs mégse költözött beljebb, de még a kéményét se tisztította ki, folyton szapora lába más szándékoktól viszketett.

Volt neki egy ezerzsebű talárja, s annak minden zsebe tele ravasz portékával. A keresztúton megállt, tűszemével felszúrta a bakon ülők csontkemény kobakját, felé jük nyújtotta portékáját, és hozzá fonák kísérődalt kerepelt. Eközben folyton hunyorgó, busa szempillái a felpattant kobakból hessentették a szabódást, és icipici lázmérőjét, ami cérnán lógott az övén, bedobta a vágyak rejtekébe, és azután már tudta, kinek mennyit kell dorombolnia. Volt egy kis szájharmonikája is. Ezt reggelenkint a nyelve alá dugta, s belőle olyan csalafinta, édes sikolyokat csiklandozott elő, hogy aki hallotta, hangyákat érzett a fejbőre alatt és cukros szódavizet a háta közepén. Így mesterkedett Kacsafi Balázs.

A por, nap, özön beszéd kihegyezte, mint egy ceruzát. Sovány volt őkelme, csak kitömött talárja hazudta gömbölyűnek, és egyre nehezebben kacsázott ezer zsebének súlya alatt. Ha pedig leszállt az este, és szédülő feje kissé ocsúdni lenyughatott volna, akkor énekelte az ő zsoltárát hosszan, jó hangosan, hogy a századik faluban is meghallják, így:

– Ó, de szegény vagyok, jaj, mi lesz belőlem s egyetlen lányomból e nagy nyomorúságban? Ingyen hordják el drága portékámat, s nekem nem marad öreg napjaimra semmi.

Ekképpen énekelt Kacsafi Balázs, strófáját ismételgette órákon át, amíg csak a prüsszögő házba be nem tért lányához, a nyűgös Lucához.

– Apám! Hát én már mindig csak magamban legyek? – fogadta Luca. De Kacsafi Balázs ledobta talárját, kiköpte bűvölő harmonikáját, mozdulni se tudva a fáradtságtól a szalmazsákra puffant, és úgy maradt szótlan, akárcsak egy lebillent deszkapalánk.

Hanem Luca ilyenkor lelte meg hangját igazán. Ott volt előtte az ő egyetlen szülője, ki a fáradtságtól el nem szaladhatott, méghozzá talár nélkül, s ez volt a fő. Mert ha Kacsafi oly okos lett volna, és talárban alszik, akkor bizony senki se rághatta volna a fülét. A talár ezer zsebében a sustorgó portékák és a nagy bőriszák telesúgták volna fejét álmokkal, és csámcsogva hunyorgott volna a fondor tanácsoktól, amelyeket a zsebek szünet nélkül duruzsoltak, ha az oltalmazó, kincsfakasztó palástot magán érezte.

Luca úgy percegtette a szót, mint a madár a kölesszemet. Hogy mindig csak magában van, a kémény prüsszög, a házról leugrik a vakolat a rémületes unalom-

tól, aki jön, aki megy, mindenik csak a talár titkai után kutat, s azt se tudják, hogy lakik még valaki ebben a házban, ha csak nem az óbégató zsoltárokból. S lám micsoda átok! Hátán, vállán a zsír megül, maholnap targoncával tolják utána farát, s nem lesz, aki ránézzen, ha eljön rá az idő.

Kacsafi Balázs fogadkozott, hogy mindez most már másképp lesz, csak még ezen az egyetlen utolsó estén hagyja Luca őt aludni, másnap új életet kezdenek, és élik a megszerzett temérdek arany jóját. Hanem amint a reggel ismét beköszöntött, Kacsafi Balázs, se szó, se beszéd, penderített egyet talárján, befalta borsónyi szájharmonikáját, és csipetnyi hőmérőjét lógázva újra csak a keresztúton állt ezer zsebével és szurkáló tűszemeivel. Így éltek napról napra, évről évre.

Egyszer aztán Luca gondolt egyet. Ágyba feküdt, s amidőn este Kacsafi Balázs holtfáradtan megtért, nem lelt egy falatot sem. Ellenben Luca jajgatott, sóhajtott, kukorékolt, mondván a helyeket, ahol fáj. Nem kelt fel se másnap, se harmadnap, s Kacsafi Balázs, akármenynyire is szőre ellen volt a dolog, odaállt kotyvasztani magának, ahogy éppen tudott. Éjszakánként Lucát mindig a hideg rázta, és elkérte a talárt, hogy abba belecsavarodva takaróddzék. Bele is csavarodott egyszer, kétszer, háromszor, és Kacsafi Balázsnak másnap, bármenynyire is kérlelte, nem adatott meg a keresztúton ügyeskedni, mint ahogyan azt hosszú éveken át megszokta. Szomorú lett, még ösztövérebb, mint annak előtte, robotra szokott, cikornyás agytekercsei kopogni kezdtek a koponyáján, és követeltek fickándozást. Kacsafi Balázs a fejét fogta. De hiába. Ezek a robotgiliszták kopogtak szüntelenül, nekifeszültek a csontnak társasan, kitartón,

és Kacsafi Balázs hápogva és tántorogva már látta az időt, amidőn a fehér robotgiliszták átütik magukat végül is, és fejéből kikandikálva keresnek maguknak új gazdát.

S egy szép napon valóban így is lett. Kacsafi Balázs rémülten látta, hogy fejéből, akár a ragadós csimasz, az ő okvetetlenkedéstől vastagra hízott gilisztái kimásznak, végigkúsznak ösztövér karjain, ki az országútra, testük megszedi magát sárga porral, és ebben a divatos, új kabátban nekivágnak a víznek, és úsznak, úsznak, amerre a gondtalanság szigete fekszik, hogy végül is egy új csontdióban, amely még nem kopott meg a sok zakatolástól, kinyújtózzanak, és élvezzék a kényelmes, új lakást.

*

A gondtalanság szigete kicsi. Alig van rajta több hely, mint amennyi egy embernek, a világért se többnek, elég. Nem is volt több lakója, mióta a föld összeállt, mint az az egyetlenegy, akit Hopp Matyinak kereszteltek volna, ha akad, aki keresztelje. Így hát ezt a nevet Matyi adta magamagának ráérő idejében, hogy meglegyen mindene, mert ezenkívül mindene megvolt, és íme, most már ebben sem szenvedett hiányt.

A sziget tenyérnyi helyét sok méter vastag sziklahegy övezte körös-körül, csak a közepéből kinyúló, dús fák árulták el, hogy nem zátony, hanem élő bele van. A fák közt rőt, aranyos ködök feszültek, mint a pókháló, s Matyi, ha sétált alattuk, feje köré csavarodtak, és beleszőtték csillogó álmukat. Nagy, csurgó, felpukkant körték és langyos barackok meztelen hátára hullajtották nedvüket oly bőven, hogy azt hitte, esik az eső, és az orrára szállt színes lepkék kinyitották rikító szárnyukat, mint a napernyő.

Beszaladt a patak az egyik szikla térde közt, és fecsegett Matyinak a világról, és együtt nevettek a sok bolond fondorkodásán, amiket a távoli nyughatatlanok találtak ki napjaik rontására. És itt nézte Matyi a halak, bogarak, madarak huncut fricskáit, akik hívták, kergették, és rikkantották felé: hopp, Matyi, hopp!

A fák törzsébe a szú lyukat evett, és kék páncélú hernyók tölcséresre tágították. És így eljöttek a gyökerek táviratai füléhez a lyukakon, a tölcséreken pedig hallotta, ahogy zsémbes, borízű hangján kurjongat a föld melegének helytartója, mivel henye szolgái olyan lustán, kedvtelenül rakták a tüzet. Feje fölött ott pipázott ékesen a világ apja, s fújta felhőit szüntelenül a kék menynyezetre, hogy szebb legyen. Így volt ez Matyival, amióta csak egy cseresznye belében egy aranytőrű darázs ki nem metszette, hogy ugráljon a kegyes sziget füleiben, jó szagoktól bódultan aludjék, és ébredve kihallgassa, amit az ég a napnak, a nap a földnek szünet nélkül való szerelemben mond.

Így volt ez egészen addig a napig, amíg Kacsafi Balázs fejéből a gondgiliszták el nem szabadultak, és hengergődzve, oldalogva neki nem karikáztak a víznek, nézni új lakás után.

A víz a férgek elől bukott, menekült, hogy azt hitték, apálya van már a folyónak is, s legmagasabb ágai a szigetet fáinak láttukon, mint a keselyű szárnyai kezdtek el csapkodni. Felsuhogtak a madarak, és apró, védtelen csőrükből dűlt a csipogó jaj. De a gondgiliszták lomhán másztak tovább.

Kivonultak a pöffeteg dongók, a csimaszkurkászó gatyás fácánok, és harsányan kukorékoltak, nekidühödve köszörülte egymás ágbogait az özön szarvasbogár. De a

gondgiliszták jöttek, és csak jöttek. Fancsali ábrázatuktól sírva fakadt a békenyelvű énekesmadár, fojtó kénszaguk elfüstölte a bogárrajzást, és csúf sikamlású testüktől előre felémelyedett a fácánok gyomra.

A férgek pedig átokbiztonsággal másztak ki a fövenyre, a sziklák zsémbes ráncaira, a falon fol, kitátották nyálkás pofájukat, és szaglászták Matyit.

Az egész szigeten egyedül ő barangolt szimat nélkül. Cukorködös pillantását nem homályosította el semminő sejtelem. S akkor a giliszták megindultak felé. Fehér, sima lábujjain pillanatokra megpihentek, aztán kúsztak, kúsztak nyughatatlan ficánkoló hasukon a jó új lakásba, Matyi tiszta, rontatlan fejébe. A füle nyílása előtt mintha nyelvet öltöttek volna a csapdosó ágak, bogarak, madarak surrogó hada felé, aztán egy csusszanással besurrantak és eltűntek.

Az egész sziget eljajdult. Az opálos pókhálók dupla borogatással pólyálták aranyálomra, a megkésett szarvasbogarak hősködve bökdösték szarvukkal a levegőt, a darazsak, méhek, dongók fullánkjuk markolatát csapdosták, majd megmutatjuk, majd megmutatjuk, de Matyi állt idegenül, és ágaskodó testvéreit nem ismerte fel többé.

Ide-oda kezdett szaladgálni, a messze lombokat már nem is látta, csak ami közvetlenül az orra előtt volt, mellét panaszosan vakargatta, mintha egy feszes csomagot dugtak volna bordái közé, ráadásul rotyogó, fecsegő papirosba csomagolva, de kivált, hogy csak az orra elé látott, és egy tapodtat se tovább.

S mintha egy kockát raktak volna köré lábától a feje búbjáig, és ha lépett, a kocka ment vele, de mindig vele és mindig előtte, szürke, telefirkált falaival.

Az ökörnyálak hullámzó szálai még csillogtak hajában, homlokán az álompókháló hullámzott még, de aztán tépni kezdte gyapjas üstökét, és két megbabonázott keze egyszer csak lerántotta az aranyködök abroncsát.

Ekkor futni kezdett, majd kapaszkodni a sziklák fölé. Lent zúgtak a habok, és azt mondták neki: hopp, Matyi, hopp! Matyi feleletül fejest ugrott a folyóba, és szelte, szelte, mint a motolla, a nyughatatlanság szene fűtötte, égette, fejében a giliszták vidáman forogtak, ujjongtak, jó lakás, jó lakás, míg csak partot nem ért a keresztútnál, a köhögő kémény és a vedlett ház előtt. Ott már várt rá Kacsafi Balázs.

*

Matyi megállt a parton, nagyot fújt, s amint egy kissé magához jött, nyomban kotorni kezdett a lehullott vakolat és a porladt mész között. Hát bizony, fiam, bizony, hümmögött Kacsafi Balázs, jó, hogy jöttél, ideje volna már itt tatarozni, én már öregszem. Közben pedig, mint a vizsla, szimatolta Matyit, a folyton izgő-mozgó fiúcska tetszett neki, s úgy tűnt, mintha saját magát látná, amilyen volt még pár nap előtt, amidőn szapora szerszámaival lábatlankodott a nyikorgó szekerek közt, a keresztúton. Aztán bevezette a házba, ahol a nyűgös Luca még mindig nyomta az ágyat becsavarodva a talárba, ámbár kutya baja volt. A pár nap alatt alaposan megváltozott itt az élet. Kacsafi Balázs söpört és kotyvasztott, ahogy tudott, és vitte az ételt Lucának. De nemcsak az ételt, hanem mindenféle ringyet-rongyot a nap minden percében, mert Lucának folyton kellett valami, s ha nem perdült elég gyorsan, Luca nyögött, hogy halálán van.

Amint Matyi az ajtón belépett, Luca fogadjisten helyett azt mondta:

– A balta ott van a sarokban. Eridj az erdőre, vágj fát, és csinálj nekem mángorlót. Nemsokára menyasszony leszek, és el kell készítenem a lepedőket, a párnahéjakat jó puhára.

Matyi pedig ment, amint azt neki meghagyták. Kacsafi Balázs utána akart osonni. Csakhogy nem lehetett. Luca jajgatásba fogott, hogy a talárban mennyi minden kemény van, és nyomja az oldalát. Kacsafi Balázs megijedt. Luca forgott ide, forgott oda, és addig siránkozott, amíg Kacsafi Balázs odaadta neki az ollót, mire Luca a bélésből kifejtett egy zacskót színültig arannyal. De alig kapta meg, amit akart, újra csak nyűgösködni kezdett, hogy most meg a másik oldalon nyomja valami. Azonban Kacsafi Balázs a világért sem segített volna újra. Ígért inkább finom, jó meleg takarót bársonyból, selyemből, de Luca oda se hajtott. Ekkor Kacsafi Balázs elkezdte a talárt cibálni. Luca olyan visításba fogott, hogy Matyi hanyatt-homlok rohant vissza, méghozzá üres kezekkel. Vesztére. Amint Luca meglátta, kivált, hogy a mángorló dolga milyen rosszul áll, elkezdte tele torokkal szapulni. Kacsafi Balázs pedig a zsák aranyat testével fedezve rágyújtott a zsoltárra:

– Ó, de szegény vagyok, jaj, mi lesz belőlem s egyetlen lányomból e nagy nyomorúságban? Lám, megszaporodtunk, s betegség a háznál.

Matyi nem várta be a nóta végét, se szó, se beszéd, megfordult, és futott vissza végezni dolgát, ahogy épp tudta. Nem soká maradt azonban magában. Kacsafi Balázs torka már öreg volt, kivált mióta fejének két legvastagabb gilisztája útra kelt, hamar csendesedett.

Luca sopánkodása megnőtt, visításától reszketni kezdtek a csuprok, a mennyezet tányérai öngyilkosok lettek, a zsák vetőmag a bejáránál átszúrta magát a zsákon, s a talár ezer zsebén a cérna leugrasztotta magát inkább önként, és benne csörögni kezdett az arany, ezüst. Halkan csörögtek, de ezt a hangot megismerik mérföldekre a szüntelen rájuk tátott fülek. Kacsafi Balázs rémülten rohant ki a kapu elé, és zsoltárjára, füleket tömni, rázendített. Ekkor odabent fordult egyet a kulcs, akkorát szólt, mint a pisztolylövés, mire Kacsafi Balázs keserű sírásra fakadt. Könyörögni kezdett az ajtó előtt:

– Nyisd ki, nyisd ki egyetlen szülőapádnak!

Luca nem felelt. Kacsafi Balázs a kulcslyukon át súgva kérlelni kezdte, de nem hallott egyebet, mint csörgést, sustorgást, és ekkor tudta, hogy Luca most csak rámolja, és csak rámolja ki a zsebeket, a sok drága, csillogó követ, gömbölyű aranyat, selymet, mindent, amit csak a talár ezer zsebe rejteget.

– Engedd le legalább a függönyöket, tömd be a nyílásokat!

Hanem Luca süket maradt. Kacsafi Balázsnak az ajtó előtt hallania kellett, amint odabent csattog az olló, és Luca felszabdalja a talárt, leül, és varr belőle magának krinolint.

– Hát már soha többé nem engeded be egyetlen szülőapádat?

Luca végre kiszólt:

– Beengedlek, de előbb fuss ki az erdőre Matyihoz. Döntsétek ki a legkeményebb fákat, és csináljatok belőle mángorlót. Ha estére meglesz, akkor bejöhetsz.

Kacsafi Balázs nagyot sóhajtott. Nekiindult, megke-

reste Matyit, és ahogy szikkadt csontjaitól telt, úgy gyúrta vele a munkát.

Ezalatt Luca megvarrta magának a krinolint. Belülre horgas szegeket tett, és erre akasztotta fel a sok aranynyal és drágakövekkel telt zacskót. Iszonyú súlya volt, de Luca rá se hederített. Ilyen könnyűnek még sohase érezte magát. Ha valamelyik zacskó megcsörrent, elmosolyodott, és azt mondta: csitt. Néha egyiket-másikat előszedte, megsimogatta dudoros felületüket, vattát tett föléjük, és azt mondta nekik:

– No, csak csendesen.

Gyakorolta magát a leülésben, felkelésben, és estére tudta, hogyan kell izegni-mozogni anélkül, hogy a legcsekélyebb zajt üsse.

Mire az este beköszöntött, már nem is gondolt a mángorlóra, s éppen akkor egyszer csak megjött Matyi Kacsafi Balázzsal, s lám, a mángorló valóban készen volt.

– Hé, itt vagyunk! Most talán már beereszted egyetlen szülőapádat?

– Be én – nikácsolta Luca –, de előbb hadd lássam, valóban jó-e. A kend arca úgyis elég ráncos, ráfér a vasalás. Bujjék bele, te meg hajtsd. – Kacsafi Balázs sóhajtott: – Aztán főztél legalább valamit?

– Micsoda? Nem eleget sürögtem, varrtam egész nap, nem elég, hogy betegen is lábon járok? Lássuk a szerszámot!

Kacsafi Balázs megint csak sóhajtott, de aztán nagy szomorúan a mángorlóba bújt.

– Hajtsd, aki lelked van! – parancsolta Luca, és Matyi forgatta, forgatta, Kacsafi Balázs pedig ment a hengerek közt ide-oda, nyöszörgött, sápítozott, de Luca parancsolta: tovább. Aztán mikor végre szegény Kacsafi

Balázs kibújt, és olyan puha lett, akár a túlérett paradicsom, akkor Luca újra odakiáltott:

– Most pedig te bújj be, és te hajtsd! – Bizony Matyival se bánt gyengédebben a mángorló. Matyi üvöltött, sivított: Micsoda szégyen, micsoda csúfság! – de hiába!

Hanem egyszer ennek is vége lett. Kacsafi Balázs sopánkodott. Matyi is sóhajtozott, és panaszosan mondták egymásnak: – És ráadásul mi magunk csináltuk!

Végül is Luca kegyesen kinyitotta az ajtót. Az erdei munkások megmángorolva, siralmasan festettek, kivált Matyi. Fáradt is volt, de még fáradtabb a lelke. Csendesen eszegette Kacsafi Balázs kotyvasztását, azután lefeküdt a zugban. Kint sütött a hold. Luca és Kacsafi Balázs lassan-lassan elnémultak.

Az éjszaka csendjében Matyi napfénytől hizlalt lelke sajgott, égett, vérzett. A szomorúság nőtt benne, s a fájdalom duzzadó, perzselő karjai felrántották fekhelyéről, és kituszkolták a hűs levegőre, hogy egy kicsit lohadjon. Úgy érezte, égő erdők recsegnek a mellkasában, és vad, páni rémületben bivalycsordák dobognak rajta át. Érezte tompa szarvuk öklelését, és viadalra kész bőgésükben a félelem, a tehetetlenség szenvedelmes keserűsége bomladozott. Körbe, körbe, újra meg újra, és nem volt kijárás belőle sehol.

A hold arca elé csapta felhőit. A kutyák messzi vonyítására Matyi visszavonyított; az éjszaka megtelt sikoltozó jajjal, s a vak fájdalom úgy ütötte szíve falát, mint ezer megzavarodott denevér.

Akkor egyszer csak messze tisztás látszott, ahonnan csillogó szőrű, barna őzek baktattak Matyi felé. Csendesen jöttek. Mélázó szemükben a fák növekedésének titkát őrizték, s a lomha idő százados álmait szórták, per-

metezték felé, akár a hűs kenőcsöt. És csak jöttek hangtalanul. Nedves, rózsaszín orrukból csigák, gombák, fenyőtobozok jószagát lehelték, vastag, süppeteg bundájuk, akár az északi moha, hívta hátukra simogatni a kezet.

Matyi behunyta szemét. Előrefeszített arcán csak a bőrével figyelte, ahogy jön egyre közelebb a párás állati meleg, szíve minden rekeszét feléjük kitárta, a haja gyökerei is szomjazták közelségüket.

És egyszer csak odaértek hozzá. Pelyhes nyakukat szorosan szemhéjára fektették, s Matyi érezte, amint a lüktető erek vérének üzennek.

Üzennek langyos fényeket onnan túlról, a születés sikolyát dúdolják fülébe, s a hallgatag mindenség kitárt karjaiból lopnak tenyerébe ízeket. Nyelvük érdes felületét érezte homlokán, mint valami puha reszelőt, és hogy végigmosdatják, mint a most született borjat, ledörzsölik róla az átkot, a szégyent, a bánatot. Aztán csendesen, mint ahogy jöttek, ballagnak vissza, nyomukban a fű zöldebb, mint volt, a hold ezüstös könnyei reszketnek, a hajnal itt van, s Matyi a mezőn didereg, de olyan, mint akit lemostak a békesség, a merengés frissen fejt tejével.

*

Amint Matyi Kacsafi Balázshoz és a nyűgös Lucához visszament, nyomban nekiestek, hogy hol járt. Luca olyannyira méregbe jött, hogy leugrott az ágyról, erre kövér teste nagyot huppant, megcsúszott, és szoknyája alatt a sok zacskó megcsörrent. A hang Kacsafi Balázs szavát vágyakozó jajjá babonázta. Megfogta Luca szoknyáját, és mindenről megfeledkezve simogatni és rángatni kezdte. Luca sivított, Kacsafi Balázs óbégatott, az arany csör-

gött. Halkan csörgött, mégis túlharsogta Kacsafi Balázs és Luca perpatvarát.

A ház elé lopakodva, selyemtalpakon gyűltek az éhesszeműek, fülüket megcsiklandozta a sárga harangok susogása, s a szoba megtelt malomkőszemű, kúttenyerű néppel. A krinolin most az ő szemük szúrásától szakadt fel, és hullt a kincs, az arany, a drágakő mind, amit csak Kacsafi Balázs a sok év alatt a keresztúton összeravaszkodott. A sok év most egyetlenegy perccel házasodott össze, dús volt a perc, de nem Kacsafi Balázsnak. Most aztán énekelhette zsoltárát, soha megrendítőbben nem kelt az ki szájáról: – Ó, de szegény vagyok, jaj, mi lesz belőlem s egyetlen lányomból a nagy nyomorúságban!

*

Matyi ezalatt kereket oldott, és kiszökött az erdőre. Éjszaka megöntözött szíve még telc volt az omló tapintások emlékével, de a csúf zenebona beletalpalt, és moslékgőzök és savanyú csirkeólak szagát érezte torkában. És ahova ment, a rossz íz kísérte.

Az erdők fáiról, mint a szakadt, piszkos rongyok, úgy lógtak a lekorhadt ágak, a virágok tetvesek voltak, az énekesmadarak huhogtak, mint a baglyok, és a csigák négy szarva a fejük tetejéről fügét mutatott Matyinak.

A bánat nőtt benne. Hívta éjszakai testvéreit, de nem jöttek. Hívta a hajnali nap forró bíborát, de az csak még szorosabbra húzta arcán a szürke kámzsát. Sírt és kiabált, fejében a gondgiliszták csárdásra kaptak újra, és kergették Matyit tovább. És csak gyűlt benne a gyász, hogy olyan lett, akár a lábon járó sír, és oly veszteséges, mint a templom, ahol megégett az oltár.

Akkor egyszerre suhogást hallott a feje fölött. Felné-

zett. A magasban, egészen a magasban, keringett két madár. Egy sas és egy pacsirta. S a két madár dalolt. De a gilisztáknak süketítő táncától Matyi nem értette meg a sas és a pacsirta dalát. Erre jajveszékelni kezdett úgy, hogy még a vére is megszűnt langyosodni, és cérnavékony jégcsapok fagyasztották kezét-lábát, és homályosították szeme látását. De íme! Midőn már azt hitte, meghal, abban a szempillantásban megértette a sas lomha, nehéz énekét. Matyi hallgatta:

– Messze, ott fönt, még arra nem járt soha senki. Rejtekét álomkódok takarják, és óvják feszes körben égig érő ciprusok. A halál tava alszik ott. Vize bús, tajtéktalan. A szálló idő borul fölé. Partjain kócsagok merengnek, és szárnyuk alól kikelnek, foszlanak lomha századok.

S a pacsirta felelt:

– De szemközt vele gőzölgő tengerszem szunnyad a sziklák bolyhos mellkasán, s hő vizéből diadalszárakon kikelve serceg, sistereg, pompázik a tűzliliom. Kelyhéből mirigyes főzetek permeteznek nehéz bódulatot, s a porzóiról mézes fellegekben mámorpára száll. Imája a fényes naphoz küld lávacsókokat, és hajladozik és illatozik, a végtelenség borától tántorog. Intéséért a föld millió karja repes, ami úszik a vízben, fut az erdőben, sántikál városokon, hozzá küld fohászt. Mert érzi a hal, a vad s a kétlábú kóbor hontalan, hogy egy és egyetlenegy virága van, s ez, ki ott fent, a mulandóság forró tavában bomladozik, csábít, cibál, forral, ájulásba hív, a tűzliliom.

Majd ismét a sas hangja erősbödött:

– A halál tavának vize sima. Szél nem borzolja szintjét sohasem. Béke, bölcsesség és szótlanság megváltása csendvízben. Partján egy néma ifjú lusta karokkal meríti

bele kancsóját, viszi kelettől nyugatig, és inni ad a rászorulónak.

A pacsirta most egészen leereszkedett. Csaknem Matyi fülébe töltötte minden hangját, hogy ezt jegyezze meg:

– De a holt tükörre ráhajol, méláz önszépségétől gyújtottan, szent céltalanságtól vemhesen a tűzliliom! – Szárairól a végtelen égbe szikrát lehel, és suhint a világ négy tája felé vetve keresztet. Elmereng és felszökell, álmodik, és tűzzuhatagot lövell, hulló parazsa a mélységbe gurulva gyújt, hogy megolvad a föld öreg, zsémbes bőre, s bizsergő felületén kapkodja talpát mind, kinek lába van. Felforralja a tengereket, megégeti a mozdulatlanság boszorkányait, kicsépeli a föld magjából a jajt, és fésül az égre boldog fellegeket, amíg él, serceg, sistereg, pompázik ott fent a tűzliliom!

S a madarak elrepültek.

*

A házban Matyit némaság fogadta. Kacsafi Balázs és Luca ott feküdtek a lócán öntudatlanul. Már este volt. Matyi a sarokban vackára dűlt és elaludt. Kacsafi Balázs és Luca közben ébredeztek, de amint ráeszméltek, mi történt, újra elájultak. És így töltötték az egész éjszakát. Magukhoz tértek, elájultak. Elájultak, magukhoz tértek.

Egyszer csak Luca, amint éppen el akar ismét ájulni, hallja, hogy Matyi álmában beszél, és azt mondja:

– A tűzliliom!

Fülét hegyezte, felkelt, nagy, nehéz testét közelebb hengergette, és csendesen kérdezte:

– Hol a tűzliliom?

Matyi álmában motyogott:

– Messze, ott fent, még arra nem járt soha senki. Rej-

tekét álomködök takarják, és óvják feszes körben égig érő ciprusok. A halál tava alszik ott.

– De hol a tűzliliom?

– Szemközt vele! – suttogta Matyi. – Gőzölgő tengerszem szunnyad a sziklák bolyhos mellkasán, s hő vizéből diadalszárakon kikelve serceg, sistereg, pompázik a tűzliliom!

– Hozd el nekem a tűzliliomot.

Ekkor Kacsafi Balázs felébredt. A sustorgásban cseleket szimatolt. Aztán attól, amit látott, oly nagyra tátotta szemét, mint még sohasem. Mert Luca nyájasan egy tenyérnyire való zsírt facsart ki hájából, s azzal kezdte Matyi oldalát kenegetni, hízelegve és kérlelve egyre, hogy hozza el neki a tűzliliomot, sőt aranyat, ezüstöt is ígért érte. De alighogy ezt kiejtette, a kincsek emléke megcsavarta mindkettő torkát, s mindent feledve jajveszékelni kezdtek újra. A kiabálástól Matyi felriadt. Csak nézett, nézett, de a két ember furcsa gyászát még csak meg sem csodálta. Nagy lélegzetű frisseség virágzott mellében, s oly meghittség sugárzott, mint aki a szivárványt csavarta halántéka köré borogatásnak. Fejében a gondgiliszták vészt szimatolva kezdtek a füle felé iramodni, égett a régi, jó meleg lakás, a sas és a pacsirta ördögűző dala csípte, sebezte átoktestüket.

S a távoli ikertavak szüzi látomása kicsúszantotta füle nyílásán a férgeket. Végigmásztak gyermeki bőrén, és nem hagytak nyomot. Hanem ott volt nekik régi gazdájuk, igaz alkotójuk, Kacsafi Balázs, megkevesedve, öregség és gyásztól bénítva. Ihaj, itt lakni jó! Mindenhol jó, de legjobb otthon. És Kacsafi Balázs egyszer csak éledni érezte régi valóját. Egyszerre éles szeme lett, és felfedezte a földön hajdani talárját, bár krinolinra szabva,

borsónyi harmonikáját és hőmérőjét a cérnaszálon, amit meghagytak az orvlátogatók. A szembogara világítani kezdett. Reszkető kezével ollót keresett, szabott, öltögetett, kacatolt, s hajnalra régi talárja, kissé furcsácskán, de mégis otthonosan újra vállára feszült, és hunyorogva, édesen, harmonikás szájjal foglalta el régi őrhelyét a keresztúton.

De Luca bizony csak egy nagy, puffadt sebhely maradt. Óbégatott, és most már csak a krinolint emlegette, minden szép hangját a muzsikás zacskóknak, a sok opál, jáspis vakító tüzétől képzeletben még most is hunyorgatta szemét.

Matyi nagy fürdőzésében a béke partjain már szinte vigasztalni akarta, de akkor szemébe ötlött a szétdúlt szoba maradékai közt a mángorló. Szép tájait a megbékélésnek ólmos felhő lepte el egyszerre. Hátat fordított Lucának, minden pukkatag hiábavalóságának, Kacsafi Balázs izgága, fondor táncainak, hogy végre útjára menjen arra, amerre éjszakai testvérei laknak, amerre a sas és pacsirta énekel, meglelje az utat a tavakhoz, és lássa, miként szórja, repíti fölöttük örök, emésztő csóváit a tűzliliom.

*

Matyi az erdő felé vette útját várakozón, ahol nemrég oly üdvösségesen hűtötték az éjszaka látomásai búját, bánatát. De most a némaság lomha lábai taposták az erdőt. Minden nesz csak Matyi lába nyomán kelt ki, a betörő nap csak a magába roskadt hallgatást pécézte feszes kévéivel, a fák lehelete is elállt. S ott, a sűrű, kínzó csendben Matyi egyszer csak emlékezett. Az elhullott idő hiábavalósággal telt buborékai felszálltak, vád és

bánat volt fekete magjukban. A gondtalanság szép szigete! S aztán a csúfságok a prüsszögő ház falai közt, az átokverte óbégatások s a maró harag csalánruhája ráfeszült Matyira, hogy evickélt benne, mint a hátára fordult cserebogár.

Az idő! A boldogságfosztotta napok, megrakva zaklatással, szégyennel, a hitványság ökölrázásaival, ahol a porfertőjű alacsonyság méregnyála frecsegte, szeme ártatlanságát herélte, nyelve üdvösségízeit rabolta, ahol a szép virágkoszorúval övezett föld szent gőzeitől elfordították fejét.

Ó, a végtelen hallgatású erdők csapdája, amely csendjét csak azért dörgöli orra alá ráolvasó követeléssel, hogy mint a szarvasbika bőgje tele, s az ostoba türelem bűnét általa szemléltesse a vadak, madarak és a lázadásra nem képes, százados törzseknek riasztására, akiket baltákkal, puskákkal sebeznek, gyilkolnak hitvány tompafejűek, holott övék a bölcsesség, a föld titka, a beérés tiszta áldomása, a hó, a tavasz, a nap.

És csak kínozta Matyit a harag, az emlékezés, és most minden hómezők fenségruhája se tudja meggyalázott mosolyát békésre takarni újra. Idő! Szép, haragtalan omlású napok selyembundájú melege! Midőn a győzelmes nap fényriadalma a béke ágyában bomladoz! Tisztaság! Csillagok ezüsthunyorítása égi csínyek felett, milyen szeplőtelen, milyen játéktajtékos vizeket kínált nemrég még a föld.

És Matyi száján kitört az elfecsérelt idő jajgása, ellopott gyermekségének bosszúsikolya, napokért, melyek éveket görgettek rá, melyek eltakarták előle az eget, és helyette felszaggatták a harag elveszejtő, szuroksűrű iszapját szívében.

Micsoda növény ez? Arcát még nem látta sohasem. Mély harangkelyhében opálos mézhab, simító illata lefésüli homlokáról a ráncokat. Lila köpenyében mákonykenőcsök, s erezetében zsongító cukornedvet lüktet gyógyvizeknek. Sűrű, mély színét kínálja a szemnek, látásán elpihen a sietség, hosszú szárait hintázza, mint az órainga, de szétporlasztják busa szálai a percek minden múlását. A feledés, az időtlenség virága ez.

A virág táncolt a szélben. Kígyós hajladozása Matyi tenyerét megcsiklandozta, nagy, bölcs fejét kezéhez fektette, s csak épp nem szólt, hogy tépje le. Matyi tűnődött. A nagy, sötét virág arcába ha benézett, mint a kútban, oly mélyen ültek álmos szirmai. Illatát ha beszívta, megállt benne az elmúlás félelme és szeretete, napjai veszteségének siratása, de ez a béke hűvös volt. Nyúlt felé, de lassan, csak tartotta, és nézte, nézte, s benne a titkok érzete és minden sejtelmes rezdülése elhalkult. Nézte, és szédült a lusta pára koszorúja láttán, mely gyöngyfüzérként övezte a porzók pálcáit, amelybe bezárva aludt az idő aprózó, millió fűrésze ájult varázslatban. És egyszer csak a kezében maradt.

Ekkor az erdő eltűnt. Nagy mezők vették körül, melyeknek nem volt végük sehol. Az egész föld minden térségét átlátta egy bontakozó, ködtelen lapályon. Látott városokat, templomokat, zarándokokat, és látta a lomha, fehér ifjút kancsóval vállain, amint kínálja illatát, és inni ad a rászorulónak. És látta, ha a kancsó kiürült, megy fel, oda messze, szétnyílnak előtte az égig érő ciprusok, edényét újra megmeríti, és útjainak nem szakad vége sohasem. És látta, ahogyan közelget felé is, de mint valami testvérhez, és tanácsot kér szinte tőle, merre menjen keresni szomjazót.

Akkor pedig Matyi kinyújtotta karját, és mutatta, merre lakik Kacsafi Balázs. Az ifjú indult tovább, csendesen, lassan, mint egy vizeken bukdácsoló, fehér vitorlás, és aztán leemelte válláról korsóját.

*

És történt, hogy a tűzliliom kegyes suhintással kiszórta parázsát az árva földre. Rúgkapálni kezdett a fekete televény, és görgő hantjai kilökték szunnyadó morgásukat föl a szintre, feleselni kezdtek a nappal, amíg csak sűrű fűvekbe, burjánzó rügyekbe nem békéltek. Nagy, kérkedő riszálással dülöngélt a búzamező, és pipacs öltögette piros nyelvét a gőgös kertekre. Poshadt gőzeikben dajkálták bogaraikat a nádasok, köztük a nagy, barna buzogányok póri pöffeszkedésben kiáltották a kertek finnyásaihoz: Én is tudok! Összeállt a tó, az ég, a hegy s a tenger versenyriadalomban, és tűz ütött ki a pólusok köldökén. Az éjszaka fülledt húsában szivacsra száradt szájak kerestek bűvtapadást, egy láthatatlan ostor pattogott, hajtva a vér rabjait. Az égen riadt bikák csordái rohantak, patáik csattogását visszhangozta a rajzó seregek feszes bőre, és a sátán az angyalsereggel együtt a nap korongján dobolt. Megdobálták a föld tar hasát csúszós levű gyümölcsökkel, hogy pofozták egymást a szőlőszemek, és folyt a fényáztatta hegyekről a bor. A szúnyog, a tetű is részeg lett, és kornyikálni kezdett virgonc bambasággal a teve. A paraszt kaszáját pipaszárral bongatta, hogy nagyobb legyen a veszett zsivaj, fogatlan mámik vihráncoltak, és tanultak vetni bukfencet. A nap akóval hányta sárga csóváit, a vágy vészharangját két kézzel rázta a tavasz, mert a lusta, könnyáztatta földre egy percre ráhajolt, onnan föntről, a tűzliliom.

Onnan föntről, egészen messziről, hol rejtekét álomködök takarják, és őrzik feszes körben égig érő ciprusok. A halál tava alszik ott. De szemközt vele gőzölgő tengerszem szunnyad a sziklák bolyhos mellkasán, s hő vizéből diadalszárakon kikelve serceg, sistereg, pompázik a tűzliliom. Kelyhéből mirigyes főzetek permeteznek nehéz bódulatot, s porzóiról mézes fellegekben mámorpára száll. Imája a fényes naphoz küld lávacsókokat, és hajladozik és illatozik, a végtelenség borától tántorog. Elmereng és felszökell, álmodik, és tűzzuhatagot lövell, hulló parazsa a mélységbe zuhanva gyújt, hogy megolvad a föld öreg, zsémbes bőre, bizsergő felületén kapkodja talpát mind, kinek lába van. Felforralja a tengereket, megégeti a mozdulatlanság boszorkányait, kiosépeli a föld magjából a jajt, és fésül az égre boldog fellegeket, amíg él, serceg, sistereg, pompázik ott fönt a tűzliliom.

Az egész földön egyedül Matyi vándorolt csendesen. Mellén a feledés, az időtlenség virága világított. Kezében bottal, hangtalanul, a végtelen lapályon vándorolt. Nézte a kegyes nászt, a perc virágát, s pihent, látó szemeivel felfedezte, amint a hahotás gomolyagok közt jár pihenés nélkül, némán a fehér, kancsós ifjú. És nézte a hulló parazsak körmönfont böngészeit. Rókaarcú pápaszemesek, ős kis ravaszok csiptetővel ólomskatulyába gyűjtötték. Volt köztük barna csuhájú, zsolozsmás ajkú, volt csizmás, botnyelte peckes, karddal az oldalán, koronás fők és apró batyús, kis fondorok.

Es megindultak a felszedett parazsakkal, ki-ki konyhájába. Finom kis csipeszekkel kiszedték, megnézegették, és arcuk belehegyesedett a spekulálásba, homlokukra ráfeküdt a kis ármányok ezer szarkalába. Éles bicskákkal

adagolták, tarka papirosba csomagolták, kezüket dörzsölve jeleket írtak rá, s nagy hűhóval csapkodták zsebüket.

Nemsokára kiálltak a piacra, háromlábú kis asztalkáikon magas piramisokban álltak a cseppnyi skatulyák, és kornyikáltak hozzá kacskaringós rigmusokat, hogy Kacsafi Balázs is elszégyellte volna tőlük magát. De keletje volt. A skatulya tetszett, és nemsokára parlagon maradt a nagy táncú berkek minden bokra. A papír tarka volt, a parázs langyos, és nemsokára csak salak. S mégis jó volt, míg végül csakis így volt jó.

És látta, hosszú pálcákon miként gyújtanak vele ezreknek a talpa alá, hogy szabályos közökben, mint a gépek, kapkodják tőle lábukat, és az új táncra miként bűvölik lassan az egész földet.

És látott templomokat, bennük huhogó néppel, s előttük, mint a szélmalom, kalimpált egy kámzsás barát, átkot, poklot imádkozva mindarra, amit a sas és pacsirta egykor neki meghagyott.

Akkor levette melléről az örökkévalóság virágát. Nehéz volt. Nézte, nézte. S amint nem volt szíve fölött a hallgatag, ámuló virág, újra hallotta az ismerős szárnyak suhogását, és ekkor tudta, hogy az ő két madara még él, halkan, messze, de dalol. És meghallotta: A tűzliliomnak melege nem hűl, kelyhében nem fogy a méz, peremén a könny elég, és hódolnak neki holdak és napok.

Matyi felnézett a hang felé és bólintott. S a madarak megjelentek. Mélyre szálltak a mezőn, és lassan, utat mutatva elindultak. Matyi pedig ment utánuk.

*

Hát itt volt végre. A két tó partján, amely a föld szívét nyugtatta, hevítette. Kezében hervadtan csüngött a virág. Amott, üdvösséges hajladozásban, ezredévek diadalát táncolta a tűzliliom. Emitt, bús vizével, az ízek, remények, bánatok nyugtatója halkan dúdolt. Kancsóját megmerítve benne a fehér ifjú éppen indult.

De Matyi mohón hozzálépett, s a kancsó szájára rahajolt. A peremét kereste, ahol láthatta volna Kacsafi Balázs csempeszája nyomát. De nem volt sehol. Megszámlálhatatlan milliók környoma volt ott, csecsemők, aggastyánok, fehér szüzek utolsó reszketése vonaglott a lenyomaton, de Kacsafi Balázsé és a nyűgös Lucáé nem volt sehol. Szíve megtelt szenvedelmes haraggal, tőle a látása is ködbe borult, és nyúlt a surrogó tűzvirág felé, hogy maga menjen vele megégetni a prüsszögő házat, a keresztút ravasz hangyáját és szerelmetes leányát.

De imhol elhajolt tőle a tűzliliom. Nyúlt utána újra meg újra, de elhajolt mindannyiszor. Szárának völgyes foglalata beljebb ugrott, a forró ködöket szemére húzta, takarva ifjú lázpompáját Matyi elől. Ment beljebb, egyre beljebb, parázshúsa nem adta magát bosszúra, csillagszájában pazarló szirmai a csókok szép nyálkájától sisteregtek, és takarta remegéseit, míg eljönnek hozzá szentebb kezek.

Ekkor Matyi a bús tó fölé hajolt, hervadó feledésvirágát a csendvízbe dobta felüdülni. Mögötte a kancsós ifjú várt, edényét vállaira még nem emelte fel. A fáradt virág, mintha csak uszonyai lettek volna, fejét előrefeszítve a tó közepébe siklott, és megszíva szárát az örökkévalóság álomcseppjeivel, mint egy halódó hattyú, utolsó mosolyát remegte hódító szirmain. De nem konyult le, eleméhez visszatérve néma ajakkal dalolt be-

felé, ígérte vigaszát a visszahozhatatlanságra, a tűnő, hunyó élet értelmét megoldó nyiladozással takarni biztatta magához Matyit. Sötét porzóiról lágy simogatások, a megbocsátás, a pihenés minden percben új álomra hajtotta fejét, és fáradó ajkai fáradhatatlanul csukódtak le újra meg újra, mint aki tanítja, elaludni hogyan kell.

Ott állt Matyi. Bukdosó ködében, tompa szűrőn át szent parazsát dobálta a tűzliliom, a holt tóban pedig a sötét virág kínálta elmondhatatlanul édes, alélt tájait titokágyaknak. Szemét ide-oda ugratta a kettős varázs húzó-taszító gyásza és hahotája, s teste alatta roskadozott, öregedett és ifjodott, szerelmét vallotta mindkét ősi ragálynak, mindkét tónak, mindkét könnycseppnek, ami az istenek bolond szeméből áldásra, átokra a földre lehullt.

Akkor megfordult, hangosan feljajgatott, áttörte a sűrű ciprusok feszes falát és elfutott.

*

Hát emitt az erdő, ahol hajdan éjszakai testvérei első vigasztalását beszívta, s imhol a csonk, amelyből egykor Kacsafi Balázzsal ácsolták a mángorlót. De hol a prüszszögő ház, hol a keresztút, és hol van Kacsafi Balázs szerelmetes lányával, ha a kancsón szája nyoma nincs? Csak az erdő a régi, a szürke tettekre átkozott kezek mind mozdulatlanok. Kis, hívságos mulatságaik, koros révületük a haladékony idő felhőiben száll, valahol túl a sok megbocsátó, árva csillagon. A prüsszögő ház helyén temető. Az idő elseperte végre a sok fojtó meszet, sarat, a leugráló, öngyilkos vakolattömböket, el mindent, ami annyi okvetetlenkedő ármányt, rikácsolást húzott ki a percesalta, kétlábú hernyócskák kis epéjéből.

Egy kis pocsolya unatkozott egymagában a csonk előtt. Matyi leült a csonkra, a kis, piszkoska víztükör szembenézett vele. Megmutatta neki arca ráncait, kialudt, homályos szembogarát, galambősz haját, keze fáradt mozdulatát s szája körül a bánatot. S akkor Matyi megértette az időtlenség virágának orv ajándékát. Megértette, hogy Kacsafi Balázs és a nyűgös Luca szája nyomát milliók ajka a kancsón elmosta, és senki nem tudja, milyen vastag réteget dobott minden édes, keserű, íztelen villanásukra a mosolytalan idő. Szívéből a harag csendesen, vékony szálakon folydogált el, s az öregség békefuvalmai bólintottak tisztaságot, bölcsességet leeresztett karjai láttán. Imhol minden kihunyt, minden közös lett, lám még Kacsafi Balázs és a nyűgös Luca sorsa is az övével összefolyt. Egyiküket sem melegítette meg a tűzliliom, és mind a horzsoló, aprózó évek sodrában összeérnek, és találkoznak a fáradtságban, szépségeken, csúfságokon túl. Imhol a haragtalanság partjain minden sima, minden tiszta, lám, erre a hófehérségre ráhajolt volna biztosan a lázak kegyes virága ott fent.

Matyi fölkelt. Talán. Messze van, a lábai gyengék már, de utolsó erejét ennek az útnak szánja. Sóhajok, feszülések, botorkálások, homályok, elfecsérelt hajnalok gyászát talán meggyógyítja a tűzliliom. Szívének végtelen mezői átlátszóbbak immár a hajnal harmatcseppjeinél, tekintete ártatlanabb az őzborjak merengésénél, s szájában századok el nem csókolt csókjai rekedtek meg.

Matyi körülnézett. De íme már nem a csonkon ült, hanem a két tó pallóján, és fölötte büszkélkedett a két örök virág. Feltápászkodott, s az ismerős, izzó susogásra, sűrű gőzökre, forró csillanásokra elhalkult vére válaszolt. Két sovány karját a párába nyújtotta, és megteltek ismét

csiklandós ingerekkel szikkatag tagjai. Arcának új fényét föltartotta, és megvilágította el nem csókolt csókjait a tűzliliom. És jött. Karcsú szárával feje fölött megállt, s a föld magjának titkai szikráztak fölé glóriát. Könnyű lett, mint hajdan a gondtalanság szigetén, s megifjodva, de tudón, haj, sokat, megindult a szétnyíló ciprusok során. A fák között betört a fényes nap, lába elé hintve kévéit égi aratásnak. Haragoszöldje a ciprussornak, mint a fiatal lonc, oly halványra szelídült, s az összeboruló ágak alatt, hajában érett kalászokkal, egy fehér leány várta már. S amint ment felé, vállára szálltak az ő madarai, s énekelték minden lépése elé a sas és a pacsirta dalát, de most mindketten együtt ugyanazt: Felforralja a tengereket, megégeti a mozdulatlanság boszorkányait, kicsépeli a föld magjából a jajt, és fésül az égre boldog fellegeket, amíg él, serceg, sistereg, pompázik ott fönt a tűzliliom.

REGÉNY

I.

Ez a sok zord föld, ami a csíkfalvai határban elterül, ki nem néznéd belőle, nyárra hogy kivirul, és az egész messze síkság a szép, nyugtalan búzától egyetlen aranyos mosoly. A mangalica szőkén meg feketén röfög, túr, hízik felszólítás nélkül, tudja erre mindenki a dolgát, el nem hangzik tiltakozás még az állat zsírjából sem, a dolgok rendje itt örök. Körül egy tagban, mint a lomha szörnyek, alszanak a roppant birtokok. Színarany a belük, vér a homlokuk, Krisztus-követő vidék.

Olyan a hajnal, mint egy fohász, és úgy száll a harmat, mint a tömjén, és a legelők fölött, akár egy gőgös pap, úgy ragyog, éljenez a sárga napfény. Ez a föld a csíkfalvi határ.

Izzadni jó. Izzadni egészséges. Ősi kúra, ha beteg a test. A nép pedig, amely itt lakik, állja a kúrát. Fő az egészség.

Mintha bort és napot kevernél össze egy szép pohárban, amibe az Isten bajusza belelóg, úgy nézed azt a völgyet, nyüzsög hasában galand, tetű meg délibáb, és lóg belőle szalma, kalács, szőlő, pihés tyúkfara és gyümölcs. És a sok igaz lárma, a cséplőből, kaszából, kapából, kukorékolásból, amibe belenyög a kordély, belesikít a fék,

és csillagszóró a köszörűkő, ahol serceg a hagyma, amint falják, és fojt a birkatrágya, a kincs. Ez a föld a csíkfalvi határ.

Itt engedelmes a természet, és engedelmes a paraszt. Ha sok langybűzös dal csíp, gyere ide, majd itt kiizzadod. Kimégy a napra reggel, izzadsz estig, ha egy életen keresztül csinálod, biztos elmúlik a láz. A hagymától kitisztul a torkod, és ha majd mennybe szállsz, szép hangon búcsúztatod szülőföldedet, amely egy életen neked is kenyeret adott, ha nem is ingyen, ha nem is sokat.

Amott keletnek néz egy kastély. Úr lakja. Amott az ispán háza, posta, csendőrlaktanya, malom.

A falu csendes, a rét hangos. A faluban az asszonyok főznek, sulykolnak a patakban, és kaput nyitnak a tehéncsordának, akik hírt bőgnek a mezőkről, ahol fű van bőven, víz van bőven, hosszú, nagy látás a végtelen égbolt alá, ahol oly békés éjjel a hold, mintha kérődznék, ahol van kószálás, zabálás, dörgölőzős, parázna öröm: négylábúnak.

Ha pedig az akácok már szétköpték minden maradék szagukat, a tücskök porhanyóra dörgölték combjukat, akkor megjön a dagály a nyíló kapukra, és ott ül a homlokuk ráncaiban, a hallgatag körmük piszka alatt, a pislogásuk elvert, gyáva hunyorában, az éltető, nagy ígéret, az álom. És alszanak, hogy csaknem beléoszlanak, és alszanak, mint a csont a sírban, és minden pórusuk csattog az ennyedt kéjtől. Horkolni zene, aludni cél. Csíkfalva engedelmes népének mindennap nászéje van; ágyával ölelkezik, és nem kell neki semmi, semmi, csak ez, ahol elomlanak, elúsznak, elvesznek, akár a bomló jószág, amit elsodort a folyó.

*

Ott lakott a falu végén Rostok, de csak úgy hívták: Früstök. Csúfneve volt itt mindenkinek, a nép jókedvű, és két kapavágás közt is tud tréfálni, ha pénzbe nem kerül. Ezt a folytonos kiszólásáért kapta, amért minden vitát így zárt be: Nagy legény vagy, amíg ülök, de ha felkelek, csendben leszel. Mert mi vagy te nekem? Egy früstök! Ezért Früstök ott lakott a falu végén Sárával, aki mosni járt a kastélyba az urakhoz, nagy volt, fehér és telt, miként a tejeskalács, és olyan szapora, szivárványos a mosolya, akár a szappanbuborék. Ezt a Sárát szerették. Ettől még dolgoztatták, mint a barmot, de azért szerették is, mint a barmot, mert hasznot hajtott, és közben forrót gőzölgött ő meg a teknő. Egy egész várost el tudott volna fűteni melegével, telt belőle. És úgy tűnt, hogy majd csak akkor hűl ki, amikor a föld, vagy csak utána. Ettől még Rostoknak persze früstök volt, és maradt is, hiába volt olyan játéka a szemének, mint a tejopál, hiába volt a tenyerének szebb zamata, mint a húsvéti bor, hiába volt két hónalja oly illatos, mint a boglya, Früstökből csak annyi telt: szép vagy, te büdös. Hát büdös aztán szép is volt.

Früstök nagy bélllel robbant a földre. Éhezett szalonnára, asszonyra, borra, ájtatos szóra, beszédre, dohányra, pénzre, de nagy étvágyát nem méltatta figyelemre se a kastély, se az Úr kegyelme. Ezért hunyorgó szeméből egy napon kikelt a csínytevés szelleme, és mondogatta is a szénfekete dohányt, ha nézte, szidta és szítta, leszel te még sárga, mint a húsleves, mint a tojás meg a csirke bele, és puha, selymes, mint a pejkó orrlika, majd megmutatom én, az egész egy früstök!

Aztán csalafinta bütykei közül kicsusszant a kapanyél. Nem maradt üresen, csak épp szebb dolgokat fogdosott

vele. Kis, titkos dohányszüretek éjszaka, egy csipet itt, egy csipet ott, egypár harapás persze a lábikrájába, egyszer itt, egyszer ott, egypár döglött komondor, egyik itt, a másik ott, sebaj! A padláson kiszárad a kutyabőr, és lesz belőle, ebből is, guruló kerék, ami bevisz a városba, ahol égnek este a lámpák, és az egész élet csak egy végeláthatatlan, zaftos, csintalan früstök.

Sára, bolond vagy te, amiért szolgálod ezt a tetves uradat! Hisz az pénzt rak garmadába, titokban zabál, és köp rád. Ezt sustorogták Sárának az asszonyok. Ezt a ficeri keszeglajkók, ezt a verebek a fákon, az út porában gombóclakomán, de Sára mosolygott. Mosolygott, mert ki lát a takaró alá? Ki pokol tudja, hogy Früstök bőréből hogy csilingel a szódavíz, mennyi miriád bolha fészkel az ajkában? Egy nagy titok, ahogyan néz a szappanos vízbe, vicc a szappanhab, és annál szebb nincs, ha befúj az ember hajába a szél.

Sára a teknő fölé hajol, az úrfiak Sára fölé, az akácfa a rét fölé, a nap a fák fölé, és az Isten a föld fölé, ámen!

*

Meszet!

Ott van ni! Már szekere van. Mázsaszekéren baknak, a hátát meg nekinyomja a mázsának, mint egy hercegprímás. De az semmi! Szivart szorít a foga közt, ó, hogy szorítana mást, tudnának neki ajánlani igen sokfélét, jókat, vastagokat, és hogy még csak ki se nyitja rendesen a pofáját, csak úgy dörmög a sarkából: Meszet.

– Hogy adja a meszet?

– Hat fillér.

Mér, oszt, rábög a gebékre, vissza a szivart, aztán megint: Meszet! Így megy ez estig. Amije van, az mind

lopott holmi, mindenki tudja, de tessék rábizonyítani, és tessék vele kikezdeni, akinek minden és mindenki csak egy früstök. Haj, Sára, fene azt a tetves uradat! De ő csak mos, mert jó játék a hab a teknőben, akkor is, ha az ember puhul és tunyul, meg megszédül bele, mert hát olyan szépen szól a faluban a kocsi nyikorgó kereke meg a nyihogó, támolygó gebe és tetejében a szivar alól a tenor: Meszet, meszet!

*

Fröccsöt!

Méla ájtatosság. Az asztalon az átlátszó, tiszta bor, piros. A szem nedves, és odakint fiatal akácok csendesednek, integetnek, és az egész lelkük rezeg a levelekben, amit kaptak a földtől örömre. Nap, tisztás, fényoszolás. Nyitott a kocsmaajtó. Kilátás a porba, ahol henteregnek a kutyák, és bámészan sározza be arcát egy gyerek, ki fölül, leül, beszélget az éggel, és nem ismeri, mi rezeg keresztül tagjain, a föld tűnő, játszó szerelme csendes kárörömmel kotyvaszt a lába közt. Ki az? Már semmi sincs. És körme nyugtalan feketéje szántja ismét a vizes televényt, amelynek jólesik úgy tíz-húsz évre kiköpni, megtűrni és benyelni őt, mást, oly sok ezreket. A nap száll és vár. Csikó csönget. Kerek kalapja alatt piros arccal hajt a paraszt. Dologidő van. Bodzák nagy szagban füstölögnek, hagyma szálkásan tartja szét lábait, és nagy bitang szájával a földből prédikál új erkölcsöket a nyár.

Fröccsöt!

Früstök iszik. A szájában köszön a bor, és egy-két percre elcsendesedik a fáradtság, a kapzsiság, a káromkodás. Elmegy egy kicsit a szájból a dohány keserű íze,

s kiszáll a lélekből az élő dulakodás keserű íze, eloszlik a pimaszság apró buborékokra, mint a szénsav a fröccsben, amíg iszik, benne és körülötte béke van. Kint zeng a nyár.

Meszet!

Dél. Június.

Acélspárgával vágja Früstök bőrét a nap, mázsákat rak az agyára, befogja a fél tüdejét, megissza előle a maradék szelet, tuskóval sulykolja feje tetejét, de ő csak hörgi rozsdásan, rendületlenül: Meszet! Meszet!

*

A csíkfalvi kastély. Ódon, barokk. Méteres falain belül hűs levegő. Mint egy barlang. Folyondár, moh és tó. Itt megállnak az évszakok, napszakok, akik itt laknak, nincs robotjuk, nincs sürögnivalójuk, nem nyomja őket se kedv, se gond, se bánat, se vágy, csak úsznak, mint a halak, és nem öregszenek. A hangjuk nyugodt, a mozdulatuk lassú, alkonyatkor lovagolnak, és ha perzsel a meleg, a vízben nevetnek egymásra. Termetüket őrzi a gazdagság, dáridóikat kialusszák, a csókjuk százados. A csíkfalvi föld minden áldása az ő kedvükért fakad. A csíkfalvi határ minden csírája értük kezd rohadásba, a csíkfalvi határ minden gatyája értük izzad a dögig, az ő dicsőségükre foszlanak az időbe Sára kalácstőgyei, az ő bűnük, hogy Früstök szívében ördögtáncba kezd a kapzsiság, az ő bűnük, hogy Sára hasa magtalan, az ő bűnük a sertésvész a faluban, a hamis bika pusztítása, a veszett kutyák harapása, az asszonyok sírása, az emberek hullása, hogy a szent nyár fogai csak harapnak, hogy az ősz gyümölcsei elrohadnak, hogy a tél friss hidege csak fáj, Csíkfalva engedelmes parasztnépének butasága, a gyermekek

ótvara, a bolhák, a por, a tüdővész, a nyomorúság, Krisztus ne irgalmazzon nekik, az Úr apassza el a szívüket, meg fognak fizetni a földnek, az égnek, a népnek, úgy legyen, úgy legyen, ámen.

*

Vasárnap volt. Sára egyszer csak leült az ablakhoz, és csendesen üldögélt magában, amit talán még sose tett, mert a keze folyton telekerült a sok dologgal, amit ad a ház, mindegy, mely napon. És csak ült. A szíve tele volt százezer apró, kék mezei virággal, és a szaguk felszállt a szemébe, hogy nedves lett bele. Merengett. Merengett gondolattalanul. Testét ellepte önnön szentséges fénye, és oly tisztaságot érzett a melle hegyében, mint aki mennybe száll. Keresztet vetett. Keresztet magáért, anyjáért, a világért, elmúlt és jövő szenvedések emlékére, és úgy találta, hogy egész kicsiny és apró örömért is érdemes elviselni sok és nagyon sok bánatot. Még dús volt minden, de már június nagy kedve olykor-olykor a kegyetlenségbe csapott át, és az égett akácok meg kezdték mutogatni a falu tűnő szépségét.

Még nem látszott semmi. Csak valami idegen mozgás. Rostokból. Eleinte csak belőle. De később mintha megmegingott volna a szekrény, és nem állt volna négy lábon az ágy, és mintha a negyedik lába besüppedt volna. Sára összegyűrt papírt tett a negyedik láb alá. Aztán imádkozott. Csendesen, észrevétlenül maga előtt is, ahogy szokott: isten! Őrizd meg életem neked és magadnak örömre, add nekem a napot kölcsön mára és holnapra, visszaadom. Adj erős kezeket a mosáshoz, az álláshoz, ne reszkessek, ne szédüljek, ne sírjak sokat, túl sokat, add nekem Mária szűz irgalmát, a Jézus csókját

és szerelmét, húzd ki a fájást a derekamból, az ősz szálakat a hajamból, adj tejet a mellembe, gyereket a testembe. Tied vagyok, és neked akarok élni mindennel, amit adtál, de add kölcsön nekem a napot még mára és holnapra, visszaadom. Ne puhítsd el a körmömet a mosásban, hadd meg az ujjam, visszaadom, hadd meg a testemet épen, erősen, szépen, ma estig, holnapig, visszaadom.

A mennyek országa? Minek oda menni? Itt jó. Mit csinál az ember egész nap egy olyan mennyben? Ott nincs baj? Az nem jó. Baj kell, csak nem sok és nem nagy baj. Ott fent nem kell se mosni, se fejni, sem elhessegetni a ficeri lajkókat a melléről, nincs tréfa, bolondság, vándorcirkusz, nem ordítanak a krumpliültetésnél, hát mért nem ordítanak? Utána csend van, és az jó. Folyton csend? Az nem jó. És nem kell folyton csak tavasz, csak nyár, csak ősz, csak tél, hanem egymás után mind, ahogy van, ó, Uram, add nekem ezt a szép világot így, ezt a házat, teknőt, háztetőt, gólyát, békát, bolhát, kacsát, tojást, trágyahordást, a petróleumot, a gyufát, asztalt, széket, lefekvést, fölkelést, utána énnekem nem kell semmi sem.

És amint átjárta testét az imádság, egyre világosabb lett a lét. Minden, ami készült, becsöngetett. Rostok! Minden a régi volt és mégis más. Más lett a lépése üteme, és idegen lett a keze. A bajusza bajusz lett, egy darab bajusz, és a haja szőrzet, ami befedi a fejet. A szájáról most tudta először, hogy beszédre és evésre való, külön ment ez a száj lakni. Felnézett az égre, és tudta, hogy onnan most majd valami hull. Kezdetben mint a harmat, aztán eső, zápor, leplek, nagy, fekete leplek, és a fekete földek sem mások már, mint ezek a leplek és

ez a kormos föld, ami díszíti a csíkfalvi határt, most tudta, hogy semmi más, csak gyász. Uram, miért? Rostok, egyre csak Rostok. Mert a szakálla ha rebbent, indult, és ha a csizmáját húzta, hát a mérföldek suhogtak belőle, és ha felnézett, szeméből a város ívlámpái huhogtak, és felverte nyomát a forgószél. És amihez nyúlt, utoljára nyúlt, és amire nézett, azt nézte, és akárhogyan szemben is állt, nem látszott, csak a háta. Uram, miért, hát mi van a városban szép? Te, aki vagy, és ezt elrendeled, minek ez neked? Hagyd itt, és nyugtasd meg lábait. Na nyald fel a tenyere ízét, annyi folyód és tengered van neked, de nekem ő a folyó, ahol úszni jó, az ő tenyerét akarom, ő az én országom, lakásom, vizem, kenyerem, hallgass meg, ámen.

Kint nevetett a nyár. Kitekintett, és látta, hogy ez a nyár másnak nevet. Az imént az övé volt. Az imént Rostok is az övé volt. Tűnik a nyár. Tűnjék, ha követi gyümölcs. És csak egyre kitekintett, és látta, hogy ez a nyár már rajta nevet. Nevet a bizakodásán, az imádkozásán, az egész Sárán, az egész gazdagságán, testén, lelkén, szerelmén, a parázna nyár, a gyalázatos nyár.

Te sok szép gabona! Föld szent ruhája. Ti tiszta patakok, hegyek izzadsága, soha nem ismerek már rátok, megcsaltatok.

Aztán oly biztosan, mint akinek hangosan megmondták, hol van, kihúzta a szekrény két polca mögül a könyvet. Spóregylet. Pénz, egyleti könyv. A könyvben a város, a városban a bűn, a soha, az útlevél egy világból a semmibe. Visszatette. Ült. Elzsibbadt a lába az ülésben, de nem mozdította. Minek? Rettenetes fáradtság szakadt rá, gondolta, lefekszik, de minek? Sok mindent kellett volna végeznie a ház körül, de minek? És úgy

tűnt, hogy egy nagyon hasznos tanácsot kapott, hogy eddig nem ismerte a helyes utat, az igazi célt, és most ismeri: ülni. Elmosolyodott. Milyen soká él is egy ember, mennyi mindennel bajlódik, és milyen soká tart mégis, míg az igazi lét értelme megnyilatkozik: ülni. Egy tömbbe folyt az egész világ, a szoba kiürült, a mező kiürült, az ég kiürült, csak a pad maradt meg az egész világegyetemből, amin ült. És így ült estig.

*

Amit a teknőben a hab mesél, szép az. Amit az ember szeretne, azt mind tükrözi. A buborék nevet, a habokat paskolják gyermekkezek, a buborékból hunyorognak apró, kék szemek, egy teknőben nemcsak ruha az, amit mosni lehet. Fogtad-e már a fejét, hogy lüktet a lágya, láttad-e már, hogy vakarja az orrát a lábával? Csak ez a tied, a gyerek. Sára mosolyog. Messzehordó mosolyát rejti. Semmi sem örök, de amíg fiatalsága tart, az övé lehet. Rostok sündörög a faluban. Újabban a pap körül meg az urak körül. Minden lében kanál. Nem nyugszik soha. Megvágja ügyes szóval az urakat a papnak, kitört rajta az áhítat. Pénz, pénz, és senki nem tudja, mennyi, csak a pénztárnok a spóregyletben. Nagy ájtatosságából csintalan fogásaira sző takarót, egyedül a finánc pislog rá gyanúsan, de mi neki a finánc? Egy früstök.

A város messze délibáb. Nyomorultabb nincs, mint a nincstelen paraszt. Minden éjszakája kín. A faluban, a templomban két kézzel nyomja vissza a káromkodást, hogy nem mehet még, hogy nincs elég, hogy dohány, pulyka, kutyabőr, mész oly nehezen válik át arannyá, meg van babonázva a sárga csikó, és csak ahhoz gurul, akinek van, mágnes lakik benne a hasonlókhoz. És ez

az asszony, ez a Sára mit művel vele minden éjszaka, mennyi ölelése van, a Belzebub lelke bújt ebbe is, hogy nehezebb legyen, és minden éjjel éberebbek a kutyák, és minden nap zsírtalanabbak a pulykák, és a tiszttartó szeme egyre kancsalabb, engem néz, téged lát, és Rostok a cél. Te Úr Jézus Krisztus meg ördögök serege, én nem bánom, ki szent, ki nem, de segítsetek lopni, mert itt meg kell fulladni! Odakint, messze a városban, este égnek a lámpák, parasztnak is égjenek! Parasztnak is játszszanak a komédiások, legyen vége ennek a robotnak, mert két vége van minden botnak, a város, a város!

*

Szoba, petróleum. Sára ért előbb haza. Hogy menni fog Rostok, azt tudja, semmi nem tarthatja, tudja. Szomorú bölcsesség rezeg a hangjában. Az Úrhoz, ha nem is hallgatja meg, imádkozik, mert imádkozni kell. A faluban minden szép istenhez simul. Néha városiak jönnek ide beszélni szép dolgokat. Figyelnek is, a lelküket megpedzi, de nem marad meg semeddig, kiszáll. Csak amit istenre húznak, az fog. Csak őhozzá kopognak mindenért újra s újonnan, agyonütik és feltámasztják, megfojtják, és életre keltik, aki nem hiszi, az is hiszi, mert ezt kapták szívdobogásnak a földtől.

Sára tud mindent. Fejét nem hagyta el az emlékezet semmire. Itt él Rostok. Ismeri vágyát a kölök után, és megtagadta, nehogy egy szájjal több legyen, egy fröccsel kevesebb legyen. És itt hagyja a teknő mellett, magányra, hervadásra, ficeri lajkók fogdosására, magtalanul. De nem a! Becsapta, becsapja. Nem vár tőle semmit. Büszke. Nem kívánja, hogy kínozza a lelkiismeret,

amiért egy poronttyal marad magára. Úgyis megy, menjen egy súlytól könnyebben. Utolsó éjszaka ez?

Ti nyulak, kik oly szaporák vagytok, ti patkányok, kik úgy potyogtattok fiakat, mint a kecske a golyót, te Mária, aki szűz vagy, az ördög tudja, mért, gyertek ide! Ha vétkeztem, amiért a kölket félreügyeskedtem, most ne büntessetek. Rostok akarta. Ne engedjétek le rólam, el ne menjen addig, amíg a hasam üres. Te bűnbánó Magdolna, aki megkented Jézus lábait, kend meg a mellemet szagos brillantinnal, nekem nincs pénzem rá, hogy elájuljon és elaludjon, énrajtam aludjon, mint a trágya a krumplin, és hogy nagy legyen, öt kiló legyen, ha beleszakadok is, annyi legyen, és okos legyen, mint Mózes, és erős, mint Sámson, és jó, mint Krisztus, és szerencséje legyen ezen a földön, amit köszönök neked mindig, és köszönni fogok neked mindig, és nem kérek többet semmit, semmit, ha meglesz, ámen.

Ti, akik ölelkeztek szépen vagy csúnyán, hallgassatok ide. Mind, akik nem hazugságon éltek. Rostok jön. A ruháján már az országút fojtó pora érzik, és orrlikában a Belzebub szele.

Sára? Alázat. De nem Rostok az, aki előtt leborul. Ő szolga csak. A fejéből az ünnep nagy szagára minden rossz kiszállt, tiszta pohár. Egyik keze a föld gyomrába, másik a napba nyúl, a disznóktól a tetvekig, a patkánytól az Istenig, minden az ő szövetsége. Érzitek?

Hát bikák, tanuljatok, szüzek, pusztuljatok, e nagy lakomán nyíljon ki minden élő minden nyílása, villámcsattanásra, ezeregy éjszakára, állatok örömére, Sára dicsőségére.

Legyen Sáráé a föld, és aludjon ki a nap!

Igazítsa ő az életet, jobb nem lehet. Magyarázza meg

nektek az asszonyi test egyetlen értelmét, a combok dalát és félelmét, az egy élő Isten akaratát, az Úr Jézus Krisztus igazi arculatát. Ilyen vérrel írta Pál levelét a korinthusbéliekhez, ilyen vérrel írja Sára levelét, hozzátok, szerelmesekhez, hogy a földön a szentség ki ne apadjon, hogy a feltámadás meg ne szakadjon. Ti könnyen beszéltek. Azt mondjátok, ostoba meg csibész. Azt mondjátok, mért megy tova, itt mi baja volt. Azt mondjátok, mert nem kenyeretek bebújni minden ember hasába, és jól is teszitek, az ember védi világát, amidőn mások számára megvakul. Nektek hatvanfilléres áruházatok van, ahol minden megoldás hatvanért kapható. Rostoknak ez már többe lesz. Azt ő nagyon is érzi, hogy most már furulyát kell szájához fognia. Jártak már a városból lent a faluban, s a szemük szaporábban hunyorgott, mint a pisla tűz, és rókafarkkal csiklandozták ki a kastély lakóiból a pörköltet, a jó szót, a bankót, és nem adtak érte semmit, vagy nem többet, mint egy csöbör rossz savót. Azt ő nagyon is tudja, hogy a városban az asszonyok be vannak göngyölve finom szövetbe, és egy-egy közülük felemészt egy egész rőfösüzletet; ki farára mer majd csapni, ki mellét meri meghúzogatni, ki mos, ki főz, ki simogat, ez most már nem lesz csak egy früstök.

Az országút mentén cserző por. Gurul a motor, a nyomán kelnek fellegek. Csak prüszkölj, fiam, én bent ülök. Rostok megy és fáj. Minden rossz hozzá, a por, a nap, a puszta róna. Mindenki fáj, aki megy. Egy csibésznek se olyan jó. Ha fütyürészik, akkor hesseget, ha nevet, hát némítja magát, nem olyan gondtalan a legsimább hanton sem, nincs könnyű sor. Olyan kevés fa nő a síkságon, csak itt-ott jutott egynek kegyelem. Mintha a kézlegyintést is őrizné a törzse, amellyel azt mondták

felé, hát nem bánom, te nőj. Aki megy, az sír, mert temet. Bármi szabadulás, szépség várja is, szakad. Az a föld, ami gyötörte, kínozta, mégiscsak életben hagyta, és az ember köszön minden életet. Ó, te! Miért mész, kinek olyan asszonya volt, miért mész, mikor szarkáskodó markaidat meg nem csípte se rendőr, se finánc, a pap megdicsért, és megcsapoltad a kastélyt. Most, hogy a jajgató dalárdából kimaradtál, és hordhatnál disznófejedre szabott, bokrétás kalapot, hát elment a józan eszed? Elment. Miért megy? Megmagyarázza pontosan: Mert mennie kell. El, el, messze túlra, hullámra, forgatagra, habra. Olyan, mint a vitorla. El! Oda, ahol sárga világosságok imbolyognak, ahol zsongnak, dúlnak, hahotáznak, csikorognak, a város, a város, mely fölött csóválja millió lámpáját a szél, ő, aki elkapja a mező virágait, kicsavarja vastag törzseit, és szétaprítva összehabarja az út porával, semmire.

II.

Azt mondják, a cigányok lopnak. De a cigányok csak szeretnének lopni, az ambíció meg magában nem elég, s ha ez így tart soká, ők lesznek a legbecsületesebbek széles karaján az Alföldnek. Hát hogyan is? Akivel egy ilyen füstös szembekerül, az begombolja kabátját, befogja a két zsebét, és két revolvercsövet dug ki a szeméből. Ha eltűnik valami egy házból, és egy more valaha, tán a nagyapja, arra járt, akkor kivallod, büdös, vagy megnyúzlak. Meg is nyúzzák, legfeljebb tévedtek. Ki tud arról, miféle védelem áll fenn számukra, ki tudja, mi a joguk, kötelességük, hol van a keresztlevelük, állampol-

gársági bizonyítványuk, vagy ha van, hát számít az? Cigány, az cigány. Az ő védelmük, hogy csókolom a kezit meg a lábát (már rég nem lop ő a paptól kacsát), az ő erejük, hogy szaporák, és megbírják a dögöt, kivéve a lépfenés lovat. Egyéb esett állattól nem félnek. Sőt. Bélszín angolosan, sertés dögmódra, fáin. Bennük találhatók ama híres antitoxinok, amelyeket apáról fiúra szorgalmasan továbbtenyésztenek, persze nem költségmentesen. Halnak azért egy-egy lakomába páran mindég. Ilyenkor, áldott sertéspestis idején, de hát hol nincsenek áldozatok? Aztán jó az utánpótlás, purdé mindég van elég, sok is. De azt nem kell gondolni azért, hogy náluk nincs gyász. Az emberek nagyon egyformák. Csak őket hajtja a gyomruk szüntelen tovább, és nem fekhetnek neki a sírásnak urasan, mert mi lesz? Ha van jó oldala a nyomorúságnak, akkor ez az. Nincs idő gyászra, kell sürgölődni, jön a muszáj nagyúr.

Legfelül és legalul egyforma. Királyok és cigányok gondtalanok. Aki lány jön, azt csókolják, ami falat jön, azt befalják, és ahogy jön, úgy élnek. Dögvészben jól, különben rosszul.

A faluban jajgatás, káromkodás: pestis. A cigánytanyán üdvözülés, megváltás: pestis. Az uraknál legyintés, oltva vannak az állatok. Gyász, öröm, közöny. A falu krákog, hömpölyög. Olyan a paraszt szája, mintha folyton pipáznék, gomolyban pufog belőle a harag.

Kevés itt a paraszt, akinek igazán van. Csíkfalva szegény. Innen özönlik a legtöbb munkás szét az egész országba, és akkor is annyi embert kap a kastély még dologidőre, mint a trágya. A szabad időben, amely oly sok, oly bő, hogy Rotschildnak nincs több, csak ténferegnek, oldalognak, s úgy meg vannak rettenve, hogy a

mikrofont is lopva hallgatják a nyitott ablakból, mert más lakásból jön, és minden hangon, rezdülésen leng az aranybetűs felirat: enyém. És megváltozik itt a grammatika, itt nincsen mienk, csak enyém. És a levegő ezt duruzsolja. Aki a mezők liliomát ruházza, jöjjön ide, itt terem a legtöbb liliom, s a liliom szép virág.

Fura fény lebeg most rajtuk. Először pontos, tárgyilagos szemlélettel néznek, amint hallják: Istvánéknak megdöglött két malacuk. Egy természettudós kívülálló figyelme ez, ilyen arcokat látni sorba mikroszkop fölé hajolva tudományos intézetekben. Aztán megint: Mihályéknál megdöglött három. A koca is. Az utolsó szóra, a kocára, valami megmozdul bennük. Úgy néznek, mintha a mulandóság gondolata szállta volna meg mindet. Mert egy kocában a kis malacokkal mindig van valami megható, és ha egy ilyen meleg testeket potyogtató gép fordul fel, ez be tudja ütni a múlás bélyegét az ő göröngyös agyukba. Aztán újra: Kucsera Imrének megdöglött a Zsuzsija. Zsuzsi, aki négyszáz kiló. Zsuzsi, a szőke ártány, Kucsera Imre büszkesége, a göndör farkak társadalmában hercegnő. Kucsera Imre, amint néz mozdulatlan a masszára, a fákra, a lila égre, amely olyan most, mint a romlott hús, egy néma beszélgetést folytat le istennel, egy tanácstalan és megvető diskurzust, amelyben minden elfulladt sírása azt mondja: Hát mondd, hát most mondd, ennek meg mi értelme volt? A paraszt a csapástól istentelen lesz. Ilyenkor a pap elfoglalja lelkében azt a helyet, amit gondolatai mélyén mindig érez: kasza-kapakerülő, naplopó zsivány. Aztán belejön: svindler! Nem tud semmit kicsinálni istennel, csak a szája jár. Minek tartják, minek hizlalják, ha semmire sem jó? Rángatta volna a Krisztus lábát, nem a lányok szoknyá-

ját, a szűz anyjuk keservit, no de szűz ám a falu bikája, nem a csuhás fajzatja.

Zsuzsi döglése fáklya. A zsellér tekintete kigyúl. Ez magyarázat. Lám egy ilyen Zsuzsiban, amíg így felhízik, mennyi takarmány, moslék, munka van, mennyi reménység és apai készség, hát nem orosz teát adott neki, amikor az állatorvos lemondott róla, és nem aszpirint kevert a moslékjába, és nem ő masszírozta a hasát, és nem megmentette? És ha jó társaság volt nála, nem kiment a fröccsel az ólba, és nem megkínálta? Ivott mindent az ő Zsuzsikája. A zsellérek szeme most világos. Olyan, mint mikor egy új eszme valakiben megfogan.

Egyszerre csak minden ház körül keringeni kezdenek a cigányok. A cigányok, akik máskor félnek bejönni, most behúzza őket a szag. Egy kis disznót, kezit csókolom, hisz úgysem kell. A Zsuzsit, kezit csókolom, elvihetjük a Zsuzsit? Szerencséje lesz az életben, tekintetes úr. Szerencséd lesz neked meg a büdös anyádnak, ha agyon nem ütlek. Takarodjatok, takarodjatok!

Aztán az állatorvos házról házra, aztán dobolás tramtadaram: Esett állatot falun kívül elásni! Kutyákat láncra! Húsz pengő büntetés, aki esett állat bőrét eladja! Cigányok ki ne mozduljanak!

Csendőrök szuronnyal kettesben, négyesben és falusira maszkírozott civil csendőrök. Sebes a falu teste, a házak koporsók. A szilvafák zöld gyümölcsét dühében rázza a paraszt, hulljon, rohadjon. A zsellérek összeverődnek csoportba. Olyanokká lesznek, mint egy üteg. Nem mentek szét!? De csak újra összeverődnek. Mert ők tudják, most már tudják, hogy mi van, és a szájukon csattog a vigyor, kuncogás, haj, micsoda jó vicc, haj, micsoda jó hecc, haj, micsoda kutyateremtettés, hejehujás, nagy öröm:

dögvész, dögvész! Ez az, amit elvert, szétlapított lelkükben erre a határra kívántak mindég, a káromkodásban, a hallgatásban, a hagyma sercegése közt, amikor a savanyú bor ínyüket csavarta, amikor a pálinka agyukat takarta, ez, amit az ostor fütyült, a jószág bőrébe ha vágták: dögvész, dögvész, van igazság!

Egy nagy, néma dáridó, ami a szemük gödrében honol, a torkukból szipogó kacagás nyí, nyerít, kitör, az a kutya úristen, hát végre megmozdult, hát végre rátok mordult? Dögvész, dögvész! Ó, csak soká maradjon, és egyetlen disznót meg ne hagyjon. Lesz egy árva falással ettől több a szájukban, lesz egyetlen köpéssel több a pofájukba, lehet több? Dögvész, dögvész, igaz bíróság. Hát nézzük most, hogy halad a munka, amit irányítanak mennyei kezek, hát nézzük most, István gazda, János gazda, hogy ityeg a kendtek dolga. Jó? Ez csak kóstoló? Jön utána baromhullás, házbeomlás, ami csak van, amennyit kitalálni sem lehet, hát jó disznót etetni, jószágot nevelni, most aztán lehet, kérem, nevetni! Isten küldte! Hisz a pap mondta, az emberek gyalázatosságáért, igaz, igaz, jó pap a pap: Az igaz idők szele édes, az igaz idők malasztja szent, ki hitte volna, hogy ily közel a dicsőség, a bosszú, az igazság? Dögvész, dögvész!

Akartok valami nagyon szépet látni? A cigányok! Paradicsom. Mennyi hús! Tudjátok ti, mi az, zabálni? Ti csak esztek. Felsálszelet krumplival, káposztával. Zabálni a legszebb dolog. Aludni ehhez kismiska. Zabálni csak a mezők szabad fiai tudnak. Születnek és nevelődnek rá, esztendők ábrándja teljesül, tíz évig, húsz évig várnak, amíg előkerül az élet egy igaz ünnepe, bő okádással, hascsikarással, görcsökkel, halállal. Tor, tor, menyegzői vagy halotti; bor, bor, savanyú, édes, ecetes,

szemetes, a foguk gyökere is sistereg, a hajuk hagymája is bizsereg. Nyolc napot, tíz napot, egy hónapot egyfolytában falni, ki fél itt így belehalni? Gyomorszakadás, horkolás, kimerülés, felépülés, énekelés, csak a disznóknak van eszük, mert nekik van a legnagyobb belük, disznótól lesz okos az ember feje és széles a tenyere! Szebb zene nincs, mint rágni, nyalni, csámcsogni, kortyolni, szuszogni, felpuffadni, megpukkadni, ökrendezni, ó, zabálni, dögvész, dögvész.

A paraszt hallgatag, komor. Élete munkája pusztul. Az asszony kárál, mocskol, de a paraszt rámordul. Csend kell neki meg bor. Elvonul, füstöl, iszik. Szét akarja inni a bánatot. Füsttel cserezni a szívét, hogy olyan legyen, mint a sonka meg a kemény kolbász, hogy elálljon. A disznók döglenek tovább. Dögöljenek. Unná azt az egyet is, amely csodának megmarad, szereti az alapos munkát. Legyen. Új tartalom tölti fel. Előtte az állatorvos cikázik. Az oltás, a vészelés, ami drága. Tíz oltás egy disznónak, ki győzi? Mi marad? Úgy járt, mint egy tömb a házból. Néma. Nem érti, minek ez. Nem akar gondolkozni fölötte, de gondolkozik a gondolat, ha akarja, ha nem. Iszik rá. Aztán eszébe jut újra, és megint iszik rá. Nem káromkodik. A disznó elhull, a szérumkartell megmarad. Mindég? Iszik rá. Ki tudja? Iszik rá, iszik mindenre, gondolatra, ami fölösleges, minek, levegő csak ez, minden levegő, még a disznó is, íme még a disznó is. És csak iszik rá, egyre iszik rá, amíg az asztalra borul, fájó béke húzza rá szűrét, és álmában tovább fáj, és álmában tovább iszik mindenre, ördögre, asszonyra, disznóra, istenre. Mindenre.

*

A kastélyban nyílnak a virágok. Tulipán, fekete belű, piros. Pöszörméhek duzzognak benne. Kecsesek a nárciszok. Annyi lélek és lágy szájú szag, annyi virradás, éj, álomérés, sziromhullás és ájulás a mélyükön. Csaló és csalogató virágok, föld bársonyai, gyermekek kezei, meleg hónok szárakon, felejtéskoszorúk, angyalcsipák, bajuszok, árnyékhajak, csepp parasztkalapok és kacér pipák a fű között nyílnak. Nyíljatok. Ők ott játszanak a fűben, s csak szép arcát fordítja feléjük az idő. Dögvész szaga ide be nem hull, elnyomja a virág. Parasztkáromkodás fülükbe nem jut, szétfújják a fák. Kenyerük fehér. Csíkfalva megtermi, félelmük nincs, az arcuk hajnalharmatos, ők bent, a paraszt kint, álmodnak, s szétalusznak minden acsarkodást, zavart. Cigányok! Szabadság! Csendőr puskája csattog, cigány bicskája villog. Lompos purdék, szakállas vajdák, tarka asszonyok. Nincs törvény nekik. Nem katonák, és születésüket nem írják. Úgy nőnek fel, mint ahogy más tántorog, lepottyannak és felkelnek, vagy nem kelnek? Katonadolog! Az üst lukas? Megfoldják. Jövendő kell? Megmondják. Csendőrtest? Elássák. Felfedik? Megbánják. Nem fedik? Nem bánják. Úgy jó a bor, ha van sok akó. Minden földben megterem a bitó. Halottjuk? Felejtik. Esküjük? Megszegik. Törvényük? Nincs nekik. Öt vasuk? Elverik.

*

Aki nem hisz az egyenlőségben, nézze meg, hogy pusztulnak ezek az állatok sorba, fajtáik szerint. Mert sok most a hullás kutyában, kiscsirkében és emberben itt. A kutyákat agyonverik itt is, ott is a sok marakodás miatt, a kiscsirkék gubbadoznak a fa alatt, valami rothadt, kurta disznófark tett rájuk ilyen nagy hatást, a faluban

a rászakadt nyomorúság miatt véres verekedések, egyikmásik paraszt felakasztja magát felbuzdulva a nevelő példán, és huszonhét cigány megtért a mennyei vajdaságba, dögmérgezés, hasrepedés és halál egy-egy eltévedt vagy nem eltévedt golyótól, amivel tanítják őket kerülni a falu belsejét továbbra is. Ortodox pedagógia. Drasztikus, de hatásos, egyetlen biztos.

Hogy hogyan halt meg Napóleon, felírták. Miksa császár? Felírták. De hogyan hal meg egy disznó, nem írták még fel, holott a halál disznóban, emberben ugyanaz.

Egy ilyen disznó, amikor elszomorodik a hasrágástól és lefekszik, orrát elfordítja minden kínálástól, sőt még rá is néz az emberre, aki a moslékra noszogatja, és ezt mondja: Megbolondultál te? Mióta eszem én moslékot? S ha erőszakoskodnak vele, és meghúzzák a farkát, hogy csak egyék, akkor felcsillan benne a bosszú, és azt mondja: Úgy megdöglöm neked, de úgy, hogy meghalsz magad is. Aztán a szélrózsa minden irányában szétnyújtogatja tagjait, mint aki végrendelkezik: Csülkömet Nagy Pálnak, orromat a cigánynak, és aztán rád néz már onnan túlról (kijön belőle a filozófus), egy döntő dolgot akar rád hagyni, valami megváltó szentenciát, és azt mondja: röff. Többet nem szól semmit. Az a huncut kunkor a feneke felett csupa megvetés. Kijátszotta az emberi akaratot, és jó viccnek találja, hogy a sajátját is. Megmutatta ő most, hogy az igyekezet és a jóindulat hiábavaló, és rájött arra, hogy fölösleges az életet vidám röfögéssel, túrással, zabálással, sütkérezéssel tölteni, amikor létezik egy nagy sansz, egy gyűjtőfogalom minden szép gyönyörűségre: a halál. És csak fekszik komótosan, mint ahogy komótos volt egész élete, és félig hunyt szemei röhögnek, és ezt mondják: Azt hiszed, majd én pré-

dikálok neked, hogy kösd fel magad? Azt te csak szeretnéd. Nem mondok én semmit sem, akárhány órát állsz is itt fölöttem, mert meg vagyok halva.

Kiscsirkék. A sárga, sima testükkel körülvonulnak. Sarjadó tolluk elborzasodik, s végképp tanácstalanok. Elszaladnak az anyjuktól, elvánszorognak az ember elől egy bokor, növendékfa mellé, és nem bírják apró szájukon kihozni azt a mérhetetlen félelmet, ami dörömböl a szívükben, és csak csip-csip meg csip-csip. De csak sötétedik előttük a nap. Összeroskadnak, leülnek, csepp fejüket megsimítja a por, s mint ahogy tehetetlen volt egész percnyi életük, nincs más vágy cérna kis ujjaikban most sem, mint hogy ne bántsák őket, most pláne. És ha két behúzott lábuk mered az ég felé, olyan az, mint a vadszőlő kapaszkodója, amit kiszárított a nap. A kis fejük meg, mint a síró lány, akit nem szeretnek, és vézna testük, amit egy mennyei matematikus bocsátott a semmi bizonyítására, ezt mondja: Én nem tudom. Kutyák. A kutyák a harctéren halnak meg. Mindég verekedésben, emberrel vagy maguk közt. A téglákat itt nem annyira a házak aljára, mint inkább a kutyák fejére borogatják, iránytűnek a mennyei paradicsomba. Amikor a döntő ütést megkapják, egyszerre csak felemelkednek. Ez a mozdulatuk szuverén, olyan, mint mikor egy uralkodó feláll a trónjáról, hogy valami új törvényt hirdessen ki. A halódó kutya ezt mondja: Mi kutyák, mezők és csontok urai, isten kegyelméből elrendeljük, hogy most bennünket hagyjanak. És hagyják is. Hagyja kutya, hagyja cigány és minden más, mire pár lépést bukdácsol, végigfekszik, és feje alól leomlik a pompa, a bíbor. A sokféle dögléstől Kucsera Imre is gusztust kap. Amint nézi, az a véleménye, hogy így ő is tud: Egész jó ötlet. Megnézi

Zsuzsit, és szívében gratulál a pózhoz, ahogyan fekszik. Mennyi grácia a négyszáz kilóban. Egy kis buta csibe is az eperfa alatt, no ez is okos. S amint megy a vasüzletbe szögért, egy komondor. Abszolút demokrácia. A komondor szőre, mint a borzas hó, tágra nyílt szeme tükre egy új világnak. Kucsera Imre számol. A szög hatvan, a kötél negyven, egy pengő az egész útiköltség. Jutányos. Komor haragja elszáll. Víg könnyűség deríti homlokát. Nyájasan köszön minden járókelőnek, ő a falu egyetlen békességes lakója most. A padlás simogató csendje jó, és olyan meleg, mint a frissen fejt tej. S amint a szöget kalapálja, új kedvre deríti a mozgás, a csengő ütem, az egész ember megpendül, mint a húr. Oly jó gondtalannak lenni. Ezt a nagy szabadságot nem ismeri se király, se cigány, ez az angyalok csókja, ami csak halnikészülőnek jár. A padlás drága emlékei repesnek, itt terítették szét a lucernát, és dobták fel a hasadt nadrágokat, amott a sarokban evett szalonnát egyszer, nagyon jóízűt, a szaga az orrába jött egy pillanatra, csintalan kis bor kotyogott utána, négy-öt deci, amitől jókedve lett, olyan, mint most. Jóllakott volt akkor és vidám. Most is. Nyakára lomhán hurkot rak, cipeli a padkát, megvizsgálja a szöget, mert alapos ember, aztán elszólja magát még egyszer tele torokból: hej azt a betyár úristenit, azt pont. Ott lóg.

*

Egy napon pedig a zsellérek acsarkodása meg a parasztok gyásza összefolyik, és körülfolyik a kastély körül. A munka a mezőkön megáll, csak állnak, mint a fújó bikák, és néznek fel a százados falakra, ahonnan rezdül a folyondár, és zenél mélyről a topoly. Álompalota. De

nekik imbolyog a mellük, és görgő sziklák bújnak meg horkanásuk alján. Állnak, néznek, parazsat lehelnek, sötét, elhagyott szívükből bagolysereg száll ki, s huhog a kertek fölé. Nem mentek szét! Szétmennek és összeállnak. Úgy összeterelődnek, mint hajdan a csürhe, amikor még volt. A kastély csűreiben kukorica, a szérű alján, karámban vidám röfögés, oltott disznók. És akkor egyszerre felharsog a dalárda, mindenki fújja, ahogy csak tudja: Disznót!

Micsodát?

Disznót!

A falu megtelik csendőrrel, a tiszttartó hadonászik, kárál az emelvényen, karja kalimpál, mint a szélmalom, de csak disznót, disznót. Az álompalota lakói kidugják szelíd gyermekfejüket, mosolyuk maga az ártatlanság, de most van az első leckéjük az új zenéből: disznót! Aztán jönnek urak a városból, sima szájjal, kaoskaringós fejjel, és beszélnek, beszélnek.

A parasztok mintha csendesednének, de amint elhallgat a zsongító duruzsolás, előveszik régi dalukat, hangosabban, gazdagabb hangszerekkel, és cseng-dörög ezer torokból: Disznót!

Akkor elcsattannak a puskák, először a levegőbe, s hogy az sem elég, jön az adu. A dögvész utolsó felvonása ez.

Ők úgy halnak meg, mint a kutyák. A harctéren, méltósággal, és fejük alól omlik a bíbor. Ők úgy halnak meg, mint a disznók, csúfondárosan, megvetően. Ők úgy halnak meg, mint a kiscsirkék, panaszosan, kunkorodó kezekkel és lábakkal, amelyek azt mondják: Én nem tudom.

Sára, meg vagy veszekedve?

Sára röhög: Meg.

No látom, de más nincs megveszekedve azért, ezt jegyezd meg jól.

Sára röhög: Majd lesz.

A teknő fölött gomolyog a gőz, frecseg a szappanos víz, és frecseg Sára botrányos kedve szakadatlan, végeláthatatlan, akár egy tűzhányó, amit cseresznyevirággal koszorúztak. Mogorva, morcona lengyel asszony mos az uraságnál Sárával. Csak dohog mindenre, amit ez a hahotás falusi tank böfög, dörög, gargalizál.

Megjárod, Sára, ha bomolsz!

Meg hát. Kibírom. Megjártam már sokszor. Megjárom még párszor. Mégis itt vagyok, mégis itt leszek. No, jöjjön, tapogassa meg.

Vidd a húsod az uraságnak, az megtapogatja, még meg is fizet érte.

Sára röhög. Hát majd viszem is. Kell a garas a fiamnak. No mondja hát, látott már ekkora hasat hat hónapra?

Persze hogy láttam, de ilyen bolond szamarat még soha. Akkora, mint egy boroshordó, és úgy ugrál itt vele, mint egy bolha. Hát azt hiszed, te találtad ki a fiadzást?

Sára röhög: én.

No iszen.

Mondja, Slukovecné! Lesz ez öt kiló, mit gondol?

No iszen akkor beleszakadsz.

Nem szakadok. Van magánál centiméter?

Hát hogy én még centimétert hordok mosáshoz.

Nincs abban semmi. Meg akarom mérni, mennyit bővültem tegnap óta.

Sára! Amennyit bővül a hasad, annyit szűkül az eszed.

Ó, Uram! Hadd üljek le. Mekkorát tud ez rúgni! Ebből futballista lesz. És mondja, Slukovecné: Ha nem kilencre születnék, hanem tízre, attól erősebb lenne?

Mert akkor tovább hordod?

Tovább.

No próbáld meg.

Slukovecné, én adok neki enni.

Már meg hogy beszélsz? Most még csak magad eszel, és előlem is mindent elzabálsz.

Sára nikkant, azt egyszerre csak fölemeli a szoknyáját:

Nyissa ki a két csipás szemét, Slukovecné, azt ide nézzen, ide, ide: itt fog kijönni!

Hát nincs ennek pofája, elfogyott még a maradék pofája is, ami sose volt.

*

Virágzik a gabona. Az egész határban búzatábla rázza poros kalászát, és köpköd és prüsszög, mert a szárakban csikland a tubák. Szór, spriccel a kalász, füstje vastag gyönyörűségben bomladoz, és úgy zuhog rá a nap, akár a pöröly. Ó, de szép az isten szája, ha nevet a világra!

Pukkadoz a sok virág, fehér beléből fú a szirom, és orrával a sok gyönyörűbe Sára beleköszön. Adok neki szagot és harmatot. Mindent neki gyűjt. Neki, a haslakónak, a csendes vigadozónak, hogyha majd kijön, már tudós legyen, ismerje a gyümölcsfák nyiladozását, a patak szép vizének csiklandozását.

A Guriga vize folyik, és Sára belepuffan: Tanulj inni, szerelmem, szokd meg a hideget.

Az egekből vad könyökével vág utat magának a nyár. Igyál, kölyök, igyál. És itatja, fehér tőgyeit tapogatja, amin nemsokára, mint a dühös kutya, fog szaggatni ő, ő. Ó, gyönyörűségek nyara, csodák virradatja, az egész föld már nem más, mint Sára pukkatag, fehér hasa.

Otthon az asztalon van a biblia. Tele képpel, akkora, mint a fél asztal, ezt Rostok kapta a paptól, amiért ájtatos pofákat vágott, és az urak zsebéből kicsiholt egypár bankót istenfélelemre, oltári díszre.

Sára lapoz. Este odaül, és nézi a sok szép képet, a bibliai hősöket. Mózest a fénycsóvával homlokán, táblával karján, és vési a hősi tudással vértezett arcot, hogy belefolyjon, és mélyen eloszoljon, hogy ilyen bölcs legyen ő is, nagy és tiszta. Egy nagy képet présel magába mindennap. De mindenkinél szebb neki Sámson, igazán csak őt vágyja, mert mi kell jobban, mitől függ jobban egy ember, mi lesz belőle, ha nem nő benne végtelenül, elnyűhetetlenül az erő. Egyedül őt akarja belé, aki szétrántotta az oroszlán állkapcsát, a szamár csontjával szétverte a filiszteusokat, elbukott egy átkozott asszonynál, és összeroppantotta az oszlopokat. Ó, uram, őrizd meg őt, és nagyon szeresd, nagyon-nagyon szeresd. És csak vándorol ujja az aranyszélű lapokon. Delilát ellapozza, és Krisztust bámulja. A panaszok értő szemét, a felemelt ujja hegyét, amiből a körme is szórja, csak egyre szórja az örök életet, az irgalmat, ami nem fakul, és diadal a szálló idő, az ármány, az áruló, fehér karok felett. Őrizd meg őt Delilától, a rabszolgaságtól. Más kép. Sámson a város kapujával hátán. Ó, uram, rabságra szántad, akkor is egyszer szabadítsd meg. Döntse ki a város kapuját, és verjen vele az ellenség feje fölé, és zúzza szét oly apró porra, mint a virágzó búza füstje, amit szertefújsz

a levegőbe. Más kép. Ellapozza. De visszajön újra: Delila. Sámson előtte a haját mutatja, benne az erőt. Ó, te, te, ne mondd meg neki erőd titkát, ó, uram, fogd be neki a száját, őrizd meg szeme világát. El ne mondja! Soha! De ez butaság, tudja. Nem lehet. Mert mi az, amit ő Rostoknak el nem mondott, ha kibomlott. És mi szépség van a nagy virulásban, ha az embert rágja a titok. Nem lehet. Mint ahogy az ember teste fecseg, úgy fecseg a lelke minden zuga, és nem marad fátyol semmin. És csak így jó, és csak így szent, így takarodik pokolra Belzebub, és folyja be szívét a tenger...

Add, isten, neki hosszúra álmait, szenteld meg lámpásvállait, gyógyítsd meg minden bánatát, szülje nevetésre magzatát. Add, isten, virulóra neki a cseresznyefát, szőlőgerezddel díszítsd tomporát, csókold vizes szájjal homlokát, izzaszd melléből szép borát. Adj két kezébe ágakat, rázz arcára piros barackokat, omlaszd el szívében a bánatot, adj homlokára örök harmatot.

*

A nagyúr kocsija begurul a kastélyba. Ezentúl itt fog élni. Harmincéves házaséletén túlesett, az asszony halott. Ezt a harminc évet hát letudta, és ittmaradt bő lelkiismeretfurdalással, de mégis kevés zsolozsmával. A papot ilyenkor előszedik, amit elrendelt szent szorgalmatossággal, meg is cselekszik, vannak adományok ilyen célra, olyan célra, ami hát, bármilyen nagy is az összeg, mégis jó üzlet, ha egyszer kápéért megjön a nyugalom.

De a nagyúr nyugalmát mégis inkább ősi módszerének köszönhette, ami abból állt, hogy bűneit magának vagy megbocsátotta, vagy ha azok megbocsáthatatlanok voltak, hát elfelejtette. Csapás, amely az élet egyenes vo-

nalába esik, felemel, továbbvisz, minden igazi baj ott kezdődik, amikor valaki magával fordul szembe. Ott nincs tisztulás, csak körforgás. A gondnélküli emberek életéből hiányoznak az igazi kényszerek. Úgy szeretnének élni, mint az elektromos battéria, amellett fotelban. De mert a kettő között választani kell, ők a fotelt választják, vagy inkább az választja őket. Elszundikálnak pár esztendőt az árnyékban, s ha fölébrednek, elkezdenek kötekedni. Ha kintről nem jön nyomás, gyártanak bent. Összevesznek, hogy kibéküljenek, és elboldogtalankodnak egyesült erővel harminc évet játszva. Ha pedig a társ elmegy, akkor nyomorékoskodnak egy ideig magukban, kezdődik az önmarcangolás, de az is csak addig, amíg igazán terhes nem lesz. Az élet fotel.

Néha vannak azonban fura incidensek, világító pillanatok, ezekkel el kell készülni ügyesen, még akkor is, ha egypár percre vagy órára ott kell hagyni a karosszéket. Érdemes. Annál jobb aztán újra beülni. Be lehet a napokat osztani szépen. Pihenés, kötekedés, kibékülés, egy kis kockázatos kirándulás, s aztán a fotel mint megtérés.

A nagyúrhoz minden negyedévben felutazott a tisztartó. Jelenteni, miként állnak a dolgok. És így utoljára is pontosan elmondta, hogy a termés jó, hízik a sertés, csak hát kicsit mozgolódott a másik disznó, a paraszt. A nagyúr arca felderül. Ellentét van szava és érzése közt. Szitkozódik, de örül. Majd lemegy ő rendet csinálni. A felesége elfogyott. Ő magamagát marcangolni sajnálja, így fedezi fel a kötelességet, a parasztokat, a zselléreket, és még glória is feszül homlokára, amiért a gyászból munkához menekül. Nyugodt méltósággal csomagoltat.

Most azt fogja tenni, amit egy férfinak, egy gyászolónak és egy józan eszű birtokosnak tennie kell.

*

A nagyúr kocsija megérkezik.

*

Az asszonyok a szérű mellett mosnak. Sára és Slukovecné, a lengyel asszony. A lengyel asszony hallgat. Olyan, mint egy ráncos beszíjazott bőrzacskó. Sára meg locsog, és locsog a víz. A nagyúr megáll. Néz. Nézi Sára két lábát, a feltűrt szoknyáját, és élete egész tömbje előtte áll. Megismeri és felismeri egész súlyát a valónak, annak, ami előtte és mögötte van. A harminc évét asszonyával, aki meghalt, minden hamis, elhazudott és bevallott mágnességet, amelyet születése ráparancsolt, vagy nem parancsolt. Hogy milyen szegényes, kopott életet hozott össze a rengeteg szerszámmal, ami neki adatott. Az ilyen panorámákat ki kell bírni. Az ember oly sokat eltűr, annyi vére elfolyik, hát folyjék, ha van miért, de a Szaharában vérezni olyan reménytelen. Egy ember nem rossz, és nem jó. Mindenki megérdemli a mennyországot végül is, mert ha nagy számadást csinálunk, és mindent beszámítunk, kisül, hogy előbb-utóbb mindenki mindenért megfizet.

A nagyúr beszélni szeretne. Valami olyant mondani, ami mindent egy szóban bezár, utal egész elmúlt életére, szeretné, ha valaki jönne, aki megbocsát, elnéz, megért és meggyógyít. Szeretne valakiért tűrni, hinni, de nem hiába. Szeretne valami olyat mondani, ami híg és igazi szentség, de amint végigtekint magában, csontig szegény. És az idegesség, ami akár a szárító, kemény füst, cserzi rostjait, és olyan öreg lesz, amilyen még soha.

Ismerni, látni és tudni valakit. Egyetlen pillantással felszívni minden nyiladozását, és semmi mást nem kapni érte, mint tudni, hogy idegenek vagyunk és maradunk. Ez az, amit az emberi szervezet el nem hisz, és elindul minden fegyverével, roskatagon vagy ifjan, mosolyogva vagy gyászolón, de indul. Minden remél. Senki sem hisz a halálban vagy annak ezer másában. És mankók kocognak, béna szájak vonaglanak, de akarnak. A nagyúr kocog a teknő körül, oldalog, menekül, visszakerül. Bámulja az asztagot, a csűrt, a napot. Elszáradnak a mezők virágai, s az ember élete olyan lesz, mint a lehullt lepke, ami elkeveredik a széna közt, és az állat, ha szétropogtatja, ízét sem érzi, se a holtat, se az elevent. A lengyel asszony felnéz. A nagyúr elfordul. S a lengyel asszony egyszer csak otthagyja a teknőt. Valami dolga akadt. Hirtelen. Még soha máskor, de most tudja, hogy valami dolog kell akadjon a teknőn kívül sürgősen. Ismeri ő jól a lábak sajátos koppanását, a mosás nagy tudósokat nevel. Slukoveené hova megy? A nagyúr forgolódik kínban. Mondana valamit, s az erőlködésben elkezdi elhagyni tartása, meghajolva pislákol, és egész tanácstalan. De mint a saját árnyéka, dülledt szemekkel kényszeríti hűtlen lábait, hogy közelebb vonuljanak, és szétfeszíti száját, és mondaná, ha tudná: Jó napot. És már megy is. Nem néz rá, nem akar tapasztalni, nem akarja tudni, mi költözött arra az arcra, nincs ereje elviselni semmit, ha ez a válasz, majd máskor, oly gyenge, és mindene sír.

Van három fia. Nagyok. Egy kislánya, kicsiny. Ezt összeszedte valahol tévedésből. Nyitogatja a szobákat. Mintha önnön kamráit nyitogatná, mintha nem volná-

nak benne bútorok, mintha azt mondanák neki: te bejössz? Minek? Semmi és senki nem áll ellent, mert hiszen ő itt az úr, de csak ezért és csakis ezért. Megnézi fiait külön. Leül melléjük. Vár. Egyiket, másikat, harmadikat némán feszegeti, de mindenik valami ostromlott, védekező tartást vesz fel, és mindenik tűkön várja, mikor lesz vége a látogatásnak, ami olyan, mint egy kihallgatás.

A kislányához megy. Apró, hát te? De ez is csak egyetlen fura csodálkozás. Ebbe is beköltözött valami sajátos kussolás, és minden gubbad, oldalog, az egész élet, amihez hozzáér, meglógásra kész lendületbe hegyesedik, és minden csak fél és bújik. Ha mindez tudná, hogy hogyan fél ő, megnövekednék körülötte a bátorság. A nagyúr egyszerre úgy érzi, üldözik. Elhúzódik. Lassan besétál a sűrűbe. Lassan, mert ha fut, a dolog kiderül, és szorosan egy roppant platán tövéhez simul. Szeretne összehúzódni csöppre, és a fa odvába bebújni, pókháló közé betapasztódni, aludni és elhalkulni. Hogy múljon el fölötte hunyt szemmel, lomhán a maradék nyár, és a csalfa nap, ami süt, és nem szűnik meg sütni akkor sem, ha az ember elmúlik. Ezt már sokszor gondolta, hallotta, de akkor csak olyan volt, mint a duruzsolás, vagy legfeljebb mikor leesik egy kanál a kőre élesen, de a zaj elül. Ez most nem ül. Egy új test a testben, ami ott fog maradni, mint a megsebesült hiúzban az acélgolyó, és nem lehet megoperálni, mert ott helyezkedett el, közel a szív körül. És ott marad estig a fa alatt.

*

Eljön az idő, amikor megnyilatkozik, hogy egykor minden szétvert kóróban, minden potrohos kopaszban az élő

élet egész teljessége virult, és egyszer mindenki valaki volt. Eljön az idő, az elnézés ideje egy-egy pillanatra mindenkihez, amikor tudják, hogy nincs végleg elátkozott fia a létnek, és egyszer mindenben és mindenkiben szépség volt. De a világban nagy folyók folynak, és kemények és nagyok a hegyek. Az egyik fele a létnek megkövesedik, a másik elfolyik. És életünk, ha már csaknem elfolyt, és csaknem megkövesedett egészen, keserves félelemmel és csekély bizakodással tekint a maradék elé, jobb olyankor már nem látni semmit.

A nagyúr fél.

Ő, aki disznópatvarkodás kiirtására jött, napokig nem mutatkozik. Nem is a szobákba bújik, hanem kilopódzik hajnalban, és a kazlakba ássa magát. Ha előjön, és végigmegy az udvaron, a járás ellassúdik, és a lengyel asszony mintha csak felszólítást kapott volna, némán eloldalog. De még fürgébben a nagyúr. Éjszaka, akkor felkel és kimegy. A kutyák csaholnak, becsukódva fekszik a lomha falu. Abban a házban lakik a mosónő. Az inget tapogatja, ami rajta van. Ezt az ő keze fogta. A nagyúr elnéz. Hányszor, hányszor dobáltak ő és ők szénába lányokat, cselédeket, és most nem lehet, egyszerre nem lehet. Valami más ez itt, szárnyaló és elfolyó, olyan, mint a mérhetetlen kék és a sír együtt.

Ott áll az ablak előtt. Nem fog bekopogni, tudja. Neki minden szabad, az ő tekintélyén csorba nem eshet, de egyedül ő tudja, hogy van számára is lehetetlenség.

Sára ideje most már közeleg. A nagy túlkedvből a merengésbe csapott. Gondok. A három csirkéből a bábaasszonynak kettőt előre kell elvinnie. Bizalom kevés van, csak azt hiszik, amit fognak, több, amit rágnak. És ez a nagyúr is! Sára jól tudja, mi van, önkéntelenül maga

elé terít mindig, ha jön, egy-egy hasadt inget, nadrágot, mintha vizsgálná, nem szakadt-e tovább a keze alatt. Mi lehet, ugyan mi lehet egy ilyen nagyúr szándéka? A nagyúr csalódik, bizony téved. Csak Rostoké ő, akit mindig visszavár, akinek félhangosan, ha ugyan meghallotta, mondta az utolsó éjszakán: és ha akarsz, hát térj egyszer, akármikor vissza hozzám.

Sára fél. Nemcsak a nagyúr. Ő nem magát félti, hanem a gyermekét. Az emberek kikeresik a másik legérzékenyebb részét és odaütnek. Sára félti a fiát. Ha majd látja, hogy minden hiába, micsoda bosszút fog állni, hogy tud ennyi hatalommal egy mosónő, a nép meztelen lánya szembeszállni. Egy napon pedig nem megy többet a kastélyba. Négy kilométer ide Szeredás. Útra kel korán, elviszi két kezét, nehéz hasát, és döcög, mint egy fehér gólem, be a szomszéd faluba, a szomszéd kastélyba, piszok, az majd csak akad odaát is. Döcög, megsápadt arcát fújja a szél, visszafele pedig úgy mászik már, akár a teknősbéka. Csak meg ne ártson ez a törődés annak, aki majd jön.

Este nem megy a ház elé, hanem ki a patakpartra, bedugja lábait a Guriga halk vizébe, és nézi a hunyó fűszálakat. Csendesség benne és kívüle. Hallgatja ezt a csendet, és a láp fehér liliomával lélegzik. Itt jó. Majd jó lesz nemsokára annak is, a rakoncátlannak, a mozgolódónak, ez persze már azt hiszi, most is a teknőben van, valami bálon vagy kocsmában, hogy olyan szaporán próbálgatja lábait. Mostanában már nem is imádkozik. Csak bámul, puhán úszik szeme a földeken, és mártogatja a horizontot hűs unalomban, s amint ölébe néz, olyan, mint maga a haladékony idő, amit örökké új mértékegységével apróz percekre az, aki jön.

Te, te, te! Mi mindent tud! Hát, Sára, hogyhogy bele nem szakadtál, hát te nem fiadzottál, hanem borjadzottál. Mi mindent tud! Trüsszög és kalimpál, és telefonál a világba, az űrbe, hogy a szállítmány megérkezett, és minden a legnagyobb rendben. Kis állat. Lüktető. És olyan, mint a kiscsirke, csak sokkal butább. Dolgozik a derekával, a lábával. Ebből nem lesz munkakerülő. Általában összes hajlamai megnyugtatók. Mindenféle ábrázata van. Ha kinyitja óriás szemét, olyan, mint a hal, ha trüsszent, akkor ürge, és ha alszik, akkor filozófus, aki fenséggel huny szemet a visszásság felett, amit el kell szenvednie a sok embertől. Bámulatosan erős. Öt kiló, annyi, amennyire ki volt tervezve. Sára röhög: mértékre készült. És milyen jó! Sára sóhajt: Csak rá ne fizessen. És hogy szeret játszani! Sára röhög: Játékból készült.

Vége van már az egyedülvalóságnak! Vége a csendnek, és kitakarodtak a láthatatlan ujjak, amelyek folytonfolyvást csak mutattak a szoba négy sarkába, az élettelenségre, az elhagyásra.

Te, ott fent, te látod, ez mindenem. Te, ott fent, őrizd és szeresd, a tied, ő is, én is. Ha eszik, neked eszik, ha iszik, neked iszik, ide nézz, így iszik.

IV.

Jeftücsné rutén asszony. Csíkfalva és Szeredás közé húzta fel sárkánykunyhóját, hogy jobban érjék mindkét faluból. Jós. A cigányasszonyok egy ideig fenyegették, amiért beleártja valaki magát az ő szabadalmukba, de hogy Jeftücsné olyan rétegeket is bekapcsolt a fogyasztásba, amelyek semmiképp sem állottak le egy szurtos és nagyon

komolyan büdös cigányasszonnyal, hát még szívlelték is, mert reklámozta a cikket.

Az ilyen mesterséget mindég valami idegen nációnak kell végeznie, messziről hozott tapasztalatokkal, amit glóriáz az ismeretlenség. Jeftücsnének ment. Ment, mert ügyesen, előre kileste, mi az, amit akarnak tőle az emberek. Jeftücsné mesét árult. Olyat, amilyeneket szeretett, és maga is gyártott a nép, ördögi történeteket, ami az életük, és reménységet a mese végén, ami kívánságuk. Jeftücsnének reménységüzlete volt. Így került el hozzá jobb ruhás paraszt, úrfajta, legény, asszony, mindenféle. Vigyázott, hogy meg ne sértse a papot, és kimaradjanak üzletköréből az istenesek. Neki nem volt boszorkánykonyhája, csak egy kamrája, ahol sok kóc lógott, mint az elátkozottak haja, de az is csak úgy volt feldobálva, mintha kellett volna a ház körül, nem pedig díszletnek. Még jó levegő is áramlott a mesélőkamrába a kényesebbek számára, a tarifa pedig igazán humánus volt, kinek tehetsége szerint.

A látogatót kikérdezte, és panaszait meghallgatta, aztán fonta csak a történetet abból, amit hallott, vagy előre ismert. Sára esténként a háza előtt elbaktatott. Az esti hazamenőket szólongatta.

Hát miért vagy olyan búval bélelt, Sára?

Nem is vagyok.

Hát ne is légy, hiszen most már megszületett. Hallom, öt kiló volt.

Most már tizenöt.

Hát akkor abból bivaly lesz, nem ember. Mért búsulsz? Mitől félsz?

Sára felnéz, gondolkodik.

No, csak mondd. Majd elhajtom a bajodat. Hiszen tudod.

Sára kiböki: A nagyúr. A gyerek.

Jeftücsné bólint: Igen. Tudja. Aztán titokzatosan és halkan nyilatkozik: A nagyúrban benne van a Silup.

Silup?

Igen. Silup, a görény. No, gyere be a házba, azt ülj le, majd elmondom neked, kicsoda ő. Novoja Blezskában láttam utoljára. Azt hittem, meghalt. De nem halt meg, csak vándorolt.

Aztán így leülnek a kamrában, egymással szemben. Jeftücsné nézi a kócokat, ujja köré teker pár szálat, s miközben mesél, játszik vele: Hallgasd csak, elmondom neked Silupot.

Silup szereti a pusztaságot, és gyűlöli a virágot. Prüsszög tőle, és a prüsszögés rázza a testét. Attól fél, mert már öreg. Silup mindig öreg volt, öregre szülték. S hogy meg ne haljon, szívja az emberekből a fiatalságot, mert ő görény. Novoja Blezskában nagyon jóllakott, sokáig nem szívott senkit, egy nagyon nagyot aludt, és olyan soványra aludta magát, hogy egy zabszemen is keresztül lehetett volna húzni. De közben hosszú is volt, olyan hosszú, hogy körül lehetett volna vele fonni egész Csíkfalvát meg Szeredást.

Silup az alvástól elgyöngült, és nem bírja most még a fiatalokat, azért csap le maradéklelkekre először, hogy csillapítsa szomjúságát. És belement így a nagyúrba, ő, Silup, a görény.

Silup megáll mindig az országút szélén, zekét ölt, kapára támaszkodik, és megszólítja az arra menőket. Azt mondja nekik, mintha kötekedő legény volna: Mit bámulsz?

Pedig ő bámul, mert még sohasem volt kapán a keze.

Azt kell felelni neki: Te is csak bámulsz. De nem ezt felelik! Hanem azt: Viszket, úgy látszik, valamid. És ez kell csak Silupnak, aki röhög, és azt mondja: Nem, de neked nagyon is viszket mindened! Viszket a bőröd, mert ki akar ugrani a húsod a likakon, hogy elmenjen tőled, apró kis darabokban, hogy észre ne vedd, és ott maradsz egyszerre majd csupaszon a csontoddal, és azt sem tudod, mikor ment el. Mert én vagyok a Silup, aki elbontlak szét a levegőbe.

Akkor pedig Silup eltűnik, mert belebújik.

És attól kezdve a legény bomlik. Silup van benne, aki löki ki bőrén a húst. És a legény nem kapál, nem kaszál, nem vet, hogy kiizzadja a bajt, mert Silup lehúzza, olyan, mint a kő, és fáj a szíve, a lelke a préseléstől, amint Silup löki ki belőle a húst. Aztán elkezd a legény horkolni, és nem dolgozik soha többet semmit. Inkább éhezik. Elkerüli a réteket, és oda megy, ahol por van. És úszik a szeme, és mindenre azt mondja: butaság, butaság. Akkor ennek már vége, és Silup megy tovább.

Étvágyat kap. Az első vértől, amit szívott, az első hústól, ami benne büdösödik, jókedve kerekedik, aztán kártyázni akar. De a kártyát ki kell húzni, meg kell csinálni disznóból, kecskéből, és figurát kell préselni rá, hogy megismerjék a lapokat. Mert akivel ő kártyázik, még öregebb, mint Silup, és már csak tapogat. Ezért sündörög a legszebb disznók körül, öreg ujjait bemártja a moslékba, és azt megkavarja. Tesz bele egy kis zsírt abból a legényből, akit megevett, és a disznók attól kezdve azt sivítják: Siluup, Siluup! De senki sem hallja a hangot, csak nem tudják, miért az elégedetlenkedés a sok moslékkal, mert a disznó mindig csak enne még,

még, mert tudja, hogy kell a nagy útra, ahol majd Silup őt megkergeti. A malacok visítására pedig nagy messze megremeg a füle a Kocsondinak. Ő az, akivel Silup kártyázni fog, s aki nyer, az látogatja meg Csíkfalvát és Szeredást az elkövetkező ezer évre. Kocsondi torlaszkodik: Asztalt, asztalt az adunak! Minden parti egy falu, s disznó az adu. Kocsondi potrohos. Két melle helyén borosbutykos jobbról, és borsos sör balról. Abból iszik. A két melléből táplálkozik, azt mondja, bor, és húz belőle, azt mondja, ser, és húz belőle, azt mondja, serbor, borser, borser, serbor, úgy kalimpál két keze bele, dühösebben, mint a szélmalom. Az öle egy piszkos lavór, abba okádik. És ha Silup nyer, akkor döglött macskabélből font ujjait a lébe mártja, és Silupra ráfricskázza. Spricc. Kocsondi iszik, és ha részeg, feltápászkodik. És megindul a mezőkre, a búzaföldekre, és nagy részegségében minduntalan seggre esik. És ráesik irtó farával a táblákra, és lefekteti a kalászokat, és nem tud beérni a gabona. És ha nem bír feltápászkodni, kinyújtja karját a fellegek hajába, üstöküket megmarkolássza, megy egypár lépést, és megint seggre esik. És egy tábla búza ismét lefekszik. És így tántorog, bukdácsol a határban, s ahová leheppen, a fele termés odavan. És mert csak folyton leheppen, kilöttyen öléből a lé, és sáros lesz a föld, úgyhogy belecragad. Ekkor Kocsondi elkezd fújni szeleket minden nyílásból, hogy kiszárítsa a sarat, és csontkeménnyé lesz a föld. És mert agyonfújta magát, s nincs a szájában már egy bögrényi nyál sem, megissza a fellegeket, egy egész májusra valót, és eleped minden a határban. És mikor sima minden, nem lélegzik a nap alatt már egyetlen fűszál, akkor örül, mert itt van neki

az asztal, ahol fog Siluppal kártyázni, ahova lecsapja majd egyik vagy másik adut.

Aztán Silup jön a kastélyból, és hajt maga előtt egy disznót meg egy kecskét, mindenik hátán ül visszafelé meztelenül valaki. A kastély kisasszonya és a kastély fiatalura. És mindenki két karján lenget egy-egy nagy, fehér lepedőt. Messziről hallatszik, miként veri Kocsondi az asztalt, a csontkemény földet, ahol kiszáradt a búza, ahol majd eldől, hogy Csíkfalvát és Szeredást pusztítsák hangos csapással: Kocsondival, vagy a vérét szívják ki lassan, hogy maga se tudjon róla: Siluppal. Végre megérkeznek. Kocsondi éhes, és akár az almát, oszladozó macskafejeket hámoz, iszonyú szagukat orrába veszi, és örül neki: Tubák! Tubák! Aztán a kastély kisasszonya lepattan a disznóról, leborul előtte, és azt mondja: Ó, szép vőlegényem! Aztán a kastély fiatalura leheppen a kecskéről, és azt mondja: Ó, szép menyasszonyom! És leterítik a fehér lepedőket, és hagynak rajta fekete nyomokat, és a kecske mekegi, Kocsondi, a disznó visítja, Silup, Silup ordítja, kecske az adu, Kocsondi ordítja, disznó az adu, aztán Kocsondi rácsap a hengergődzőkre, a kikeményített lepedőkre, és ott maradnak belepréselődve a ráncok mélyébe, amit parázna mozgásukkal felszántottak, ők pedig a lepedőkkel kártyáznak.

Nyertem! visítja Silup. És a kártyából a malac újra kikel, és azt visítja: Juj, Silup, juj, Siluup! És huhog az egész völgy, elkámficsorodik a kecske, és butykos melleinek nekiesik Kocsondi, és azt kiáltja: Svindli, Svindli! De nem bír semmit sem tenni, a következő ezer évre Silupé Csíkfalva meg Szeredás, és csak tépdesi fekete fogaival butykos melleit, borser, serbor, és dülledtre issza csipás szemét, és befelhőzi roskatag agyát,

ami oly csöpp, mint a légypiszok, de neki az is sok, és elterül részeg álomra hosszan, ezer évre.

És akkor Silup elindul, disznóstól, urastól, kecskéstől, kisasszonyostól, és rázzák maguk után a szennyes lepedőket. Amint a kastélyba visszaérnek, szertezavarta őket, nekik pedig nincs kedvük többé semmihez. A disznó nem eszik, a kecske nem golyóz, a kisasszony és a fiatalúr nem csinálnak semmit, és csak azt mondják az arra haladóknak: mit bámulsz? És a baromfiudvar elcsitul, és csak állnak csendben, mozdulatlanságban, mint a kő. És csak száll a por, meg tenyészik a bolha, de ők nem érzik. A szemük kifolyik, és azt mondják: jó. A kerítés beomlik, és azt mondják: szép. És csak bámulnak, bámulnak az elomló világba, mert bennük bont a Silup, és ők nem veszik észre. És ez addig tart, amíg Silup fel nem leli kedvenc tanyáját. Ő a semmit szereti. Akiben gyötrő pusztaság van, az az ő trágyája, ott van öreg csontjaira meleg, mert nagyon öreg ő, nagyon öreg. Ahol nincs már semmi szag, és nem nyílik virág, mert Silup szereti a pusztaságot, és gyűlöli a virágot. Prüsszög tőle, és a prüsszögés rázza a testét.

Ezért nagy ostornyelekre köss hosszan nárciszokat, és suhogtasd a levegőben nagy körökben, hogy mindenfelé hulljon, és valamiképp, bármerre is van, az orrába fujjon. Állj ki az udvarra a kisgyerekkel, és hagyd, hogy becsináljon. Prüsszögtetni kell, hogy rázkódjék. Nagyon jó jácinthagymákat enni, és azt felbüfögni. És magasra kell tartani a kisgyereket. Afölött nincs hatalma, mert ez nem tud neki visszafelelni. Attól nem kérdi soha: mit bámulsz? És akkor egy napon egyszer csak Silup vinnyogni kezd, és elkezd köhögni, öreg testéből minden köhögésre szakad egy jaj, de csak tovább kell a nárciszokat csó-

válni, a hagymát zabálni, a kisgyereket pedig becsináltatni, s akkor Silup megijed. Ha pedig megijedt, akkor már el lehet vele bánni, akkor már meg is lehet a gyerek fenekét mosni, és vele büszkélkedni. És lehet Silupot akkor már csúfolni is. A kisgyerektől meg kell kérdezni hangosan, énekelve: mit bámulsz, mit bámulsz? És Silup a dühtől köhögni, prüsszögni fog. Amikor pedig a szénát surrogni hallod, és a kakas torkába a kukorékolás újra visszamegy, és a szél hordja le a cserepet, és a kalapács az üllőn sipító táncba kezd, indul Silup. Te pedig szorítsd magadhoz erősen a kisgyereket, mert olyankor hurrogva, huhogva, nagy farkát csapkodva, öreg testét hengergőztetve a porban, kitakarodik udvarodról Silup, a görény.

Aztán hozz egypár tojást.

*

Azt hiszik, hogy a dühös ember erős is. Nem úgy van. Azt hiszik, amikor valaki hős, akkor már bátor is. Nem úgy van. A gyengeségtől kapni a legnagyobb dührohamokat, és úgy meg lehet ijedni, hogy még hőssé is válnak tőle. A világ tele van hazug bátrakkal.

A nagyúr gyűjti magában az állatiságot. Úgy rétegezi, préseli, akár egy rőfössegéd a vásznat. Szüksége van rá. Még soha ennyit össze nem ordított életében, Gyanús is. Nincs igazi méreg a hangjában, úgy káromkodik, mint egy óradíjas hivatalnok, és a tartalma majdnem udvariasság. És nem is elég alaposak a nehezményezések. Fogalma sincs a krumpliültetésről, mégis azt ordítja, hogy túl messze ültették, és szerencsekívánatokat sürgönyöz magának a teljesítményhez, az ötletességhez, amidőn valamelyik parasztasszony fenekéhez vágja a szakajtót. Amerikázás! Amerikázás! Ebből persze annyit

értenek, mint a kakas a szüzességből, de nem az a fontos, hanem hogy a nagyúr elismerését fejezhesse ki önmagának haragjáért.

Már túl sok benne a félelem. Olyanokat tesz, amit maga sem kíván, amiről érzi, hogy rossz, de hát neki csak pénze van. Tele kosarat küld hússal, kenyérrel, gyümölccsel. Minden másodnap, aztán mindennap, és készül elrendelni, hogy újra az ő udvarára járjon mosni, vagy ha nem akar, hát azt sem muszáj ... Minden este ólálkodik a ház körül, de elkapja szemét, ha látja. És minden ilyen este után másnap még nagyobb rugaszkodással káromkodik, emlegeti Amerikát, és három szakajtót is odavág. De csak nem megy.

Ahogy jön az alkony, elpuhul, és hogy indulni akar, rákezd derekában a fájás, azt mondja, rakjanak rá borogatást, és lefekszik. És amint hordják a borogatást rá, csak néz. Mert úgy hordják rá, mint ahogy a padlásra a szénát. Hallgatagon. Dolog. Ő is egyfajta dolog, és semmit, semmit nem lát maga körül mást. Vajon ha rossz termés volna, az istennyilától a kastély kigyúlna, és itt maradna egyedül, mi lenne? Fürkészi az arcokat. A gyermekeit. Ezek akarnak vele valamit. Biztosan számítgatnak magukban, és ezeket a borogatásokat megcsámcsogják, mert tetszik nekik a roskadozása, mert azt hiszik, megszabadulnak tőle mihamarább.

Nagyúr az ágyból kiugrik: Mit raksz rám borogatást, hiszen nincs semmi bajom!

A szolga engedelmesen kimegy. Egy arcizma sem rándul. Teszi, amit neki mondanak. Da a nagyúr azért is gyanakszik, amiért senki semmin nem csodálkozik. Ólomból van az arcuk, hogy meg ne láthassa, mi lakik alatta, hogy rá ne jöjjön, mit forralnak ellene.

Felöltözik. Most. Most! Most majd meglesz az is. Lefut a lépcsőkön, peckesen. Előszólítja a szolgát: Lovat! Nyergeld meg a lovat. Nincs lovagolni semmi kedve, de megmutatja, hogy semmi baja, jó derék a dereka, ezek, ezek itt ne spekuláljanak. Csak úgy mutatóba körülnyargal a kastélykerten párszor, az elég.

Mi minden történhet vele ebben az aszaló szeretetlenségben, ha nem vigyáz. Meg kell mutatni. Ha egyszer észreveszik, hogy ő fél, hát vége mindennek. Az ég sötét, felhős, a szolga felnéz, és az égre mutat: Kocsondi. A nagyúr ránéz. Fáradt megvetés. De amint elfordul, és nem látják az arcát, hát engedi, hogy vastagon ráboruljon a gond. Ha egyszer csapások jönnek a határra, és az ő disznói is megdöglenek, és a kastély leégne, akkor vajon mi lesz? Ki lesz mellette? És lesz-e betevő falatja akár csak annyi is, mint itt a legutolsónak? Még annyi se. Majd el fogja rendelni, hogy sózzanak be húst, és tegyék a pincébe. Ott nem érheti tűz. Hogy majd valami mégis legyen. És véget vet ennek a sok prédaságnak. És nem fog küldeni kosarakat a mosónőnek, a gyalázatosnak, aki kihasználja. No de most majd az is megismeri. Valami reménység csillan fel benne. Sok kosarat küldött. Talán még nem zabálta meg. Vissza lehet még vinni valamit, megmenteni a kolbászokat, a gomolyát, és meg fogja aszaltatni az egész barackot, és beteszi azt is a pincébe. Most majd be fog kopogni. Be. A kosarakat, azt nem hagyja. Még meg fogja tudni magát védeni egy ilyen ördöngős dézsa ellen! Hogy ravaszkodik! Nem jön a kastélyba mosni. A nagyúr nevet. Ezen ő még átlát. Átlát mindenen szerencsére. Spekulálnak. Hát majd pórul járnak.

A ház. Hold. Csend. A nagyúr megáll. Kopog és vár.

Mit fog mondani, miért jött? Semmi mást, mint: a kosarakat. Kopog. Újra. Egyre erősebben. Majd mindjárt belöki azt az ablakot, csak ne jöjjön. Biztos tudja, miért jött. Aztán nyílik a kapu. És kijon félelem nélkül, egyszerűen. Felöltözött, és karján a fiú, a nagy, erős csecsemő. A melléhez szorítja és szembenéz. Hát tessék. Nem szól, nincs közös hang, mi lehetne? De nem is kell. Beszédes ez a tartás, ez az állás, ez a gyermek, ami vele együtt ezt mondja: Mit akarsz? Nem látod, milyen ostoba vagy?

És ott állnak, és a nagyúr lekonyul. Órák, évek ezek, amíg elfordul? Olyan lesz, mint a megtaposott nád. Hallani, ahogy recseg. Csak lábai vannak, már feje nincs. Jobb is, azok tudják, mit tegyenek, egyedül bennük minden reménysége és imádsága, hogy elvigyék. Messze. Ó, messze! Hol lehet elég messze?

Fogjatok be! Rakjatok fel mindent! Prédaság! Amerikázás! Ott gurul a fogat. Mit mászatod a gebéket, mit röhögsz magadban? Amerikazás! Aztán megmered. Szeme két piszkos üveggolyó. A karja olyan zsibbadt, hogy esztergálni lehet. Az ajka, mint a száraz falevél, zizeg, és sustorogja: butaság, butaság!

És a széna elkezd surrogni. És az alvó kakasok torkában kikél a kukorítás, és a tetőről hordja a cserepet a szél, és a kallapács a kovácsműhelyben sipító táncba kezd.

Orrába befúj a por. Prüsszög. Öreg teste rázkódik és fél. Egy házból ujjongva kiabálják: mit bámulsz? mit bámulsz?

A lélegzete akad, köhögése kurrog és huhog, sovány csontja jajong a zökkenésre, és ha csuklik, olyan, mint a kuvik. A kocsis ostorát széles ívben csattogtatja, egész körben, szaglanak az estikék, a nárciszok, és öreg testét

hengergőztetve, bajszát a szeleknek hagyva, a faluból kigurul a nagyúr.

V.

Aki megérkezik egy idegen városba, és tárgyilagos, bámész épületeivel fogadja a kőhalom, mindjárt tudja, hogy itt csakis meccsről van szó, s hogy megmarad vagy nem, az izmai jóindulatától függ most már egészen. Rostok biztonságba helyezi, amije van, s a következő percben úgy néz a városra, mint ami el akarja rabolni mindenét. Egyedül van, és kezdődik a mérkőzés.

Végiggrasszál a városon. Bankok, gyárak, kolosszusok, hatalom. Bulldoglopódzkodással az utcákat rója, figyeli a kirakatokat, hogy mi az, ami itt kell, és nagyon vágja bele a fejszéjét abba a tönkbe, amiből hull az arany, és nő a hatalom. A hatalom érzése végigterül benne, és megelégedéssel tekint testére, amely a vég nélküli sétákat nem érzi, és a feje friss, mint a sör, amit csapolnak. De hetvenkedésre még sincs kedve. Túl bezártan fekszenek előtte a kirakatok, és az arcokon lakat, amelyet csak olykor hegyez ki itt-ott a fondorlat. Általában mozgékony közöny köszönti, és a legveszedelmesebb ellenfél mutatja neki öklét: a részvétlenség. Apró kupecok és kocsisok hemperegnek a kocsmában. Betér és hallgatja, miről beszélnek. Fuvarozásdíjak, handlék, ócskavas. Rostok figyel. Vizslakörút. Gyengén mehet nekik, rongyosak, kopottak, öregek. Tovább. Áruház, rengeteg holmi, és köztük izzadt, sápadt sereg ugrál, csomagol. Kié ez? R. T. Az mi? Nem érünk rá, bácsi, magyarázni, az sok ember. Jól van, a fő, hogy nem egyé, már kezdett

minden bátorsága elszállni. Kávéház. Fülel. Gondolja, hogy itt majd elles valamit. Itt fontos dolgokról lehet szó. De semmi. A németek, a csehek, a franciák, és ülnek, ülnek. Ó, hogy a jó isten áldja meg! Tovább.

És így tart ez napokig. Nagy kérdőjellel alszik el minden este. A valóság nagyon komoly pofákat, nagyon ingerlő grimaszokat kezd vágni rá a sötétből.

S amint így estéről estére magára marad, egyszerre, mint a drótvezetékek, megjelennek előtte faluja napjai.

Sára, akinél otthon volt. A semmi és a valami. És tudja azt, ha nem látná soha viszont, akkor is döntő, hogy ő éljen. Legyen.

És bámul azon a tanácstalanságon, ami elfogja. És bámul azon a csöndes, de egyre növekvő aggodalmon, amivel Sára életét félti. És bámul azon a képtelen kétségbeesésen, ami úgy le tudja időnként rohanni, mintha minden vére egyszerre kifolynék. S egyszerre csak rászakad a kérdés egész meztelenségében, hogy mi lesz. Ha a pénze elfogy, mehet koldulni, házalni, téglát hordani. Ezért jött ide? De még van! S Rostok elhatározza, hogy azt a pénzt felteszi. Nyer, vagy pucéran áll. Ennek a szenvedésnek véget vet. Gyerünk.

*

De nem olyan egyszerű csak úgy máról holnapra csődbe kerülni. A csődöt, ki kell érdemelni. Oda kell adni tizenöt-húsz kiló élő húst, 60–70 uncia ideget, minden bizalmat és reménységet, fele vagy egész egészséget, és aztán meg lehet kapni a csődöt, ami hát a cél. Rostok vállalkozik. Pipaszárakat esztergáltat, meg olcsó pipákat. Először is gyalázatosra esztergálnak mindent, aztán meg nem kell semmi. Jöjjön máskor, november 73-án, és akkor, ha

esik az eső, most éppen süt a nap. Meg ezt akarja eladni? Hiszen ezek a pipaszárak már össze vannak száradva, meg be vannak repedve. Fűtsön be vele, jóember! Rostok tapasztal. A pénz fogy. Bár már egy garasa se volna! Érzi, hogy ez a kívánsága teljesülni fog. Csak éppen nem oly hamar, mint egészségügyi megfontolás alapján kívánatos, mert evickél ellene.

De nem addig a'! Van azért neki még egy csekély esze, halottra csinálni magát nem hagyja. Az utolsó pénzét majd elveri. Nemsokára semmi nem fogja kínozni, és a csődöt olyan könnyen eléri, mint soha még élő, ó, mi neki csődbe menni, majd megmutatja: egy früstök!

Aztán egy napon, szebb ez, mint Vénusz születése, és oly természetes, akár a gyümölcs érése, ott áll a proletár.

*

Rendkívül tanulságos művelet ajánlkozni. Csak fárasztó. Ezt úgy kellene csinálni, valami magasabb szempontból, mondjuk, a XX. század munkaadóinak magatartása azzal szemben, akinek csak két üres keze és, mondjuk, fél- vagy másfél százalék reménysége van, egyéb lélekrágási vagy gyomorállapotok teljes elhanyagolásával amellett, mert nem lehet agyonkomplikálni egy kísérletet. Íme Rostok professzor néhány látogatásáról való beszámoló. Feltehetjük, hogy azért kapott olyan nehezen és ritkán munkát, mert elmélyedő természetét nem annyira a gyomorkérdés, mint inkább a pszichológiai kísérletek kötötték le.

Kefegyár. Miért éppen kefegyárba vitte Rostok professzort első útja?

Indokolás: Mert az volt éppen közel.

A kefegyáros. Vagyonát gyávaságának köszönheti. Ab-

ban az időben, amikor még az öt- és tízszázalékos munkaundorral sújtottak is tőzsdéztek, a kefegyáros egyszer csak eladott minden papirt. Szó sincs róla, hogy a legjobb időben, utána még vagy egy évig vígan lehetett volna reszketni, de a kefegyáros megelőzte korát. Persze abban az időben átkozta magát, sőt felesége, sógora vállvetve hordták le, és a kefegyáros a nyugalmazott, kócos kisiparos és okleveles paccer címeket kapta. Ez azonban feledésbe merült a krach után, s azóta a kefegyáros maga a zsenialitás, a kefegyár pedig a bölcsesség és előrelátás zakatoló prédikálószéke. Tabló:

Rostok a kefegyáros előtt. Csendes kalkuláció. Azután a kefegyáros finom lelkiharca, vajon a visszautasítás mely formáját alkalmazza? Munkásfelvétel nincs, ezt a kiskutya is tudja ugatni. Egy zseni a saját útján jár. És minden visszautasításhoz erő kell. Ő most blazírt, nem megy úgy, ahogy kellene. Ebből savanyúságot merít, neki most nincs kedve, nem lehet kedve, nézze, kedves proletár, én is küzdöttem, ne gondolja stb. Amellett nem tágít a közönyén, mert ez a legbiztosabb, ezt a legnehezebb áttörni. Esetleg lehetne felvenni, de inkább később, minél később, és úgy belejön az elkámficsorodásba, hogy még cigarettát sem sodor magának, nehogy azt higgye, hogy neki jól megy, és jogot formáljon a felvételre. Közben lehordja magát a pipogyaságáért, elfordul, és – ó, gyalázatos sablon egy zsenitől – azt mondja: nincs munka, és fokozott gyalázat: húsz embert most küldtem haza, ami nem igaz.

Nincs munka. Ez igen gyakran igaz. De a visszautasítás azért külön szám.

Mindenképpen a legnépszerűbb műfaj, amikor a jelentkezőt úgy kivágják, mint a rezet. De valóban! Szinte

csattan az aszfalton. Persze hogy gyakran nem érnek rá litániát hallgatni, vagy elvesztették türelmüket már a sok ostromlással szemben, akik, a fene a bőrüket, mindig csak jönnek, már megint jönnek, és soha vége nincs az áradatnak. De ez csak az egyik ok. A másik érdekesebb: Kellemes azt tudni, hogy az ember röviden és velősen végez azokkal, akik neki alkalmatlankodnak. Ez igazolja az energiát, és méltóvá tesz a pozícióra, amelyet minden kétség kizárásával egyedül kitűnőségének köszönhet. Pláne így van ez a protekció esetén, ha a főnök beleszól, hogy hát ezt a szegény embert, aki a takarítónő férje, apját leütötte a szódásüveg stb., mégiscsak, ha lehet, esetleg, netalán, alkalmazzák, és menjen át a célból Steinberger úrhoz. S miután így a főnök mindent megtett, amit adott körülmények között megtenni lehet, és így átérzi, mennyire jó ember, nyugodtan folytatja életét, a „vettük nb. sorait, és ellenkező esetben kénytelenek volnánk" vidékein. Ezalatt pedig Steinberger úr, régi rézműves család tagja, úgy kivágja a protekciót, mint a rezet. Ő kiismeri magát reszortjában, a főnök is tudja ezt, és igazán nincs baj, bármennyi is a protekciós. Azután vannak visszatérő bűnösök. Olyanok, akiknek azt mondják, hogy majd márciusban vagy november 73-án, olyanok, akik ezt komolyan veszik és megjelennek, vagy nem vették komolyan, de számítottak arra, hogyha huszonötödször jönnek, majd csak nem lesz pofájuk elküldeni őket. Ezekkel végül is csak egy megoldás van. Irgalmatlanul kivágni, még ha a szíve meg is szakad.

Hát, kérem, azért, mert megsajnálnak valakit egyszer, és azt mondják neki, ha majd lesz valami, meg talán kicsit később, attól még nem lehet berendezkedni rendszeres fogadásokra, talán még feketét is szervírozzanak

vagy mi. Nehéz az élet. Ki nem küzd manapság? Mindenkin az ember nem segíthet stb. De igazán, nagyon szép az, ha valakit felvesznek. Kisebb üzemben, különösen ahol ezt dialógus vezeti be. No, mennyit kér? Hát, kérem, én, feleségem, gyerekem ... Jó, jó, mennyit kér? Tessék mondani, mit kapok? Nem, barátom, maga mondja meg. És egy ideig zajlik az élet, a hamisítatlan és valódi. Aztán kér huszonkettőt, és a megfelelő Steinberger úr kínál tizenkettőt, mire jön a deus ex machina, a főnök, aki humanista, nála éhbérek nincsenek, és lesz belőle tizenhat, és majd aztán meglátjuk, hogy válik be.

Azonban vannak olyan esetek, amikor a legpuhább is úgy érzi, hogy no de ezt aztán igazán ki kellett akolbolítani. Mert vannak, akiknek egész cudarul megy. Ilyenek igazán vannak, utána lehet nézni statisztikákban. S akinek tartósan cudarul megy, az (van rá eset, hogy) maga is cudar lesz. Ennek is utána lehet nézni a statisztikákban. Az ilyen cudar elhatározza, hogy ő most aztán munkát fog kapni. Mindenáron, és el nem megy az isten minden emlegetett formájára sem. Az ilyent kivágni öntudatot ad annak, aki végzi, nyilvánvalóvá lesz, hogy az illető az élet sok nehéz szituációjában fogja még a helyét megállni, és főleg teljes nyugalom afölött, hogy végre valaki, aki ezt a sajnálatos kényszert, amit senki nem végez szívesen, igazán megérdemelte. Hát ilyenek is vannak.

Ez egy-két futólagos mutatvány Rostok professzor pszichológiai körútjáról, amely többrendbeli szemlélődések miatt elterelődött tulajdonképpeni céljától, az elhelyezkedéstől. De midőn valamelyest úrrá lett tudományszomján, azonnal jobban ment neki, mert akkor már rá tudta magát koncentrálni a tárgyra teljesen, és egy na-

pon módjában volt a téglaadogatás jóvoltából időlegesen némi ennivalóra és egyes speciális tapasztalatokra szert tenni.

*

A téglaadogatás svungos művelet. Dobálják, mint a labdát, és helyenként a diszkoszvetés pózai is előfordulnak. Aztán ütemben megy, és olyasmi lesz belőle, mint katonazenére masírozni, vagy mint a ritmikus torna. Ebben az örömteljes mozgásban, ami bizonyos kackiás és elszánt arckifejezéssel jár, azért meg lehet figyelni, hogy mégis minden kezdet nehéz. Az újonc nem kackiás. Az harapja a száját, és úgy fúj, mint aki feltalálta a pipázás nélküli pipázást. Egy ideig így dobálni egész mulatságos, de aztán lejön a bőr. Hát majd megkeményszik. Igen, de mikor, és ez nem minden esetben biztos. A bőr lejön, és Rostok (volt professzor) hússal dobál. Ez még csak egy keményebb sportember művelete. De aztán Rostok (hajdan früstök) véres hússal dobál. Ez már kimondott kín. S midőn azt a véres húst ellepi a téglapor jó vastagon, ez pedig már veszély, és nagyon örülhet a szerencsés újonc, ha másnap és tovább csak a kínokkal kell számolnia, egészen jótékony kéregig, és közben semmi gennyedés vagy hasonló jó nem következik, és nem kénytelen otthagyni a nemesítő munkát, amiért most már mindenki tudja, hogy érte mennyit mekegett.

És így hányódik, szerez tapasztalatokat, hogy mire felnő, kiismerje magát a világban.

Az idegenbe szakadt ember, legyen az paraszt vagy más, megtanul elvontan érezni. Elvontan érzi az övéit, semmi más nem merül fel benne, mint azok lényege. Az összetartozás törvénye nyugalmas perceket hoz Rostok-

nak. Van vagy vannak, és ő van általuk szilárdabban a földön.

Akinek mindenkije meghal, lebeg. Az ember életét mások élete őrzi. Mindenki, aki elmegy, olyan darabját viszi lelkének tovább, amit egy másik fel nem támaszthat. Minden halott tolvaja az ember gazdagságának, amit elvisz örökre, és csak ameddig fáj, addig nem ment el egészen, mert csak a fájdalom az, amit a halott megérthet, s amíg fáj, addig valahogyan él. Íme, azért ápolják a gyászt, és tépik a sebeket, mert csak a heg pecsétje a szegénységnek. Az élőnek szüksége van igazolásokra. Ez az igazolás a szeretés. Igazolják őt, ha neki gyűjtenek és adnak, és igazolják, ha tőle elfogadnak. A szeretetlen ember elzüllik vagy megbetegszik. Amit egy embernek iskolamesterek hoznak, eldobja. Amit egy embernek szívvel hoznak, az kivirul. Rostok úgy ápolja egyetlen szent emlékét, mint aki életének mindennapi célját elfelejtette mindörökre, és csak azok a percei élők, amelyeket a nem élőnek szentel.

Esténként bemegy a kocsmába. Nem is a fröccsért, hanem hogy legyen körülötte valami duruzsolás. S ezek között az emberek között az ő arca álarc. Mindenki a bor kilazította könnyűségben beszél magáról vagy másról, de szavaikban oly életek vonala bomlik ki, amelyek nem hagyták el lényegüket. S amint ráhárul a mesélés kötelezettsége, az ő meséi tele vannak hamis hanggal, bár hívságmentes hazugsággal, de ami mégsem akar egyebet, minthogy őt is embernek és ne csodabogárnak tekintsék, akinek cselekedeteire nincs magyarázat mások tapasztalatkészletében.

Amikor pedig közülük hazamegy, csak sóhajt, a soványka módszer fáj neki, amellyel fenntartja vékony

szálait a közösséghez, s amit torzra varázsolt életében nem ápol már más, csak az álarc, a hazugság.

*

Veszélyes vállalkozások. Rostok mindent vállal, mert vállalnia kell. Kevés alkalmatlanabb embert lehet találni nála a hat emelet magasságban való munkálatokhoz, de peckesen és kőarccal veszi fel és indul. Föntt. A legnagyobb kín a rémület. Gyermekkora óta nem félt így. Ha egy pillanatra a mélységbe lenéz, beleizzad. És síkos lesz a tenyere, amivel úgy fogja a vastraverzeket, akár egy harapófogó, és tele lesz vízzel az inge. Egy lucsok. Így dolgozni! Kinyúl a szerszámért, de csak fogja, mered a csavarra, és homályos lesz a luk, és egy pillanat múlva semmi, de semmi más nem él már benne, csak le innen, valahogy még egyszer, csak le innen!

Lent.

Hogy az élet nagy értékét valaki ismerje, meg kell kóstolni, ha mégoly kis adagban, az elmúlást. Élni egy kevéske hűs szélben, bármily üres gyomorral, olyan feneketlenül hazug minden egyéb. A halálról nem tud az ember semmit, s akik beleegyeznek, azok maguk is már halottak. S csak ott áll a szélben, ami a verítéket szárítja homlokán, és könnyűség terít rá borogatást. Él, élhet, még mindig annyi nyíló ajtó nyikoroghat szép zenét neki, hiszen megvan és ép.

*

Valaki az aszfalt szélén oldalog. Rostok szeme rátapad. Ezt az oldalgást ő ismeri. És a fura, üteme szakadt járásra felosendül fülében a képzelt hanganyag, ami olyan, mintha felét hápognák, felét kukorékolnák. És a vonszolódó,

képzelt hangra kibújik álomszemében a csáléra sikerült fogsor a fekete kendőkerettel, és egyszerre csak megvan, ki ennek a ringy-rongy berendezésnek tulajdonosa: Jeftücsné! Jeftücsné megáll, aztán keresgél. Keresgél ebben a behemót, zajos városban, de csak rövidlátó szemeit tudja hunyorgatni, meg kérdez, kérdez, hogy hol van ez-az, és hogy jutni oda: Jeftücsné!

Ó, vakuljak meg, ha rosszul látok. Azt hittem, már elpusztultál. Feljöttem fürdőre, hogy kihúzassam derekamból a fájást. No de te aztán jól elmentél. És vajon tudod-e, miért?

Rostok hallgat.

Tudod, milyen vagy te? Olyan vagy, mint Jutka, a kettément szamár.

Rostok hunyorog. Hát kettément, bizony ketté, de úgy tűnik neki, hogy nem is ketté, és meg is mondja: Olyan vagyok én, Jeftücsné, mint aki százzá ment, nem ketté.

De Jeftücsné nem enged a diagnózisból. Ez az ő reszortja, nem lehet őt kijavítani: Nem, csak ketté. Ha százzá mentél volna, akkor nem is állnék veled szóba. De ha van egy fröccsrevalód énnekem is, meg elvezetsz innen a fürdőbe, akkor elmondom neked, hogyan járt Jutka, a kettément szamár.

Kocsma. Jeftücsné nyeldeklője eléggé kitágult a távozás óta, s hogy megjelenjék látó szemeinek Jutka, ahhoz három fröccs is kell, bármilyen rosszul is álljon Früstökben a bűvös guriga, ami ezt elősimogatja. Nohát, hallgasd meg Jutkát, aztán mondd, hogy nem olyan vagy te is.

Novaja Blezskában a szérű mellett repcevetések vannak. Olyan sárgák és vidorak, mint a liba orra, és

csaknem gágognak éréskor, hogy már arassák le őket, mert túl jó a dolguk. Ott, a repce közepén nőtt három darab piros kóró. Ficsor vetette, mielőtt dongó lett. Ficsor azért lett dongó, mert már nem fért bele másképp a fullánkja. Azért vetni is csak olyant tudott, ami szúrt. Így lett a három tövis a repcében, nagy virággal, és mind olyan volt, akár Ficsor orra, amin piros tüzet gyújtott a bor, a pálinka, a cujka. A tövisek is úgy ődöngtek, hímbálództak, akár Ficsor, ha feljött a pincéből, és úgy száll a belükből a bóbitás szirom, akárcsak Ficsorból a gőz.

Egyszer csak arra megy Jutka, a szamár, szedi a lábait, és nagy szerényen tartja kis, kócos farát, amelyet az ostor szántott rendetlen szőrűre. Amint a kórót meglátja, elkezd nyálazni, de úgy, hogy síkos szájából kifolyik a zabla, és leolvad az istráng a pofájáról. Nagy vágyat kapott Jutka. És, csak mint a legközönségesebb, elfelejt minden illendőséget, belegázol a repcébe, aztán neki a kórónak. És csak zabálja, hogy beledülled a szeme, és a nagy dülledéstől kétoldalt leugrik a szemellenzője, és egész gyönyörűségében kitárja előtte borostáit a nagy világ a nagy mezőkkel jobbra-balra és előre egyszerre, úgyhogy Jutka elkiáltja magát, és azt mondja: iá, iá.

Ezt Jutka már sokszor mondta, de így még soha. Neki magának is feltűnt a hangja szép csengése, annyira, hogy egy egész álló napig meg még három óráig énekelte egyfolytában azt, hogy iá, iá, nézzétek, itt vagyok én, Jutka, a szamár.

És annyira énekelt, hogy még Ficsor is meghallotta, aki bele volt búvva a repce közé, az alsó szárak sűrűjébe, és ott duruzsolt. És a sűrűség elfogta a hangot, és kétszer olyan erősen adta vissza, és Ficsornak ez nagyon

megtetszett, mert nem lehetett hallani semmi mást, csak az ő morgó hangját, aminél szebbet el sem tudott képzelni. És így duruzsolt, és már a szárak között, három éve egyfolytában, és semmi más kívánsága nem volt, mint hallgatni, amit ő ott lent csinál.

De hát Jutka nagyon hangos lett, mert éppen olyan nagyon gyönyörűnek találta hangját ő is, úgyhogy Ficsor kibújt, körülnézett, és így szólt, majd meglátjuk. Akkor meg is látta, hogy Jutka megette a kórót, amit ő vetett még annak idején, és erre azt mondta, miközben hallgatta, mennyire megjött a hangja Jutkának: most már értem.

És Ficsor, hogy befejezze a nevelést, odaszállt, megcsiklandozta Jutka szempilláit, körözött fölötte, aztán egyszerre csak megduruzsolta a fülét. És akkor Jutka meg volt duruzsolva három egész évre. Végre Jutka fogta magát és hazament. Nagy vidámságban a gyönyörű hangja miatt meg a finom kóró miatt jókat röhögött. Bemegy hozzá az istállófiú, hogy megcsutakolja, egyszer csak hallja Jutkát, amint maga elé kuncog, és újra rákezdi a röhögést. Hanyatt-homlok rohan erre a gazdáját megkeresni, és azt mondja neki: Jaj a Jutka, jaj a Jutka! Mi van a Jutkával? Megkeserülöd, ha nem beszélsz! Erre az istállófiú kiböki, hogy Jutka bent áll az istállóban és röhög. Hát hogyne röhögne, ha te ott vagy. De azért csak odamegy maga is és megnézi. De bizony Jutka őiránta sem mutat nagyobb tiszteletet, sőt csak még jobban röhög. Ezt megmutatom a feleségemnek, mondja a gazda, de inkább azért, hogy kimehessen az istállóból, mert kezd ugyancsak borsódzni a háta neki is. Aztán előkerül az asszony meg a béresek a majorból sorba, és bámulják Jutkát, az ő széles jókedvének ezt az új hang-

ját, és Jutkának megtetszik a nagy csodálat, és most már valósággal előröhögi a röhögnivalóját.

És csak állnak, és Jutkának fenemód ínyére van ez a nagy feltűnés, már nem is kéne neki jókedvéből röhögnie, mert belefájdult immár a hasa meg a szügye, de hogy ennyi ember jár csodájára, újra rákezdi. És így megy ez másnap is és harmadnap is, de negyednapra megszokják, és nem csodálja már senki, és Jutkának újra csak úgy kell vizet hordani a patakból, mint ezelőtt, sőt még el is kenegetik alaposan, amért ezt a három nap vakációt magának ilyen ördöngösen kimesterkedte.

Ezért Jutka nagyon szomorú lesz. Megszokta már a három nap alatt a csodálatot, s hogy ő csak egy közönséges szamár, ebbe semmiképp nem akar beletörődni. De nem is törődhetne, még ha akarna se, mert hiszen Ficsor megduruzsolta a fülét, és a duruzsolás a fülén keresztül végigkúszott a gerincén, egész az utolsó szőrszálig a farka hegyén, ami olyan, mint a rendetlen fű. És így csiklandozódik a Jutka belseje a duruzsolástól, és egyszerre csak megszűnik szerényen szedni a lábait, és úgy kezdi riszálni a hátulsóját, akár egy omnibuszló Tarnopolban, a piacon.

És egyszer csak kezdik mondogatni: Nézd a farát, nézd a farát. És egyszer csak megállnak a kaszások, akik mennek hazafelé az országúton, és azok is azt mondják: nézd a farát. És egyszer csak nagy csődület támad az országúton, úgyhogy a szénásszekerek nem tudnak tovahaladni, egész nemzetség már a Jutka csodálója, és a faluban is már úgy köszönnek egymásra, hogy láttad már a Jutka farát, és aki még nem látta, az szégyenli.

Lassan a gazda is büszke lesz Jutkára, és kezdi mondogatni, méghozzá Jutka előtt, hogy nem is szamár ez,

hanem ló. No ez kell csak Jutkának! Mindjárt ő is elhiszi, hogy ő ló, és este, mikor bejön az istállófiú csutakolásra, egyszerre csak elkezd nyeríteni. Az hanyatthomlok rohan ki, megkeresi a gazdáját, és azt mondja: Jaj, a Jutka, jaj, a Jutka! Mi van a Jutkával! Megkeserülöd, ha nem beszélsz! Erre aztán kiböki, hogy Jutka bent áll az istállóban és nyerít. Odamegy a gazda is, és megnézi, mi van Jutkával. Jutka megörül az újabb csodajárásnak, és még hangosabban kezd nyeríteni. Ezt megmutatom a feleségemnek, mondja a gazda, de inkább azért, hogy kimehessen az istállóból, mert kezd a háta borsódzni neki is. Aztán előkerül az asszony meg a béresek a majorból, és bámulják Jutkát, a szamarat, amint nyerít. Jutkának megint megtetszik a csodálat, már nem is kéne neki nyeríteni szívből, mégis nyerít, hadd bámulják!

De a gazda felesége azt mondja: Ez a szamár ördöngös, vágjuk le, és együk meg. Azonban a gazda így felel: Akkor nem lesz, aki vizet hordjon. Pedig inkább csak nem mer a szamár húsából enni, mert fél, hogy belemegy az ördöngösség.

Akkor az asszony azt mondja, hát adjuk el Jutkát a szalámiagyárnak Tarnopolba, és az árából majd veszünk másikat. De a gazda ezt sem meri, mert fél, hogy akik esznek a szalámiból, azokba belemegy az ördöngösség, és bosszúból eljönnek éjjel a háza elé röhögni meg nyeríteni.

Így békében hagyják Jutkát, és békében hagyják másnap, harmadnap, aztán negyednapra megszokják, nem csodálja már senki. És Jutkának újra csakúgy kell a patakból vizet hordani, mint azelőtt, sőt el is kenegetik, még jobban, mint annak előtte, amért azt a háromnapi

vakációt magának olyan ördöngösen kimesterkedte meginit.

Jutka ezért nagyon szomorú lesz. Mert most már a kétszer három nap alatt igazán megszokta a csodálatot, és most már nem tud lemondani róla, és hogy ő csak egy közönséges szamár, ebbe semmiképp nem tud beletörődni. De nem is tudna, még ha akarna se, mert Ficsor megduruzsolta a fülét, és a duruzsolás végigkúszott gerincén, egész az utolsó szőrszálig a farka hegyén, ami olyan, mint a rendetlen fű. És csak csiklandozódik a Jutka belseje a duruzsolástól. Egyszerre csak az ocsút meg kórót, amit adnak neki, leköpi és otthagyja.

Az istállófiú, amikor látja, hogy nem eszik, elkezdi kínálni mindenfélével. Hoz neki parajt, csalamádét, korpát, moslékot, de Jutka elfordítja a fejét, s mikor visszafordítja, csak azért fordítja vissza, hogy a jó eledelt a sok megvető nyalával elúsztassa. Az istállófiú már szaladna kifelé, de eszébe jut, hogy még mindent nem próbált meg, s fogja magát, és a nagy dézsa zabot, amit négy lónak készítettek, Jutka elé hengergeti. Erre Jutka nekiesik, himhám, és oly gyorsan, hogy azalatt más még az orrát se tudja kifújni, bekapja az egész drága zabot.

Kiszalad az istállófiú, megkeresi a gazdát, elkezd kiabálni: Jaj, a Jutka, jaj, a Jutka, és előjön a gazda, a felesége, a béresek mind, és látják, hogy mit csinált Jutka, mert a zabtól egészen megpuffadt a hasa, és lufballon lett a feje.

És Jutka ettől kezdve semmi mást nem akart enni, mint zabot. Felpuffad tőle, meg hasmenést kap, de nem tágít, mert különben nem csodálják, és Jutka jobban szereti már a csodálatot, mint a legszebb kórót. És lázadoznak a belei, és összefognak a nyeldeklőjével ellene, hogy

a zabot kihányják, de Jutka nem hagy föl a bolondozással, de Jutkával nem lehet bírni. Hiába hányja ki a zabot, mégsem eszik mást, hiába savanyodik meg töredezik, csakúgy hányja a farkát, akár egy ló, és hiába szeretne a szíve mélyéből iázni, mint egy igazi szamár, csak egyre nyeríteni kezd, és csak egyre nyerít is.

És akkor a gazda megsokallja már az ördöngösséget, kivált amért most már csak zabot akar enni, hiszen akkor éppúgy tarthat lovat is. És fogja magát egy éjszaka, bemegy az istállóba, kivezeti Jutkát a mezőre, az istrángot leveszi róla, messze hajítja és elássa, hogy a nyomát is kiirtsa ennek az ördöngösségnek a házából, és azt mondja Jutkának: Most pedig menj, amerre látsz, mert te nem vagy se szamár, se ló, te kettémentél.

És Jutka egyedül marad a mezőn. Megvárja, amíg a gazda elmegy, és nem látja senki. Le van soványodva a nem neki való koszttól, a sok hányástól, a torka kiszáradt a nyerítéstől, mert ehhez úgy kell a nyelvét tartania, ahogyan az ő szája nem nőtt, és így túl sok szél tolul befelé, ezért száraz. És akkor nekiesik a kórónak, és örül a lelke, és kitátja a száját, és elkezd iázni szívből, hosszan, mint egy négylábú csalogány, mert hát ez való neki, tudja ő azt nagyon jól.

De erre a nagy éneklésre megint figyelmes lesz Ficsor, és felszáll a repceszárak aljáról, megcsiklandozza Jutka szempilláját, köröz fölötte, és akkor a fülébe mondja: három évre vagy te megduruzsolva, nem tudsz számolni? És így Jutka elhallgat, aztán vándorol.

Nagyon szép a rét, és Jutka virgonc lesz. Élvezi a szabadságot, főleg mert a közelben kint lát egy ménest. A csődör erős szaga eljut Jutka orrába, mire elkezdi hányni-vetni a farát, amihez bizalma van, hiszen nemrég

összeszaladt rá egész Novaja Blezska. Jutka tele van bizalommal, és gondolja, hát még ha meghallja a kétféle hangomat. Férjhez megyek. Aztán settyegni kezd Jutka a csődör körül. A csődör meg ilyen sovány dolgot sose látott, de hogy settyegnek körülötte, ez azért tetszik neki. Hogy ilyen sovány dolog akar tőle valamit, kicsit szégyelli, de aztán nem bánja, ment a csődörök szeretik az újdonságot, akárhogyan is. Hanem Jutkának nem elég az, őt megcsodálták kétszer három napra, hát ez már egészen más, elvárja, hogy a csődör tőle külön elájuljon, meg forogjon, és zavarba jöjjön, mielőtt ő, Jutka, a kétszer háromnapos csoda, átengedi neki magát. Ezért elkezd nyeríteni és iázni felváltva, hogy a csábdaltól a csődör megbolonduljon, és soha senki más ne legyen többé eszébe, csak Jutka.

Az ám, de a csődör megáll. Csak éppen a fülét nem kezdi vakarni. Mi ez? Ló, szamár vagy öszvér? Nem ismeri ki magát. Jutka forog, de a csődör visszafelé táncol. Ló, szamár vagy öszvér? Egyik se. És a csődör elkezd ijedten szaladni, és utána az egész ménes, a mező csak úgy porzik tőlük. Jutka pedig a rövid lábaival nem tud lépést tartani velük, és ott marad szomorúan magában.

Egy ideig gunnyaszt, aztán azt mondja, jobb így, hiszen nem értett meg engem, mi lett volna később. Szedegeti lábait, mondogatja, milyen szép is a szabadság, és hogy neki nem is kell semmi más, csak a szabadság. Jutka megy. Novaja Blezska már messze van, és estére egyszerre előtte fekszik Tarnopol. Nagy csinnadrattát hall. Jutka felemeli a fejét: ez nekem szól. Ez csak nekem szólhat. És tényleg, a cirkuszból kijön az igazgató, és azt mondja, ni, egy szamár. Ezt Jutka nem tűrheti,

és elhatározza, hogy majd megmutatja, hogy ő nemcsak egy szamár, egy olyan akármilyen szamár, amilyent az igazgató akárhányszor látott. És elkezdi rögvest tudományát, a nyerítést meg az iázást, és egyszer összehúzódik szamárnak, aztán felfújja magát lónak, és az igazgató hasát fogja, combját csapkodja, a kezeit dörzsöli, és azt mondja: Ez az! Ez az!

Jutka nagyon büszke, és hagyja magát szelíden elvezetni az igazgatótól az istállóba. Ott zabot adnak elé. Jutka meg van elégedve, mert itt lám már tudják, kicsoda ő.

Másnap pedig nagy plakátokat visznek körül a városon, amikre az van rápingálva óriásbetűkkel: Itt látható Jutka, a kettément szamár.

Aztán este kivezetik Jutkát a porondra, a sok ember közé, és amint a csődületet meglátja, rákezdi a nyerítést meg az iázást, és a sok ember tapsol, bámul, hogy még ilyet, no de hát ilyet. És a cirkusz megtelik minden estére, nemcsak három napra, és csodálják Jutkát, meg az igazgató simogatja, becézi, és azt mondja neki: Már igazán nem tudtam, mit csináljak. Ez egy ideig nagyon szép, és Jutka meg van elégedve, de aztán gyérül a közönség, mert Jutka hangja apad, mivel csak zabot eszik, amitől hasmenést kap, és rossz állapotba kerül. Az igazgató erre kitalál valami újat. Kimennek a nádasba, fognak négy békát, és ráragasztják Jutka hátára, azok brekegnek, Jutka meg nyerít és iázik hozzá. A városban pedig másnap nagy plakátokat visznek körül óriási betűkkel, amikre ez van írva: Ma este Jutka és egész zenekara hangversenyez.

És a sok ember tapsol meg bámul, hogy még ilyet, no de hát ilyet.

Jutka pedig eszi tovább a zabot, és kapja tovább a hasmenést. Már olyan sovány, mint egy léckerítés, de csak nem enged a kosztból, mert nem közönséges szamár ő. Szeretne bizony kórót enni a mezőn, sokszor igen nagy mehetnékje van, de ha elmegy, nem tapsol neki senki, és azt már roppantul megszokta, jobban kell neki, akár a kóró, akár egy szép csődör, akár a könnyű, zöld paraj.

S bizony, amint soványodik, nyögős lesz. Dühös a békákra, amiket a hátára ráenyveznek, mert viszket tőle a bőre, meg hogy hát a dicsőséget ilyen népséggel kell megosztania, és elkeseredik, és nem szólal meg este a cirkuszban, csak azért se. És csak ül a porond kellős közepén, mint egy bűnbánó szűz, ami pedig semmi módon nem igaz.

Csakhogy még ez is jól jön, mert az igazgató ismét kitalál valami újat. Egy karszéket hoznak Jutkának, abba beleültetik, hogy kényelmesen szomorkodjék, másnap pedig a városban nagy plakátokat visznek körül óriásbetűkkel, amikre az van írva: Itt látható Jutka, a bánatos szamár. És az emberek tapsolnak, és eljön a polgármester is, kivonul egész Tarnopol, és azt mondják, no de ilyet, no de hát ilyet.

Ez aztán már Jutkának nem tetszik. Nem azért bánatos ő, hogy mások vigadjanak. Meg ha bereked, akkor békáznak, aztán meg tulajdonképpen mért eszik ő zabot, amikor nem is szereti, aztán miért is nyerít, amikor attól kiszárad a torka, egye meg a fene az egészet, hogy ez neki előbb nem jutott eszébe. Akkor pedig világosság gyullad benne fel, hogy a három év lejár, és az elduruzsolásnak vége lesz, hacsak ő nem akarja tovább.

Akkor pedig Jutka kiszökik és szalad. Szalad, szalad

visszafelé Novaja Blezskába, a repceföldek közelébe, amelyek szára alján zümmög Ficsor szünet nélkül, mert nagyon tetszik neki az, amit ő ott lent csinál, és abbahagyni nem tudja. De egyszer csak mégis abbahagyja, mert valami nagyon nagy hangot hall, valaki egy egész napja és még három órája iázik ott fent egyfolytában, és Ficsornak eszébe jut, hogy a három év most lejár, és meg kell Jutka fülét duruzsolni újra. De ezt már csak úgy lehet, ha Jutka maga is akarja.

És Ficsor ezért elkezdi csábítani Jutkát. Elsorolja neki, milyen szép volt az a három év. Mennyi tapsot kapott Novaja Blezskában és Tarnopolban, meg milyen szép, karcsú alakja lett a zabtól, meg hogy így iázni minden szamár tud, és hogy várják őt már Tarnopolban az emberek.

És Jutka szíve csábulni kezd a sok szép dicsőség miatt, amit aratott. Kezdi elfelejteni a verést a gazdától a kétszer háromnapos vakáció miatt, a csődört, aki elszaladt, a folytonos hasmenést, az enyv helyét a békától, ami viszket, meg a szomorúságot a karszékben a porondon, miközben mások nevetnek, mert csak Ficsort hallja. És már kezdi nyújtani a fülét Ficsornak újra, hogy duruzsolja meg, és el legyen duruzsolva három évre, tapsra meg hasmenésre.

És Ficsor örül.

Csakhogy nem soká. A levegő surrogni kezd, és megjön Pickó. Pickó a selymes szárnyú denevér, akit a szelek szeretnek olyannyira, hogy torleszkednek a szárnya alá, és örülnek neki, ha vihetik, és így Pickó idejében odaér. Odaér, és rászáll Jutka fejére, és befogja a fülét. Ez már egészen más. És Jutkának eszébe jut a csendben, milyen jó a kóró, amit három éve nem evett, meg

a régi istálló, meg a patak, meg a hím az ő méretéből, ami jó volt, meg a csend és minden Novaja Blezskában, mielőtt még kettément, és soha semmi bánata nem volt. De Ficsor hangosabban duruzsol, és Jutka szédülni kezd, mert újra hallja a hangját. Csakhogy nem soká, mert ott van Pickó, aki erősen fogja a fülét, és hogy semmit ne halljon Ficsorból, elkezdi neki súgni ezt: Kuckó, benne van egy fickó, olyan, mint a mackó, az én nevem Pickó. És így csatáznak Ficsor meg Pickó egészen addig, amíg Jutka csak meg nem szólal, és azt nem mondja: Ló meg szamár voltam, most csak szamár vagyok, többé kettémenni soha nem akarok.

Erre Ficsor elkezd vicsorogni, forogni, egy méter hosszúra kinyújtja fullánkját, de hiába minden, mire szétárja szárnyait, és elrepül Novaja Blezskából, hogy keressen magának megduruzsolásra egy másik szamarat. No most gyere, mutasd meg a fürdőt.

Egy ember, akiről mindenki azt hitte, elveszett, és csak lélegző automata már, egyszer csak feláll, és újra önmaga; a jó tündérek munkája vagy az ördögöké, avagy mindkettőé egyszerre, nem keresi, fő az, hogy megvan. Csupán későn tekint vissza a szakadékra, ahonnan kimászott, amikor már biztos benne, hogy nem zuhan vissza.

Rostok egy napon feláll. De ez nem potya felállás. Muszáj neki. Az ár, amely elborítással fenyeget, tempózásra kényszeríti. Hanem ez még nem elég. Kell egy fricska. Egy egész kicsi fricska, ha csak akkora, mint Jeftücsné, aki elhozza annak az életnek szagát frissen, ami az övé, és befogja a fülét, akárcsak Pickó a sok meddő lármára.

Rostok egy napon azt érzi, hogy most aztán valami-

nek lennie kell. Ide vagy oda. Tele van vággyal haza és szégyennel is. De nem a szégyen tartja vissza. Ó, a falu felejt, locsog, de felejt, és a vaskos józanság méteres röggel borítja az ő futását is hamar. De mi lesz otthon? Az, ami volt? Nagyon kevéssé hiszi. Árul meszet? Főzi a papot? Fosztja a dohányföldeket? Nem tudja elképzelni, milyen dolog végit fogja majd meg újra, és nyughatatlan. De itt tovább? Ott robotos volt, de mégis akadt közben jó. Itt robotos, de itt nincsen semmi jó. Ott tudja azt a keveset, ami tudni kell, itt nem tud semmit. Ott, ha még el is felejtett mindent, tanácsot súg majd fiának a föld, azért a fia.

Álma tele van vággyal, mindig egy kocsi után néz, amit ismer, amiben őszbe csavarodott ember ül. Fut utána, alig bírja ólomlábait, de a kocsi eltűnik. És újra álmodja, újra és újra, a kocsit, az ősz embert, az egészet, de mikor a hintó szembejön vele, az ősz ember egy palánk.

Ténfereg a kertes részében a városnak. Állandóan a bányán jár a feje, ami ott fekszik tizenöt éve megkezdve, parlagon a falluja határán. Barnaszén. Nem tudja, mit akar ettől a bányától.

És egyszerre megvan! A nagyurat keresi a városban, aki itt lakik a kertes részben, és ólálkodik, honnan gurul ki a két szép lóval. És jár házról házra napokig, és mikor már minden reményét feladta, egyszer csak egyik kocsmában ott ül a kocsis, és megvan a nagyúr.

Aztán már megy minden folyékonyan. Hogy feljött Csíkfalváról, és a szegény nép kéri a nagyurat, engedje dolgozni a bányában. Most ki fog fizetődni, nem úgy, mint hajdan, mert most ajánlkozik a nép, még tisztán kosztért is. Szerszám se kell neki, mennek kapával vagy

szöggel, ha kell, és jön a pénz, ő majd behajtja a nagyúrnak az embereket. Csak nyissa meg, és nem fogja megbánni. És beszél Rostok, elmondja a mostani állapotot Csíkfalváról, amit hat éve nem látott, most vagy soha. És beszél, akár egy gramofon, százalékról, ami neki járna, hogy micsoda teljes építmények ugranak ki a fejéből, merész, szemtelen, alázatos és sima, egy angolna hozzá képest smirglipapír.

A nagyúr gondolkozik. Tenni valamit? Volna itt valami, ami megmozgatná? Nem mindegy neki, hogy tesz vagy nem tesz? Mit papol ez a piszok? De aztán csak tovább: Urunk, nagyurunk, segítsen bennünket munkához, meghálálják, bőven fog fizetni a bánya. Mindenki csak akkor kap, ha hoz is valamit a taligába. Adunk mindent, mi csináljuk a kocsikat, amink van, abból, csak nyissa meg, nyissa meg.

Órákig hadonászik a nagyúr előtt a sovány paraszt. Míglen a nagyúr arcán megjelenik valami mélázás, s ez hasonló ahhoz, amidőn valaki érezni kezdi, hogy valakinek valamit ő jelent. Rostok egészen fehér már a sok magyarázásba, most vagy soha, és csaknem térdre borul, amidőn bambán, mint valami haldokló elefánt, a nagyúr végre mondja: Majd íratok a tiszttartónak. Nem bánom.

*

Kint behunyja a szemét. Micsoda perc ez! Annyi édes gond hull. Még egyszer élni! Még egyszer mindent átölelni, ahhoz, ami drága és megtartó, visszatérni. Még egyszer tudni azt, hogy amit tesz, annak van, lesz értelme, és nézni a szemét annak, akit szeret. Még egyszer minden kavicsot és kukoricaszárat úgy tudni, mint a tulajdon kezén a szőrszálakat, és vakon is elmenni min-

den utcán, aminek minden sarkán egykor történt valami fontos, évei gyűrűjén a százezer apró bibircsó. Az a fény, ahogyan megtörik a völgy kétágú csíkjában, csak ezen az egy pontján az egész kerek földnek ilyen rőt, csirkesárga, és a bőrén tudja a szél irányát követni a háromszázhatvanöt napon előre. És ki tudja számítani az agyagban a csizma süllyedését, és ismeri a pap szemforgását, a kakasok rugaszkodását, a kacsák kenekedését milliméterre és a port meg a vakolat pattogását meg az asztag kucsmaformáját félkarcsúra és a parasztok hajlott hátát meg a cigányok bűzét, és mindent, mindent, ami fűben szuszog, a patakban pityereg, amit tenger szomjas millió rostjával, reményben, visszavár.

VI.

Szülni nem tud egy férfi, igaz, de tud ültetni fákat, bokrokat, s ha fogan, szép lesz és virul, egészen az övé, és benne él szebb valója. Úgy tompán és átfutón mindig keresztülfúj a gyökérbe szökkent fa, és gondolni kell sokszor akaratlanul is rá, vajon nem esett-e áldozatul szélviharnak, másnak. És változhat a környék, épülhetnek házak, akár városok, ha megvan a fa épen, ugyanolyan otthon marad, és minden növése, változása, bármilyen régen nem látta is, végleg ismerős.

Rostok a faluja határában. Sok rengeteg dolog következik. Vannak fontosabb és nagyobb dolgok előtte, mégis az első, amit látni akar, az a két hárs, amit egykor egészen fiatalon, községi rendeletre, igaz, de mégis egész szívvel ültetett. Csak ezeken át lesz újra minden az övé, és erősségét innen szívja arra a mindenre, ami előtte áll.

Ez egy csendes istentisztelet. A kószáló ezek alatt érzi csak igazán visszatérését, és tudja meg, hogy okosabb lett volna követni keze munkájának erős példáját, amelyek íme, nőttek, virágoztak, beteljesedtek.

Aztán Rostok edzi magát. Edzi magát a kérdéstömegre, és mint egy pakli kártyát, rég viseltes hetvenkedését előszedi. Előszedi, mert ilyennek ismerik, mert takaródznia kell vele, s mert gyorsan rá tudja erre kapcsolni a nép reménységét a bányával, amit, semmi kétség, neki köszönhetnek, és hát az egész dolog nem volt több ráadásul, mint egy früstök.

Egy ember tettei indulnak erősségből, indulnak kétségbeesésből, és indulnak egyszerre mindkettőből, kavarognak-küzdenek benne és azokban, akikre rávetülnek.

Rostok tudja, sietnie kell ezzel a bányahintő újsággal, mielőtt meg nem gondolja magát a lomha nagyúr. Fel kell tüzelnie a falut reménységgel, a nagyúr fiait, a tisztttartót, mindenkit, hogy aztán nagyúr fogott légyen törököt, amelyik nem ereszt.

Az első és legnagyobb feladat következik. Belépni abba a házba.

Sára.

Hát ez az a hely, ahova neki mégiscsak szabad belépnie. Bármikor. Ez az a zug, amibe egy egész világ belefér, amelyikben megtalálja őt, ó, másképp, de mégiscsak őt. Ez a négy fal befogadja. Az asszonya, az elnyűhetetlen, törődött, s a pillantásában a maradását kétli. Kétli minden mozdulatát, és kétleni is fogja, az arcán a mélység mögött ott ül a bizalmatlanság, és úgy rendezkedik még az ujja is a tenyerében, mint aki nem számít arra sem, hogy innen oda toljon egy tányért a másik. És a járásában az önmaga birtoka, és a kéznyúj-

tásában valami különleges fölény, egy ember ez, aki tudja, hogy önmagára számíthat csak, és senki másra. És a házra, asztalra úgy tekint, mint amik megmaradása és fennmaradása egyedül az ő ügye, jussa, érdeme, és Rostoknak tudnia kell, a feje bóbitája is átérti, hogy mindez így van, és másképp nem is lesz.

És mindez így van visszavonhatatlanul. És ezerszer így, amikor belép az, akiről nem tudott, akinek létét belőle úgy facsarták ki erővel és büszkén, mintha egy csomó krumpli nyúlt volna ki maga levélkezekkel a trágyadombba, hogy meggazdagodjék belseje minden szárazság és csúf idő legyőzésére. Sára megfogja a fia kezét és odavezeti:

Nézd meg jól, ez a te fiad, akit csináltunk együtt azon az utolsó éjszakán. Erős, mint Sámson, okos, mint Mózes, és jó, mint a Krisztus, ő az én mindenem, az én mennyországom.

Nézik egymást, apa és fiú.

*

Aztán nagy riadalom a faluban. A bánya, a bánya! Új reménység napja kel fel Csíkfalva felett, s a Bucsányhegy rőt csúcsa mintha reszketne, mert nemsokára vájni fogják az oldalát.

A falu felhagy egy szempillantás alatt oknyomozó hajlamaival Rostok élete változásai felől, és készülődik és mozog, kérődzik. Előbújnak a garasok a gazdasszonyok szoknyái ráncából, és gurulnak a vaskereskedésbe. Serpenyő, lábas, seprő. Most végre a hosszú halogatás a beszerzésekre véget ér, hisz lesz, az új reménység felbiztat paptól cigányig mindenkit.

Nemsokára egyetlen napot sem kódorog a dolgos nép, és nem lesz falat nélkül fél napra sem.

És megtoldják a moslékot, és pirítanak hagymát szalonnával, és egy kanállal több a zsír a tojáson minden házban. És terveli már a zsidó az új kocsmát a Bucsány lábánál, és Jeftücsné is kuncog a sok új ember meg a tollasabb bentlakók eljövetelére. Megpendül a kastély három ficeri lajkója, Miklós, a tudós, András, a dáridós és István, a belemászós legény. És a kis Milka is, a kastély csepp kisasszonya, szurtos könyökig a bányajátszástól, amíg csak egy napon megjön guruló, párnás hintón a nagyúr, s úgy fogadja most az egész falu, kastély, határ, mint egy új feltámadás apostolát. A három nyurga fiú lám, hogy kipántlikázta a kastélyt, és a csíkfalvai nép a pár garasán vett íme nemzetiszín lobogót a nagyúr érkeztére, hogy isten hozta, isten áldja, és isten tartsa. Kevéstől, egy halk reménytől is nagy, piros lázakra gyújt a nép szíve, és alig várja, hogy valakit szeressen, neki lobogózzon, kiáltson, énekeljen; szeret egy tömbben ujjongani jónak-rossznak a nép. És ott sündörög Kurilics tanító, a bányászok porontyait erősen reméli, és minden köszön, süvegel a nagyúrnak, aki egyedül, mint egy új atyaisten, teremteni fog szebb napot, szebb éjt, szebb állatot; kövér esztendő himnuszát nyikkantja a kordélyok kereke, és csutakolvák a lovak fényesre, és a tehenek orra rózsaszínűbb, mint a lányok szoknyája, és a disznók szőrei penderednek-kunkorognak a bőrükön csárdást, a kakasok rikkantanak, és hamiskás bölcsességgel rázza szakállát a kecskebak. Ennyi állat, ember, leány ünnepli a vastagabb kenyérkaraj gurulását a csíkfalvi határra, ha soha semmi, ez magában kell hogy életre keltse az ólmos nagyurat, aki a hintó belében, mint

a csimasz a gyökéren, úgy gilisztázza kopott testét. S akárha semmi sem jön, ha kudarcba fullad, s ha roszszabb sor vár rájuk, mint valaha, most nem számol senki, és nem aggódik senki, mert az ünnep szomja minden terekben elszakítja gátjait. Sokáig éljen a nagyúr, nyíljon meg oldala a lomha Bucsánynak, barna áldása teremjen a nagyúrnak aranyat, örömet, hódolást, dicséretet, hírt, jókedvet, egészséget, hosszú életet, és aranyozza fényesre címerét a nap és a mennyek minden serege.

Mozdulatlanul gurul tovább a nagyúr.

*

A gyermek iskolába megy. Hatalmát hozta el az égből, és most hatalmát gyűjti a földről. Bámészan és omlatag kíváncsisággal vonul a gyűjtőmedencéhez, és csak azért nem fél, mert minden percében szivacséletének árad és ömlik belé a szenzáció. Minden napja csodák napja, s csak az volna újság, ha nem történnék vele semmi sem.

Sámson trotyog. A nevét a falu adta, mert akkora, mint egy kisebb tank. Ha megfog valamit, jaj annak, és kétéves volt, mikor imádatának sorba estek áldozatul a kis, sárga, pihés kacsák.

Szíve nagy lélegzetű frissesége ámul, és roppant kezeiben énekel az ág, a könyv, a betű, amihez hozzáér. Oly öröm nézni a gyermeket, akinek járása, fogása, bámészkodása győzelmet ígér az acsarkodás fölött, ami éri, vagy érni fogja. Én leheppenek, de felkelek, én elvágódom, de feltápászkodom, én gebedek, de aztán röhögök, én félholtra verődöm, de aztán megrázom magamat, és mindezt anélkül, hogy csak egy szalmaszálat is nyújtanának felém, mert én vagyok Sámson, aki legyőzöm a

filiszteusokat, és vakon is bosszút állok, és összeroppantom az oszlopokat. A gyerekek az iskolában furálkoznak vele a padban. Már nemegyszer látták a faluban, de ahogy így, egy tagba összeterelődve hemperegnek, olyan nekik, akár egy óriás szikla, amely nekifeszíti keménységét a patak sodrának. Így csippenti ki szemével Kurilics tanító is, a falu nyelvén Ösztövér Pinkász, és furálkozik rakoncátlan belseje neki is, és apró, savanyú buborékok sisteregnek a nyálában önkéntelen, amint visszaemlékezik a sok tehetetlen elpáholásra hajdan, amit nyínak még most is hegyes csontjai. Ha ő ilyen elefántfiók lett volna. De ő okos volt, azért lett tanító, ez meg hát biztos buta, így szokott az lenni. És Kurilics tanító már magában előre kinevezi roppant tanítványát megrögzött butának, és már előlegezi is fejcsóváló és elnéző referátumait az érdeklődő szülőnek, hogy hát nehéz felfogása van a gyereknek.

Egy tanító élete pünkösdi királyság. Kis birodalom, rövid uralkodás. Soha gyermek előtt nem tárul fel jobban az úrhatnám hitványkodás egész szánalmassága. Itt tanul meg igazán megvetni, késő napjaiban nem fog ehhez fogható mélyen lenézni, szűz igazságérzete ilyen hatalmasan nem hullámzik többé. Valaki utazik rá ok nélkül, mindenki előtt. A többiek tudják, hogy erre semmi oka. A tanító is tudja. És tudja, hogy a többiek tudják, mennyire semmi oka. De hát baja ebből nem lehet, és megvetése az apró, szűz lelkeknek hatalmán megtörik. Mindenki a saját bőrének él és saját kacagásának. A gyermeksereg biztonságot akar, és nem utolsó dolog beállni kacagni a sokak közé, ha ez nem is méltóságos öröm. Nem rossz biztonságban kuncogni meg bökdösni, mindegy, hogy kit, miért, hogyan. Zrí az élet

szódavize, gonoszság a karcos bora, tessék inni: kész a fröccs.

Nem a gyenge szenved a legtöbbet, hanem az erős. Így van ez rendben, mert az bírja. Annyi szenvedés egy gyengén el sem fér.

Az első nap az iskolában. Tananyag: nem minden az, amit érünk. Nem jóságunk és erőnktől függ boldogulásunk, nem szívünk tisztasága hozza meg szerelmünk, és nem forróságunk áradása hozza meg a szerettetésünk. Fölöttünk piszkos démonok kavarnak habarcsot, egészségünket elszívják, bánatunkat csámcsogják, szerelmünket röhögik, tisztaságunk leköpik, ez a tananyag. Sámson az iskolában.

*

Élni tulajdon aljasságunknak mikor lehet? Amikor fölfelé nincs út. Jó lefelé zuhanni? Jó. Élvezni a tönkremenetel frenézisét. Mit nem tud egy ember elviselni életében? Elhullajtani a feszültséget. Mit csinálnak a lomha bámészkodók, amidőn azt hiszik, hogy semmi sem történik se bennük, se körülöttük? Élvezik széthullásukat, hallgatják repedező rostjaikat, távozó atomjaik surrogását.

Honnan a szemérmetlen gyávaság rátörni valakire, védtelenre, gyermekre, ártatlanságra, hajnal harmatának csillogására? Hitből. A gyűlölet hitet ad. Oktat. Új szemet, új vitorlát, és a pusztulásnak kikel ezer címe, amit megkeresztel riasztó logikákkal a zuhanó. Ha terhes az ész, kidobják. Ha terhes a lelkiismeret, bódítják. Bódítják a kínzás borával, a pusztítás mámorával, nem másért, csak mert eldugultak az ég tiszta, kék vasútjai, és a Sátán szája piros.

Rostok, Sára, Sámson. Ott feszül a szentháromság, és előttük feszül a nagyúr. Hát ez! Ez az! Másodszor. Először ez az asszony magában. Másodszor ez a gané paraszt a hadonászásával. És harmadszor ez a tetves tank, ez a kölyök, nagy húsával. Hát ezért nyittatott egy bányát ki a rőt Bucsány alatt? Itt az ördögök, akik belepik agyát, szívét, bugyellárisát. Ezek, akik kicsiholják belőle maradék napjai nyugalmát, csendes csámcsogós oszlását pórusainak, félelmét a vállalkozásnak.

Fiai szaporaságát paraszti furfang ébresztette, a bányában hemzseg mind a három ficeri lajkó, akiknek paprika költözött a körmük alá, bors az ülepükbe, és annak a lomha falunak minden porszeme táncol, távoli határok minden kapása bányászni akar, sommásnak nem vándorolnak, kocsmát nyitnak, bort nyakalnak hitelbe, és vásárolják a serpenyőket, honnan tudják, lesz-e benne, mi pörögjön, honnan veszik hiedelmüket, hiszen még csak pedzi a köteleket a lifthez, hiszen még csak méricskélnek-spárgáznak, hát ez a fráter fogdossa ezt a tőgyet, feneket meg ezt a kölyköt hizlalja? Hát majd meghizlalja lógombóccal, majd mehet cipkázni az út porából, mint a verebek. Vissza! Semmi! Nincs! Kuss!

Majd ad nekik bányát, Bucsány belét, zabálják az anyjuk keservét békanyállal, frásszal, tehénpocsolyát a pofájukba, majd ezeknek, majd hogy ilyeneknek, és ez még semmi, majd még kitalál nekivalókat, hogy döglenek sorba, hát majd ő megmutatja!

Ellép, mint a gutaütött szörny, a nagyúr.

*

Jegesmedve, jegesmedve, je-ges-medve.

Ezt Sámsonnak dalolják a gyerekek karban. Mert

Kurilics tanító egy igen jót mondott. Azt mondta, te úgy csóválod a fejedet, mint egy jegesmedve. Aztán megmagyarázza bővebben. A városban van az állatkert. Ott sziklákba építve él a jegesmedve, az július hevében a nehéz levegőt csúnyán kínlódja, és előre-hátra jár, és lóbázza fejét nyitott szájjal. El is produkálja, hogyan, csak épp négy lábra nem áll a nagy odaadásban; néhány szál gyenge haja összeborzolódik bele, de sebaj, megéri a mutatvány, mert nagy a siker. És mindennap elmondja legalább egyszer a szép, komplikált nevet, hogy el ne feledjék, így például: no, hát azt mondja meg a jegesmedve, no meg, hiszen ezt még a jegesmedve is tudja. És annyira találó ez az elnevezés, és annyi mély humor meg fantázia van benne, hogy mosolyognia kell hozzá. Íme, ő kitalálta Sámsonra, mi a legjellemzőbb, ez nem könnyű, nem megy csak úgy, ehhez szem kell meg egy pillanat, amilyen Voltaire-nek volt, és neki is ritkán, pl. amikor fohászkodott, hogy istenem, óvj meg engem önmagamtól, már majd én megóvom magamat. Hát ilyesmi.

És a tanítványok, akik megtanulják a betűket, és lesik Kurilics tanító dicséretét, hát hogyne tanulnák meg a jegesmedvét meg az egész rítust hozzá. Ők nem öregek, és nem is kell félteni a méltóságukat, s így négy lábra állnak, előre-hátra tolózkodnak, és lóbálják a fejüket, meg danolják: jegesmedve. Nem, nem félnek tőle. Hiába kétszer akkora, mint ők, ha egyszer mafla. Nagy kezeit lóbálja, és bánatosan néz.

Nézi, mint a jegesmedve, a nagy idegenséget maga körül, nem tudja, miért, hogyan egyszerre ez az új, kegyetlen világ, és honnan szakadt fel azokban, akiket külön-külön csendeseknek ismert, ez a furcsa acsarkodás,

amiről tudniok kell, mennyire hiábavaló, ok nélkül való és csúf. És nem is a tanítóra hull minden szomorúsága, hanem rájuk. Rájuk, akiknek nemrég még pajtásuk volt, aztán most meg egyszerre jegesmedve. A tanító: csapás, valami rettenetesség, ami rászakadt, őfelé nem más, mint haragos megvetés, de ezek a sokfejűek, ezek nagyon nagy bánatot hoznak, ez maga a hűtlenség, az igazságban való hit elvesztése és a butaság és gyávaság dicsőítése. Ezért ilyen béna velük, és ninosen más, csak bánata.

A betűket pedig nem tanulja meg. Nem kell neki olyasmi, ami Kurilics tanítótól jön, mert az rossz, szükségszerűen rossz. Megbukni sem akar, lenni sem akar, anyjához se menekül már, mert az csak eljön Kurilics tanítóhoz, és Kurilics tanító beszél neki, akár egy tejfölajkú róka, és az anyja csak szomorúan néz, ő pedig nem tudja megmagyarázni neki ezt az egészet, mert kevés a szó még a szájában, és kevés egy ilyen asszony képzelete ennyi ismeretlen, ármányos erőre. És tudja, hogy nem megy vele másra, mint folytonos szomorúságra.

A Bucsány mögött van egy kis barlang. Azt mondják, hogy az a Bucsány egyik szemgödre. Átellenben a bányával, arra nem járnak. Oda bújik. Hűs, és tompán hallik be minden zaj. Ott jó. Maga a tűnődés. Szavak nélkül tűnődik, és felfedezi a Bucsány-hegy zord szomorúságát, amelyet most majd vájnak, kopácsolnak, akárcsak őt, aki éppoly lomhán terül bele a világba, mint az a kopasz hegy a két kajla csúcsával kétfelé, amitől olyan, akár egy elterült ökör. És megszereti csendben, észrevétlen a legendás Bucsányt, ahonnan ömlik a Guriga-patak, és csillámok úsznak a homokján, a vörös

hordalék fölött, amire azt mondják, vasas, és hogy a Bucsány patkója kopik.

Mert valamikor a Bucsány élt. Nem is ökör volt, hanem bika. És meg volt patkolva, mert elkopott volna a körme a vad száguldozásban, amit véghezvitt hajdan, sok millió év előtt, amidőn még vidám öröm volt futkározni a zöld földön. Egyetlen bikája volt az egész világnak, és be kellett futkosnia az egész földet, hogy hordjon vastag gyönyörűséget, lehessen minden szarvasmarhák ülepén király. És veretett csülkeire acélpatkókat, és bükkönyből lengett homlokán koszorú, és vad szivárvány ívelt barna szeméből, és két irdatlan tojásából harsant a szökőkút. Így száguldozta Bucsány a világot, és termékenységet árasztott, és felséges nyugalmat a tehenekbe, és folyt belőlük a tej, és búgott torkukból a megelégedés, és borjak nyaldosták patkója nyomát, és lányok szedték fel a bükkönyszálakat, amiket csalafinta ujjakkal elcsiklandozott tőle a szél. És kibújtak az ezer és százezer bikák, és bőgött a föld Bucsány tanításának szent nyomán, a piramisok lábainál, a folyamok habos vállain, ahol csak szarvasmarhák álltak, feküdtek, kérődztek.

És egyszerre Bucsányra csak bánat szakadt. A világot ellepték a kétlábúak. Annyian voltak, mint a bolhák a tehenek bőrében, és az ölelkezésükből sipított a csúfság. És akkor megharagudott Bucsány. Elkezdte a sarat vágni, és öklelte a föld gyomrát. És összeomlottak a házak, hegyek, és hánykolódtak a fehér vizek.

Aztán a kétlábúak elkezdték hívni istenüket, elkezdték bámulni köldöküket, megvetették asszonyaikat, és kiherélték egymást meg saját magukat. És a pillantásuk ájtatos lett, és a szemük kifordult a bámész hívéstől, és akkor megzavarodott Bucsány. És nem tudta, mit csi-

náljon, és úgy találta, hogy rajta túltettek, bőgött, és fel-le szegte rettentő nyakát. Aztán előtte papok táncolni kezdtek, megbűvölték Bucsányt. A szeme forogni kezdett, a hasa alá vágta szarvait, kimetszette tojásait, és elhajította őket messze a levegőbe, a csillagok közé.

A vére folyt. Barna szeméből kihunyt a szivárvány, és állt. És állt kétezer évig egyfolytában. Állt és várt, de nem lett ájtatos. Aztán megint állt és várt másik kétezer évig, de nem lett ájtatos. Aztán állt még kétezer évig, de már nem várt. Aztán egyszerre elkezdett bőgni. Soká. Rettenetesen. Kétezer évig egyfolytában. Irtózatosan. És hulltak. Mert nem bírták ki. Hulltak a bikák, és elapadtak a szarvasmarhák, és nyöszörögtek a kisborjúk, és nyalták panaszosan kiszáradt ajkukat. És akkor irgalomból lefeküdt Bucsány. Beletúrta orrát-száját a földbe, hogy megfulladjon, és fájdalmával ne riasszon. Púpos hátát magasra felvetette, kétezer méterre. Háta kiszáradt és megkövesedett. Az a sziklás kő most. Hasa odvas lett, és bele elfeketedett a bánattól. A szén. Oldala felszakadt a sírástól, és a könnye folyni kezdett. Az a Guriga-patak. Patkója morzsolódott, az a csillámlás a vörös hordalék fölött. Karszt. Szarvas-csúcsán van csak néhány szál piros, szagos virág, az az emlék a bükkönykoszorúból. Oldaláról holt, tojás alakú kövek görögnek, ez a Bucsány álma tojásairól. Néha moraj hallszik a belsejéből, akkor kérődzik. Csak a homlokát vájta bele kétezer méterre mélyen a földbe, hogy többet el ne bődüljön, hogy ne riasszon, mert nincs senki élő, aki el tudná viselni a szerelmetlen állat jaját.

Ott, szemközt vele, teríti fájdalmát tanácstalanságban Sámson, és fúrja a földbe gyermekhomlokát.

*

S akkor valami egészen újat él meg a nagyúr: fütyülnek az akaratára.

Elsősorban saját fiai. Az emberek teremteni akarnak. Nem elég, hogy jól megy soruk, akarják tudni és látni, hogy érnek valamit, kell nekik a munka, ami a legszebb játék, ha összevág az izmok dalával. Ni csak, mind a három istencsodája akar dolgozni, és nem forgolódni tovább édes vagy fanyar levében. De egy se annyira, mint István, a belemászós legény, ő nem válogat mondókájával, és a nagyúr szándékát tele szájjal kiröhögi.

És csak ezt várja a többi. András az ő népünnepélyét a fáin kötekedési lehetőségekkel dehogyis adja, és megszólal Miklós is felháborodva, fioláit, vegyszereit csak úgy potyára már nem akarja töltögetni, valami célja is legyen, igazi.

Aztán, ott van a felizgatott határ meg ötven falura a fél megye, és hallják a kalapácsok kattogását jó előre már az egész országban, és már nyújtogatják csápjaikat a pénzszekrényesek, és tele van vasakkal a fél udvar, és fenyegetik a nagyurat, hogy gondnokság alá helyezik, és úgy lehordják, mint a megbokrosodott lovat, ha végre elfogták.

Senki úgy össze nem tud törni, mint egy parancsoló, ha látja, hogy ideje lejárt. Koldusok nyomorult félelme állapot, amit úgy viselnek, akár a bőrüket. De a nagyúr félni kezdett. Egy beteg kutya nem nyihog úgy félelmében. Most aztán rászakad az egész témület, hajdani riadása semmi ehhez, hetekig bújik, és befogja fülét a nagy tologatás, nyikorgatás, óbégatás elől. Öreg. Most igazán öreg. És csak kúszik a tornácon, a falak mellett, háttal, hogy valaki le ne üsse, és éjszaka a lámpa szobájában ég. És könyörög a szakácsnak, hogy sózza be

a húsokat, és raktározza fel a pincében, és az ágya alatt szárított kenyerek gyűlnek garmadába. A szobájában penészes ételszag száll, de ő nem érzi. Egy napon a kastélyba Kurilics tanítót hívatják.

*

Hallottam, hogy te őrzöd a jegesmedvét, Kurilics. Kurilics megremeg. De a nagyúr nyájas: Nekem nincs barátom, Kurilics, senki. Akarsz a barátom lenni?

Ó, uram!

Kurilics megremeg. Azonban egyre nyájasabb a nagyúr.

Ne mondd ezt. Úr, az csak voltam. S ha volnék is, a barátom számára nem lennék úr akkor sem.

Kurilics fél. A szeme akár az üveg. De a nagyúr megfogja a kezét.

Tőlem ne félj, neked semmi okod rá. Másoknak se most már, de ha te segítsz, akkor még egyszer félni fognak úgy, mint soha. Segítsz?

Ó, uram.

Már megint. Kissé hirtelen hívattalak, és te ezt most még nem érted. Majd fogod. Majd eljössz sokszor, és megmondod, milyen állapotban van a jegesmedve. A jegesmedvére vigyázz. Mennyi idős a jegesmedve most?

Hétéves.

Úgy. Jó. Most hétéves. És mennyi ideig élnek a jegesmedvék? Mondd, te tanító vagy.

Nem tudom, nagyuram.

Azt sem tudod, hogy mennyi ideig élnek, és azt sem, hogy én neked nem vagyok nagyurad. Az én nevem János. És a tied?

Én is János vagyok.

Ketten Jánosok nem lehetünk. Ezért a te neved legyen más. Mondjuk, Hubert.

Hubert?

Valamikor jártam színházba. Akkor ott láttam egy Hubertet. *János király* volt a darab, és abban volt egy Hubert. És most én azon gondolkozom, vajon nekem, az egész öreg Jánosnak lehet-e még egy Hubertem.

Vajon mit kell egy Hubertnek tennie?

Milyen ügyesen elkerülöd, hogy megszólítás ne legyen beszédedben. Ravasz vagy. De igazad van, ravasznak kell lenni, ha én ravasz lettem volna, most nem történnének velem csúfságok, s most nem kellene itt állnom, a saját fiaim között, akik fel akarnak zabálni, de előbb szétfűrészelni pontosan, sok egyenlő darabra, hogy szabályosan jusson mindenkinek. Így állok. Majd még mondok neked sok mindent. Nem lehet rögtön az egészet, csak a legfontosabbat, hiszen nem is tudom, ki vagy.

Tanító vagyok.

Ezt tudom.

De mit tud egy ember egy mesterségből? Száz élet is kevés rá, hogy valakit megismerjenek. Ismerni nem is lehet, csak hinni. Én akarom hinni, hogy a barátom vagy. Hihetem?

Ó, uram!

No majd belejössz később, amint én is elmondok majd neked sok mindent később. A fő, hogy vagy, és felismerted a jegesmedvét. Ezért vagy a barátom. Gyere, adok neked a könyvtáramból valamit. Egy könyvet. A *János király*-t. Azt olvasd el sokszor, majd kikérdezem, mi tetszett a legjobban. Te vagy a tanító, de most mégis te fogsz vizsgázni. Valamikor voltak barátságok. Régen.

Tűzbe mentek egymásért a barátok, ma már csak olvasni lehet róluk.

Kurilics félénken: Nemcsak olvasni.

Ugye?! Nemcsak olvasni! Én öreg vagyok, nemsokára meghalok. Majd meglátod, mi vár rád. Meglesz mindened. Éjjel... de nem beszélek erről most. Most láttalak, és te is láttál. Egyelőre elég. Majd beszélünk. Már talán holnap. No menj. És vigyázz, ha kimész, ne jöjjön közel hozzád senki. Ez a ház már nem az, ami volt. És nem is kell várnod, amíg hívlak. Csak gyere. Magadtól gyere.

*

Szoktál dohányozni, Hubert? Itt van, szívj. Nem ér sokat. Ez se. De csak szívj. Elmérgezi az ember testét, elhelyezkedik az ember rostjaiban, mint a bánat. Az ember eldobja, felveszi, már meg is feledkezik róla, aztán egyszer csak feljön újra istencsodájából, az ember lába ujja hegyéből, akárcsak a bánat. Én nem tudom. Járok, nem gondolok semmire, aztán egyszer csak istencsodájából feljön újra, ólmosabb, mint valaha. Te nem szoktál bánkódni?

Szoktam.

És mi a bánatod?

Nem tudom.

Te sem. Én is elkérdezem minden fűszáltól, hogy vajon miért bánkódom, vagy hogyan szállt belém ez a csúszós, ráncos, ragadós nyomorúság, de csak azt tudom, hogy van. Nem jó élni.

Nem.

És most még kevésbé, mint valaha. Tudod te, mi a félelem?

Tudom.

Azt mondod, tudod. Talán tudod is. Azt hiszem, félni minden embernek kell állandóan. Én azt elmulasztottam. Vagy hatvan évig nem féltem egy percet se, és most ki kell pótolnom. A korcsolyázó embert ismered?

Nem.

Gondoltam. Akkor nem is nagyon tudhatod, mi a félelem. A korcsolyázó ember egy álom. Eredetileg. Ezt én kora gyermekkoromban egyszer álmodtam, aztán elfelejtettem, most pedig visszaálmodom.

Az álomból az ember felébred.

Egyre kevésbé. Azt hiszed, nem mondom magamnak sokszor, hogy fel akarok ébredni? De olyankor nem alszom. És azt hiszed, nem álmodom gyakran azt, hogy felébredek? De én két-három rétegben alszom, és így kétszer-háromszor álmodom azt, hogy felébredek. És ha tudnám, akkor jó volna, akkor fokozatosan ébrednék, nem pedig, mint egy tőrszúrás, mert a két-három réteg egyszerre szakad el. Csak tudnám, miért ragaszkodom mégis ahhoz, hogy legyek. Amikor fiatal voltam, féltem a haláltól. Most már csak a meghalástól.

Én is.

Így vagyunk mi mind. A korcsolyázó ember nem tudom, mit jelent. Ez a szoba hosszú, lehet, hogy ez az oka. A szoba végéből kezdi egyensúlyozva, és vagy egy félóráig jön. Szeretnék egy másik szobát. Egészen csöppet, ahol nincs hely korcsolyázni. Meg ez a hangtalan dünnyögés meg ezek az összehúzott szemek meg ez a mozgás a végén, mikor egészen közel jön, és ez a lassúság. Nem tud jól korcsolyázni. Most már elég volt. Korcsolyázó ember nincs.

Úgy beszélsz, mintha én gyerek volnék, vagy valami

zavarodott. Még te hiányzol. Hiszen nem merek erről egy szót szólni, hiszen a fiaim rögtön bezáratnának, hiszen azért nem megyek másik szobába, nehogy lovat adjak alájuk. Nemsokára jön a tél. A kertek, a tornác befagy, és a folyosón meg a tornácon végig fog korcsolyázni. Felhintetem homokkal, meg lekapartatom csákánnyal. De majd nem lesz rá ember, mert már mindenki abban az átkozott bányában van. Ó, mondanék neked valamit. Még sokat. Elolvastad?

El.

És tetszett?

Nagyon.

Tudtam, hogy tetszeni fog! És mi tetszett belőle a legjobban?

A barátság.

Az, az! A barátság. Látod, ezért hívattalak. Hát mondd, milyen sor következik az után, hogy „Ó, Hubert, vesd csak szemed ama fiúra, az a fiú kígyó az utamon . . ."

„És megőrzöm, hogy meg ne marja felségedet . . ."

Egyes! Jeles! Jól vizsgáztál, tanító, jeles! És megőrzöd-e? Mondd, te, aki felismerted magadtól, te, akit az Isten küldött ezekben a rettenetes napokban. Mert hát nézd. Ide rejtettem, az ágyam alá egypár darab kenyeret, tudom, mit tegyek már, hogy védekezzem ellenük, hát nem kilopták, azt mondják, piszok van, és ezért kilopták. Ó, Hubert, drága Hubert, vesd csak szemed mind erre a rettenetes dologra, a korcsolyázó emberre, az ellopott kenyerekre, és ama fiúra, aki kígyó az utamon . . . Őre vagy.

Én megőrzöm, hogy meg ne marja felségedet.

Szép darab, gyönyörű darab, s te őre vagy!

Szereti az állat, ha simogatják, kiül szemére a hűség, de mi ez egy beteg állat hálájához képest, ha végre egy irgalmas érintés az ő szőrére is tapad? És mi a beteg állat hálája a beteg gyermekéhez képest? És hol van nyílóbb perc, ha ez a simítás egy csepp lány első mélysége?

Sámson a kastélykertben ül és füvek közt. A kapu nyitva volt. Korán szólalnak meg annak a virágok, a vizek és a fák, akinek hamar jut bánat. A kastélykerten hétszeres tilalom mindenkinek, de lehull arról a tilalomabroncs, akinek kipukkad a teste a sajgástól. Ennyi csalódás. Mindenben. Az iskolában, a pajtásokban, emberekben és a rosszalló idegesség az anyjában, amit soha még nem tapasztalt. Szeretné egész sebes szívét a világnak megmutatni, bizonyítani, hogy ártatlan. Hívatlan öregedés, korai böjtök.

A csapást ki lehet heverni, de a szépségkopás ott marad. És az élet millió hajnalhasadását nem himnusz köszönti, hanem először kétely. Ott rág még a legnyitottabb percek és hitek tetején is a rádobott gyalázatzsarátnok. Idejében kell jönni valami szépségnek. Ha a korai bánatok nyomán gyógyítás jár hamar, akkor megszületik az égi és földi irgalom. De ha elmarad, akkor felkél a szörnyeteg. Nem elég ismerni a földet. Meg is kell tudni neki bocsátani, és csak az tud megbocsátani, aki örömet is ismer a szenvedés között. Ott ül.

Hosszú fűszálak között ülni, amik ellengenek a fej fölött, olyan, mintha maga a bársonyos enyhülés suhogná szavát. A nyárfák ezüstfényben csillognak maguk elé, mint akik önnön szépségük csodálatára elegek maguknak. Ez a sok boldog, büszke virág, mindegyik népe és uralkodója önmagának, terül, virul, bomladoz, és nem

fél párjasiratástól, nem élt élettől, s nincs füle az isten szaván kívül semmire.

A meggyalázott gyermek mereng. Szomorúsága, úgy tűnik, öregebb, akár a föld. Néma jaja emészti, s mint valami ájult énekesmadár, befelé sír.

A kastély apró kisasszonya Milocska. A kert most egészen az övé. A fiúk a bányában, a nagyúr pedig a szobában, behúzott zsaluk mögött.

A gyerekek mind ismerik egymást. Csak épp rájuk parancsolták az idegenséget, de úgy elfelejtik, ha csak egy kicsit nem mondogatják nekik, mint a tegnapi lepottyanást. A szomorúságot jól ismerik; megejti őket rövid döbbenettel, de rögtön indulnak is ellene.

Te mit csinálsz?

Én?

Nekem van labdám.

Nincs felelet.

Nekem van kutyám.

A gyermekek nézik egymást. A nagy darab fiú mintha soha többé nem akarna innen elindulni, mintha sohasoha nem akarna többet valamit meghallgatni. De a kislány sorolgat, és olyan, mintha kínálgatná az élettel. És aztán, hogy egy ilyenke szegődött hozzá, amért olyan a nézése, mintha langyos tejet locsolnának belőle, úgy kezd sírni, ahogyan csak gyerekek tudnak, akik rég ismerik a szó hiábavalóságát.

Ne sírjál.

De ez olyan, mint a biztatás. Nem, nincsen más hátra, mint hogy együtt bömböljenek, egymásra borultan, torkukszakadtából. És akkor végleg ismerik egymást. Ez az ő bemutatkozásuk, saját szabályaik szerint.

Elég egy fikarc vigasz is, hogy új mezét kitárja a szép

világ, amíg az erő a testet szereti. De hatalmas lesz az, akit a vigaszban szeretnek is. A gyermek Sámson messzire elutálta a betűket, de most új tanítójától, a kastély kisasszonyától mindent megtanul. Neki tanul. És elhozza neki a kertbe nagy bibliájukat, amiben hemzseg a kép, és nézik a szamárcsontos druszát, aki elveri a filiszteusokat. És eljátsszák ketten Delilát, és Sámson a szemére kap borogatásokat, és vezeti a fák közt az apró Delila a vakság sötét ideje alatt. Játszanak. És valósággal jó szenvedni Kurilics tanítótól, mert akkor kétszeresen édes a vigasztalás. És felvesz vállára egy ormótlan gerendát, és megmutatja benne, hogyan vitte Sámson a város kapuját, amely mögött az ellenség lesett rá, aztán megmutatja, hogyan roppantotta ketté az oszlopokat a templomban a pajta két támaszával, amelyeket kidönt. A pajta dübörögve összeroskad, és a roppanásra a kastélyból kidugja fejét a nagyúr. Lát. És egy harmadik beleszól a játékba:

Hubert! Hubert! Vesd csak szemed ama fiúra!

*

Délután Kurilics a kastélyba siet. A nagyúr kibújik az ágy alól.

Mért hagytad rám törni a jegesmedvét? Mért?

Ó, uram!

Ó, Hubert, nem lehet ezt tovább halogatnod. A kígyó bekúszott a kastélyba a lányom nyaka köré. Mi lesz? A fiaim? Kihez? Nem lehet a jegesmedvét tovább tartani.

Uram, hát meg nem ölhetem!

Ne félj. Nem olyan olcsó nekem a te életed, hogy a magaméért odahajítsam. Akkor nem marad senkim, hát légy okos, és lásd ezt egyszer. De Hubert, a szó hatal-

masabb, mint a golyó meg a kés, egy szótól összeomolhat a világ, hát nem bírod megtalálni azt a szót?

Uram, a jegesmedve láncon van, és én tartom ennek a láncnak a végét. De nem tartod! Ha tartottad volna, nem rombolta volna le a pajtát. Nem találta volna meg a lányomat, nem nőtt volna akkorára, mint a víziló, hiszen ez agyon tud ütni téged, hiszen ez neked magadnak veszély, hát azt hiszed, csak magamért akarom?

De hát mit tegyek vele még?

Tőlem ne kérdezd, amit tudsz, amit a szíved parancsol, az ember tudja mindig, mit tegyen, ha valakit meg akar védeni. Nézd, megmondtam neked a korcsolyázó embert. Megmondtam azt is, hogy majd felhintem a tornácot, és csákányoztatom a jeget. Ha nincs ember rá a bánya miatt, akkor elvégezzük én és te. De hiába, ha ott a jegesmedve, a jegesmedve megbírja már a dézsát, föl fogja önteni a homokot, és a homokra ráfagy a víz.

Uram, nincs veszély.

Akkor menj. Ha nincs veszély, akkor menj. Becsapás. Amerikázás. Be ne tedd többet ide a lábadat. De hiszen te küldted a jegesmedvét!

Én?

Amit az ember meg nem gátol, azt elősegíti! Amit az ember nem lát, azt nem akarja meglátni, akin az ember nem segít, azon nem akar segíteni. Ha akarnád, eltolnád félkézzel a Bucsányt, ha akarnád, elvinnéd a jegesmedvét ki a pusztába, fel a Bucsányra, és magad jönnél vissza. Te, egyedül, magad.

De uram, hiszen ez erősebb már, mint én!

Most megmondtad. Látod. De te is benne leszel. Együtt üldöztük a jegesmedvét, azért te is félj. Engem nem is látott, de te ott voltál. Te leszel az első, nem én!

Hogy milyen ostoba voltam! Te persze ki fogsz adni, azt fogod pofázni, hogy én akartam. De te kezdted! Hiszen ha nem hallottam volna, hogy te belemartál, jöhettél volna ide egyáltalán?

Ki akarta? No mondd, ki akarta?

Uram . . .

Mit fogsz mondani, ha kérdőre von most, mondd? Veled azért még megbírok. Öreg vagyok, beteg vagyok, de nem mindig. Esténként magamhoz térek, és akkor érzem, hogy most a jegesmedvétől sem ijednék meg, nemhogy tőled. Nem vagyok annyira még. Azt te csak szeretnéd. De nem lesz ez könnyű neked, eridj, és ne jöjj ide többet! Ez a ház az enyém, a kert, a bánya is, minden! Én nem adtam ki a kezemből semmit, én nem mondtam le semmiről. És senkinek semmit nem mondtam, vigyáztam . . . rajtad kívül mindenkivel.

Kurilics hátrál.

Ugye, félsz? Van okod rá. Azért, mert ide bebújtam? Hát be akartam bújni. Azért, mert a bányába nem szóltam bele? Hát nem akartam beleszólni. Rólam nem tud senki semmit, csak te . . . te pedig nem vagy több esténként nekem, mint egy szúnyog! Annyi se! Ugye, most lógsz? Lógsz, lógsz, lógsz! Nem hagyom magam! Ó, Hubert, Hubert, vesd csak szemed ama fiúra . . .

*

Kurilics most rugaszkodik. Összeszedi magát. Már sokakat megkínzott tanítósága alatt, de nem lett több ebből, legfeljebb nem köszöntötték később, ha elkerültek a padokból. De mind a faluban maradt. A nép innét tovább nem vándorol, ha elkerül nyárra, visszajön télre. Azonfelül ilyen elszántan még senkit sem üldözött, az üldö-

zött pedig itt fog maradni. És az üldözött erős. Vagy el kell hajtani innét mindörökre, vagy nem tudni, mit rejt a jövő. A kölök kilencéves, de iszonyú. Szerencsére mulya. Nagy elefántok biztos békéje van mozgásában. De az elefántok fel is tudnak ébredni! A kastély kisasszonyával, az rossz dolog. Ilyesmi nem tudni mivé lesz, fiú és lány. Ebből már sok baj származott.

A gyermekekkel kimegy az erdőszélre, ott egyszer egy héten egy órát játszanak. Új politika. Kurilics tanító labdázik a gyerekekkel. Mindenkinek dob, kivéve egyet. Először szórakozottságból, aztán feledékenységből, végül ránéz, aztán a labdát megint csak másnak hajítja. Sámson helyén egy darab levegő van. Az osztályban mindenki felel, kivéve egyet. Aztán egyszerre végtelenül nyájas lesz, apai, mindenkihez, és így kétszeresen kitűnik, hogy az egyiknek helyén a sok közül ül az a darab levegő.

Napközben is foglalkozik új módszerek bevezetésével e nemes célra, és életének valósággal új tartalma van.

A gyermekek követik a mestert, és ha hazamennek csoportban, szerteszélednek, ha jön az a darab levegő. Láthatatlan lesz az ellenségeskedés és hangtalan. Nem szekálják hát, nem panaszkodhat, egy ujjal, ó, meg nem verte senki.

S az elefánt bús lesz. Egészen fekete a szeme.

Három dolgot akar egy ember életében: enni, szeretni és játszani. De rettenetesekké lehetnek a játékai. Az elefánt pedig elhatározza, hogy ő is játszani fog. A maga módján. Bibliát. Győzelmet.

Azt játsszuk, amilyen játékot kapunk. Játszani muszáj.

„És felkel Sámson és a szamár csontjával agyonüt

ezer filiszteust." És felkel Sámson, és a pajta mélyéről kihalássza elszáradt lábszárcsontját valami hullott marhának. És elkezdi vele vágni, ahol éri, a filiszteusokat. Az elefánt agyarát megtalálta. Soká kereste, de megtalálta. És pontos. Aritmetika nélkül tartja számon, melyiknek mennyi jár és hová. Már rég volt, hogy ártatlanoknak érezte őket. Már rég volt, hogy szeretetben remélt volna közéjük visszatérni. Nincs más, játszani bibliát. Erős, hát miért ne? Sámsonnak hívják, a falu volt a keresztapja, hát majd látják, hogy az. Harmincöt filiszteus vérzik a fűben.

*

Akkor pedig megmozdul a falu. Harmincöt felé ágazik a marhalábszárcsont. Harmincöt felől ugatják Sámsont, de aztán harmincötször harmincöt lesz apáktól, anyáktól, és hajszolják a jegesmedvét, fel akarják zabálni, de nem találják sehol. Akkor ráesnek Kurilics tanítóra és szapulják. Először vaktában, aztán lassan kezd derengeni az igazság.

Egyszerre varázsütésre abbamarad minden, és végigvonul a falun a moraj a bánya felől: kérődzik a Bucsány!

A bánya szélén a talaj megmozdult, és két ház beomlott.

Az emberek nem akarnak leszállni a tárnába, és követelik, támasszák ki a falakat cementtel. A falu rajzik, tanakodik. És elhatalmasodik a félelem a bányától, és a munka megáll. Akkor a határos községek emberei megindulnak, és leszállnak ők, összeverekednek Csíkfalvával, és ömlik befelé a csendőr. És eltelik harminc nap, amíg a zaj elül, és a kopácsolások ismét hangzanak, és

sápadnak egyenletesen újra az arcok napról napra ott lent, ahová nem hatol a fény.

*

Csíkfalva arca megváltozott. A szén bekormozta, a tárna elsápasztotta. A kenyér több, de feketébb lett a szén porától és gőzösebb a sok új kocsmától. A fekete por megülte a tüdőt, és eldugaszolta a hangszálakat. Csíkfalva hangja rekedt lett. De megszületett határán két új épület. Egy kórház, amelynek négy szobája bolondház, és a bányászparadicsom, aminek falára, akárhányszor is törölték le, csak rákrétázták a vásott gyerekek újra a cégtáblát, és most már ott díszlik büszke címere állandóan: Kupleráj. A kenyér több lett, de több a mákonyvágy is. Le kell alaposan öblögetni fröccsökkel a nehéz üledéket, ami marad a szájban és a lélekben. Csíkfalva népe nem szokta a bányászást. Megöregedett belé. A mező nem tud lesüllyedni a föld alá, kaszából nem lesz vakondok soha, és ha mégis ott tartják, elsorvad.

A parasztok megnyugtatására meg kellett hogy szülessék a két épület. A bányászoknak elszakadtak idegszálaik, és sehol annyi habajgós nem futkározott a négy év alatt szabadon, mint amióta a bánya újra kinyílt. És sehol olyan hajszolt csapodárság nem vert gyökeret, mint itt, ahol az ingerült bányász-parasztok folyton csak húsba tudták belenyálazni elvesztett paraszti életük kongását. És csak nem bírtak leszakadni róla, mert állandó volt, mert már megkezdték, mert már bennük volt az új élet üteme, sok borral, sok asszonnyal.

És a kevesek, akik visszatértek a mezőre, elfulladtak a kaszálásban, és kiszorultak, visszaszorultak. Majd elszaladtak, hogy visszaoldalogjanak, és mindig több bor

fogyott, és mindig jobban ment az asszonybolt. E két hatalmas támasza tartotta épségben a bánya zavartalan mozgását mindaddig, amíg csak egyszer komolyabban nem kezdett kérődzni a Bucsány.

De munkaszünet volt. Senki sem halt meg. Mégis a falura ráuralkodott a rémület.

Élve eltemetve lenni, ott lent megfulladni, minden gyermek rémképe. Minden gyermek fejében, maróbban, mint a halál, kísért, hogy mi lesz, ha egyszer mégiscsak odalent a sírban felébred, mert csak tetszhalott volt. Íme a Bucsány-tárna, most a véletlen kegye akarta csak, hogy nem váltotta valóra szunnyadó rettegésüket.

Most már másodszor kérődzik, és mégse cementezik! És beszélni kezdik, hogy István, a belemászós legény kiszámította, hogy olcsóbb özvegyi járulékot fizetni, mint vasbeton falakat húzatni. És a nagy morgásban, mert sem a nagyurat, sem Istvánt el nem érik, Rostokot kezdik elővenni, aki ezt az egész ármányt hozta, igaz, hogy ő maga is vájja a Bucsányt, de mit tesz az, nem ingyen vájja.

Hát csoda? Minden második köhög. Ennyi tüdővészt még meg nem ért a falu, pedig szép eredménnyel vesz részt a versenyben. És ez a sok korom, ez a fekete átok ott táncol a levesben meg a borban, meg a kalászok szárán, és az embet szeme-orra olyan, mint a kémény. A lányok is nehezen vannak, mert az úrfiak a jóféle házba járnak, nem sürgős nekik, hogy házasodjanak, hiszen nem kell már a disznóra vigyázni senkinek. Az asszonyok nem győzik a sokféle kerti munkát magukban. Kevesebbet ültetnek, és pénzért veszik, ami azelőtt megtermett. Többet keresnek, többet prédálnak, de nem öröm ez a

prédaság. És most meg ráadásul kisül, milyen nagy veszedelemben forognak folytonosan.

Akkor pedig felnagyul a mozgás, ordítozás, össze is robbannak, mindig többen, egyre többen, nagy szerencséjére belemászós Istvánnak, és egymás pofájára osztják mindazt, amit Istvánnak szántak. István pedig lapít, kijavíttatja a bejárót, egypár helyre betoncölöpöt veret, és szét lesz hordva a hír, hogy megerősítették a bányát, amit készséggel elhisznek, mert ha egy pipaszárat dugnak be valahova, már akkor is renováltak, mert dolgozni szeretnének, úgyis tudják, nincs más hátra számukra, mint becsapni önmagukat. Hallgatnak újra s újra, hallgat a Bucsány.

*

Egy este, soványan a kiszállásoktól, a pajtai hálásoktól, a kevéske szalonnától, ismét a faluban van a kölyökelefánt. A kastélyba oson Milocskához, megfogja vékony ujjait, és az apró kis csövekből belebújik az erő.

Itt akar maradni a kastély közelében, az apró kisasszony kezefejében, aki neki a föld, a levegő.

Az első titkok.

A nagyúrra ügyelni kell. Amikor a kastélyban alszik minden, a két gyermek felkel.

Hajnal, jegenyesor, harmat. Lehúzzák cipőjüket. Vizes simogatás a talpukon. A sok fűszál külön-külön köszön. Halk ütem. Olyan az íve ennek a csepp hüvelykujjnak, mint a gladiólusz csúcsa, az egész élet odaadása bámul föl belőle. A világ megáll. Itt pipacsok, ott szarkaláb. Mind magában nevet. A kalászos rét mintha fésülködnék. A gyermekek a búzába belemennek. Szorosak. Az alvó magok arcukat megdörzsölik, és ők hagyják vég nél-

kül újra s újra, hogy végighúzza hosszúkás, érdes kabátját orrukon a kalász. Szitakötőpár, mint két kék pálca, megáll a levegőben. Libegik az örömet. Amott a Guriga fecseg. Hideg. Kaján. Csíp. Gázolnak. Összeér a nyakuk. Elködösíti szemüket az álom, és a nagy jóság úgy végigébred testükön, akár a fénytócsák. A szél szétsimogatja a szájukat, és lesz belőle mosoly. Ringásuk belefityeg a lógó világba, mint az akácfürt. Hajuk megtelik kakukkfűillattal, és a Guriga csillogása táncoltatja szemüket. Itt meg ott eldobálják ruhájukat, mintha a szél fújná le róluk, és a Guriga megáztatja két örökbefogadott gyerekét. Mint a mállott sárgabarack, oly süppedős az agyag, belecuppogni jó játék, a föld dúdol.

Már serkednek Milocska mellei. Mint két kicsi, csukott krizantém pityeregnek, amért még nem nagyobbak, s aprópihés próbálkozások a hasa alatt, akár az aranyos dohány. A Guriga cseng. Mintha langyos tej folydogálna a csukott szemhéjukon, mintha a foguk gyökerét is éreznék, mintha szétnyílanék széles trombitaszájra a mellük, és beleharsannék az ájult nap, hullana rá lilás harmat és szálló, hűs hó.

*

Egy napon pedig azt mondják, megvigasztalódott a Bucsány. Fekete belét kivájták, és nincsen benne újabb szén. Már csak követ lelnek benne barnásfekete erekkel.

A Bucsány megvigasztalódott, de átadta bánatát a népnek. Először a fele apadt el, és kópte ki magából a háborgató csákányosokat, aztán várt egy-két hónapot, és végül elapadt egészen.

Nem szereti az életet maga körül, és megzavart álmáért bosszút áll. A bosszúja lassú, de kegyetlen. A falu-

ban sok odavándorolt ténfereg. A piacon pipáznak és köpködnek. Aztán elfogy a dohányuk, és már csak köpködnek. Aztán nem is köpködnek, mert elapadt a nyáluk, és nem frissíti fel bor, mert a kocsmában aranyért folyik minden. Aztán becsuk a kocsma, nem füstölnek a kémények, aztán elürül a kupleráj, káromkodják a kopott cédákat, akik egyre kevesebb garasért emelgetik szoknyájukat, és a faluban megint lábrakap a hűség, de kényszerű zöld nyelveken állnak helyükre a párok. A bányászok várnak, bár nincs mire. Egyre összébb húzódnak kenyérben, szobában. Szivárog kifelé egynéhány, de ott marad a nagyja. Ráérnek most köhögni, és észbevenni, mit kaptak a föld alól; sovány karjukról roppant kezük úgy lóg, mint a vasvilla, szúrna bele valamibe folyton. És tolonganak a kastély körül, és adnák csaknem potyán két kezüket, de nem kell a fele sem.

Akkor egyszer csak a falu elkezd jajgatni: kenyérért, kocsmáért, kuplerájért, bolondházért, trachomáért, tüdővészért, jövevényekért, a szénfekete esztendőkért. Összeköltöznek a családok tizenhatan, huszonnégyen egy lyukba, kecskével, disznóval, gyerekkel, és a nyári hőség rápaprikáz. A jövevény lakóknak nekiesnek, és űzik ki a határból karikással, kutyákkal, és elszabadul minden rájuk halmozott leszámolás, s kinyílnak gyilkos éjszakák és kilincsre akasztott nyakak és összerúgott falak és összeszurkált asszonyok és megkergetett cédák és felgyújtott kazlak. Beteg testével hánykolódik a falu, szanaszét minden udvaron a szekér, a gálic, a moslék, és nyínak a disznók, és kihajtják, ahova lehet, és túrják az urasági földeket, és csendőrök hada sem ríkatja már közömbös szemüket. A pap fekete talárban a szószéken, mint az átokdenevér, csak surrog, süvöltözi megszokott büntetés-

dalát az emberek hitványságáért, gyávaságáért. És kiürülnek a templomok, és kezdenek reszketni a ficseri lajkók, és már nincs elég csendőr se faluban, se környéken. Akkor nagy teherkocsik jönnek. Kakastollasok szállnak ki, és felraknak asszonyt, embert. Ürítik a falut. Mint a trágyát hányják fel a szekérre kit mint fognak, akár a lomha Bucsány elátkozott patkója rúgna beléjük, hogy most már aztán csend legyen.

Elég volt Bucsánynak. Haragja elérte az ártatlanokat, bűnösöket egyaránt.

Nincs füle a jajgató falura, mert mélyen van feje a földbe fúrva kétezer méterre. Gyilkos szarvát a nép húsába befúrta, lerázta oldalából a csákányok sarkantyúját, amik penegtek belé ezernyi bolhamarokból, hogy elűzzék százados álmát. Tépett oldalából barna bele kilóg, de áll a két szarva még, és felpúpozott háta alva is ugrásra kész. Csúcsáról a kő omlik, görög. Elbányászott bánatát lassan fedi az omladék, pókhálózza a serkenő gaz, és balzsamozza simára a szálló, hallgatag idő.

VII.

Ellassúdik nagyon is az ember, lábában ketyegnek az esztendők, ami tegnap közel volt, ma messze van, és ami felé mindkét markával kapott, annak lassan megadottan utánanéz.

Sára üldögél. Dolgozik, de közben le-leül, és ilyenkor egy percre rábámul a hulló napra, hogy mit hozott, és vajon még mit hoz: Kurilics. A gyerek. Milyen furcsa neheztelés szállja meg, amért nem váltotta be pontosan úgy, ahogy megálmodta, minden reményét. Neheztelés rá

és saját magára, amért valahányszor rágondol, olyan nehéz a lelke, már nem minden vigasztalása magában az, hogy van; ezért lehúzza a bánat, és ezt ráfújja tekintete a gyerekre, magára meg Kurilicsra, akinek ezt a sötét eszméletet nem bocsátja meg.

Volt neki a mosókonyhában télen egy látogatója, két percre csak talán, éppen amint így ült. Úgy hívta őt csak: vadászkalapos. Bejött a mosókonyhába az ablakon, és úgy ránézett csak éppen, betért, hogy megnézze, mit csinál. Puskája is volt meg csizmája is, meg vadászzsákja, de nem volt arca. Nem emlékszik rá. Az arca helyén csak egy fehér folt ült, meg köd. Nem beszélt, és mégis hívta ki a mezőkre, hogy szedje össze utána a nyulakat. Egy nyulat a kezébe is adott, hogy megmagyarázza, mit is kíván tőle pontosan, és ő elkezdte fosztani a nyúl szőrét, ami szerteszállt a mosókonyhában, akár a gőz, és befedte a vadászkalap karimáját, ami egyre szélesebb lett, és kinyílt a mosókonyha fala, és látszott végeláthatatlanul a hófedte mező, amint hangtalan ugrásokkal futottak a ködnyulak. És szertefoszlott Sára kezében a nyúl csontja is, fölszállt a gőzbe, és a vadászkalapos fehér foltarcán, bár nem nézett rá, tudta, hogy odafolyt egy hosszú, csak sokára elvonuló felhőmosoly. És akkor ő, akármilyen fáradt is volt, megmozdította a fejét jobbra-balra újra és újra, és azt mondta halkan, egészen halkan: nem.

Azóta nem látta, de most eszébe jut, és tudja, hogy a vadászkalapossal még majd találkozni fog.

S amint így üldögél, egyszerre csak, bár volna dolga, feláll. Feleannyi gyorsasággal, kétszerannyi gonddal, mint hajdan, nem is tudva, merre igyekszik, útnak ered, s az útja vége Jeftüosné.

Jeftücsné lankadatlan szimatolja a falu búját-baját, főleg azt, aki már neki egyszer mesét látogatója volt. Egypár szóval körülszaglássza, finom ráncaiba a bajt beszívja, megszűri, s aztán ráereszti száját a mesére, amit szív a szikkadt sziklából is:

Tudod mit, elmondom neked a napkakast, és majd fel fog benned kukorítani, aztán nem lesz semmi bajod. Hallgasd csak: Novaja Blezskában több a tojás, mint itt a búza. De ahol sok a tojás, ott sok a csirke, s ahol sok a csirke, ott sok a kakas. Volt belőlük olyan rengeteg, hogy egész Novaja Blezska már csak egy véget nem szakajtó kukorítás lett, úgyannyira, hogy a kocsmában nem lehetett énekelni, mert mindent elvégzett a sok kakas. Ezért aztán megharagudtak a legények, és azt kívánták, hogy vágják le a kakasokat, amúgy is megéheztek már valami jóra. A kakasokat le is vágták, és csak a rekedteket hagyták meg, hogy a tyúkok se panaszkodjanak, meg hát ők is danolhassanak.

Igen ám, de nap is van a világon, és tudnod kell, hogy ami felkelti a napot, az a kakas. Márpedig a sok rekedt kakaskukorítást, bárhogyan is erőlködtek, nem hallotta meg a nap, és elkésett minden reggel. Ebből nagy baj lett. Mert így nem akart beérni semmi se, és Novaja Blezska határa olyan sima maradt, mint a tenyerem. De a nap ezzel még nem sokat törődött. Az ő bánata csak az volt, hogy nem sütött eleget. Mert nem törődik ám a nap se búzával, se repcével, se tojással, neki csak az kell, hogy jó sokat süssön, meleget, hosszút, minél többet, ez az egész. Így aztán egy napon, hogy visszaszerezze hosszú sok sütését, elhatározta, hogy magát idejében felkelteti. Összecsücsörítette száját, mint aki nyálat gyűjt, megbővítette a torkát, mint egy óriáskígyó, és

kigurgulázott a gyomrából egy karcsú, erős, aranyos tollú kakast. De mielőtt elengedte volna, a csőrébe helyezett egy harsány trombitát, a két likacs alá az orrába illesztette a fújókáját, és mikor elég biztos volt a dolgában, meglódította, és nagy sercegéssel elindult, és szállni kezdett a föld felé a napkakas.

Egyenesen Novaja Blezskába ért. Mindjárt bement a baromfiudvarra a sok tyúk és rekedt kakasok közé, s mert aranyos tolla volt, meg trombita a torkában, minden tyúk köréje sereglett, és másnap jókor kelt fel újra a nap.

Büszke is lett ám nagyon a napkakas, kikukorította az összes udvar fölé, hogy most már újra elég sütés lesz, és Novaja Blezskában újra terem búza, repce, paradicsom, amennyi csak kell.

Erre a rekedt kakasok megharagudtak. Odamentek hozzá, és azt mondták, hogy nem az ő keltésére kel fel a nap, a nap pedig eddig is felkelt, és nem is későn. Hiába mondta a napkakas, hogy ezt ők nem tudhatják, mert az ő szemük, ha kukorítanak, be van csukva, nem hitték. És hiába mondta, hogy keljenek fel egyetlenegy hajnalra csak, mert meg akarja nekik mutatni, miképpen áll a dolog, a rekedt kakasok csak nem keltek fel egyetlen reggelre sem, kukorítottak, amikor ahogy tudtak, és megmaradtak amellett, amit mondtak.

De a napkakas is. Ezért aztán egy napon nekiugrott egy nagy, sovány, rekedt kakas. És a veszekedésre a hangja kirekedt, és csengő lett, mert ez volt az ő kitűnő gyógyszere. És elkezdett csatázni a kemény csőrével meg bicska szemével meg a kacskaringós tollával meg a keserű epéjével, és a napkakas ámult, mert nem sejtett volna ilyesmit egy ilyen kopott kabátos, öreg kakasban,

és bizony vérzett nagyon. Nyögött és jajgatott, mert félájult lett, de amikor eszébe vette, hogy holnap nem bírja felkelteni idejében a napot, megszólalt orra alól a harsány trombita, és reszketni kezdett a nagy, öreg kakas. És nekilódult erősen, olyanokat ugrott, mint egy gumibolha, és olyan lett a csőre, mint a száguldó nyárs, és leterítette a rekedt kakast, és megeresztette győzelmes torkából még soha nem hallott, nagy hangon, azt mondta: kukurikú.

És másnap megint idején kelt a nap. És másnap megint irigységtől nekiesett egy rekedt kakas. De már ez nem volt munka, mert tudta már a napkakas, hogy győzni tud, és így se szó, se beszéd, leterítette a második rekedt kakast.

Aztán így ment ez soká.

Minden napra esett egy viadal, és minden napra egy győzelem, és minden nap szépen melegen kelt fel a nap, és Novaja Blezska határa úgy kivirult, mintha csak megcsókolták volna.

Aztán pedig a napkakas megszerette nagyon orra alatt a trombitát, és gyönyörködött benne, ha sűrű esőfelhők mögül hangjára kibújt a nap. És elkezdett derűreborúra kukorékolni úgy, hogy már a nap csaknem folyton az égen volt, még éjszaka is, és Novaja Blezska vetéseiben, gyümölcseiben a perzselés aszott kis bogyókat és tüzes szalmákat gyújtott. És nehéz is volt már lassan másnak is elviselni a nagy erős kukorikút mindig, de csak nem tágított a napkakas. Lassan minden bátorság kihalt a rekedtekből, és békében hagyták, mert mindenkit összeszurkált rézcsövével, és agyontrombitált a trombitájával. És lassan megfáradt bele maga a tüzes nagy nap is, és megsajnálta Novaja Blezskát meg az egész

széles határt, ami fölé folyton csak idézte a szörnyű nagy fényességet a napkakas.

Ezért aztán egy napon, mert már a korai felkeléshez időközben hozzá is szokott, látta, hogy a napkakas elvégezte már, amit rábízott. Megmaradt az acsarkodás között, és győzött a rekedtek ellen, hogy őt felkeltse. S akkor a nap egy napon, hogy megmutassa, miképpen áll a dolog, előbb kelt fel, mint ahogy a trombitakukorikú elharsant, és ebből látta a napkakas, hogy most már nincs rá szükség. Látta, mert ő nyitott szemmel kukorított mindig, hogy gyönyörködjék benne, milyen világosság fakad a hangja nyomán. Akkor pedig felkunkorította farktollát aranyos ívben, úgy szikrázott az, mint a gyémántos szivárvány, kiszedte orrából a trombitát, és behelyezte a baromfiudvar közepére. És elindult az alkonyatban, a hunyó nap irányában, pipes parádéban. Lassan, csendesen szétnyitotta szárnyait a pirosló korong felé, mélyen meghajolt, és némán, zajtalanul, mint ahogy jött, a napba visszaszállt.

Na, hozzál megint egypár tojást, kacsatojás is lehet.

*

El akarok tőled búcsúzni, Hubert. Nem halok meg, ne félj, de olyannyira lusta leszek most már beszélni, hogy nem tudom, erőt veszek-e még magamon egyszer is majd még. Azért mert hát utoljára szólok talán, elvégzem, amit el kell végeznem. Ha megbántottalak, szóban, tettben, indulatban, mozdulatban, bocsáss meg.

Kurilics meghajlik némán.

Mi mindannyian, akik vagyunk, mintha csakis arra születtünk volna, hogy egymást bántsuk. És mindannyian azt hisszük, hogyha megbánjuk, amit tettünk, akkor ne-

künk már bocsánat is jár. És ha megkapjuk a bocsánatot, akkor azt hisszük, hogy meg is érdemeltük. És aki megbocsát, az meg azt hiszi, irgalomból tette. Pedig csak fél, hogy majd egyszer neki nem fognak megbocsátani.

Nemsokára nem fogok beszélni, csak gondolkodni. Nem fogom kimondani tudni a szót, mert lusta leszek hozzá. Azért leszek lusta hozzá, mert tudom, hogy a szó nem segít, és mást is értenek belőle még ráadásul, mint amit az ember mond. Lehet, hogy kevesebbet vétettem mások ellen, mint énellenem mások. Ha ez így van, akkor jól van. Kívánságom csak az volna: szeretnék három napot élni egészen kedvemre. Első napon levetkőzni, levetném a ruháimat, kényelmesen, lassan, egész nap csak hántanám magamról, és mindenik darabnál élvezném olyan sűrű békével, mint egy tó, hogy mindezek többet nem szorítanak, dörzsölnek, zárnak, hogy mindörökre megszabadulok a felöltözéstől. A második napomat a hálóingemnek szentelném. Felölteném, hogy soha le ne vessem, élvezném simaságát, ennek a dolognak a befejezését, és bámulnám a színes szegélyét egészen addig, ameddig csak el tudnám különíteni a sárgát a pirostól lámpa nélkül. A harmadik napon pedig készülnék aludni. Aludnék egy keveset, csak nagyon keveset, és csak egészen gyengén, hadd tudjam közben, hogy most én alszom, végre alszom. Ezt szeretném. Nem kapom meg, de elábrándozom róla, és ez egy kicsit olyan, mintha megkapnám.

A jegesmedvét, ha elkapod, puhítsd. A jegesmedvét majd befejezem én magam. Ahhoz nem kell beszéd. És hogy ne vétkezzem többet ellened, miután ezt neked megmondtam, ne jöjj ide többet. Menj! S ameddig a házat el nem hagyod, addig így maradok meghajolva, ez

neked szól, addig mondogatom magamban, akárhányszor mondanám, úgyis kevés, hogy ha vétettem ellened szóban, tettben, gondolatban, úgy most nekem bocsáss meg.

*

A kert végén átfolyik a Guriga két ágban, s aki átúszik alatta, be kell húznia a fejét, hogy bele ne verje a palánkba. Itt szoktak egymás elé úszni a gyerekek hajnalban, és megtérképezi szép testüket az iszap. Itt szoktak elnyúlni a napon a patak közepén, s viszi le önfeledtségüket barátjuk, a csobogó kis folyó. Ezek a kis buckák, amiket gyúrnak, tapasztanak, őrzik ujjaik nyomát, s őrzik magukban tovább a kezük mozdulatát azon, amit megérintenek. Lassan az egész világból mindenen, ami drága, végighúzzák tenyerüket, és a kertben semmi nincs, amire rá ne matricázódott volna egy-egy mozdulatuk. A táj, ahol járnak együtt, ha sohase látták, akkor is ismerős, ismerőssé teszi a járásuk, amit tudnak egymásból, alva vagy fent, mindegy, és ha beszélnek bármit bárkihez, olyan furcsa mulasztás minden, ami nem egymásnak szól. S aki nem tágít, marad vagy dolgot ad, az oly furcsa ember, hát nem látható talán, mennyire el vannak folyton foglalva?

Az emberek hajdani lázas nyiladozásukat elfelejtik. Elfelejtenek jót, rosszat. De vannak, akiknek minden esemény sok. A levélhullást is hessegetik, annyira nem dolgozható fel amúgy sem az a nagy létezés, ami másoknak, hályogszeműeknek, semmittevés.

Aki játszani tud, tud élni. Szép életek, hősi életek nagy magja a játék. Játszanak forgóval, kővel, kezekkel, szemmel, levelekkel világnyílást, levegőszívást. Kegyes a nyár.

A nagyúr puskával jár. Vadászik. Nem visz agarat, és nem hoz vadat, mégis hallani olykor, hogy kattognak a lövések. Senkihez nem szól. De most nyájas az arca, olyan, mint aki elvágott mindent, és a szénája rendben van. Mintha elkészülne a vidékről, úgy összejárja minden zugát. Elnéz a rétek fölött, aztán egy barázdabillegetőre rásüti puskáját. Ha talál, otthagyja. Rálő nyúlra, macskára, énekesmadárra, de otthagyja. Hadd faljanak belőle férgek, legyen ürgéknek is vasárnapjuk, és jöjjön le látogatóba Bucsányról a dögkeselyű. Kedves neki a nagy, zord madár a komor, kegyetlen csőrével, gallértalan nyakával.

Enni furcsán szokott. Szórakozottan, egymagában, és az abroszra egy-egy falatot kipeckel a villával, ha már nagyon buta a dolog. Mert hát igazán buta dolog ennie, fenntartani fölösleges szervezetét. Néha kedve volna lehúzni a lábfejét cipővel együtt, és az ágy alá vágni. Megtanítani végtagjait értelmes viselkedésre, kiadni nekik a direkciót. De nem mennek. Együtt ébred az egész társaság nap nap után. Hülyék. És nevet rajtuk, hogy parírozniak neki, elsütik a puskát, kiviszik a klozettra, és úgy csinálnak ma is mindent, mint egykor, a másik életben, még a földön. A földön furcsa volt. Nem lehet mondani rá se jót, se rosszat. Föld volt, és földtől sokat kívánni nem lehet. De valami kellemetlen kötelessége van még, nem szívesen gondol rá, nem mintha haragudnék, csak mert kötelezettség. Olyan, mintha sürgősen el akarna utazni, de a fene egye meg, még fel kell adni egy levelet. Különben a földnek azért van egy jó tulajdonsága. Lehet rajta röhögni. Aratnak rajta meg vetnek, meg hallgatják a feketerigót. Ilyenkor szokta elsütni puskáját. Ha talál, azt mondja: No! Hülye! Aztán tovább-

megy. Sokszor egészen derűs, és mindenkit sajnál. Egyszer odaadta pénztárcáját egy parasztnak. Az leborult előtte. Ő meg nevetett, és azt mondta: Hülye. De ez már régen volt, most már nem csinál ilyeneket. Messzire bemegy az erdőbe, mert süvegelik, mint hajdan, ő pedig nem kíván látni ilyen nagyfokú vakságot, mert boszszantja. Az erdőből kibámul; ő lát, de őt nem látják, s valami titokzatos kárörömmel nézi, ahogyan tesznekvesznek, hajladoznak. Ilyenkor szokta sajnálni magát. Hatvanhat elmulasztott évét a bölcsességnek. Hatvanhat éven keresztül hadonászni, epét hányni, ide, oda, ki, be, előre, hátra, határtalan, ostoba, szennyes idő. A három fiára kajánul gondol. Hogy megharagudott rájuk azért a bányáért, pedig úgy kellett nekik. Kisajtkukackodták magukat, most meg mekegnek, amért elfogyott a sajt. Meg az a sok ember! Ha szeretné őket, akkor elárulna nekik valamit. Megmondaná nekik, hogy este bele lehet bújni a nádasba nyakig a békanyál közé, és ott kurutytyolni. Nappal meg aludni. Így nekik, megfelelő szorgalom mellett, elegendő lehetne harminc év ahhoz, amihez neki hatvanhat kellett.

De hát ő nem beszél. Csak csúfoskodó, gőgös arccal üldögél az erdőben, és nézi, hogy hülyéskedik a mezőn a hadonászó, hajoldozó, nevetséges csürhe, a nép.

*

A nagyúr már réges-rég tudja, amit nem tudnak a lajkók meg a lakájok, hogy a jegesmedve nap nap után minden hajnalon átbukik a palánk alatt a Guriga vizében, és ott aztán az ő vérével, a tulajdon sarjával pacsázik, ameddig csak el nem jön a késő reggel.

Rég tudja már, de hagyja, mert ezen lehet röhögni

istenigazában. Előszámolja magának az időt, amikor ő is hülye volt, és a jegesmedve anyjának küldött gyümölcsöt, húst. Természetesnek találja, hogy a tulajdon vére is ilyen hülye, mert hát ezt apjától örökölte, tagadni nem lehet. De nem sürgős semmi, nem hagyja magát hajdani valójától döfölni. Bármi történik, eljön a nap magától, amikor ez is véget ér. Majd intézkedik, és ez utolsó kötelezettségét teljesíti, és akkor leléphet immár gumisarkos cipőjével a földgömbről. Majd fütyürészni fog közben, azt is tudja, mit, azt, hogy sáros a patak, sáros, a három fiam gyáros, a kéménynek füstje káros, büdös tőle a város. Bizonytalan csak az, dúdol-e vagy fütyül. Egyéb részek pontosan kidolgozva.

Különben az állapota ama bizonyos nyomasztó tevékenység-kötelezettségtől eltekintve egészen hasonló a boldogsághoz. Már nem fél. Mindent megoldott, méghozzá egyedül. Nevet magában azokon, akik a megoldást másoktól várják, mint nemrégen ő is Kurilicstől. Korcsolyázó ember nincs már. Egész egyszerűen megmondta neki a véleményét. Jött, és azt mondta neki: hülye. Másnap megint jött, és akkor újra mondta neki, már megint itt vagy, te hülye? Aztán nevetett rajta, holmi korcsolyázással jönnek neki ma; most, amikor túlvan ezen a hosszú betegségen, aminek neve sok van: lenni, akarni, vágyni, vagy ahogy tetszik. A szó mindegy, a szó utalás csak, méghozzá igen rossz. És ezzel közlekednek azok ott a földön. No iszen! Általában igen hosszan tudja megcsámcsogni a dolgokat. Egy kis parányból napokra való anyagot kap. Oly hosszan és tisztán örül például annak, hogy nem beszél. Ennek legalább három órát örül naponta, három turnusban, hogy ne veszítsen erejéből. Sokszor kimegy a tornácra, és várja a köszöntést.

Nem köszön vissza, csak erősen akarja látni, milyen jó neki, és mások milyen hülyék. A járása könnyed lett, jelképe annak, hogy már elszállt a földről.

És semmi nem fogja többé megzavarni. Saját testében van a súlypontja, és ez csendes, aranyos merengéseket ad a végtelen biztonságban.

Most már azt is tudja, hogyan kell utánanéznie önmagának. Utánabámult annak az átszellemült embernek, aki ő, és tisztult belső gőgjével elismeréssel bólint. A végső fényes tisztasághoz érdemes elérkeznie. Igaz, hogy nem nagyon vállalta volna a hozzávezető utat, ha látja, mibe kerül. De most már megvan, és most már jó. Az emberek borzasztóan komplikálják a dolgokat. Másokat keresnek maguknak, hogy szeressenek és szerettessenek. Holott az egész felszerelés mindjárt együttesen is kapható. Alany és tárgy egy mondatban, alany és tárgy egy testben éppen úgy mért ne volna lehetséges?

Nagyon szereti az alkonyt, mert elmúlik a fény, és nagyon szereti a hajnalt, mert benne van az elmúlás ígérete. Szemei értik a hosszú lejáratokat, és ha valami hosszan és csendesen indul, annál biztosabb, hogy eljön rá a vég, és annál több öröm van benne, amint belőle egyenletesen és meggátolhatatlanul a sok alkatrész sorban kihull. Csak egy dolog látszik kivételnek, ez a jegesmedve. Éppen ezért le fogja törölni, mint a krétát a tábláról. Egy rossz szám, ami meggátolja, hogy maradék nélkül jöjjön ki az eredmény.

Elnézi a jegesmedvét iszonyú mellével, két gorillakarjával, amiből úgy szökken ki az ő hajdani vére, mint egy szál nárcisz, amelyik ivott. Két hülye. Néha azt hiszi, hogy az ajkukból ki fog ugrani egy tölgy vagy egy jegenye, és elborítja az egész kastélyt, a napot, a Bu-

csányt zizegő árnyékkal, és néha befogja a fülét, ahogyan dörömböl az égboltozaton parancsoló mozdulataikra a harsány, parázna nyár, a harmadik hülye.

Ez a dolog ki van dolgozva. Kiszámította. Huszonötször fogja őket megnézni. Ennyi jött ki, aztán bumm. Így is mondja magának: huszonhárom, huszonnégy, aztán bumm. A hülyeség meg fog szűnni, és ő végleg szabad lesz. Olyan szabad, mint a sas, a szent madár, az egyetlen, amelyik szívét tiszteletre pedzi még.

És eljön a huszonötödik hajnal. A nagyúr szelíd. Gyermekarcán, mint a tej, hódoló mosoly. Hódol egész kiváltságosságának, amit ilyen nagy ajándékba elsimogatott, elhengergetett egészen a huszonötödik hajnalig, az ünnepig. Ünnep! Ünnep! Egy óra hosszat bámul rájuk, repes, oson, labdázik benne az odaadás, és lelemények huncutság kuncog fel elhagyott torkából.

Bumm!

A jegesmedve lerogy. Valaki vinnyog. Tudta előre. Ez a kis hülye. Sebaj. Vállára veti puskáját, és megy. Megvolt a bumm. Ez nagyon szép, hogy csak bumm, és minden egyéb fölösleges, ez nagyon szép, hogy így masírozhat vissza csendesen, mint egy főpap az ünnepélyen, és megvan a dal is, amit fütyül maga elé: Sáros a patak, sáros, a három fiam gyáros, a kémény füstje káros, büdös tőle a város.

Nagyon szép, hogy ott fent várja hálóinge piros-sárga szegéllyel a szélén, amit nézni fog egész estig, amig csak lámpa nélkül szétválaszthatja a sárgát meg a pirosat. Nagyon szép, hogy most fog majd aludni egy keveset, egész könnyedén, miközben tud róla, hogy alszik, és álmát őrzi az egyszerűség, a halk, széles, örökös csend.

Hálóingét felölti, szereti, nézi, tiszta ágyát megáldja,

és lehunyja szemét, amit soha, soha nem simogatott még le ennyi nagy, jóságos béke.

*

Sára a kórházból jött, aminek négy szobája bolondház, s ahol egyetlen fal választotta csak el egymástól az ágyakat, ahol feküdt egyikben az ő fia, a másikban pedig a nagyúr.

A nagyurat benyelte a bolondház, a bányaidők jótékony ajándéka, az ő egész nyeresége a vállalkozásból, ahol kivirult számára az élő enyészet örökre.

De a kölök már túl volt a gorombáján. Szinte elemésztette a golyót, ami keresztülment a combján. Az egészre valami furcsa csodálkozással emlékezett, s bár nyoma sem volt a kezének, mégis úgy hitte, hogy ezt is, miképpen minden váratlan és oktalan átkot, nem más hozta rá, mint Kurilics tanító. Sokat görgette a fejében a tanító ösztövér figuráját – olyan volt, mint egy száraz kolbász vagy az a darab marhacsont, amellyel szétverte a filiszteusokat. Csak azt nem tudta, miképpen nem jön be hozzá Milocska.

Látta őt még maga előtt ijedten sikoltozva, meg a nagyurat, aki különleges ünnepélyességgel baktatott, és csendesen fütyült. És az anyja se tudott róla, az orvos se és senki. A jószagát mindig idézni akarta, de elnyomta a jodoform, a kámfor, a kezeformája pedig elúszott a levegőben álomittasságban. De biztatták, hogy elmehet hamar, és nyomtalanul elmúlik minden, legfeljebb tudni fogja, mikor jön a zivatar, ami parasztnál csak jó. Soha nem szerette volna ennyire még, hogy itt legyen, egy egész kazal édes cukor zuhant volna rá a hosszú ujjaiból, ha megérintették volna homlokát. De nem volt sehol.

S amint kitekintett az ablakán az áttetsző, napáztatta levelekre, egyszer csak átfutotta a gondolat, hogy annak a szépségnek, annak a csillogó szent nyárnak vége szakadt, és nem jön újra soha. És olyan lett a világ, mint egyetlen nagy, bezárt kapu. Kaput látott mindenen. Minden záródott, ami csak körülvette. Még a pohár, ha nyúlt utána, az is olyan lett, mint egy dohányzacskó, amelynek behúzzák zsinórral a száját. És a hőmérő, ha hozták, mintha összezsugorodott volna kócos kis csomóvá, és a falatok, amelyek gömbölyűn és szögletesen hevertek a tálon, nagy mehetnékkel ráncoskodtak, és igyekeztek kisebbé válni.

A világ megfeneklett. Éjszaka sírást hallott, de mintha ez elé a síró száj elé egy szélmalmot szereltek volna fel, hogy elfújja még azt a kis fájó zenét is az áramlás. Maró álmok kínozták, és minden éjjel husánggal döngetett egy kaput.

Egyszerre csak váratlanul megvigasztalódott. A Biblia! „És Sámson felragadta a város kapuját, amely mögött ellenségei rejtőztek, és elhurcolta a vállain."

Álmodott. Álmodta, hogy a kastély kapuját kitépte eresztékeiből, és felvitte a Bucsány csúcsára, innét pedig lerepítette a kastély tornyára, és pozdorjára tört minden a nagy súlytól meg zuhanástól, meg szétlapultak mind a hárman, István, András és Miklós, a ficeri lajkók. És a sírás erősebb lett, és a sírás nyomán elindulva fellelte Milocskát, akit bezártak, elzártak őelőle, hogy meg ne vigasztalódjék, és erejét megtörjék.

Könnyen és vidáman ébredt. A láza elmúlt egészen, és már nem is bicegett, ha nem akart. Ettől fogva tudta, hogy a harcok ideje beköszöntött, hogy a filiszteusok nem haltak meg, hogy minden és mindenki filiszteus ezen

a csíkfalvi határon. A bánat Milocskáért hallgatag, hideg haragba jegesedett. Elnézte nagy testét, és bízott benne, és akart nagyobbá, még erősebbé, iszonyúvá nőni, hogy rendbe hozza magának ezt a világot a filiszteusok ellen.

*

Egy napon nem várt időben látogatót kapott Kurilics tanító. Fehér, gondülte arcával estefelé elindult Sára. Úgy húzott át a poros úton, mint egy vadlúd a sebével, amit visz a vadásznak, hogy nesze, te nagy művész, hát igen, éles egy ilyen golyó. Amióta a nagyúr puskáját elsütötte, többé nem hitt a tanítónak, s a homály között tudta az ármányt.

Azt mondta, jó estét. A tanító visszaköszönt. Nem is lepődött meg. Mintha egy régi vásári megbeszélés teljesedni készülne. Én adok, te adsz.

Már nem szépek Sárán a régi gazdagságok. Már nem roppan előtte félelembe minden, amerre lép, ritkás a haja, és a nagy holdarcán szántás. Letörölte róla a ragyogást egy tisztátlan ruha, és foltok állnak tócsákat itt is, ott is.

Mégis a tanító szeme mohó. Nem is hitt semmiben, ameddig igazán szép volt, lehetetlennek tűnt, álomnak is, hogy Kurilics tanító merjen. De most kopott, és azért Kurilics hisz.

A fiam . . .

Kurilics merev, de mókásság húzódik meg a ráncaiban mégis. Egy csalafinta kecske feje vetül leső ábrázatára, amely a komoly események emlékén illendően gyászos.

A fiam . . .

Kurilics kegyes. Segít. Igen, roppant kínos dolog. Még rosszul is végződhetett volna, meg szerencsés testalkata

hamar át fogja segíteni. Meg ezt a testalkatot, hála a sorsnak, örökölte anyjától, bár mindent örökölt volna.

Akkor Sára felemelte fejét. Egy pillanatra átszáll a régi, nagy diadal a két szétmosott tenyerén, és a tanítóval szembeszáll:

Tanító!

Kurilics néz. Megfogja a pengő kaszahang, és már vissza is vonult, be is gubózott agyába a támadás. Tárgyilagos. Egy adóhivatalnok hozzá képest sarkkutató lelkesség. Ahá! Egy adag anyai szeretet. No de hát Uram Isten, ha egyszer nehéz a felfogása! És sebaj. Ehelyett van testalkat. Aztán kell egy parasztnak olvasni tudnia? Sokan cserélnének még majd vele. Nem lehet mindenki miniszterelnök.

De csak tanító, meg megint tanító. Micsoda beszéd ez? És Kurilics hosszú magyarázatokba kezd. Hogy mennyire nagy dolog volt az azzal a nagy verekedéssel. Nem lett belőle semmi, és azt neki köszönheti. Mert ő magyarázta, hogy az a gyerek nem normális. Mi lett volna, ha ő nem csitítgatja a szülőket?

De ez nem sokat nyom a latban:

A bőrét védte csak a tanító, a maga bőrét! Nem zörög a haraszt! Elkezdenek hosszasan, fojtottan egymás fejére olvasni. Az egyik győzi szóval, a másik haraggal. Egyik is, másik is hajtogatja a magáét. Mintha a másik ott se lenne. Egész bátran elmondhatná mindkettő egyedül, külön az övét.

Süketek.

Aztán kimerülve hallgatnak. Ebben a kimerültségben már nem is a vágy szavára, csak valami bátorság meg nyugtatás kedvéért Kurilics átnyúl a kezén. Mindenesetre ő megpróbálta, rajta nem múlott.

Amit pedig nem hozott meg a szó, azt meghozza az érintés. Egy pillanat alatt minden kiderül.

És Sárában minden emésztő nyugtalanság elül. Biztosan, századnyi hajszálra tudja, hogy a kölyök mennyire ártatlan. Milyen nagyon vétkes volt előtte bánkódni rossz feje fölött, és mit állt ki ettől a buta tenyerű nedvesujjútól. Minden haragja lehull. Egyetlen nagy régi ujjongás ismét. Hát nem kell félteni a kölyköt semmitől? Ettől sem! Jól álmodta, jól idézte a világra. És csak rázza az önfeledt kacagás, a mámoros felszabadulás. A hosszú lidérc elmúlt, kiszállt, szétpukkant, mint egy svábbogár a pékpapucs alatt.

*

Októberi szél fújt. Adakozását mező és kert befejezte, és úgy tekintett a határokra, a sok ténfergő parasztra, mint aki veszi kalapját és köszön. A kazlak befedve, rendben, mint a nagy győzelmes nyár hulladékai aludtak, és készült elnyújtózni álomra a csűr, vályú, tarló beteljesedve.

Libabőrös lett a Guriga, és pipázott a Bucsány szarva. A kastély barokk vállai zömöken, fényesen morzsolták a lomha időt. Az októberi szélben sok rakoncátlan hajával baktatott a kölyökelefánt. A betegséget legyőzte félkézzel, csak a lelkében élt még a bezártság és az ellenséges világ lenyomata, amitől gyereksége, minden félelmes döcögése mellett azért csak fel-felsírt.

Szeretni szeret a fiatalság mindenkit és mindent. A legnagyobb vétség ellene, ha simogató torlaszkodásra nem indulhat, és jóságra, ami kitörni készül, szemén, száján, orrán, összes ujjain semmi ok.

Az élet néha tanul a ripacsoktól. Nem elégszik meg

vele, hogy sújt vagy megáld, hanem odatartja fiai orra alá, olcsó, rikító színekkel, amit nekik szánt.

A kölyök a kastélyhoz döcög.

A kapu. Pántokkal lezárva, és beszegezve a kisbejárás. A sárga levél rajta, mögötte, hull. A paradicsom.

Hol van a kastély nárcisza? Hol van az ő füve, napjai édessége? Hol van a szelek és mezők értelme? Ujjai mozdulásának magja? Hol van a hűs levegő nagylélegzetű íze? És a nap bukásából a szédület? A hullám az agyából, szívverése elakadása, percek levetkőzése s a fabarátok biztatása? Hol van a Bucsány hátából a révedő baj, a bosszúrugaszkodás mivé lett homlokán, és hová ejtette tüzes pörölyét az égből a sercegő nyár?

Októberi szél kavarja a falu porát, befedi a füveket és lelkeket. Megkeményíti az álmokat, összehúzza a szájakat, és az ajkak vonala egy kemény csík, és a homlokok vonala egy széles sebhely, és mint pecsét a dús tarisznyán, ott a bepántolt kapu és mögötte a lezárt, elsepert paradicsom. De zörög valami a kapu mögött. Ló fújása hallatszik. Két büszke kanca nyújtogatja simogatni való, meleg nyakát. Szépségük könnyed, és vékony lábukból a futkosás örömét suhogják.

Nekigurul a hintó.

No, most nézd, kit visznek! Na, most nézd, kit fújt innen tovább az októberi szél védettebb helyre, aszfaltra, lámpák alá, ahová repül a te sugár fenyőd, a te omló nárciszod, hajnalod bora, nyálad tisztasága. És most nézd, hogy sokallja a tavaszokat az irigy föld, és gáncsolja lódulásodat a fukarság istene. Nem kapsz te erőt onnét kintről többet, amiből ihatsz, az csak te vagy magad. Egyedülvalóság lesz az italod, ostorod ágyad.

Sírás a kocsiból.

Ez még a tiéd. Ez a te útravalód. Ezt fogod hallani mindig, ezt hozza neked az októberi szél, az esztendő minden szaka. Ezt dúdolod majd a mezőn, emellett bámulod a Bucsányt, ez harsog benned majd a pusztákban, ha mérközöl a hamis bikával, ha temeted anyádat, ha hajszolod vakuló szemedet, ha megérkezel az oszlopok közé, amit összeroppantasz, amért nem akarja felvenni erődet szépségre a föld.

*

Tanító!

Ni csak!

Kurilics csendesen: No, megjöttél a kórházból, fiú?

Megjöttem.

És mit kívánsz, fiú?

Vegyen vissza, tanító.

Úr vagyok én, fiú, neked, ha elfelejtetted volna. Csak nem javul a te fejed, hiába.

A fiú leül.

Nem kínáltalak hellyel!

Legyint: A kórházban feküdtem és gondolkoztam. Az én fejem nem javulhat, mert nem volt sohasem rossz. A lábam, az megjavult.

És most rugdalózni akarsz vele, nem?

Nem akarok rugdalózni, ha nem muszáj.

Szépen megtanultál fenyegetőzni! No, és hogyan szállt beléd a szomjúság a tudomány után?

Maga tudja azt jól. Maga tudja.

Én?

Senki olyannyira nem tudja azt, mint maga. Én feküdtem, és bizony nincs hol kutatnom, miért és ki vitte el Milocskát innét és hová.

Ne törd a fejedet ezen, fiú. Örülj, hogy élsz. Aztán ne légy olyan biztos még ebben sem. Még ki fognak hallgatni.

Már nem. A kórházban már ott voltak, és elkérdeztek mindent. Én nem bántottam senkit, engem bántottak. Mitől féljek? De eljöttem megkérdezni, hová vitték Milocskát.

Ezért jöttél? Előbb még azt mondtad, vissza akarsz jönni. Velem akarsz te ravaszkodni, a te fejeddel?

Én nem akarok ravaszkodni, de nem a fejem miatt. Nem ravaszkodom, mert nem szeretek ravaszkodni. Elég erős vagyok, hogy azt mondhassam, amit akarok. Azt akarom tudni, hová vitték Milocskát. Ha a városba vitték, akkor vegyen vissza, és majd ha eleget tudok már, akkor elmegyek én is a városba.

Úgy? Utánamégy? Korán kezded a mesterséget. És nem is rosszul választod a lányokat. No de, ami jónak látszik, azért nem jó az. Nem jártál eleget iskolába, a kevésnek nem sok a látszata, mert te nem tudod, hogy mi az úr, és mi a paraszt.

Tudom.

No, és akkor is, ha tudnád, mint ahogy nem tudod, miért éppen rajtam keresed? Én nem szültem, és nem vagyok az apja, és hogy kerülsz te ide egészben? Én vagyok a tanító a faluban, és ki vagy te?

Nem vagyok senki.

No látod, most jól feleltél. Ha ilyen jól feleltél volna az iskolában, akkor most máshol tartanál.

Maga az oka.

Én vagyok? Talán bizony téged is én szültelek? Vagy én vagyok az apád?

Maga tudja, mi hogy van. Maga mindent nagyon jól tud. Maga csak teszi magát.

Előtted?

Előttem. Most én tizennégy éves vagyok, ki mondaná?

Valóban. De az elefántok nem kormányozzák a világot, pedig azok még erősebbek, mint te.

Azok nem. De ha az elefántoknak fejük volna, akkor kormányoznák.

Akkor igen. De nincs. És ez a szerencse.

Eh, tanító! Eljön mindennek az ideje. Lám, meg is gyógyultam, lám, meg is bántam, amiért nem tanultam, bárhogy is volt. De nem is kell olyan nagyon sokat kipótolni. Milocska tanított.

Úgy. És mire?

Mindenre.

Mindjárt gondoltam.

Hol van Milocska?!

Megbolondultál?

Nézzen ki az ablakon, tanító. Amott a Bucsány. A lábam jó már, és fent jártam azóta, hogy kijöttem, a szarva közt. Fel tudom én vinni magát is oda, mint egy csomagot, tudhatja.

És le is tudsz hajítani?

Le.

És akarsz is?

Ha muszáj.

Te buta jegesmedve! Nem elefántok kormányozzák a világot! Elég egy szó, egy olyan sovány embertől, mint én vagyok, és neked véged.

Most este van. Megvárhatom, hogy besötétedjék egészen. Ellenem nem állhat meg, tanító, gondolja meg,

és ha nem mondja meg, és nem vesz vissza, ha csak ígér, megjárja akkor ma helyett holnap.

Nincs fejed. Ha akarom, megígérem, és holnap téged elvisznek a csendőrök. De nem akarom, láthatod, ezért mondom meg.

Nem visznek, tanító. Ki látta és ki hallotta, amit beszélek?

Hát majd őriztetem magam, hát majd hírül adom nekik előre.

Hiába, tanító. Azok azt kérdik, van-e halott. Ha nincs halott, azok fütyülnek. Látja, tudok én is valamit.

Na, de hát lesz halott, amint mondod?

Lesz. De akkor az maga lesz, és azt meggondolja maga. Mert maga gyáva, maga csak akkor mer, ha tudja, hogy nem lehet semmi baja. Most pedig lehet.

Kurilics fel-le jár.

Nézze, tanító, megmutatom, milyen súlyom van, kibír-e? No, ne ordítson! Nézze, tanító! A lábát a combjánál átéri a tenyerem, no, ne ordítson, most csak mutatom! Hát hová vitték Milocskát? Istvánhoz a városba?

Oda.

Visszavesz?

Majd beszélünk még.

Nézze, tanító, arra gondoltam, elmegyek majd birkózónak a városba, ahhoz nem kell annyit sem tudni, amennyit én tudok. De ahhoz mégis kell várnom legalább egy esztendőt, mert a cirkuszban nem olyan emberek állnak ki, mint maga. Meg fel akarok készülni jól. Az apám volt a városban már, és megjárta. Nekem nem szabad megjárnom, mert fut az idő. A kórházban sok időt töltöttem. Az az idő elveszett. Ne okoskodjék, tanító, hát! Nem állhat meg ellenem, tudja. Vissza kell

vennie. És akkor olcsón szabadul. Meg a jegesmedvének most már vége. Én csendben leszek, de csendben lesz maga is. Pénzem nincs. De egyszer azért talán megkap mindent, ami jár. Eljövök holnap az iskolába. Ha pedig kidob, akkor eljövök holnap este ide újra. Jó éjt. És az én nevem nem jegesmedve, és nem elefánt, a falu másra keresztelt: az én nevem Sámson. Jó éjt.

*

Az élet izzó, nagyogó forrásai sohasem nyílnak fel dús szájjal Rostoknak. S most, hogy az ő tagjai is nehezednek, egyszer csak felfedezi, hogy neki fia van. Hiába ugrált, nem győzött. Minden eredménye, hogy az egész életből felet csinált, hogy az asszonya tárgyilagos, és a fia idegen. Úgy néznek rá, mint aki mindig útnak indulhat ismét. Mint akinek a feje lágya sohasem nő be. Ez a nagy fiú csak úgy felelget neki, akár az automata. Nincs semmi íz a szavában.

Sokszor gondolja ezért, hogy igazuk lesz, ha másnak nem, elmegy sommásnak a nyáron újra. Nem jobb, de valami más, és talán ha visszajön, akkor még majd örülnek neki is.

De újak lesznek most egyszerre a régi arcok; Sára is, Sámson is. Mintha jó álomból ébredtek volna fel. Összemosolyognak, és mintha bocsánatot kérnének egymástól. Ő mindenben idegen. Csak megtudja, mint egy hírt az újságból, hogy a kölyök ismét fog iskolába járni. Úgy. Pedig hamarosan itt a tél. Jobb volna, hogyha a szarvasmarhák körül foglalatoskodnék. Azt rá is bízhatnák a kastély urai, annyi jár a combért. Meg is mondja, de nem hajtanak rá. Nem magyaráznak neki sokat. Ezek ketten az életet külön csinálják. Kenyeret keres az asz-

szony egyenletesen, megvannak a helyei, ahol mos és kosztot kap, nem nagyon dirigálhat. És Rostokot elfogja a savanyúság, az eljátszott egyetlenség bánata. Kitekint. A közelgő tél elhozza nemsokára a hótakarót. Beborít mindent a gyógyító fehér, csak ő és az emberek maradnak védtelenül tovább a fagy ellen és minden ellen, amit a szél hoz. Minek az az egész? Aztán azt sem érti, ezt a merengést az asszonyában. Elnéz, mintha nem is élne senki itt, se ő, se más, még a fia sem, és elbeszélgetne szellemekkel, és befutna utcákat, oly messze, hosszú utcákat, mint amilyeneket ő barangolt át ott fönt a városban. De ha eljön a tél, majd el is múlik. Minden elmúlik. A kérdés csak az, hogy mit fizet érte az ember, és mi marad meg. És Rostok érteni kezdi a merengést. Íme, ő is mereng. Talán ugyanarról mereng az is. Nem beszélnének akkor már inkább? De nem szól. Semmitől sem fél annyira, mint lezáródott lelken bámulni a lakatot. Azon, ami előtte hajdan nyitva volt. Külön pillantanak vissza, külön szemmel nézik fiukat, és külön fáj mindegyiknek egy és ugyanaz.

Majd eljön a tél. Majd eljön a hó. Csillogni és csikorogni fog. A fiú, aki most még anyja fia, majd leszakad az is, és majd azt is befújja a hó. Majd fehér lesz a falu is, a Bucsány is, ő maga is, a haja is, minden-minden egészen fehér, és fehér pipából fog majd fehér füstöt fújni minden fölé valaki játékos Mikulás és mosolyog.

*

Ahogyan közeleg a tél, vadászni járnak ki az urak. Sok a nyúl, őz is akad. A mosókonyhába nem csoda, ha az idén is betéved a vadászkalapos, akinek nincs kutyája, és keres valakit, aki összeszedné a nyulakat. Nemsokára

nagyon elkél a nyúlszedő. A sárkupacok a takaró között olyanok, mint a hullott kis állatok, s egy elfoglalt, sűrűn találó vadász nem hajolgathat, hogy markolja az üres sarat.

Unalmas lehet folyton mosni. Átmosni egy egész életet. A vadászkalapos ködarcával újra bejön a gőz közé, elvegyül a szappanhabba, hogy az ujjakra fonódjék, és kivezesse végre az örök mosónőt a mezőkre, ahol hűs, havas, szabad.

Karjával kifelé mutat, és magyarázza célját hunyó ködmosoly. Kezébe rakja dús zsákmányát, kettőt, hármat, huszat, és porlik a nyulakról a szál ezüstpelyhesen, mint a pitypang. Ott, mint a havas réteken, vadászni jó. Oda, mint puha havon, lehet időtlen sétákat, könnyű táncokat járni, és annyi a nyúl, mint a fű. A szőrük finom, beborítja az arcot, elpárnázza a tenyeret, és szétpermetezi az ember égő körmeit a szálló pihe a hidegbe, és mindez jó.

Sára felnéz. Fáradt. Nagyon fáradt. Sokkal jobban még, mint tavaly volt, amikor a vadászkalapos utoljára látta, de mégis megmozdítja a fejét jobbra, balra, újra és újra, és azt mondja egészen halkan: nem. Nem mos estig. Csak ül. Arra ébred, hogy tutulnak a disznópásztorok. Furcsán tutulnak, akár a búcsúszó. Nem is a disznópásztorok, hiszen már hideg van. Nem is tutulás ez, hanem kukoriku, és Sára felismeri, hogy ez a trombita hangja, amit megfúj a napkakas.

S midőn kilép, elnéz a baromfiudvarra, valami fényes van ott. És Sára felismeri, hogy az a trombita, amit a trágyadombra tett a napkakas. A trombita fénylik, a fény vörös szivárványt játszik; a vörös szivárvány pedig megvilágítja azt az arcot a széles vadászkalap alatt. És

most látja tisztán. Megigazítja a haját, és a kezén marad róla a sűrű hó. És kiteszi két vörös tenyerét, fog vele fehér hulló havat, és mosolyog, mert a hűs hó jó. És a vadászkalapos kezébe tesz egy nyulat. Még mozog, játékosan, tejtestű, fiatal ködnyulat. Aztán többet. Százat, ezret, ő pedig felnéz és biccent.

Baktat és mosolyog. Hosszú sétára indul. Felnéz a pléhszínű égre, ahol szaladnak a nyulak millión, szöknek tovább a kezéből, és ő mosolyog, és azt mondja: ó, hát jó, hát akkor jó. És a pelyhek csak hullanak lefelé, és a nyulak csak szaladnak fölfelé, a vadászkalapos kitárja karjait, felhőmosolya tágabb lesz, mint a kerek láthatár, ő pedig csak fosztja a szőrt az égbe, a szélbe, térdig jár az ezüstös szálak közt, és biccent, hogy jó.

VIII.

Pusztaság, Bika! Kormos. Huszonhárom tehén. Bamba bölcsek. Előttük a címeres, a vezér. Gőg a lelke, vágyat legel. A pusztaság az itala, rikkantás a két szarva. Dohogja a karikást, a láthatár csukott körébe mártja szemét, zord szépségét körülhordozza a tehenek között, s a kérődzés fölött vigyáz. Vigyázza a tőgyek rózsaszínjét, kontárok avatkozását, őrzi a pusztaság tar birodalmát, porát, sarát, hevét, magának és huszonhárom alattvalójának.

Sámson a faluból kivonult a szarvasmarhasereggel. Rostok elment sommásnak, az anyja pedig lankad a mosásban. Hát most rajta a sor. Kurilics vigyorog. No lám, hát mégsem kell az iskola, no lám.

A bikától lehet tanulni gyors döntést. A bika nem

morfondíroz, nem bánkódik, szomorkodik, hanem szétüt. Így lesz, vagy sehogy se lesz.

A marhapásztor tűnődik. Ha ő így csinált volna. Megtakarította volna azt a sok rossz időt, ami semmiképp sem járt neki. Okosabb a szarvasmarha, mint az ember. Buta állat nincs. A butaság csak az emberrel született a földön.

De ma Kormosnak rossz napja van. Döfi az üszőket, felmászik a hátukra, s lejön róluk dolgavégezetlen. Dófi a kerítést, és hányja a sarat. A kutyák riadnak. Ugatják, de kapnak egy rúgást, aztán csend lesz. Tudja a kutya, meddig mehet.

A pásztor nézi az állatot. Valami gyönyörféle kúszik fel benne a bika ismeretlen dühén. No Kormos, hát mi lelt? De Kormos köröz. Valami szagot érez?

Csíkfalva felől jön ez a bűz. Jól van, Kormos! A kastély büdös, hol befészkelték magukat a ficeri lajkók kártyára, borra, torra.

Jól van, Kormos, Bucsány fia, oka van egy állatnak fújni akkor is, ha nincs, akkor is, ha a vak világ nem hiszi, hogy lehet egy bikának még huszonhárom tehén mellett is hiánya. A pásztor elbúvik. Felszed egy marék követ, azt az állatot célba veszi. Ott találja el homlokán. Kormos felbőg. Ez a hang! A lábait szétveti, a sarat szarvával megpeckeli, és úgy szegi nyakát fel a magasba, mintha azt kérdezné: Ki volt!? A pásztor bólint. Így kellett volna! Igen, így, már régen, kezdetben. Az a gyáva had, amelyik semmit, de semmit nem ért, csak ezt. Igen, ki volt?

Milocska, gyönyörűségem, ott a messze nagyvárosban, ne feledj el! A Gurigát, a kazlat, a csíkfalvi határt, a kétágú Bucsányt és engem a tövén ne feledj el! Harma-

tot a két szent melledre, szitakötőt a szemed elé gyűjtök, jöjj érte, hol vagy? Hát soha?

Csak a pusztaság és a bika.

Kormos áll. Nesze, Kormos, a pofádba! Az állat felbőg, sikolt. Vér serked takonyos orrán, és a szeme elborul. A pásztor hahotázik: az az, az az!

Ki volt?!

Nem én voltam, Kormos. István volt, a belemászós, a bánya piócája, a falu rókája, kancsukája, kórház, kocsma és kupleráj adományozója. Nesze, Kormos! Kormos sikolt. Nem én voltam! A bika táncolni kezd. Pusztatagság-négyes, bikázó, új tarantella bokázó, csűrdöngölő ez, a halálszó. Ki volt?

Milocska, szerelmem, vért veszek a rablókon, úgy vágok szét a lajkókon, mint a Kormos a léckerítésen. Aprózd, Kormos, minek legyen egybe, minek a karám a szabadság négylábú bajnokának, pusztaságok szép barmának.

Nesze!

A bika két lábra áll.

Jó! Rajta! Csak utánozd az embert. Addig nincs is bizalma hozzád. Négy láb nyugalom, két lábban az igazi harag.

Aztán megindul a bika; száguld egyenest a falunak, és repül a kőzápor utána.

Jó! Az irány jó, csíkfalvi kastély a jelszó. Miklós, a tudós, András, a dáridós, István, a belemászós, legyen belőlük szarvadon koszorú!

Milocska, szerelmem, ott a távoli nagyvároson, ne feledj el, hozd vissza ujjadon szép hajnalaink hímporát, a hajad szagát, a jegenyék álomsorát. Hozd vissza a Guriga csillogó dadogását, a fabarátok locsogását, a nap tűzkalapácsát.

Csak a pusztaság és a záguldó bika. A tehenek felkelnek, néznek. Utánanéznek a daloló, sikongó bikának, uruknak. Repülő lábaiból mint ezer soha, úgy csattog, kong a hang. Na, lesz kerítések halála, kutyák vonyítása és kár, nagy-nagy kár, a vak düh és káröröm most majd arat potyán. Mert dühös ám Csíkfalva. Nem tágít most már az éles ostor húsából. Visszaáramlanak a kirakottak, és vicsorgás, acsargás, késelés, öklelés – ebben a legszebb muzsikaszóban vonaglik a poros falu. Elkötelezte magát az örök nyomornak, betegségnek, békétlenségnek, boldogtalanságnak. Most Sámson utánaveti magát a bikának. Messze a falu. De van tüdő.

Csikók.

Kedélyesek. Szökellnek. Rebbent szemük kíváncsi, kotnyeles, a lúdsereg kitörve gágog, a sásból göndör farkú kacsa kiált, maradoz a tanya.

Lovat!

A bika betört a faluba. A palánk a különös gusztusa, rebbennek a csirkék, csaholás, sivítozás, kiáltozás: hamis bika, hamis bika! Kötelet! Dorongot! Tereljétek a gödörbe, szorítsátok a sikátorba, engedjétek rá a kutyát, dobjatok téglát a fejére, de csak tör, záguld előre. Szívében a pusztaság tüze, orrában a szabad rét szele, belében hars bosszú dalol, és lohol, lohol. Felszabadult a Bucsány fia, tátott szájából keserű bombák robbannak, átveti óriás testét az akadályon, és szemeli szarvának a falatot.

Akkor odaér a pásztor. Kötéllel.

No neki, elefánt! Kötelet a szarvára! Csikósmesterség bűvészkedése kezedben hogy áll? Na és, ha elfogod, bírsz-e vele?

A kapuban Kurilics tanító. Zöld fény a szemében: Majd meglátjuk. No lám.

Kötelek indulnak a bika lába után. Kormos botladoz, hörög. Gáncsot vet a venyigés tök, felborul egy vidám bukfencre, és szarva közt a felmarkolt földkupac és indák incselegnek bele a szemébe. No most! Rá! Úgy! Hohó! Most jó! Most csavard félre! Ugorj le, ha mersz! Ez a kölyök, ez az igazi! Rá, rá, szúrd!

Bőg a bika. Vére szökőkút. A pásztor csavarja a nyakát. Szúrják húszan. A bika vinnyog, huhog, mély, hörgő bőgés és csipogás, düh, panasz, vér a homályosuló szeméből, a teljesületlen bosszú szenvedelmes keserűsége bomladoz.

Valaki akkor elkiáltja magát: Hús!

És száz torokból jön a visszhang: Hús!

És rátörnek a még mozgó állatra szerszámaikkal, élő testéből metszenek ki kilós darabokat, akár a veszekedő keselyűk, Csíkfalva kopott állú ragadozói vigadnak. Hús! Hús!

Fűrészeld a csülkét! Gyerünk! Jönnek! Gyerünk! Vastag a bőre, tied a csöke, eriggy inmét, mert kivágok egy darabot a hasadból! Én fogtam meg, én borítottam föl, én szúrtam elsőnek, én, én, én!

Percek, s a homokban csak vérnyomok.

Kormos nincs többé. Dühe nem záporoz már soha sarat, szerény lett, és csak hasat töm. Nem fúj, sikolt, nem hág farat elkócosodott szőrrel, vérbe borult szemmel. Szarvát elássák, és nincs gazdája a tettnek külön. Csíkfalva egy napra jóllakott. Dühét bika dühe túl nem szárnyalja, szívük pusztaságát túl nem licitálja a kopár, égett legelő.

*

Koldusok.

Voltak a faluban mindig kéregetők, egy kanál zsírt, egy tojást raktak a szalmaszatyorba, de most elfogyott a falu minden adakozó hajlandósága, s a koldusok nem kapnak csak kutyaugatást, káromkodást és rúgást.

Minden koldus egész koldus. Az élelmesek is, a csalafinták is, kirekesztve a nyílt világ összefüggő rohamából, nyomorékok, ha nem kívül, hát belül. De most jár a büntetés, igazinak és csalfának egyaránt.

A bika élő felkoncolása óta megnyílik a pásztor szeme a nyomorra. A koldus, aki úgy tenyészett neki, mint a dudva vagy egy léc a falu egy ablakán, most megszületik különvalónak. Csíkfalva folyton égő sebei most szétkülönülnek, és látja a varosodott és nyílt sebhelyeket a maguk tenyészetében, és feledhetetlen a sok habzó, harsány száj, amely az élő veszedelemből nem látott mást, mint húst, meztelen húst. Kedves lesz neki a rongyos, koszos, gatyás, büdös csőcselék. Szomjas szájukat szeretné enyhíteni bornal, hiszen ég a gyomruk, neki meg a szíve, és a kettő közel van az emberi testben. Néhány garasa van. Dohánypénz a kommencióból, de ő nem füstöl, hogy erős legyen, ha majd felkerül a cirkuszba.

Akarsz egy fröccsöt?

Ki ne akarna fröccsöt? A fröccsöt magáért, az istentiszteletért, a méla üldögélés hosszú, zöld oltárán, a testvériségért, ami lapít a meleg zsarátnok alatt, minden szőrös mellkas alatt, elég a legapróbb száj ráfújása, és pisla fénnyel fellobog.

Ki ne akarna fröccsöt? Adjatok piros bort s hozzá egy falat kenyeret, annyi forró emberi jóság nem zuho-

gott még a szomjas földre tűzhányóból, mint amit e parány csomag bele tartogat.

És kocsmába megy egy, kettő, három, amennyire éppen a pazarlónak telik, minden rézfillér kihull a cinkre, megéri, jó. Isznak, és csendesen dalolnak, vállra terülnek a földcserezte, izzadt tenyerek, mély hallgatásuk szebben beszél, mint a pap.

Kurjantanak. Rekedt hangjukat nem a bor képezte, hanem a feszes gond, a szolgaság, az évtizedes, bárgyú és félemlített várakozás. Mind tudja. Mindnek ég homokos lelkében a felkiáltás.

De most enyhület száll. Az élet sose lesz jó, sebaj! De jusson néha egy korty bor, egy óra gondtalan élés, távolban égő szemük sose lásson mást, csak tűnő vágyat, de azt árnyékban, csendben, amit megsütkérez aranyporával a testvériség.

*

A bikáért ki felelős? Ki más, mint ő. Hát vegyék meg rajta. Csapják el. De a bika hamis volt!

Ütötték volna le.

Le is ütötték.

De ki engedte, hogy felfalják? Ohó! Furcsa engedély volt ez. Ilyen engedélyt mindenki cipel a gyomra fölött. Apró cetli, de nagyok rajta a betűk.

Hát te, elefánt, nem bírtál velük, hiszen félrecsavartad a bika nyakát?!

Bika csak egy van, ember sok.

István dohog, de a kölyök szembenéz. A tekintetük megütközik. Ó igen, még találkozunk. Nagy találkozás lesz, mindent felteszünk, és majd elválik.

István ordít: marha paraszt!

De a bika kitört. Kitörhet másnál, mindenkinél.

A parasztok állanak. Marha paraszt? Ez csak olyan, mint alászolgája, jó napot kívánok. Ez semmi. Ezen nőttek fel, miképpen a kezük lábukkal, és van itt sérelem? Lehet itt szóval sérteni? Nincs itt lélek, csak a gyomor él meg a száj.

Mégis ahogy állanak, úgy festenek, akár a széles, sötét felhők, amiknek a bele jég. És a kölyök szeme furcsán villog. Ősi, égig érő tűz.

István megcsendesedik: Bemégy Szeredásra a tisztartóval, és elvezeted az új bikát.

Megy. Ideje.

Az istálló meleg. Fekszenek a barmok. Mintha minden kínját a földnek hasuk alá gyűrték volna, oly csendes, oly mély a nyugalmuk. Mintha egy tó bámuló tükre terülne szét lapos homlokukon, és csillog a folt a barna üstökön. Édes meleg. Aki itt időzik, rálapul a békés ernyedés – az alvó gőz, az állatok roppant teste fűt.

A leszálló estben a fejés előtt lopódzó árnyak az istálló körül. A major mozog, a csajkák zörögnek, kocognak, a vendéglátó siet, a pásztor lesben áll: Siess!

Kis csupor kerül elő az ing alól.

Vigyázz, ne sokat, három decit!

A rongyos iszik. Birizgálja a rózsaszínű csapot, és a hab a bajuszán billeg, árulkodik, de nem soká.

No menj.

Újabb.

Ne a tarkát rángasd! Az már volt. A szélsőt. Azt. No, csináld.

A rongyos iszik.

Ne csámcsogj egy órát, nem magad vagy a világon, nyeld, azt lódulj!

Tovább.

És osonnak az árnyak, és vándorolnak vissza a csuprok. Egy tucat ember nyeli a tejet a forrásból melegen, habosan.

Így nap nap után. Kosztosok. Édes foglalkozás, vigyorgó lopás, pompás adakozás. Áldják. Mind.

Az Úr áldjon meg érte, fiú, Krisztus legyen veled. Nem felejtik el ezt neked ott fent. A Szűz Mária küldött közénk.

Jó ezt hallgatni. Egy kissé rápihen a béke, egy kissé enyhül a nagy vágy az apró kisasszony után.

Milocska, szerelmem, ugye, jól teszem? Ugye, te is megitatnád a szegény népet? Ugye, visszajössz? Nekem, magadnak, mindannyiunknak? Megszakad a rőt Bucsány már a várakozásban, apasztva bőgnek az üszők, a legszebb tehenünk nem tudja a borját kihozni. Hol vagy?!

De csak a tejesek surrannak, csebrek koccannak, s a fejőlány kendője lobog. Az árva nap kihunyja piros melegét, a jószág lefekszik, és némul a major.

Csak a pásztor áll az istállókapunál, merengi a sötétet, a kongást, a fukar messzeséget.

*

Három cigány baktat. Vígak. Ezüstgombos kabátjukon szegfű. Szagolják, és darálják cigánynyelven az örömet. Ittak. Azt mondják, ötszázhatvan, mindenkinek, aki arra jár. Jó ár. De a két purdé bög utánuk.

Miért bőgtök, rajkók?
Bicke moroske pogno.

Oda a ló. Eladták. A gyönyörű lovat ötszázhatvanért.

De nem vigasztalja az ő szívüket se arany, se ezüst, se bor, amit szopogatnak, mert oda a ló. A pásztor a szurtos gyerekeket megsimogatja. No, titeket az ruház, aki a mezők liliomát. Mindenki szeret, akinek bánata van. Minden gyereknek a szemébe néz, lát-e valami hasonlót őhozzá. Ad nekik tarka rongyokat. Elveszik, de tovább szepegnek. Ad nekik pálcát faragással. Elveszik, de akkor is csak tovább szepegnek: Bicke moroske pogno.

Ez az! Nem pótolható. Szép a pálca, szép a rongy, édes a jó szó, de a ló, az ló, egy darab gyönyörű, meleg élet, amire fel lehet mászni, langyos nyakára ráborulni, tiszta szagától elbutulni, és járni meg szállni, port toporzani, cserjéket átgázoltatni, pocsolyát ugratni, a távoli messzeségekbe bele. Bicke moroske pogno.

A pásztor simogatja a purdékat.

*

Hát mi vagyok én? Rablóvezér, Sobri? Savanyú Jóska? Te meg tudod csinálni. Tőled mindenki fél. Menj oda, és csináld meg, Sámson!

Hogyan?

Te tudod. Te okos vagy.

A pásztor felegyenesedik. Na, Kurilics! Vannak, akiknek nem rongy a fejem. A nép becsül, szeret.

Édes a nép szeretete, mint a cukorhegy. Bő és meleg, mint a gyógyforrás. Nyugtató és ringató, mint a hullámos tó.

Csináld meg, Sámson, csináld meg, te tudod, egyedül te tudod.

Hogyan?

Te tudod, hogyan, te tudni fogod, hogyan.

Mosolyog. Szabódik, de csak hogy hallja újra az

áramló bizalmat. Újra és mindig újra, nem lehet eleget hallgatni a remélő, bízó nép szavát, a messiáséhes szájukat, a vak bizalmukat, a hajnalhasadásos odaadásukat. Ha maga a holt Bucsány támadna ellene is, felállna mérkőzni vele, értük, nekik, utolsó leheletig. Adott nekik húst, adott nekik tejet. Most krumpli kellene. Odaszoknak a kosztosok, suttognak, és híre jár. Melyik fülben áll meg? Hol végződik? István nem barátságos, egy bikáját már siratja miatta, csendőr meg még akad. Sok csendőr, kevés krumpli, ez a csikfalvi statisztika.

De bólint: Majd gondolkozom. Talán. És mosolyog. Örülnek a rongyosok. Nem a szónak, kevés ebben a biztatás, de a mosolynak, a hangnak, ami ígér. A szemének, amely csillog a bizalmon, és a széles mellkasának növekvőn a noszogatásra, hogy őt, őt szemelik ki maguknak merésznek, főokosnak.

Sóhajt: Milocska, édesem, segíts, súgj, vezess. Menjetek! Majd gondolkozom. És hallgassatok. És ne rángassátok annyira a teheneket. Ha annyit zabáltok, vége lesz, és ez se lesz. No, mit álltok?! Szélednek. A zsíros kalapok mint a gombák billegnek. Arcuk közömbös. Titkukat, bujtogatásukat lógó fejjel szuszogják. Ők nem szóltak semmit, dinnye a fűben hozzájuk képest vénasszony. Csak olyik fordul meg vizsgálni, ahogyan a fal mellett maga elé bámul a pázsitra a pásztor. Ez jó jel.

*

Milyen furcsán ment el ez a Sára. Láttátok?

Beteg.

Nem beteg az, nézd, milyen peckesen jár.

Valóban. Nem is jár, hanem masíroz. Bevonul. Be-

vonul az ő városába, a házba. Rendben behúzza az ajtót, és rátolja a reteszt. Csak odabent engedi el feszes mozgását, és az ágyra, ahogy van, ruhástól ledől.

Odakint bontogatja haját a bokor ismét, és akar újra a fáradhatatlan tavasz. Hagyja. Majd nézi más. Ő el van foglalva kezével, lábával, derekával, amelyek hűtlenül most már nem engedelmeskednek neki. Vitték és etették, egyszer minden türelemnek vége szakad. Tárgyilagos végtagok ezek, azonnali felmondással, végkielégítés nélkül. Azt mondják, nincs tovább. Akkor támadnak, amikor már úgyis biztos a győzelmük. Oly gyávák, mint az emberek.

Hozott valamit ez a csalfa élet egyáltalán?

Ó igen! Hozott!

Volt Rostok. Nem is Rostok volt ez, hanem lelke nagy virulása egy véletlen bajuszoson. Talán nincsenek egyáltalán emberek, csak varázsok, s csak egyesek nagy tálcákon hozzák a lakomát, amit elhullajtanak onnét fentről.

És volt Isten. Szeretni annyi, mint Istennel élni. És volt a kölyök. Érte, vele küzdelem, és minden nap és minden percben százezer mosoly. Ahány szál a testét áterezi, mind rezdült, olyan volt a lét tőle, mintha egy nagytörzsű nyárrá vált volna, folyton táncoló levelekkel a végtelen égbe, Isten tetszésére, végzésére.

És volt ez a kandi, furcsa, rövid öregség. Ó, öregnek lenni szép! Ez is szép, talán még szebb, mint maga az ifjúság, ha egyszer az ifjúságból igazán kijutott. Az a százezer reménység és mély tudás, amit az évek oltottak nagyra. Ahány gyerek és kamasz szalad, minden újra éled. Egyformán, számtalan jóváhagyással, akárcsak a búza, fű meg nap ismételné fennállását, jubileumát

szent unalomban, mert nem tud kitalálni újat ez a föld.

És volt a nagyúr, legyőzték. Ő és a kölyök. És volt Kurilics, a rém, legyőzték. Ő meg a kölyök. És teljesedett ez a nagy álma: erős, és őrzik a jövőjét győzelmek.

Szép volna felébredni tíz-húsz év múlva, öt percre csak, és nézni, hogyan csinálja. Nem élni, csak egyet pillantani. Kívánná megáldani szerelmét, tanácsokat osztani csókra, nem mintha nem tudná magától, csak hogy lássa, mennyire mindenben a vére. És szép volna jelen lenni, mint egy szellem, a lepedő vagy széna fölött, és kiteríteni föléjük nagy szívét, minden tisztaságát, és csókjaikra tapsolni, és azt mondani, jól van. És szép volna figyelni domborodó hasát, cipekedő járását annak, aki jön, és érezni láthatatlan fonalakon köldökláncokat nemzedékeken át. És szép volna nekik mutatni az új búzák hullását, figyelni a napkorong hunyását a bámész kis arcokon, amiket simogat a lomha, enyhe szél. És szép volna Istenhez simulni velük, felmutatni a kerek, leborult serlegű égre, hogy ott lakik, és a világra van, aki vigyáz. És szép volna öregnek lenni soká, nehéz járását, kihagyó agyát az apróságokkal kikacagná ő maga, milyen buta is már egy ilyen nagymama, dédmama, ősanya. És tanítaná nekik az évszakok kincsét, minden órának dús adakozását, hogy ne vétkezzenek a föld ellen feledéssel, vaksággal, fiatal szomorúsággal. És tanítaná az egész világot szájat tátani, falatot ízlelni, és áldani a napokat, bármit is hoznak, mert élni mindenkor mindig Istentől való. És tanítaná őket szelídségre, az utolsó órán búcsúzni mindentől halálos szerelemben, serpenyőtől, ágytól, bibliától.

Az Isten a kezét tartotta fölötte. Érezte ujjait a hajában, és a recsegésében az Ő nevetése recsegett. Ő csat-

togtatta össze fogait, és hegyezte ki melleit. Ő tolta szét a falakat a végtelenbe, hogy elférjenek, és nagy, iromba testüket Ő gurigázta a párnákon.

Csak akkor hitt egész lelkével igazán, ha mély teste megtelt – mint azon az utolsó éjszakán, a szeplőtlen fogantatáson, a hulló csillagok jöhettek volna hozzá ragyogni, és minden összezuhanása olyan volt, mint egy utolsó kinyilatkoztatás fel a napig.

És a nap! Hogy szerette! Nagy, széles áradására hogyan éledt, mennyire vidult. Hogy bámulta megigézetten a rőt Bucsány fölött, egy forró, omló imádságban búcsúzott minden alkonytól, bocsánatkérő, sírós szomorúságban, reszketeg fáradtságban. És mindig kitekintett a mosókonyhából gőzös szemekkel, és kuncogott tőle, ha szépen sütött.

A teknő.

Az egész élet benne volt. Az egész nagy élet, ami elmosta, benne feküdt.

A habszivárvány a szappanos vízben, amiből először káprázott belé a gyermek csillogó feje.

A biblia.

Isten könyve. Ábrándok a képek között. Amikor várta és félte jövőjét. És erős lett, mint Sámson, és okos lett, mint Mózes, és jó, jó, jó lett, mint a melegszívű Krisztus. Felnéz: Köszönöm.

Fekszik mosolyban. Tavasz és virág odakint. A szavuk oson, és szoknyát emelget a szemtelen szél. A gyönyörű, pimasz tavasz lesben áll, és még egyszer orra alá dörgöli, kicsoda is ő.

De könnyelműség, könnyelműség! Össze kell szednie erejét. Kiáltania kell az ablakon át, hogy menjenek ki a pusztaságra, és hívják el hozzá a kölykét, a behemót

elefántot, a fiát. Itt ábrándozik, és közben elfut az idő. Még egyszer átfogni bikanyakát, a derekát, legyen közel, hogy adhasson neki még egyszer valamit, s hogy ne feledje el, akkor sem, ha fáj, ha úgy fáj, hogy a fénycsóvás nap elsötétül, és öklelni kezd kínjában újra a Bucsány. Ne feledje el soha! Fájjon neki nagyon, mert amíg fáj, addig ő is él.

Az ablak előtt István bandukol. Közömbös és unatkozó, nem sok az öröme, nem sok a bánata, nem neki született se magasság, se mélység.

István úr!

István ránéz. Az arc halvány, és rajta a bélyeg visszavonhatatlanul.

István úr, a fiamat!

István bámul, hosszan. Először csúfondáros. A bikabosszúság, a kastély-kisasszony meg a comblövés hercehurcája vakkantgat a tüdejében, és dühkutyák csaholják szemevilágát. De aztán meghunyászkodik. Amit lát, attól hátralép, és csendes lesz. Mert nagy parancsolat az, ami ezen az arcon ül. Elnémul minden cifraság, talmi okvetetlenkedés, kicsinyes ármánykodás.

Lefoszlik rang, gőg, és nincs más, mint hangtalan félelem.

Küldöm.

Menesszen lovat, az Úr megáldja érte.

Úgy lesz.

És legyen magával Krisztus, és őrizze meg az Úr.

Magával is, magát is.

Aztán visszafekszik és vár.

István megy. De amint megy, halványodik benne a félelem, és ápolja magában a mérget, amit erre a szemtelen parasztkölyökre amúgy is ráokád. Most adhatna

neki egy igazi pofont. Olyat, hogy nem tér magához, amíg él. Ha nem küldené! De István megremeg. Fél a tulajdon lelkiismeretétől. Aztán meg a kölyök nem tehetne az egészről, neki csak fájna egyszerűen, ha nem volna ott utoljára. István fintorog. Küldenie kell. Hogy ezek a büdös parasztok őt táncoltatják!

Mégis lassít. Ő akarja küldeni, de azért rohanni nem fog. Mindennek van határa. Ha pedig nem ér oda idejében, akkor nem ő az oka. Ő küldte mindenesetre. Szomjas is. Fröccsöt fog inni. Futárszolgálatra elvégre nem vállalkozott. Majd szépen, nyugodtan megissza.

Betér a kocsmába. De a fene belé, nem issza meg nyugodtan, hanem lehajtja. István káromkodik. No de hát nem is azért a tetves kölyökért, hanem az öregasszonyért teszi. Hogy a rossz nehézség jönne rájuk! Kellett neki ott csavarogni?

A kastélyban még egyszer kényelmeskedik, de újra a bolha csípi meg. Keres embert. Nincs. István megcsillan. Nincs ember! Nincs, nincs!

De ez sem segít... Csak fogja magát, megkantározza lovát, és fölül maga. Káromkodik, morog, dohog, de megy, ezen nem lehet segíteni.

Kiér a pusztára, nem néz se jobbra, se balra, csak vágtat az istállóhoz egyenest. Az ajtót kinyitja, nyugodt kérődzés fogadja. Az állatok lomha tempója egy pillanatra megállítja iramát. Keres. Kint, bent. Hé! Pásztor! Hol a pásztor? Ki látta a pásztort?

Futkosás, szemmeregetés. Alázatoskodás, rebbenés, de a pásztor nincs sehol.

A nép nagyhatalom, ha kér, ha parancsol. Lám!

Sámson a tiszttartónál. Se szó, se beszéd, belép.

Hát te?

S az: Hát én.

No nézd.

No nézzük. Jó lopni, tiszttartó?

De hiszen te nem vagy eszednél!

Akár igen, akár nem, ez magán nem segít, tiszttartó.

Csak tudnám legalább, mit akarsz. Vétettem én ellened?

Nem.

Hát akkor mit acsarkodol?

Nem acsarkodom. Beszélni akarok.

De azt mondtad, lopok.

Persze hogy lop. Az rendben is van. Lopjon.

Mindjárt jövök, várj, hozok bort. Iszol?

Nem iszom.

Akkor én.

Nem. Maradjon csak most. Majd igyék azután.

De én inni akarok!

Majd iszik, csak később.

Te írod elő nekem, mikor igyak?

Most az egyszer én. Nem lesz semmi baj, tiszttartó, nem kell félni.

Én? Tőled?

Tőlem félni nem szégyen. Tőlem mindenki fél.

Talán bizony István is.

Az is.

No, mondom, hogy nem vagy eszednél. Ha egy ilyen behemót elefánt megvész, az nagy baj. Veszett kutya is átok, veszett elefánt csapás.

No látja. Most megmondta. Ha én valakit megütök, az nem megy panaszra. Éppen azért nem is ütök. Elég az, ha jövök. No de hát mért jöttem: Krumpli kellene.

Kérj az uraságtól. Én kiadtam, amennyi csak van.

Én attól kérek, akitől kapni lehet.

Megmondtam.

Ha maga rövid, én is rövid leszek. Csak egy zsákot akarok naponta.

Egész jó gyomrod van.

Nem nekem kell.

Most meg nem is neked kell! Hát kereskedni akarsz vele ráadásul? Ó, de megfognak, de megfognak!

Ej mit, tiszttartó! Kell a krumpli. Maga lop. Ezt csak az nem tudja, aki nem él.

Bizonyítsd be!

Ej, dehogy is! Nem hagyhatom én annyi időre egyedül a marhákat. Ha nem ad, megmasszírozom a fájós derekát mindennap. Nem kell többet fürdőre mennie.

Milyen egyszerű ez neked.

Hát ez aztán igazán egyszerű.

Mert te azt hiszed, én mindennap elébed megyek.

Megtalálom. Maga tudja. Megmasszírozom ország-világ előtt, ha akarja. Magát nem védi meg senki se. Még örülnek is neki.

És akkor gondolod, itt maradhatsz?

Hát átmegyek Szeredásra vagy tovább, aztán átjövök mindennap vagy minden másnap. Elég lesz magának az háromszor egy héten is. Elbír? Csak százhat kiló vagyok.

Mégy le rólam! Mégy le rólam? Emberek!

Krumpli vagy nem krumpli?

... Zörögnek, liheg: Ki látta a pásztort?!

A tiszttartó felnevet. Az ajtóban ott áll István: Te egyedül hagyod a marhákat? Mit keresel te itt? De az anyád hívat. Talán még beszélhetsz vele. Aztán majd beszélünk mi. Két órája kereslek. Magadra vethetsz csak! Lovon mentem a majorba. Körülnyargaltam a határt,

magadra vethetsz, csak ezt jól megjegyezd, én megtettem mindent. Jól megjegyezted? jól? jól? jól? Siess!

Sára vár. Akar várni. A gerendák párhuzamosan fekszenek vele, mint a holtak. Nekik már nem kell erőfeszítéseket tenniök, ők már elnyúlhatnak. Megirigyli a száraz gerendák nyugalmát. Akarni így nem lehet soká. És oly jó volna elhagynia magát, hogy menjen minden el. Szép volt, de elég is volt. És felnéz a magasba gondolatban, hogy hát igen, meg van elégedve, de elég volt. Amit az élet hozhatott, azt hozta. Most vigye. Nem szép az, hogy még utoljára így, ennyire megterhelik. Örülni örült az életnek, ez volt a lényege, hát most hagyják örülni annak, hogy hagy mindent. Eddig szorongatott, most elenged. Egyformán szép minden a maga idején. És várja, hogy feloldja valami harmadik hatalom, ami jön, sziporkás káprázatok a szeme előtt jelzik.

A búcsú nem tart végig. Amikor megy, akkor már el is ment. Köszönni köszön, aki még egyszer, ha soká is, de visszajön. Kihuny lelkéből a vágy megölelni a fiát. A kölyök már nem is kölyök, csak egy nagy test, és a tárgyak szellemét elfújta egy varázstalan száj.

Egyszerre mély csodálkozás fogja el a szoba berendezésre. Nem ismeri meg, mi van az aljukon. A tárgyakat látja, még azt is tudja, mire valók, de kihalt a szellemük s a tett belőlük, az, hogy meg fognak mozdulni valaha is még. És aztán gondolkodni kezd, hogy tulajdonképpen mire valók? És nem jut eszébe, csak a nevüket tudja, de nem mondanak semmit ezek a nevek.

Üresek.

Akkor könnyedség fogja meg. Könnyedsége annak, hogy nem vár. Nem kell várnia. Nem várhat. Fel van oldva. Ez nem az ő ügye. Kongás. Nincs benne se gon-

dolat, se bánat, se üres szó, csak tűnő homály. Nem mosolyog, nem sír, csak nyugszik. Elszáll a könnyedség, a nehézség. Valami kiürül zajtalan. Mi ürülhet még? Nem köszön, nincs mitől, kitől, csak foszlik, és csak száll, egyre száll, szét, szét, aztán lehull.

*

Ott áll. Ezt szabad? Ki volt? Vajon ő ki volt? És neki ki volt?

Olyan, mintha két karját vesztette volna el, mintha a föld köldökét fűrészelték volna ki. Soha többé nem ismer a világ arcára, és minden terve, cselekedete elveszti torkolatát. Vajon most már mi lesz? És hogyhogy nem áll meg semmi? Hallatszik a kukorékolás, marhabőgés ugyanaz időben tovább. Érthetetlen. Soha nem képzelte volna, hogy ez lehet. Mintha barlangban ülne, olyan tompa a világ. Csak a tüdeje egyetlen éktelen rikácsolás, ami vad hangon sikolt.

Mindig olyan volt, mintha a kezét fogta volna a pusztából, a karja kétezer méterre is kinyúlt, és összekulcsolódott a kezével. Mindig fogta. Előbb az ő keze veszett el az övében, aztán fordítva. Most pedig a karja ki van nyújtva ezer méterre az égbe, a poros útra, de semmit sem talál.

Gazdátlan kar, tapogat, mint a vak.

A bőrét foszlatták le, a csontját rágták szét, és most kopasz húsába vessző csattog, csíkokra szabdalják tolvajok, elborítják pórusait gyilkos savak, és csak egy szétmálló rongy huhog ott, mint a fagyott bagoly. Üres nap, lapos föld, hamukalászok.

Majd fog menni ott kint, és nem érzi, hogy lába van. Majd fog enni, és nem tudja megválasztani a tejet a

csípős paprikától. Majd fog beszélni, és úgy fogja hallani a tulajdon hangját, akár valami távoli jövevényt. És lajhárok fognak vigyorogni az ujjaiból, és majd nem akar fogni velük. És ha valakire rá fog nézni, az olyan lesz, mint ahogyan görög a száraz kő lefele a Bucsány oldalán. És nem tartozik sehová, még Milocskához sem. Kőpálca a karja, és ajka fa.

Ez oda föl nem száll. Nincs keresnivalója a mennyben, az unalmas. Ha mindenki fölszáll, ez akkor is ittmarad. Jobban szeret elmállani a férgeknek, mint csillogni az ég boltozatán. Teknő kell neki, meg kolbász, meg seprő, meg Bucsány. Tavasz a sárral meg járhatatlan utakkal, ahogy megszokta, meg a bajokkal, amik elmúlnak, meg aggodalommal és tűnő nyugalommal. És fecskékkel és zord téllel, fázással és pörköléssel.

Ha trágya lesz, hát az lesz, de itt marad. Isten csak innét kell. Lakást nem változtat. Jobb itt aludni, mint ott nevetni. Jobb itt elhűlni, mint ott csókolózni. Jobb itt keresztrefeszülni, mint ott üdvözülni. Ezért téged köszönt mindig a tavasz, és bontja búzahaját eléd a harsány nyár, aszalja körtéit az ősz, és ráncolja homlokát a tél, amely nem talál. Koszorúját a fekete határnak élesztik pacsirták, és elzárják lelked útját föl, a fellegek. Őriz a föld, szarvát tolvajok felé döfködi a Bucsány, és hajkurásszák nyomod bolond szelekben a hajló fák. Téged az erdő adott, nyálkás őszi levelekből állt össze öled, arcodat loptad a holdról, lábadban tölgygyökerek, kezedet pipacsok fonták, szíved a lompos, parázna nyár, itt maradsz, el nem mehetsz, minden ruhájában, nyüzsgő magányában a föld mindig visszavár.

IX.

Te itt ezekben a lombikokban és fiolákban az életet keresed, Miklós?

Azt.

És meg is találod?

A magam módján.

Akkor sehogy.

Hamar készen vagy az ítélettel, Milocska.

Ha megtalálnád, azt mondanád, igen.

Egészet nem markol az ember soha.

Te nem markolsz. Én igen.

Még mindig a régi dal, Milocska?

A régi. Tulajdonképpen mit műveltek ti itt velem, és mit akartok?

Élj úgy, ahogyan élni kell.

Ezt akarom, de ti nem mutathatjátok meg nekem, mert ti nem tudjátok. András veszekszik. István erőszakoskodik, te meg kínlódsz. Élni egyedül én tudok, de ti úgy tesztek, mintha egyedül én nem tudnék. Hollott csak erősebbek vagytok és kegyetlenebbek. Te, aki itt naphosszat parancsolsz, meg tudod te mondani, miért teszed?

Nekem ez kell.

És vidám leszel tőle?

Nem leszek vidámabb, de ameddig csinálom, addig jó.

Csak jó lehetne. Te csak süketíted magadat, és csak hazudsz. Jó lehetne, ha közben valakit szeretnél. Ez így semmi.

Ej ni, Milocska, ha valakitől valamit el akarsz venni, akkor adj valamit a helyébe.

Nem féltelek. Nem adod ezt te egykönnyen, mert ak-

kor mi marad. És nem is adhatnék neked mást, csak akkor, ha már mindent elvesztettél. Akkor muszáj volna. De mondd, ha te ezt egy kicsit abbahagyod, milyen neked? Jó?

Nem tudom.

Én igen. Én tudom. Te kóválygosz, és ha már nem bírod, akkor visszaülsz, hogy mindenről elfeledkezz.

Mit akarsz te, Milocska, tőlem tulajdonképpen?

Te megmutattad nekem a vízbontást. Mondd, miért helyezkedik el a hidrogén a bal oldalon, az oxigén a jobb oldalon?

Ebből elbuknék mindenki. Milocska.

Mondd, mi az elektromosság?

Ebből is elbuknék mindenki, Milocska.

El is bukik.

Mi ezekkel a fogalmakkal dolgozunk, de hogy mi az, azt nem tudjuk.

Ezt teszitek velem is.

Mit akarsz te egy parasztgyerektől? Ebből jó nem lehet.

Tudós! Tudós! Mondd, mi az, amiért én nem változom?

Csak azt mondhatom erről, amit felteszek. Kísérleteim rá nincsenek. Már beszéltem is neked egyszer róla. Az akarat, a szerelem: elektromosság. Két elektromos test áramköre zár.

És ha egyszer zár, akkor mi baj van ott?

Ameddig zár, addig semmi. De az ember nem fém. Ha két ember találkozik, azok elektromos áramköre csak a legritkább esetben kész. Ki kell bontani az intenzitásukat. És ez változik. Befolyással, paranccsal, ezer módszerrel, amíg végre arányos a töltés.

De hát egyszer a töltés jó volt!

Nincs neked erről fogalmad, Miklós. Ó, mennyire nincs! Ha megkérdezném tőled, hogy mit akarsz csinálni a hosszú életedben, mit felelsz?

Azt, hogy majd dolgozom.

És mondd, elég az? De szívedre mondd! Nem volna jó valami más?

Jó volna, de nincs.

És miért nem akarsz tenni semmit sem, hogy legyen?

Az ember elhatározza, hogy melyik vonalán fog élni a létnek. Választ.

Akkor a felét választod.

Az élet egész, ezt magam is tudom. De alá kell rendelni az egészet a résznek.

Nekem nem. Nekem erre nincs szükségem. Aki nem tud élni, az beszél így.

Még gyermek vagy, Milocska. Az ember először beleveti magát, ami van, különbség nélkül, később szétválnak az utak. Akkor az ember választ. Azután ismét összefolynak, de akkor már az ember mégis az egyik ágban jár, és csak azért evez az egészen, hogy teljesebben tudja szolgálni azt az egyet, a célt.

Ez nem kell nekem! Nincs erre szükségem nekem. Én nem akarok menni se ide, se oda. Egy helyben akarok ülni. Nálam készen van minden. Itt élek a városban. Ide hoztatok. Hogy miért kell ennek lennie, azt csak ti tudjátok. Vannak itt emberek, akiket hoztok elém, de csak ti tudjátok, miért. Nekem? Ugyan minek? Ti valamit elfelejtettetek, vagy soha nem tudtatok. Különösen néznek ezek az emberek, és nem ismerek semmire, amit a szájukba vesznek. Nem tudom, jót akarnak vagy rosszat, egyszerűen nem tudom, miről van szó. Semmit nem

ismernek, amit én ismerek. Kezdeni nem lehet, csak folytatni. Amit én akarok, az folytatás. Abbahagyni semmit nem lehet. Amit az ember nem folytat, az folytatja önmagát. Legfeljebb nélküle. Amit én tanultam, az nem sok, de ezt a keveset sem tudom semmire se használni. Neked megmondom, mert te úgyis csak a te pancsoddal törődsz, én innét elmegyek. Vissza.

Ne tedd!

Miért?

Ez nem lehet jó.

De honnét tudod?

És mit fogsz csinálni?

Ezt már kitalálhatod.

Parasztral?

Ez egy szó. Én nem dolgozom fogalmakkal, azt se tudom, mik azok, és nem is vagyok kíváncsi rá. Nekem nem kell bölcsnek lennem, mert én nem csinálok semmit, egyszerűen folytatódik az én ügyem. Én nem akarok pancsolni, hanem lenni.

István bele fog szólni.

Persze. Mert ez István élete, hogy beleszóljon. Ahhoz, hogy István létezzék, ahhoz rengeteg dolognak kell léteznie, mert különben mibe szólna bele?

András is beléd fog kötni.

Persze. András még rosszabb. Ahhoz, hogy András legyen, másoknak el kell pusztulniok. Csak így érzi, hogy van. De énnekem egyszerűen semmi nem kell azonkívül, hogy megszülettem. Miért akartok erről leszoktatni?

De mit fogtok ti egymással egész nap csinálni?

Szívesen megtanítanálak rá, Miklós. Akkor talán ki is pancsolnál valami rendeset. Te jó voltál hozzám mindig. Vagy ha nem is jó, de elég közömbös ahhoz, hogy

bele ne szólj semmibe. Tőled békességben voltam. Hazudj nekik valamit.

Miért? Titokban úgysem marad. Kezdődnek a munkák, és István lemegy. András is.

Tudom. De addig. Egy kis időt akarnék csendben.

És gondolod, soká fog tartani?

Ó, igen. Ha nem szóltok bele. Hazudj, Miklós, hiszen mást se teszel. Gondold, hogy pancsolsz, és most eressz!

*

Megvárják, míg leszáll az est. Éjjel szebb. Olyan elfogulatlanok, mintha mindig felnőttek lettek volna.

Tudják, mi jön. Mintha folyton megérkeznének. Mintha mindig csak kibékülnének, de olyan békülléssel, amit nem előzött meg harag.

Ezek azok a mellek, amik sírtak akkor a kicsinységük fölött. És ezek azok a mellek, amik most kínálják az egész életet. Ezek azok az ujjak, amelyek csendesen befeküdtek, és gyámoltalanul nyugodtak a tenyerén, és ezek azok az ujjak, amelyek most nagyszerű bátran beletáncolnak a hajába. Ez az a száj, amelyik ízét simán csókolta, akár a víztükröt, és ez az a száj, amelyik most nyitva marad, mint egy kehely, és lehel. Leheli az évek omló pirosát. Álmai magját. Ezek a lábujjak azok, amik kunkorodnak hegyes bimbóba, s ami most olyan a fehér körmével, mint egy nyitott, figyelő szem. Ez az a has, amelyen hunyorgott viccesen csomózott, apró köldöke, s amely most suhog, pofoz, mint a fehér tenger. Alatta zengő nádas a hajdani aranyos dohány. S a kútban az örök szédület.

Ez a szent érkezés, beérés halk porával köszön, kuszál, zilál és felharsan, mint ezer trombita, az öröm.

Álom. Megmozdulásuk elfúl, csak az öntudatlan lükteti a jelent tovább. Ezért szabad folytatni az elhalkulást. Itt van, ez pezsdít. Itt van, ez altat. A percek nyújtóznak órákká, alszanak, álmodnak, és alvó, összegyúrt gyermekeire ezer akó piros bort köszönt a nap.

*

Akik visszanyerik egymást, tudósok. A magányos idők kiemelik teremtésük célját. Nézzétek meg, hogyan burkolják egymást, micsoda féltést lehel minden mozdulatuk. A vesztés milyen ismeretét cipelik, amint érintés nélkül nem tesznek egy lépést sem. A mérhetetlen szabadság forrásai, egymás messiásai. Az egész világ új ruhában kel. Hunyorgó szemmel ismerkednek a földdel. Rájuk kuvikolnak olykor rémületek onnét kívülről. Napok, amelyek egymás nélkül telhetnek, acsargások, amelyek nem némulnak, és behuhognak az éjszakáikba, de lepereg minden támadás, mint a víz a kacsáról. Lehet mérkőzni azzal, akinek ilyen vára van? Milyen nagytávú ritmusok! Látni egymást, felnőni, érlelni mindent avatásra, naponta ígérni és beváltani.

*

Az átkozottak mozdulatai kelnek. Milyen rossz kezekkel születnek az emberek! Milyen féregujjakkal habzsolnak! Hogyan tolják maguktól a napok értelmét, meg vannak átkozva!

Hogyan tenyésztik magukban a feledést, és hogyan prédikálják, tömjénezik a mellékest. Hogy ténfergik a szépséget, hogyan dugaszolják orrukat, szemüket, csak azért születtek, hogy meghaljanak. Unatkoznak és robotolnak. Szétrobotolják maradék érzékenységüket. Bors,

paprika olyan lesz szájukban, mint a hideg iszap. El, el! El ezekkel az íz nélküli tenyerekkel, ezekkel a bicskátlan szemekkel, üres mohóságokkal, feltámadástalan halálokkal.

X.

István tárgyilagos. Erre a dologra el volt készülve. Talán még hálás is a sorsnak, amiért ismét kapott egy feladatot, amit szépen, higgadtan, de mégis belemászósan kell megoldani. Szereti a stílust mindenben, alaposan és végképpen akarja kiküszöbölni a zavaró körülményeket.

A kölyök sok borsot tört az orra alá. Tudja üzelmeit teljes egészében. A tiszttartó elmondta látogatása célját, és azután, ebből kiindulva, bátor volt érdeklődni, miért folyik a csebrekbe az utóbbi időben olyan kevés tej. Nem volt szükség bonyolult nyomozásra. Ráordított két suhancra, megfenyegette őket, kettőt meg találomra kidobott. Beszéltek azok aztán bőven, szinte valami mesélési gyönyörűséggel, ahogyan lassan belejöttek. István mosolygott. No, majd teszünk róla. Lényegében tetszett neki az egész, még enyhén sajnálta is a kölyköt, aki akkora szamár, és másoknak lop. A bikát már elfelejtette, csak puszta számadatként élt még a fejében, a história Milocskával idegen kóreset volt számára, amelyet csak elméletileg ismert, ezért legnagyobb sajnálatára nem adhatott helyet olyan rendbontásnak, amire alaposabb okot nem látott fennforogni.

Majd elintézzük. Tényállás: az elefántszerű fráterka terhes. Lop és paráználkodik. Mindkettőt az ő számlájára. Tűrésre semmi ok. No de hogyan megcsinálni? Ki-

dobni? Attól még a faluban marad. Lecsukatni? Visszajön. Eszerint? István baktat. Egyszerre csak egy gyerek könnyezve előtámolyog.

Hát teneked meg mi bajod?

A gyerek vinnyog: Paszkalanti.

Hát az mi?

Bors és paprika.

No és?

A szemembe szórták.

Ki? Mikor?

A másik. Tegnap.

Úgy. No nesze, itt van egy hatos.

István baktat tovább. Tipp. Paszkalanti. Az olasz pincérek, amikor a bánya még ment, ezek találták ki. Prüszszögtető. De akire dühösek voltak, annak a szemébe is szórták. Volt jajgatás. Ni csak! Játsszunk bibliát. Úgy jó minden, ha pontos. Ha Sámson a neve meg az ereje, akkor folytassa. Nem lehetetlen. Paszkalanti. A legnagyobb készséggel hajlandó közbenjárni, hogy simán felvegyék a vakok intézetébe. De ez túlzott optimizmus. Mondjuk, megsérül egy kicsit, és ezalatt Milocskát majd Andrással felpakolják, már van gyakorlatuk, a többit majd meglátjuk. Elvégre Napóleon is a helyszínen fejezte be haditerveit.

*

Este. István hívatja, hát megy. Amúgy is ezt a dolgot rendezni kell. Ábrándosan sétál. Egy gyanús gondolata nincs, tetőtől talpig bekapta a tisztaság. Majd megmondja úgy, ahogyan van, hogy ezen változtatni nem lehet. Minden egyszerű.

A kastélyban István várja. Nem csap lármát. Azt

mondja: Krumplit ne kérj a tiszttartótól. Minek lopsz te másnak? Lopj magadnak. És látod, most már magadnak sem lophatsz.

Sámson áll.

Aztán meg mit szoptatsz te tejjel egy ármádiát? Mi gondod másokra? Szamár. Hát azt hiszed, azok hallgatnak? Hát azt hiszed, érdemes? Hát csak láttad volna, milyen könnyen adtak ki. Féltik ám a bőrüket! Az övékét, és nem tiédet. Azt hiszed, azok is bolondok? Bolond egyedül te vagy. No, csak ezt akartam mondani. Mehetsz.

Ez fáj. Hálátlanság. Árulás. De hogyan, hogy nem dobták ki? És Milocskáról egyetlen szó sem esett. Megáll, tűnődik. Mi ez? Valamit sejt.

Egyszer csak lát két suhancot. Egyenesen felé futnak. Apró kis kendő a kezükben, s a végén egy csomó.

Bácsi!

Mi az?

Bácsi, ide nézzen!

Rájuk néz kíváncsi, nagy szemekkel.

Látja, bácsi, ez a paszkalanti.

A következő percben összecsuklik a kíntól. Ki akar égni az agya. Az orra, a szeme folyik, trüsszög, harapja a követ, az öklét üti a szeme helyére, úgy érzi, kihullnak az összes fogai.

Vizet!

Mint egy dervis, úgy görcsöli testét, és oly tehetetlenül, mint egy csecsemő.

*

Üres a ház. István alapos. Társtalanság és baj. Filiszteusok. Árulás. Szégyen.

A tej nekik csak tej volt, és semmi más. A szívét adta hozzá, de a szívnek, úgy látszik, nincs íze. Hogy jöttek! Izzadtan. A szemük dülledt volt, sápadtak, bűzösek, és mentek hálásan, elbékélten három deci tejtől, mintha borjú nyelve nyalt volna végig a pofájukon. Ó, mégis csak szép volt.

Szerette őket, és nem bánja. Minden szépséget kicserezett belőlük az éhség, sovány, beteg, behúzott farkú kutyák, az első rúgásra beadják derekukat. Nem haragszik, csak fáj.

A krumpli, az abbamaradt. Mert elfelejtkezett közben mindenről. Mert akkor egy rövid hunyorításnyira felkelt fölötte a szép nap, a meleg, áldott élet.

A szeme kínozza. Vízzel mossa. Ha enyhül, gondolkozik és sajog. Felváltva. Ég és sajog. Mi lesz?

Nem indul bánata a veszteség miatt, mert nem hisz benne. Miért ne jönne vissza? Hiszen vitték! Miért ne tudná visszaszerezni, hiszen erős. Az ajtó zárját letörni mi neki, és ki állhat meg ellene? Majd elmegy az orvoshoz. Majd ki is fizeti. Megígéri, hogy megfizeti neki. Annyi minden elmúlt már, baj és fájdalom, majd újra jó lesz. Volt már kórházban is, meghalt Sára is, elcsendesedett Kurilics is, elment Milocska is és visszajött. Majd visszajön újra.

Azok a suhancok! Törvény. Tudják azok, mit csináltak? Tudják, kit gyaláztak meg? Hogy nem féltek tőle! István ezt nem ússza meg szárazon! Ha őt kiadták a cserzett kutyák, majd kiadják Istvánt is. Ezt rosszul csinálta. Ezt rosszul.

*

Az orvos elképed. Mit beszélsz? Ezt Istvánnak köszönheted? De neked elment az eszed!

Nem ment el. Majd meglátja. A két suhanc ki fogja vallani. Gyógyítson meg. Istvánnak meg kell fizetnie, amibe kerül.

Vigyázz, mit mondasz. Megcsinálom, amit lehet. A faluban mindenki tudja már, hogy loptál. Ha Istvánra beszélsz, még le is csukat. Örülj, hogy futni hagy.

Majd a suhancok elmondják. Ha ketten mondják ugyanazt, majd csak elhiszik. Kaptak ők ezért Istvántól bért, nem csinálták maguktól.

Eszelős vagy! Meg se hallgatnak. Ha Istvánra beszélsz, meg se hallgatnak. Kik voltak? Legalább ezt tudod?

Nem innét a faluból.

Na látod! Hát honnét?

Nem tudom.

Hát akkor mit akarsz?

A nagy test összehorpad. Ó igen, ha ezt nem tudja, akkor hiába. Istvánt az ő szavára nem veszik elő.

Gyógyítson meg. Meghálálom. Meg fogok fizetni.

Látsz a szemeden mind a kettőn?

Nem.

Fel kell vele menned a városba.

Hogyan?

Azt bizony nem tudom, fiú. De ha nem mész fel, baj lesz.

Hogyan menjek fel?

Én mást nem mondhatok neked, fiú. Menj fel a városba minél gyorsabban, ott még segíthetnek.

*

Hát így vagyunk?

A kastély előtt ődöng. Fájdalom, homály szédíti. Ül és vár, hogy talán kijön az, aki rajta segít. De hol van? Itt van-e? Hová vitték megint? S a városba felmenni hogyan tudhatna, ki segíti odáig, kije van, kije? Rostok? Hol van Rostok! Tán túl a Dunán, még azt sem tudja, hogy Sára halott. Mit lehetne tenni? Mit lehetne csinálni? Hol vegye a lukas garast így betegen, elhagyottan, kívül-belül lerongyoltan? Tanácstalan. A néma est leszáll. Kapások tompán húznak. De ő nem különbözteti meg vállukon a kapát, csak tudja, hogy azok mennek haza. Kapájuk, gatyájuk, egyéb semmijük.

Aki itt megbetegszik, elpusztul. Ezt mindenki tudja, és még csak nem is sóhajt hozzá. Olyan ez, akár a fű növése, a nap kelése. Nem sajnálkozik itt senki senkin. Így van, pont.

De az ő agyában fekete pontok ugrálnak. Láz és oly szomorúság, hogy a vére kihullását hiszi, úgy zsibbad mindene. Valami dal szól. Figyel: „a babot, a lencsét, a magyar menyecskét..."

Ez István a nyári lakban. Az egyik pusztul, a másik dalol. Elhatalmasodik benne a gyász. Minden vesztesége és ütése egészen szétterül. A jegenyesor, amely úgy tűnt, soha nem csukja be karjait, most elsüllyed, s a csók emléke fakó.

És csak egy igaz, hogy itt fog támolyogni morzsákon, nyomorultan, vakon.

„A babot, a lencsét, a magyar menyecskét..."

Te ott fent az égben, hát nem hallod ezt? Vajon mit csináltam? Ha Isten vagy, és mindent tudsz úgyis előre, minek kell neked az embereket kipróbálnod? Tied a bosszú? Ha igazságos Isten vagy, tegyél kivételt, és ne várd meg a végítéletet, mert az messze van, neked nem,

de nekem igen. És engedd, hogy a bosszú enyém is legyen. És most, és nem a végítéletkor, ha te alaposabban is bánsz el velük, mint én. Add nekem a bosszút itt a földön! Neked is kevesebb dolgod lesz. Hadd! Majd én elvégzem, s aztán nem bánom, ha te ott fent egypárat még külön is sózol rájuk.

„A babot, a lencsét . . ."

Vidd ezt az egészet, vagy legalább belőle valamit, súgd meg, mit tegyek. Ha mindenáron tiéd a bosszú még akkor is mondd meg, mihez kezdjek a feltámadásig. Aztán engedj haza, ne halljam már ezt, és engedj kissé aludnom.

„A babot, a lencsét, a magyar menyecskét . . ."

Fogd be, uram, a száját, engedj aludnom.

*

Hát téged meg mi lelt? Még neked is meséljek? Hová kerül a világ, ha még ilyenek is énhozzám jönnek!

Jeftücsné hunyorog. No gyere! Ülj le. Arra a helyre, ahol ült egykor az anyád. Van tojás odahaza valami?

Van.

Elhoztad?

Nem.

Hány tyúkod van?

Csak egy.

No hát akkor egy tyúknyira valót mesélek neked, de a szót, azt betartsd. Elmondom neked a földarcú agyarast:

Mikor Novaja-Blezskából eljöttem, még élt az Isten. Mikor úton voltam, még akkor is élt, csak mire ideértem Csíkfalvára, és felhúztam a házamat az országúton, akkor tudtam meg, hogy Isten halott, mert kikezdte a

földarcú agyarast, az meg se szó, se beszéd, az agyarával ledöfte. Az emberek azért még ma is éppúgy Istenhez imádkoznak, mert nem tudják, hogy már az egész földön a földarcú agyaras az úr. Ő pedig nem hirdet törvényt, mert nem törődik semmivel.

Tudnod kell, a földarcú agyaras elefánt. Akkora, mint háromszor a Bucsány. Majdnem mindig alszik, s míg alszik, addig jó. De föl szokott kelni úgy százévenként, hogy egyék valamit. Amíg fölkel, abba is beletelik vagy tíz-húsz év, és amíg egyik lábát leteszi, az fél esztendő. Aztán legel. Megeszik három országnyira való füvet, benyeli deszkástól, úgyhogy száz évig is kopasz minden, ahol egyszer evett, és mély szakadékok támadnak a lába nyomán. És ha trombitál az ormányával, akkor dörgés hallatszik, és ha kicsinálja a sok füvet, eltemetődnek faluk, de ő csak pislog, vakaródzik, mert ez neki mind semmi.

Megsokallta végre ezt egyszer az öreg Isten, lenyúlt a földre, és megráncigálta alaposan az elefánt fülét, miközben rákiáltott:

Mit csinálsz te itt tulajdonképpen?

De a földarcú agyaras fölfordította a fejét, és se szó, se beszéd, ledöfte. Aztán meg legelt meg horkolt meg hunyorgott tovább, és semmi nem változott.

Tudnod kell, hogy ő nem haragszik senkire, csak éppen lusta. Enni is lusta. Ha gyomra szerint éhe, felkelne ötven évre is, de inkább nem eszik. Amikor hallja az embereket imádkozni Istenhez változás nélkül, még csak nem is nevet. Nincs más íze neki a fűnek, mint mikor még rágta a bükkönyt, amit elhullajtott Bucsány a koszorújából, amikor még élt. Ő csak mászik, zabál, tapos, pislog, horkol. A föld gazdátlan, de ezt nem tudják, és

ha nagyon kiabálnak segítségért, legfeljebb azt érik el, hogy felébresztik a földarcú agyarast, aki erre fölkel, és csak megsokszorozódik a baj. Mert ahogyan meg lehet szokni a nitka evést, éppúgy meg lehet szokni a sűrűt, és hogy jól aludjék újra, ahhoz tele kell zabálnia magát, és nagy baj az, ha megnő az ő fentlevéseinek ideje.

Ezért jobb, ha megtudod te is, hogy Isten meghalt, és ha nagyon jajgatsz, akkor felébreszted a földarcú agyarast, ő pedig oda megy zabálni először, ahol a legjobban kiabálnak, így a nagy kiabálásoddal csak bajt hozol másnak, és nem segítesz magadnak.

No, menj a tojásért, ez épp egy tyúknyira való.

*

Hát jó. Ha bibliát játszanak vele, akkor majd végig fogja játszani.

István csak a megvakulásig ismeri a történetet, de van az tovább is, ó, van!

A nyári lakban terített asztal mellett esténként, ott ülnek ők hárman. Cövekek tartják a mennyezetet két végén, s a középen két vastag gerenda. Majd oda beáll, és meg fogja nekik tanítani a bibliát. Hadd ismerjék! Meg fogja tanítani nekik magáért, Milocskáért, Sáráért, azokért, akik őt elárulták, egész Csíkfalváért, Szeredásért és minden jajgató faluért.

Az erő, ha nem szépségre, hát kitör csúfságra, de kitör, mert valamerre mozdulnia kell. Ennyi étvággyal és izomtudással mennyi nagy frisseségre kelhetne tőle a világ, de nincs út fel, csak le.

A nyári lakban terítenek vacsorára. Bor, hús, kenyér, Csíkfalva áldása.

Áldott a határ, átkozott az ember.

Ez a sok zord, fekete föld, ami a csíkfalvi határban elterül, ki nem nézné belőle senki, nyárra hogy kivirul, és az egész messze síkság a szép nyugtalan búzától egyetlen aranyos mosoly.

A föld mosolyog, és az ember sír. A mangalica szőkén meg feketén röfög, túr, hízik felszólítás nélkül, tudja itt minden a dolgát, nem hallszik tiltakozás az állat zsírjából sem. A nyári lak ragyog. Körötte egy tagban mint a lomha szörnyek alszanak a roppant birtokok. Színarany a belük, vér a homlokuk. Krisztuskövető vidék.

Olyan a hajnal itt, mint egy fohász. És úgy szállt a harmat, mint a tömjén. És a legelők fölött, akár egy gőgös pap, úgy ragyog, éljenez a sárga napfény. Ez a föld a csíkfalvi határ.

Mintha bort és napot kevernél össze egy szép pohárban, amibe az Isten bajusza belelóg, úgy nézed ezt a völgyet, nyüzsög hasában galand, tetű, délibáb, lóg belőle szalma, kalács, pihés tyúkfara és gyümölcs. Ez a föld a csíkfalvi határ.

A csíkfalvi kastély ódon, barokk. Méteres falain belül hűs a levegő. Folyondár, moh és tó. Itt megállnak az évszakok, napszakok. Akik itt laknak, nincs robotjuk, sürögnivalójuk. Nem nyomja őket se kedv, se gond, se bánat, se vágy, csak úsznak, mint a halak, és nem öregszenek. A hangjuk nyugodt, a mozdulatuk lassú, ha perzsel a meleg a vízben, nevetnek egymásra. Termetüket őrzi a gazdagság, dáridóikat kialusszák, a csókjuk százados.

A csíkfalvi föld minden áldása az ő kedvükért fakad. A csíkfalvi határ minden csírája értük kezd rothadásba, a csíkfalvi határ minden gatyája értük izzad dögig, az

ő dicsőségükre foszlottak az időbe Sára kalácstőgyei, az ő bűnük, hogy Rostok szívében ördögtáncba kezdett a kapzsiság, az ő bűnük a sertésvész a faluban, a hamis bika pusztítása, a bánya fojtogatása, az asszonyok sírása, az emberek halála, a biblia csúfrajátszása. Hogy a szent nyár fogai csak harapnak, hogy az ősz érett gyümölcsei megrohadnak, hogy a tél friss hidege csak fáj, Csíkfalva parasztnépének engedelmes butasága, árulása, a bolhák, a por, a tüdővész, a nyomorúság, Krisztus ne irgalmazzon nekik, az Úr apassza el a szívüket, most meg fognak fizetni, neki, Sámsonnak, Milocskának, a földnek, az égnek, a népnek, úgy legyen, úgy legyen, ámen!

És megindult a gerendák közé.

ELBESZÉLÉSEK

I. fejezet

1

Büdszentmihály, a metropolis! Sok a zsidó.

Az öreg imádkozott, Grünbaum evett. A földön kis útipoggyász feküdt.

Grünbaumék az állomás mellett laktak, kilátással az országútra. Oly pompás reggel virult ezen a nevezetes napon, hogy még az is vándorlásra kész lett volna, akinek semmilyen nagyratörő tervei nincsenek. A szép idő érlelte meg végképp Grünbaum terveit.

Az öreg letette imakönyvét, aztán hátrafordult: Te már imádkoztál?

Nem.

De már eszel.

Igen.

Azelőtt, ha pofozásra rugaszkodott, kigombolta kaftánját. Most úgy hagyta. Grünbaum hanganyaga meggyőzően telegrafálta meg a pofonok hiábavalóságát.

Mit eszel?

Szalonnát.

Az öreg öt centivel kisebb lett. Habozott mondanivalója felől, de mikor Grünbaum útipoggyászát meglátta, ezt mondta: Igazad van. Azzal csak két ujjal érintve fiát, kivezette az ajtón.

Most már a pajeszaidat is levágatod?

Grünbaum fejét rázta: Az még kell.

A hitsorsosaidhoz akarsz menni koldulni, azokhoz, akiket elárultál?

Igen.

Az öreg erre beszakította mellényét, és hangosan elkezdte a halotti imát.

Grünbaum pedig kint volt az országúton. Vállán egy pár cipő, kezében batyu. Ó, szabadulás pompás illata!

Tizenöt éves, sovány és kicsi. Akárhogyan, de pénzt! Akárhogyan, de föl!

A gettó menekültje. Senki nem kísérgette, senki nem világosította, mégis kiszakadt. Egyszerű kísérlet. Grünbaum hatéves: És ha az ember nem eszik kósert, akkor mi történik?

Az apa: Akkor az Örökkévaló a tüzes nyilával nyomban keresztüldöf.

Grünbaum még aznap elkunyorál egy darab szalonnát, az erdőbe fut, irtózatos reszketés közben bekapja, és egy percig behunyt szemekkel vár. A tüzes nyíl nem csapott le, maszlag a gettó, szamarak a zsidók.

A gettóból megszökni nem rentábilis, a család megkeresteti, és visszahozzák. A gettóval csak szakítani lehet.

Most már nem kell aggódni. Az apa rágyújtott a halotti nótára, Grünbaumot nem fogja zavarni senki se.

Szabadság! Rítusok helyett kék ég, gajdolás helyett akácillat, isten veled, Büdszentmihály, mennyei számlarendezések iktatója.

Délre Grünbaum Böszörménybe ért. Beköszöntött egy jó formájú házba, fancsali arcot vágott, és ezt mondta: Szegény bócher vagyok.

Adtak neki kenyeret és levest. Pénzt nem.

Debrecenben volt Grünbaum válaszútja. Megállt a város előtt, és énekelte jelmondatát: Akárhogyan, de pénzt! Akárhogyan, de föl!

Aztán kimondta az ítéletet: Kicsi.

Az induló gyorsvonat után Grünbaum szemei sárga lángot okádtak: Majd felülök én is, nemsokára felülök én is. Akárhogyan, de pénzt! Akárhogyan, de föl!

Kabán egy jobb házba beállított, és ezt mondta: Szegény bócher vagyok. Adtak neki kenyeret és levest. Pénzt nem.

Mikor Szolnokot elhagyta, levágatta pajeszát. Itt már nem kell, kevés a zsidó. A táplálkozás nagyobb feladat lett, igaz, de úgy nézni ki, mint egy rendes halandó, különösebb ismertetőjel nélkül, kolosszális élmény. Olyan ez, mint mikor egy nagy tóba a kicsiny, szomjas patak végre elér.

Egyszerre pedig jöttek a kémények. Egy, kettő, sok, rettenetes, mennyi. Mi pénz fekszik itt! Mi anyag emésztődik fel itt! Ezeknek mind eladni, micsodát? Mi az, ami mindenkinek kell? Szenet, fát, benzint, brávó!

Akárhogyan, de pénzt! Akárhogyan, de föl!

A szomjas ragadozó megáll. Ez aztán vadászterület! Ott fekszik előtte a füstölő város, a remek mocsár, Budapest.

2

Ruhát! Enélkül semmi sincs. Ez az ítélkezési alap, sikerkohó. A kirakatok úgy lihegnek, mint a vadállatok. Ing, nyakkendő, sportbugyogó ugrásra kész. Kivált egy puha, szürke felöltő tátja acsarkodón felmetszett hasát.

Jaj neked, város, ha bűvös talárjai a divatnak egyszer Grünbaumra borulnak, nem lesz akkor bástya, amely neki ellenáll.

Grünbaum kutat, keres, fegyverzetét állítja össze arra az időre, amikor majd magának egy új öltönyt összes tartozékával megvehet. Akárhogyan, de pénzt! Akárhogyan, de föl!

Mit akartok! nem láttatok még optikai csalódást? Ez nem egy kirúgott, satnya zsidó, harci mén ez, ki vasmarokkal zabolázza önmagát: Keményen, Grünbaum!

Ez tilos, Grünbaum! Beosztás, Grünbaum!

Nyakkendővérebek ugatnak, aranyláncbilincs csörög, egy mesés, szürke prém, mint egy óriásdokk, elterülve les a kirakatban. A divat kopói üldözik, a divat kopói harapják: Ruhát! A ruhára mosolyognak a lányok, a ruhát nem igazoltatja a rendőr, a ruha király.

Hivatal? Frászt! Csakis vigéc. Büdszentmihályon járt belőlük elég, mind összehozta a falatját, s aki ügyes, aki merész, kalózkodhat nemsokára saját hajóján. Lesz üzlet! Ahol elég a gazember, ott elég üzlet akad mindig. De előbb meg kell ismerni a terepet. Mi van Budapesten?

Vizsla Grünbaum, te! Kizárólag a legfontosabbat, neked sietned kell! Belváros, Nagykörút és a tizedik kerület a szent föld, amely le fogja adni neked a tejet. Három igaz szó: Szén, fa, nafta. Grünbaum, te! Cukorgyár, sörgyár, malom, szeszgyár, eridj a Soroksári útra, eridj Óbudára, köcsögökre való nyálat csurgatsz látásukon. Van ott számodra hely abban a pillanatban, amikor ruha fedi testedet, s ha kirakat kell, eridj a belvárosba.

Büdszentmihályról egy rongyos, ha hirtelen berepül a belvárosba, a sima aszfalt sikamlóssá lesz lába alatt, s az az érzése, le fogják tartóztatni. Büdszentmihályi, ko-

szos zsidó, ha frakk mellé kerül, elveszti önmagát. Menekülj, Grünbaum, minden látványhoz edződni kell!

Akárhogyan pénzt! Akárhogyan, de föl! Grünbaum, tudd meg, mitől döglik a légy, s a város öledbe hajtja fejét.

3

Ő lopja a napot? Ő ábrándozik? Hohó, hiszen vasárnap van, s csak tegnap érkezett. Terepet vizsgált, ruhát nézett, mit lehet többet ünnepnapon! Ne féljetek, ő rászól magára: Beosztás, Grünbaum, kitartás, Grünbaum! A harci mén zabolázza önmagát.

Itt áll, sehová egyetlen szál se fűzi, minden kavics görög még lába alatt, de tapossa, rugdossa már, s ilyen vicsorgató akarat szorítása alatt sziklává áll össze a futóhomok. Püföljed, Grünbaum! Bakancsszeg az altestbe, de pénzt! Fogak a torokba, de föl! Kecseszkecsken.

Este van, vasárnap este, a nagy borogatás, az éjszaka az emberek fejére simul nemsokára. Jönnek az ünnep megváltotta percek frissültjei. Ilyenkor, vasárnap este érkezik meg az ember az ünnep elé. Az ember a pihenésben elkezdődik, megszépül. Ha adnának időt mindenkinek, mindenkitől lehetne várni valamit.

Rákóczi út, Keleti pályaudvar, egyszer csak Városliget és belőle verkli, sörök. Bécsi keringő fodrozza a krigli szintjét, és Grünbaum száraz ajka hullámverésben gyűrűzik az ital után. Édes a verkli. De gyönyör volna nekitámaszkodni a korlátnak, és inni, inni, a lelke olyanná válnék, mint a könnyű hab a pohár fölött. Csak inna! A csontjával, a körme hegyével, a haja hagymájá-

val, a foga gyökerével csak inna, és kóborlástól elszakított idegszálait a verkli drága hangjai ismét összesimogatnák. Már kotorászik is a zsebében.

Zablát elő, harci mén! Nem szabad, Grünbaum! Fogat össze, Grünbaum! Minden kerülőd tűzzel bélyegzik homlokodra, csak egy bűn van, a gyengeség.

Vasárnap este, vursli. A falkák erőt isznak. Ki feled, ki éled, de mindenki iszik. Ki az, ki segítségre nem szorul? Csak te nem ihatsz, Grünbaum. Neked magadból kell innod. Te mindenes vagy, te vagy az ital, a torok, a gyomor. Neked ruha kell.

De mindenki másnak töltsétek tele a vályúkat! Ha színház, mozi, csapszékek becsuknak, az egész emberiség rögvest elterül.

4

Összegezzük csak! Itt nincs diploma, iparengedély, avagy csak erőteljes testalkat is. Az egész fegyverzet, amit Büdről hozott, az, hogy tudja az imarendet. Nézzétek csak a Nyugati körül azt az embert, ti süketek és elefántbőrűek! Ha volna fületek, hallanátok, mint serceg alatta a föld, ha volna bőrötök, hát vakaródznátok, mert úgy csíp a tekintete, mint a poloska. Hol itt, hol ott ugrik, cikcakkol, lehetőség lasszóját sivítoztatja feje körül. Reszkess, Budapest, Grünbaum topog az aszfalton! Ma reggel az ég leborult serlegére esküdött, hogy nem nyugszik le ezentúl a nap, amíg Grünbaum legalább a maga tízesét meg nem keresi. Hogyan? Majd az utca felel rá. Az élet okádja a lehetőségeket, csak szem és gyomor kell hozzá kutatni az okádékban.

A Nyugati mellett van egy kocsma. Annak ajtajában áll csaknem egész nyáron át egy enyhén potrohos bajnok. Grünbaum elfogja a bajnok pillantását, s erre figyelés alá veszi.

Hopp! Egy paraszt formájú egyén döcög előtte el, s a bajnok hozzálép. Grünbaum, mint a nyíl, a nyomukban: Halló, mi kéne a csépléshez?

A parasztformájú ránéz: Honnan ismer?

A bajnok kimutatja romlott fogsorát: Én ne ismerném?

A paraszt fancsalian néz: Ki maga?

No, magának is rosszul áll már a feje, ha még rám sem emlékszik. Még mindig nem ismer meg?

Nem.

Hát én vagyok a Fürst.

Fürst?

Fürst, a gépész.

A paraszt fejet csóvál: Sose láttam magát.

A bajnok ráförmed: Ugyan, ne beszéljen már! Hát honnét tudtam volna különben, hogy cséplője van. Még azt is tudom, milyen gyártmány, még talán a gépének a számára is emlékszem, nekem nincs olyan feledékeny fejem, mint magának. No, jöjjön, fizetek egy fröccsöt.

Nem érek rá inni.

Egy fröccs még nem ivás. A dolgát estig elvégzi, bármily sokfélét is akar venni. Bizony sok minden elkopik, minden évben kell pótlás, három-négyszáz pengő, mint a semmi, kint van.

A paraszt sóhajt: Az idén nem úszom meg hatszázon alul. Két garnitúrám van. Mindkettőre új szíj, golyóscsapágyazás, az ördög vitt volna el engem, amikor golyós

cséplőt vettem. Tizennyolc darab csapágy kell. A feleségem minden évben ordít, ha meglátja a számlát.

Hatszázat mondott?

Jó, ha még annyiból kijövök.

Hát tudja, mit? – A bajnok közel lép, és halk lesz, egyedül Grünbaum dobhártyája képes megreszketni ily kicsi szélre.

Hát tudja, mit? Én elvezetem magát egy üzletbe. Meg fog mindent venni fele áron. Azért került eddig magának minden olyan sokba, mert nem ismeri ki magát. És mindezért nem kívánok mást, mint hogy adjon tíz pengőt, és fizessen két fröccsöt.

Tíz pengőt?

Behozom magának. Ötszörösen behozom. No, jöjjön, szomjas vagyok.

Előbb megkérdezem . . .

Jöjjön, előbb igyunk.

Hova akar vinni?

Megmondom, ha a fröccs bennem van. Nem tudok már beszélni, elepedtem.

A paraszt elnevette magát és bement. A bajnok zsírosan mosolygott.

Grünbaum kihajolt páholyából és tapsolt: Üdvözöllek, megélhetés!

Amint a két ember eltűnt, Grünbaum már üzemben is volt: Halló, mi kell a csépléshez?

Nagy, terebélyes paraszt volt. Pipázott. Végignézte Grünbaumot, aztán szó nélkül továbbment.

Grünbaum majdnem összeroskadt. Ez a ruha! Nem igaz, hogy a rongyos embert leköpik. Szó sincs róla. Akit leköpnek, annak legalábbis jó cipőjének kell lennie. Drága mostanában a nyálka, nem pazarolják azt akár-

kire. És még valami ráadásul. Eddig vacak volt, mert zsidó volt. De ez a sérelem nem a faja, hanem az ő legsajátabb címére volt feladva. De csak egy pillanat, egyetlen pillanat, és már harsan ajkán a vezényszó: Kemény, Grünbaum! Ne hagyd magad, Grünbaum!

Jönnek a kocsmából. Fürst böfög: No gyerünk.

De a paraszt egyszerre megbokrosodik: Nem.

Mi lelte?

Látom én már az egészet.

Ez a Fürst nem fegyelmezett: Mit lát, maga tökfej!

A paraszt nevet: Nem is vagyok én olyan nagy tökfej.

Maga azt hiszi, be akarom csapni?

Azt. Hogy én még azonfelül magának tíz pengőt is fizessek? Azt már nem!

Grünbaum, jelenésed van.

És Grünbaum jön és győz. Kitárt karokkal repül a huzakodók felé, örömteljes mosolya forr, mint a júliusi hőség: Jó napot, Fürst bácsi! Hála istennek, csakhogy megtalálom, már agyonkeresem. Eltörött a tengelyünk. Látja, így rongyosan, piszkosan loholtam fel. Apa kéreti, vezessen el abba a jó gépüzletbe. Meghálláljuk. És még kéri a Kovács szomszéd is, rendeljen részére új síneket. Nem ír elő árat, megbízik magában.

Fürst, Grünbaum összevillan: Kész. Így kell paktumot aláírni, Mister Kellog.

Fürst csípőre teszi kezét. Ilyen méltatlan sérelemmel szívében, ilyen szűziesen csak az tud nézni, aki lelke mélyéig ragadozó: No, most látja!

Gyerünk, Fürst bácsi, estére otthon kell lennem!

A paraszt bólint, tiszteletteljesen néz Fürstre, azzal a szentháromság elindul.

A tehén tejel. A csöbör megtelik. Aztán a tehén eltűnik, és a paktumosok egyedül maradnak. Grünbaum nemes egyszerűséggel odatartja markát. Három pengő hull bele.

Grünbaum: Tíznek a fele nem három.

Honnan veszi a tízet?

Éppen ezt ne hallottam volna meg?

Nem szerződtünk felesre. Gavallér voltam így is. Ez több, mint huszonöt százalék.

Jövőben csak felesre segítek.

Jövőben nem kell. Jövőben beállítok énmagam is havert. Maga túl rongyos.

Grünbaum elszorul: Majd veszek ruhát, mihelyt lehet. Maga az én ötletemmel fog keresni.

Miért nem szabadalmaztatta? Különben tudja, mit? Dolgozhat nálam, csak nem fizetek többet tíz százaléknál.

Eh, tudok én egyedül is dolgozni.

Fürst röhög: Ebben a nadrágban?

Hát csak addig fizessen többet legalább, amíg fel tudok öltözni.

Maga engem hülyének néz. Pedig alaposan téved. Azt én erősen tudom, hogyha maga felöltözik, akkor maga állít be havert, és szedi le a tejfelt. Nem vagyok én egész újonc a tejfeliparban már. No, tíz százalék.

Majd meglátom.

Azt nekem tudnom kell most mindjárt.

Csak egy félóra múlva válaszolok.

Nyugatinál. Szolgája.

Fürst befordul. Grünbaum pedig lapul. Eltelik öt perc, és Fürst újra feltűnik, és ismét beperdül abba az üzletbe, ahol a paraszt oly mennyeien letejelt. Grün-

baum bólint: Én, jól sejtő lélek. Aztán bedugja fejecskéjét az ajtón, s éppen abban a pillanatban zavarja meg az elmerült Fürstöt, amidőn a szíve minden érzeményét osztja ketté a lét dicsérete és a kapott húszpengős között. Egy róka, két bőr. Grünbaum nemes egyszerűséggel nyújtja markát: Húsznak huszonöt százaléka öt.

Fürst halkan és tárgyilagosan: Eridj az anyádba! Húsznak tíz százaléka kettő.

Direkció az anyád!

Ha nem fizet, megírok mindent a parasztnak. Nem fogja átvenni a portékát.

Írjál!

Felszólítok másokat olcsóbb ajánlatra.

Höhő, mire az ajánlat odaér, a portéka is odaér. Jó napot.

Grünbaum: Reszkessen minden paraszt a Nyugatinál! Jól megjegyezte magának a pasasát? Ez volt az utolsó kuncsaftja az idén. Két pengő egy csiganadrág, főnök úr, meglesz még ma.

Höhő, kabát, cipő is van a világon, tisztelt új cég!

Grünbaum elfordul: Csak eridj!

És Fürst ment is. Egyenesen a kocsmájába, ott törlesztett két pengő adósságot, aztán elővett egy Friss Újságot és olvasott.

Grünbaum pedig leült a járda szélére gondolkozni: A vadászfelszerelés sok részből áll, tény. Egy ilyen szemét ruhadarabot vásárolni borzasztó hátráltató dolog. A nagy kosztümre volna szüksége, amely utat nyit a gyárakba, a tizedik kerületbe, ahová szén, fa, nafta varázsigékkel fog beröppenni.

Egy nadrág önmagában semmit sem ér, és bármilyen silány öltönyhöz legalább tíz pengő kell. Déli tizenkét

óra elmúlt, és egyetlen napnak sem szabad elmúlnia ezentúl, hogy Grünbaum legalább a maga tízesét meg ne keresse. Még hetet. Ez a parasztfogás nem fenékig tejfel, akkor sem, ha együtt van a komplett fegyverzet. Az üzletben két uralkodó világnézet érvényesül. Sűrű krajcár vagy ritka forint. Egyik mellett dönteni kell. A paraszthajkurászás az utóbbihoz tartozik: eltelhet egy egész nap is, és nincs a horgon gatyaponty.

Egyszerre Grünbaum felnéz. Fel kell néznie, a lehetőség mágneses szaga behatolt orrlikába. Egy kávéház teraszán mozgást lát. Grünbaum felkel. Íme: egy ülő potrohos és egy hadonászó hitsorsos között folyik a vita. Pontosabban, egy kávéházi vendég és egy házaló között.

Mondtam már, nem kell!

Azt a samponra mondta. A samponról el is hiszem. Mire kéne önnek sampon, mikor ön kopasz?

Kidobatom.

Uraságod engem nem dobat ki, mert ahhoz fel kéne kelnie.

Egyet kiáltok, és itt a főpincér.

Uraságod olyat nem tesz, mert nem akar feltűnést. Tessék, itt van gallérgomb, cipőfűző.

Édes barátom, mindenem van. El vagyok látva.

Ezt csak uraságod gondolja. Tartalék gallérgombja nincs, és tartalék cipőfűzője sincs.

Tudja, házaló úr, hogy én magát bámulom?

Ne tessék bámulni, tessék inkább venni.

Honnét vesz maga ennyi bátorságot?

Az életből.

Nem látja, hogy olvasni akarok? Nem láttam lapot három napja.

Hát akkor nem fog látni még öt percig. Az esemé-

nyeket ez nem befolyásolja igazán. Szerelmesek is tudnak öt percet várni.

Mért éppen öt percet?

Ehhez nem ragaszkodom. Egy perccel is beérem, avagy annyival, amíg egy gallérgombot és egy cipőfűzőt eladok. Összesen harminc fillér az egész fejadó. Nem panaszkodhat.

Nincs szükségletem.

De nekem igen!

Nekem nem.

De majd lesz!

Akkor majd megveszem az üzletben.

De hiszen akkor mindjárt megveheti nálam!

Tudja mit, megadom magam. Megér nekem harminc fillért az, hogy elmegy.

De hiszen az egész idő alatt erről van szó!

Tessék. De még egyet! Árulja el nekem, miért engedte el az én szomszédomat oly simán, és engem meg miért gyötört?

Mert a szomszédjával nem lehet semmi körülmények között sem üzletet csinálni.

De ezt éppen honnét tudja?

Hát ez a szag. Ez az, amiből az élet fakad.

A szagból?

Abból. Jó napot.

Grünbaum kimeresztette szemét. A kávéház végén levő asztalnál a házaló húsz pengőből adott vissza. A házaló kilépett a helyiségből, és Grünbaummal szemközt megállt. Így nézték egy ideig egymást. Tudták, hogy közük lesz egymáshoz mindjárt. A házaló monologizál: Ahhoz, hogy valakinek hátsó gomb kelljen, ahhoz gallérjának kell lennie.

Grünbaum: Nem kell semmi.

Maga úgy beszél, mint valami kuncsaft. Pedig maga csak egy zsidó.

Grünbaum: Maga tud. Ha én így tudnék!

Akar árusítani?

Nem merek ilyesmibe belevágni.

No de miért?

Hát az embert folyton elhajtják, sértegetik. Nem?

Bizonyára.

Mi az, hogy bizonyára? Magának ezt tudnia kell, ez a mestersége.

Én ezt nem tudom. Eleinte ... már csak homályosan emlékezem. Eleinte igen. Azaz bizonyára most is, csak már megszoktam. Tudja, ahhoz, hogy én megsértődjem, egy külön embert kéne magammal cipelnem, aki mindig bökdös, hogy most, most. Megszokja maga is. Mindent a világon megszokik az ember. Árusítson csak egész nyugodtan. Adok magának árut olcsón. Persze nem hitelbe, mondanom sem kell. Mennyi pénze van?

Honnét tudja, hogy egyáltalán van? Úgy nézek ki?

Nem. De ez a szag.

Szag nincs. Az ember valamiből mindig következtet.

Brávó! Kitűnően felelt. Maga el fog adni, látom. Igaz. Az ember valamiből mindig következtet. Szag valóban nincs. Az ember mindig gondolkozik. Megmondom magának, miből tudom, hogy pénze van. Hát abból, hogy a jobb kezét állandóan a zsebében tartja,

Abból még nem tudhat semmit.

Brávó. De már abból igen, hogy ökölbe szorítja. Az ember különben lazán dugja zsebre a kezét. Maga pedig szorítja, mint valami fuldokló. Még azt is megmondom, hogy igen régen nem volt egy vasa sem. No vesz?

Ha betanít, igen. Mondja meg, miből tudta, hogy azzal a vendéggel lehet úgy beszélni, ha egyszer szag nincs.

Nagyon helyes a kérdés. Magából, látom, remek eladó lesz. Tudja, hol kell megfogni a dolgokat. Idővel hitelt is fogok nyújtani magának. Hát tudja: az, aki meg se rebben a kínálásra, ott üzlet nincs. Aki fejet csóvál, ott talán, aki azt mondja, nem, ott biztos. Mert aki két szót szán egy ismeretlen futózsidóra, abból nem feladat pecsenyét csinálni. No most nézzük, mi kell magának?

Nézze, ilyen rongyosan nem mehetek eladni.

Téved. Itt annál jobb. Ez olyan irgalomüzlet inkább. Fontos csak a cipő. Mezítláb, az túl sok a jóból. Városi szegény cipőben koldul. Ne felejtse el soha az alkalmazkodást. És ne vágjon fancsali ábrázatot. Igaz, nincs gallérja, de van cipőfelsőrésze. Talp nem fontos. Csak meg kell tanulnia ügyesen letennie a lábát. Három pengő? Gyönyörű! Egy egész raktárat adok ezért. Tálcát majd csinál magának. Vesz egy darab kartont, és felgörbíti a szélét. No gyerünk. Tessék, ráadást is adok. Ha elfogy, csak jöjjön. Síp utca 4, földszint, Spitzer.

A gombüzlet bizonyos mértékig feküdt Grünbaumnak. Egy időre megnyugtatta. Aki minden idegszálával bokszolja a célt, annak kár förtelmes utcai pécézgetéssel órákat veszítenie. Ez volt az előny. A hátrány pedig, hogy ez nem tartozott a sűrű krajcár üzletághoz. Éppenséggel nem. Grünbaum jelmondatot változtatott mindjárt az első napon, s ez így hangzott: A napnak nem szabad lenyugodnia mindaddig, amíg Grünbaum meg nem kereste a maga ötösét. A hét végén a jelmondat ismét átalakult: A nap nem nyugodhat le mindaddig, amíg Grünbaum meg nem kereste a maga pengőjét. Bár ember

tervez, Grünbaum végez, még mindig kevésnek bizonyult a redukció, úgyhogy egy napon Grünbaum komolyan kérdőre vonta magát, mondván: Én nagyon jól értem azt, Grünbaum, hogy te az ég leborult serlegére megesküszöl a napi keresményt illetőleg, ez nem más, mint teljesítményfokozás erkölcsi alapon, de ha ebből sorozatosan semmi se lesz, akkor egy napon egész óriási vagyonodat nagyítókba fektetheted, s még akkor is kérdés, nyomára bukkansz-e majd néhai önbizalmadnak.

Mivel ezt Grünbaum tudta, viszont módszerét se akarta teljesen feladni, fél éjszakai egyeztetés után a jelmondat ilyenné alakult: Nem szabad olyan napnak elmúlnia, hogy Grünbaum legalább valamit ne keressen. Golyóbis a lejtőn meg nem áll. Nyolc nap múlva: Nem születhet olyan nap, amelyen Grünbaumnak koplalnia kelljen. És a végső fogalmazvány: Egy hétből három napnál többet Grünbaum nem koplalhat.

Az utolsó gombját Grünbaum szépen zsebre tette, a papundeklitálcából pedig gömböcöt csinált és belérúgott. A három pengő alaptőkéje még megvolt. Ezt Grünbaum nem engedte elröppenni. Egy hónapja hagyta ott Büdöt. A testsúlya kisebbedett, a rongyossága gyarapodott, s az alaptőke három pengő. Íme ez volt...

És most a ruhakérdés ismét oly frisseséggel jelent meg, mint amikor első ízben hallatta csatakiáltását. Tőke nélkül indulni nem lehet. A vigéc tőkéje pofája, ruhája. De ekkor váratlanul ott állt előtte bűvös berkeivel, szűzen és grandiózusan a Teleki tér.

Grünbaumnak fogalma se volt arról, hogy az ígéret földjén jár, amikor egyszer csak szózatot hallott: No mi kéne, ha vóna?

Grünbaum felnézett: Egy hozzá hasonló termetű, kis dugvány volt az interjúvoló.

Grünbaum vállat vont: Akar valamit?

A dugvány: Hát ha egyszer szólok, akkor bizonyára akarok. No mi kéne? Ruha, cipő? Nálam bizonyára megkapja mindkettőt.

Magának üzlete van?

Üzletem nincs, de ruhám, cipőm van.

Hol?

Itt.

Hol?

Hát itt rajtam.

Maga meztelenül akar járni?

Ne féljen, van alattam még egy.

Hogy a ruha?

Hat pengő.

Ajvé.

Mért ajvé?

Mert csak kettő van.

Ide vele, nálam nincs alku.

Két pengőért tud maga ruhát adni?

Látja, hogy tudok.

De hát hogyan lehetséges ez?

Ahhoz magának igazán nincs köze. Maga vesz, én adok, vége.

Hallja, van még egy pengőm. Ad érte cipőt?

Egy pengőért cipőt? Hát azt már nem.

De mért, ha egyszer kettőért egy egész ruhát adott?

Mert. No jöjjön ide a sarokra, levetem a ruhát.

A ruha Grünbaum karjára vándorolt, s a szépséges kétpengős otthagyta gazdáját. Grünbaum menni készült.

Hát igazán nincs több, mint egy pengője?

Grünbaum kifordította zsebeit.

No itt a cipő. Gyerünk.

Grünbaum most nagyigényű lett. Elkezdte vizsgálni a ruhát, aztán morgott: Molyos. A feneke nem él soká.

Két pengőért tartalékfeneket akar?

No jó. Itt a pengő. De hát hogyan csinálja?

Maga ugye vidéki?

Igen.

Majd idővel megérti. Jó napot.

Íme Grünbaumhoz a sors kegyes volt. Nem frakk, de nem rongy. Azért Grünbaum, minden szerencséje ellenére sem volt vidám. Ezt a három pengőt, bármilyen nélkülözhetetlen befektetést hozott létre általa, irgalmatlanul sajnálta. A nagy kosztüm! A nagy kosztümöt megvásárolni vajon mikor lehet? Lehet-e valaha is?

5

Amikor Grünbaum másnap felébredt, s tekintete a ruhára esett, nyomban felébredt régi harci kedve. Nyugodt állapotban meg tudta érteni, hogy e nélkül a kis látszólagos késleltető nélkül a nagy kosztümöt sohasem érheti el. Arra gondolt, hogy bármihez is fog kezdeni, nem szabad időt vesztenie még egyszer. Ha valami nem megy, inkább túl korán otthagyni, semmint pocsékolni az időt.

Grünbaum egy halom üzletet járt végig ezzel a varázsigével: Dolgozom jutalékra. Mindenütt szóba álltak vele, de csak három és öt százalékot ígértek. Grünbaum e splendid helyekről szó nélkül kifordult. Végre kétórai keresgélés után talált egy szépséges ablakot, ahol egy

táblán ez a szöveg állt: Hogy ön nem hisz a csodákban, ez csak azért van, mert még nem ismeri a Hungária poloskairtószert, a vegyiipar megfoghatatlan csodáját. Ügynökök ide, ide, ide, itt lehet keresni!

Grünbaum belépett. És most először mutatkozott be azon a fergeteges hangon, ahogyan később jó fellépés ürügye alatt mindig cselekedte. Halkan köszönt. De aztán, mint egy pozaun: Grünbaum! Mindenki felnézett.

Azt olvasom itten, egyedül itt lehet keresni... Nos, ahol keresni lehet, abban Grünbaum természetesen benne van. Hány százalék?

Húsz.

Dolgozni fogok. Kérek mintát, rendelési könyvet.

Aztán Grünbaum útra kelt. Berobbant az első drogériába, és diadalmasan ordította: Grünbaum! a Hungária poloskairtószer képviselője.

Két napig tartott csupán, amíg Grünbaum ártatlan poloskák életére tört, azután otthagyta. Ez a poloskairtószer dumacikk. Sokat kell beszélni, s ezért kevés embert lehet meglátogatni. Választani kell megint a sűrű krajcár – ritka forint elvek között. Ha az ember azt mondja: kefe, ecset, kocsikenőcs, ostornyél, ott nincs sok beszéd, ez körülbelül egy árba kerül mindenkinél, az a kérdés csak, ki a fürgébb.

Csakhogy itt keveset lehet keresni, rettentő keveset. Az előbbi szellem-, ez pedig láb- és mosolykérdés. Grünbaum, miután szelleme főnixmadarát akarta repülni látni, megpróbálkozott még a fémtisztítóval, de aztán hamarosan áttért azokra a cikkekre, amelyeken nem lehet keresni. Harminckét árufajtát próbált ki, amíg megállapodott. Csutak, smirgli, kőpor, tollseprő, cirok, naftalin. Ezek lettek Grünbaum melódiái.

Most aztán megkezdődött a rekorderpálya. Ötven, hatvan, hetven látogatás egy nap alatt. Ki kellett tapasztalnia, déli időben kik tartanak nyitva, hogy semmi időt el ne mulasszon. Útközben evett. Tápláléka fogadalma folytán kizárólag kenyérből állott. Grünbaum az ég leborult serlegére esküdött meg, hogy ezt a rabkosztot mindaddig tartani fogja, amíg a nagy kosztüm birtokában nem lesz.

Hogy hány látogatást lehet egy napon csinálni, az nemcsak szorgalomtól függ. Nagyon is meg kell figyelni, melyik üzletben mikor vannak a legtöbben. Nagyon is le kell igázni tudni a földrajzi viszonyokat. Két közeli üzlet más és más időben lehet zsúfolva. Aztán meg vannak időszakok, amikor semmilyen számítás nem válik be, mindig rosszkor jön, mindig várnia kell.

Az ügynök lohol, és kollekciót cipel. Vagy megsül, vagy megfagy. A kollekció csak 3 kiló, de ez aztán elválaszthatatlan. Csakhogy nem csupán testgyakorlásból áll az élet. Beszélni is kell, expressz tempóban rábírni az illető cézárt, hogy ne Schwarztól vegyen, hanem inkább Grünbaumtól, mert Grünbaum szebb fiú, Grünbaumnak özvegy édesanyja vagy hat neveletlen gyermeke van stb.

Grünbaum összeharapott fogsorral szelte a várost. A strapát jól bírta, csak a rúgásokat nem. Mert az ügynök mindenki kapcája és kedélyfelfogókészüléke. Az üzleti, családi és egyéni bajok levéből mindenik cézárnál egyik két Grünbaum hol fázott, hol izzadt a gyönyörteljes mesterségben, de hallgatott.

Én meccsre készülök, engem trenírozni kell, morogta, s annyira beleélte magát a boxhelyzetbe, hogy gyakran

behúzott nyakkal, összegubbadva lépett be az üzletekbe. Már megint fel akar döfni?

Grünbaum mosolygott: Csak akkor, ha nem rendel. S Grünbaum megint kellemes, loholós kis izraelitává változott. A sérelmek később, ha nem maradt el a folyamatosság, elég könnyen peregtek le róla. De ha három napig nem rúgták, negyednap megint érezte. A kenyérkúrát nehézség nélkül tűrte. Csupán két vészes kísértő üldözte rendületlenül, s ezeknek rendkívül nehéz volt ellenállni. A verkli és a sör.

Grünbaum nem tudott nagyobb gyönyört elképzelni, mint nekitámaszkodni a falnak, és verkliszó mellett sört inni. Ha megszólalt valahol a zongoraverkli, Grünbaum menekült. Ez könnyen sokba kerülhet, s a nagy kosztümnek nem szabad egyetlen nappal sem hátratolódnia.

De nehogy minden dopping nélkül maradjon, Grünbaum lakást változtatott. A budai hajléktalanok menhelyéről átköltözött a Dráva utcai népszállóba. Itt is, ott is húsz fillér, csakhogy ez egy olyan príma hely, hogy Briand is díszsírhelyéül választhatná. Fontos, hogy az ember kedéllyel ébredjen. Kedélyben az üzlet.

Az ügynök este buzgón imádkozik. Mindig. Nem azért, hogy sok üzletet csináljon, hanem hogy ne álmodjék üzletről. Egyszer Grünbaum négy éjjel egymás után álmodott mesterségéről, vagyis négyszer huszonnégy órán át fújta melódiáit. Több mint a felével esett a forgalma ezeken a gyásznapokon.

Grünbaumnak különben nem ment rosszul. Igaz, hogy a hozadék nem volt arányban a befektetett munkával, de mindennap lenyelte fél kiló kenyerét, és a zsebében ötven pengő megtakarított, véres pénz izzott. Az összeget állandóan magánál hordta. Ha elrejti, érezte, nem fog

tudni dolgozni a nyugtalanságtól. Bankba nem merte vinni. Egy ilyen összeghez túl kopott volt, igazolásokkal pedig ugyancsak nem volt ellátva. Selyempapírba göngyölte és állandóan szorongatta. Egyik keze zsebével, másik a kollekcióval volt tele. Grünbaum tudta, ha az összeg elvész, ezt nem élné túl. Kerek egy hónapja fűrészelt már a háztartási cikkek erdejében, mint egy acélpióca. Tempó, Grünbaum! Még jobban loholt, még több emberrel akart egy napon beszélni, s üzletzárás után elővette megmaradt tíz gombját, s a kávéházakat kezdte ostromolni. Bármily keveset is hoz, de mégiscsak újabb fillérek forrása. Grünbaumnak rövid volt a nap.

Az üzletek kezdték megszokni arcát, vagyis Grünbaum kezdte magát bevezetni. A siker nőtt, az igyekezet is nőtt. Grünbaum már-már arra gondolt, hogy e mellett az életfenntartási mód mellett kitart. Sőt ezzel fog magának vagyont gyűjteni.

De egyszer csak a forgalma leesett. Grünbaum nem értette. Éppen annyit loholt, mint annak előtte. A forgalom tovább esett. Grünbaum megrökönyödött. Aztán egyik napon eszmélt. Az egyik kuncsaft őméltósága rávezette: No mi az, maga koporsólovag? Mondja, maga temetőbe jár vagy üzletbe?

Mért volnék koporsólovag?

Úgy jár itt maga, oly síri képpel, oly némán... mint... szokott a Nemzetibe járni?

Nem.

Kár. Hallgasson rám. Egyszer menjen el, és nézze meg magának *Macbeth*-et. Ott van egy nagy vacsora, ahol a királynak megjelenik Banquo szelleme. Sápadt, szótlan, rettenetes ez a Banquo, maga a szemrehányás.

De mit gondol maga, vennék én valaha is Banquo szellemétől naftalint?

Grünbaum próbálta megszívlelni az útmutatást, de néhány nap múlva észrevétlenül újra visszaesett, és vele együtt a forgalom. Ugyanannyit járt, mint azelőtt, de a kegyetlen hajszától kiveszett belőle a lendület. Az egész hónap alatt csupán tizenkilenc nyolcvannal gyarapodott az állománya. A tekintete fénytelen lett, s a mozdulatai nehezebbek. Ekkor Grünbaum előtt ismét megjelent a Nyugati pályaudvar parasztpalántáival. Visszatér a gyér pécézés, a ritka forint elvéhez, mert munkával pénzt keresni nem lehet.

Grünbaum visszaadta házának a rendelési könyveket. De mint minden fordulatánál próbálkozásainak, most is, mint egy Wagner-operában, oly szemtelen makacssággal tért vissza a ruhamotívum. A Teleki-maskara feneke és két könyöke kint volt. Egyben napok kérdése csupán, hogy egy elülső, vészes terep pókhálója feladja állásait. Grünbaum homályos szeme előtt megjelent a nagy kosztüm. Blau és Kowalszky udvari szállítók úri divat üzlete. Sötétszürke zakó, acélkék tónusú nyakkendő. Ó, egy ilyen nyakkendő bogja, külön gőggel tudja biggyeszteni vastag szalagját.

A nagy kosztüm távolodik. Ködök, sávos fátyolok ereszkednek a cégtáblára. Blau és Kowalszkyból már csak a szky van meg, végül nem látszik belőle semmi sem.

Burett. Kilenc nyolcvan a burett! Grünbaum a zsebébe nyúl. Ez misztikus útmutatás. Hatvankilenc nyolcvan a vagyona. A kilenc nyolcvan elkívánkozik. Ez a kilenc nyolcvan az áldozat a Nyugati oltárán. Közbülső ruhavétel már megint. Három negyven a Dorco!!

Ez már ugyan nem misztikus, hanem reális útmutatás, mert Grünbaumnak semmi talpa sincs. Papundeklit illesztget bele mindennap, ha csik, akkor naponta kétszer. Tizenhárom húsz kint van.

Ott baktat a burettfiú. No nézd csak, milyen csinos lett! Az orra kissé kajla, igaz, de attól még senki meg nem halt. Elhalad a történelmi kocsma előtt, ahol élete hajójába az első három pengő behullott. De hol van innét Fürst? Ez a kocsma Fürst nélkül nem teljes. Grünbaum ténfereg. Ejnye, kihaltak a parasztok? Estig mászkál, és nem talál senkit. Hja, a ritka forint világnézethez lelki erő kell. Másnap ugyanaz, harmadnap ugyanaz. No mi az, ez a Fürst lenyelte a parasztokat?

Egyszer csak megszólal valaki: Hát hogy megy az új cégnek?

Maga az, Fürst? Azt hittem, már meghalt.

Meghalni nem szoktam. Kicsipett az új cég.

Ki. No van-e sok feladat?

Most? Hát hogy volna most? Július vége van, új cég! Csak nem kuncsaftot hajszol itt?

De azt.

Fürst röhög: Mielőtt belefog, kérdezzen meg engem. Nem vagyok haragtartó, szívesen adok jótanácsot.

Maga el akar engem innét hajtani.

Én magát?

Persze. Mért ne jönne most kuncsaft, hiszen javában folyik a cséplés.

Ez az. Amikor már csépelnek, akkor már nincs üzlet.

Maga azt hiszi, nálunk Büdön sosem volt cséplés?

Ilyet én nem hiszek.

Nohát. Ahol cséplés van, ott szükséglet is van.

Ide hallgasson, maga új cég! Nem akarom, hogy itt

vesztegesse az idejét. Én szívesen adok jó tanácsot kezdőnek, ha az nem kerül pénzembe. Amikor már csépelnek, akkor már csak az vesz, aki nem számította ki jól, miből mennyi kell, vagy az, akinek közben valami baja történik. Elszakad a szíja, vagy eltörik a tengelye, de ezeket a boltokat már a helybeliek csinálják meg. Ezért már nem loholnak fel Pestre. Ha nem hiszi, majd meglátja. Itt állhat egy hétig is!

Grünbaum elkomorodott. Három nap. Ruha! A burett egyszerre olyan lett, mint a csalán. Satnya, lesoványodott testét égette, sikálta. Úgy érezte, minden pórusából csepeg a vér. Fürst biccentett: No, jó napot. Csak kísérletezzék!

Grünbaum ott állt estig. De nem a vevők miatt. Nem tudott járni. Estefelé érvelni kezdett: Ez a burett mindenképpen kellett. Hiszen a másik rongyos volt! Így üzlet után járni úgysem lehetett volna.

Ez az indokolás annyira elfogadhatónak látszott, hogy el tudott indulni. De a hatás nem tartott soká. Csak arra volt jó, hogy hazasegítse. A népszállóban leheveredett. Alighogy letette fejét, megjelent a kalkuláció: A fenekére egy nagy folt, a könyökre egy-egy kisebb hasonló színből, saját varrás. Csak a sliccstoppolást kellett volna kiadni, de az sem lett volna több, mint hetven fillér. És ezzel szemben kilenc nyolcvan!

Grünbaum vacogott. Feneketlen düh fogta el. Üvölteni szeretett volna, vijjogni és szirénázni az egész föld fölött, amért a nagy kosztüm ismét hátrábbosúszott. A szomszédok figyelni kezdték. Grünbaum arcára fordult, de a kezei csak motolláztak. Úgy érezte, minden és mindenki csak arra született, hogy őt becsapja, holtra fárassza, szemen köpje. Arra gondolt, ha már se nem

eszik, se nem iszik, végre valami luxust megenged magának, és ezt a pimasz burettet ízenként széttépi. Azután elővette zabláját: Csend, Grünbaum! Gondolkozás, Grünbaum! Hanem a szervezete süketen dörömbölt tovább. Szerette volna téglával laposra verni a várost, az egész földet, oly vékonyra, mint a karlsbadi ostya. A melléből dühkutyák marták elő magukat, s szertefutottak a mérhetetlen térség ölébe összetépni a világegyetemben található összes burettet. Odanyúlt a nadrágaljhoz, s készült azt egyetlen rántással végigszakítani. De ekkor megjelent egy cégtábla. Eleinte sávosan, aztán mind határozottabb vonalakban: Blau és Kowalszky. És ott van Grünbaum a kifoldott ruhában. Gyanakodva vizsgálják. Nem akarják kiszolgálni. Grünbaum elővesz egy csomó pénzt, erre leakasztják a telefonkagylót. És Grünbaum elengedi a nadrág alját.

Az éjszaka gyönyörű volt. Keserves lázai enyhítésére a sörálom leszállt. Nem egy krigli és nem kettő, hanem egy egész kis hordó, amit burettszalagon, zajtalanul engednek le az ágya mellé. Grünbaum könnyes szemmel simogatja a hordót, s arra gondol, hogy majd mindennap egy kis kortyot iszik belőle. Arra gondol, hogy bőségesen fog tudni mosolyogni az üzletesekre a déli korty sör reményében. Nem fog leesni a forgalom, s mire a kis hordó kiürül, együtt lesz a pénze a nagy kosztümre. De tovább nem tud gondolkodni. Megszólal a verkli, bécsi valcer, tnátá, tnátá, s az egész terem felfigyel, az egész terem megenyhül. Most Grünbaum beszívja a kortyot, aztán gyorsan dugaszol. Rózsaszínű fénynyalábok zuhognak az égből, rózsaszínű permetezés burkában a szíve bizsereg. Most a hordó megmozdul, s a következő pillanatban Grünbaum alatt terem. Olyan, mintha lovagolna.

A hordó felfele lendül. Jobbról-balról fogják Grünbaumot a szobatársak, hogy el ne repüljön. De a hordó csak emelkedik, mind több ember csimpaszkodik jobb és bal kezére, de a hordó a rózsaszínű fényben csak magasodik, tnátá, mint két füzér, olyan a sok társ, tnátá, és a sokaság élén, a hordó tetején, Grünbaum a mennybe száll.

6

A grandiózus öröm napja szeptember végére eljött, s az őszirózsák idején Grünbaum végre komoly szándékkal állhatott meg Blau és Kowalszky előtt. A gondtalan pepecselés, nézegetés mély örömmel töltötte el. Mielőtt ehhez a döntő kirakathoz elért, végignézte a város minden fényesebb üzletét, hogy itt aztán már a választásban végképp szilárd jellemet áruljon el. De ez csak ürügy volt. Grünbaum négyhavi megfeszített loholás után csatangolni akart, hogy kényére-kedvére fürödhessék a rend és tisztaság gondolatában. Már látta magát új emberek közt, egy más világ, egy portalan, kölnis régióban, ahol a szagtalanságról mint külön szenzációról beszélni nevetséges, sőt bűnös ostobaság. Grünbaum megsimogatta halántékát. Nemrég még pajesza volt, most pedig be fog lépni a társadalomba.

A szigorú Grünbaum csatangolt. Bármilyen keservesen szerzett garasai voltak is, elhatározta, hogy nem takarékoskodik. Árt az ügynek. Szunnyadó prédatermészete most először tudott rést találni magának. Mindenből a legjobbat, a legszebbet rendelte, s megparancsolta, hogy 2 nap alatt készen kell lennie mindennek. Titkon

örült, amiért nem intézhette el egyszerre külseje tatarozását. Oly édes, nagy ünnep volt elhajíthatni régi burkait, s aztán mint egy mámoros, újjászült Apolló indulni birodalma vizsgálatára.

Mert íme, most itt volt az idő a Szentföld, a X., IX. és III. kerületek meghódítására.

Két nap elmúltával egy különleges figura állt Blau és Kowalszky bejáratában. Kis alakjára finoman simult a sötétszürke zakó, acélkék tónusú nyakkendőjéből ömlött a gőg, selyeming és bíborbarna félcipőben a belváros sima aszfaltjára bámészkodott, s mélabús egykedvűséggel ütögette bambuszbotjával a járdát. Valami különleges nyugalom hűtötte Grünbaumot. Biztonság és fölény ült homlokán. Minden tagján érezte, hogy belépett a társadalomba. Az út közepén rendőr állt. Odament melléje ácsorogni, s mondhatatlan édességgel állapította meg, hogy többé a rendőrtől nem fél. Ruhája volt, vértje, fegyvere, vára.

Névjegyek kellenek, állapította meg Grünbaum. Név is kellene, teszem föl, Gerendai vagy pláne Gerenday. Grünbaum töprengett, aztán megrázta fejét. Nem. Ha van is ruhája, mégiscsak egy szegény ördög. Valami mindig előadhatja magát, s aztán kisül a szépséghiba. Nem! Ha az ember kódis, akkor a legjobb, ha becsületes. De a keresztnevét előre fogja tenni, úgy mégiscsak hangzik valahogy, és ez nem ütközik paragrafusba. Grünbaum belépett egy papírüzletbe, és egy kartonra ezt írta:

JACOB LÉB GRÜNBAUM

Gót betűkkel! Holnapra készen legyen!

A körúton egy négyemeletes épület előtt megállt: Galicinska Naphta Industria Drohobic. Még nem akart fel-

menni, hiszen nem voltak még névjegyei, csak kissé beszagolt a kapu alá előélvezésképpen, mert itt az összes termékekből, akár egy múzeumban, emeletes vitrin volt teletöltve.

Ez a művelet igen helyesnek bizonyult. Arra a gondolatra, hogy nemsokára ezt a gigantikus vállalatot propagálhatja, mélységesen megrendült, csaknem sírva fakadt. Grünbaum sietve távozott. De egy félóra múlva visszatért. Amikor ismét belépett, már sokkal kevésbé volt meghatva. Ezt a műveletet négyszer egymás után megismételve kijelentette: Ez volt a sírótréning. Hát hogyne! Erre a helyre arisztokratikus közönnyel kell belépni, s szenvtelenül félvállról venni a világot. Ezt az ilyen friss jövevénynek előbb tanulnia kell.

Másnap Grünbaum névjegyekkel a zsebében ott állt a vállalat előtt újra. Azon gondolkozott, ne forduljon-e meg, s vegyen egy hideg fürdőt előbb. Az arca rángatódzott az izgalomtól. Csakhogy Grünbaum most már nem engedélyezhetett magának erre külön időt.

Ezért ehelyett elővette zabláját és rivalgott: Nyugalom, Grünbaum! Keménység, Grünbaum!

Kisvártatva valamelyest lecsillapodott, csak néha-néha rángott végig fehér bőrű, sápadt arca. De ennek örült. Ez arisztokratikus. Ez olyan, mintha finom italok és bagók rokkantja volna.

A portás elé lépett: Képviseleti ügyben kivel?

A portás tiszteletteljesen: Harmadik emelet, Bokor igazgató.

Lift használata díjtalan, hirdette egy kis zománctábla, de Grünbaum szórakozottan elsiklott fölötte, és harminc fillért adott a boynak. Grünbaumot mindenki jegyezze

meg magának. Ha ő jön, hát legyen mozgósítás. De mindenekfelett fátylat a szegénysége fölé! Titok, a legnagyobb titok. Ha megtudják, hogy koldul, vége mindennek. Az ajtónálló kapott ötven fillért, aztán vitette csak be névjegyét.

Az igazgató összeráncolta homlokát: Jacob Léb Grünbaum. Hát ez ki?

Az ajtónálló: Egy nagyon elegáns úriember.

Ismeri?

Nem, de igen jól néz ki.

Vezesse be.

Grünbaum belépett. Az arca megrángott: Képviseleti ügyben.

Naftatermékeket akar eladni?

Azt.

Nem egyszerű.

Az mindig a személytől függ.

Hogyhogy a személytől?

Nekem megvannak hozzá az összeköttetéseim.

Bokor igazgató vonásai elpihennek. Még egy pillanatig nézi Grünbaumot, aztán halkan: Méltóztassék helyet parancsolni.

II. fejezet

1

X. kerület. A Szentföld csupa kémény. Gigászi templomok, ahol érdemes imádkozni. Van ott egy tömb, amelynek falai előtt maga Nurmi tíz percig futhatna teljes

tempóban, s akkor érne csak el a közepéig, addig a kapuig, ahol ezek a diadalmas igék díszlenek: Egyesült fém és faipari RT.

Jó napot. Az anyagbeszerzési ügyben kivel?

A portás egy lapot helyez az asztalra: A látogató neve:

Mely cégtől?

Kivel kíván beszélni:

Milyen ügyben:

Érkezés ideje:

Távozás ideje:

Kísérő neve:

Kelt:

A látogató ír: Jacob Léb Grünbaum.

Képviseletek: Galicinska Nafta Industria, Mitrovici-kőszénbánya, Slavonia-tűzifa. Aztán az utolsót kihúzza: No nem, fájuk van maguknak is elég.

Kivel kíván beszélni? A portás diktál: Krumpholz cégjegyző úr.

Milyen ügyben? Anyagbeszerzés.

A portás int: a többit csak tessék hagyni. Folyosón jobbra, 17-es ajtó.

De Grünbaumnak nem sürgős: Dohányzik?

Ó, igen.

Szivart?

Szivart csak este.

Tisztelem a szokást, de most gyújtson kivételesen délelőtt rá. Kissé elfáradtam.

A portás készséggel széket húz elő.

Szép vállalat a maguké, igazán szép.

Ez még semmi, a felső-magyarországi telep, az a nagy.

Két telepük van?

Kettő!? Még tizenkettő is, meg a felső-magyarországi a legnagyobb.

Itt fával fűtenek?

Főleg szénnel. A fahulladék nem elég.

Nincs nyersolajmotorjuk?

Nincs.

És a többi telepen?

Ott van. A kis telepek mind azzal mennek.

Jó. Turbinatranszformátor van?

Azt nem tudom.

Kedves ember Krumpholz úr?

Ó, igen, csak tessék bátran bemenni. Ha nem is vesz, de kedvesnek igazán kedves.

Hányas ajtót mondott?

Tizenhét.

Kopasz ember az íróasztalnál. Még kopaszabb, mint Bokor igazgató. Úgy látszik, nagy állások a hajtalansághoz vannak kötve. Az anyagbeszerző betűz: Jacob Léb Grünbaum. Magyar nemes, teszi hozzá gonoszkodón, de nem rosszindulattal. Foglaljon helyet. Egészen használható képviseletek. No de az üzlet nem éppen a legkönnyebb mínálunk. Megmondom őszintén, le kell vetni a textíliákat. Mondhatom, őszintén sajnálom azokat a szállítókat, akik velem dolgoznak. Megnyúzom őket enyhén szólva.

Grünbaum mosolyog: A magam részéről alig várom már a nyúzás pillanatát. Milyen gépeik vannak?

Miért?

Szeretném tudni, milyen olajok jönnek számításba.

Olaj? Ó, olaj a legutolsósorban. Az olaj bizalmi cikk.

De hiszen itt van laboratórium.

Mégse szeretek olajban változtatni. Ahhoz már igazán lényeges differenciákat kell produkálnia.

Tessék tőlem árakat kérdezni.

Tudja, nem szeretem az olajat. Hiába van itt laboratórium, mégis vannak kellemetlenségek. Látja, vettem tíz hordó transzformátorolajat. Analizálták, véleményezték, minden a legnagyobb rendben, s mi a vége mégis? fele árért el kellett adnom.

Grünbaum felhúzza szemöldökét: Nem értem.

Én sem. De nem érek rá efölött gondolkozni. Tény az, hogy a kellemetlenség az enyém. No de kérdezek magától valamit most én: Van már sorsjegye?

Grünbaum felhúzza szemöldökeit: Sorsjegy? Minek az?

Egy barátom sorsjegyekkel foglalkozik. Szegény gyerek, ügynököl vele, éppúgy, mint maga. Nehéz mesterség ügynökölni. Sokat kell tűrni. Én ezt nagyon méltányolom, és jól bánok mindenkivel. Családos ember, megsajnálom, mondtam, hagyjon itt egypár darabot, majd elsütöm. Krumpholz hamiskásan hunyorog: Most maga az áldozat.

Grünbaum előrehajol, és mélyen a szemébe néz: És hogy egy ilyen?

Húsz pengő.

Grünbaum foga megcsikordul.

Húsz pengő, de egész sorsjegy, s ha nem nyer, tovább játszhat.

Grünbaum messze jár. Számítgatja sovány kasszáját, valamint a keserves üzletkötési lehetőségeket s a förtelmes tényt, hogy nem szabad egyik vállalatától sem semmilyen címen előleget koldulnia.

Talán egy felet...

Felet nem érdemes. Fél sorsjegy bosszúságforrás. Képzelje el, megnyeri a főnyereményt, s a felét fizetik ki.

Grünbaum gondolkozik. vajon ki kettőjük közül az ügynök, egy erre célzó viccet akar mondani, de azután csak ez lesz belőle: Egész véletlenül most csak 5 pengő van nálam.

Ó, igazán nem tesz semmit. Fizesse le az öt pengőt és holnap a többit. Addig én is szétnézek, talán akad valami szükséglet.

Grünbaum márványarccal nyúl a zsebébe. Az ötöst az asztalra helyezi. Most már csak ötven pengője van a háztartási cikkek maradékából, s az az ötven is nemsokára harmincöt lesz, ha meg akarja Krumpholz kegyeit nyerni. Úgy látszik, húsz pengő a beléptidíj. Grünbaum feláll: Hát az ön pártfogoltja már csinált üzletet, de én még nem.

Krumpholz megfogja mellénygombját, és enyhén rázni kezdi: Fiatalember! Fiatalember, fog üzletet csinálni, fog, fog. Nálam nincs protekció. Nem bánom, idővel még olajban is. Nem bánom, legyen miatta kellemetlenségem. Ha egy fiatalemberbe ezen az áron ambíciót önthetek, hát megérte. Tudja, egy anyagbeszerzőnek nem könnyű, ez bizalmi állás. Akit megvádolnak, az elsősorban én vagyok. Nehéz dolog ez, kérem, no de a viszontlátásra holnap. Okvetlen számítok látogatására.

Grünbaum az utcán baktat. Hát ez az öt pengő kint van. A mai napból ez a pozitívum. Nem baj, nem baj, itt legalább van remény. Ekkor a rakodóhelyhez ér. Hordók gurulnak, és egy kis, kócos örmény kiabál: nyolcszáztíz, gurítsd, nyolcszáztizenegy, gurítsd, nyolcszáztizenkettő, gurítsd, és így tovább egész nyolcszázhúszig. Grünbaum odamegy, és a hordók tetején olvasni kezdi:

Transformer oil Eagle et Comp. Columbia. Ni csak! Hát ez lenne tán az a meg nem felelő portéka, amit fele árért el kell adni? Eagle olaj ne feleljen meg, fura dolog. Grünbaum a kis örményhez somfordál: Mondja csak, kié ez az áru?

Az örmény felnéz: Hát az enyém!

Mondja csak, mennyiért vette?

Nem mondom.

Hát akkor mondja meg, mennyiért adja?

Venni akar?

Ha egyszer kérdezem, bizonyosan.

No nem olyan bizonyosan. Vannak itt olyan kérdezőgörcsös emberek. Az ember tárgyal velük két napig, s a végén lesz belőle egy származási igazoltatás.

Grünbaum elővesz egy cégkártyát: No nézze! Én ennek a vállalatnak vagyok a képviselője. Esetleg megvesszük magától az olajat, ha nem drága.

Az örmény azonnal kész a kalkulációval. Negyven fillér kilója kápé.

Akkor az nem lehet jó olaj.

Nem ám!

Honnét tudná azt maga, az olajba nem lehet belelátni.

Ne tessék félni. Nem vagyok én egész hülye, csak félig, de a fél eszem is ér azért annyit, mint másnál az egész. S az örmény félívnyi hivatalos papírt hajtogat ki: Tessék olvasni.

Grünbaum olvas: Orsz. Chem. Intézet laboratóriuma: A 810-től 820-ig terjedő hordók transzformátorolajat tartalmaznak, és a következő tulajdonságokkal rendelkeznek: Fajsúly: 0,882

Viscositas: 1,850 foknál

Átütőképesség: 48 000 volt

Víz: o

Grünbaum összehajtja az írást: negyven fillért mondott?

Annyit. Abban a negyvenben maga is benne van.

Grünbaum meglepett, de aztán rögtön a helyzet magaslatán: Mennyivel?

Három százalék.

Kevés.

Mért kevés? A vállalatnál is kap ezért valamit – s aztán hozzátette –, ha csak egy kicsit is érti a csíziót.

Grünbaum bólogat, s magában ezt gondolja: Grünbaum, Grünbaum, de sokat kell neked még tanulnod. Aztán egy fülkéhez szalad, és kéri Bokor igazgatót: tíz hordó Eagle oil. Komplett analízis, negyven fillér.

Beszállítani!

Grünbaum címet nyújt át az örménynek, és a kocsi megindul.

A három százalék, amit az örménytől kapott, tizenhat pengőt tett ki. Bokor igazgatónak csak hercegien enynyit mondott: Kérem, szíveskedjék valami bevásárlási jutalékot javamra írni. Az igazgató bólintott. Ez méltányos volt. Ez járt ez után a fájin bevásárlás után, hiszen ezt az olajkát nyolcvanöt-kilencven fillérekért lehet eladogatni.

Másnap Grünbaum elhatározta, hogy könnyelműségét folytatni fogja, és a hátralékos tizenöt pengőt lefizeti Krumpholz úrnak.

Grünbaum kezében a tizenöt pengővel nyitott be, és átvette a sorsjegyet. Krumpholz viszonozta a tempót, és rögvest elővette az összeírt igénylést. Nézzük csak, nézzük csak, mi volna itt a maga részére: Hát vennék valami kovácsszenet és valami brikettet. Mondjuk, egy

vagonnal. De előre megmondom, hatnál többe nem jöhet mázsája.

Hat? Az lehetetlen.

Krumpholz megértően intett: Ezt gondoltam. Mindenki, aki nem ismer még engem, azt hiszi, linkelek. Mi olcsóbban veszünk, mint sok bánya termel.

Grünbaum halkan: De mitrovici szén!

Lehet, hogy jobb, de én nem növelhetem a költségvetést. Hat pengő és pássz. Aztán vennék valami fűrészport.

Az nekem nincs.

Akkor sajnálom, nem tudok most semmit sem venni.

Grünbaum sápadt, szótlan, de kemény.

Krumpholz: Mikor jön legközelebb?

Nem tudom. Elutazom egy vadászatra.

Vadászatra!? Ne mondja, hova?

Kornfeldék meghívtak a birtokukra.

Maga ismeri Kornfeldéket, ne beszéljen?! Krumpholz megélénkül: Volna egy kiváló ötletem. Tudja, a boldogult édesanyámról maradt rám két festmény. Grőz kártyavető lányának korabeli másolata és egy valódi Kopeczky. Talán tudna odahatni, hogy ezeket megtekintsék. Kornfeld báró műértő ember.

Nagyon szívesen. De nem haragszik, ha én is kérek valamit?

Szenet nem tudok venni magától.

Sebaj. Vegyen olajat.

De hiszen az olajra vonatkozólag ismeri álláspontomat.

Éppen azért beszélek róla. Azt mondta, ha nagy differenciát tudok produkálni, meg aztán, igen tisztelt Krumpholz úr, ez önnek kell.

Kell? Honnét tudja, hogy kell?

Grünbaum szégyenlős: Egész véletlenül láttam meg az igénylési lapon a tíz hordó transzformátorolajat.

Á, azt nem jól látta! A transzformátortekercselés. Az ember ne kukucskáljon soha. Az etika sehol sem olyan fontos, mint a kereskedelemben.

Grünbaum: Ezt Kornfeld báró is legfőbb irányelvének tartja.

A felek farkasszemet néznek.

Krumpholz: Jó. Bár nem kell, de ha olcsó, veszek. Kiteszem magamat kellemetlenségnek a maga kedvéért. Mennyi?

Ha tíz hordót vesz, hetven.

Drága.

Hatvanöt.

Drága.

Hatvanhárom.

Krumpholz kotorászni kezd, régi számlákat húz elő, hasonlítgat, számol, aztán így szól: No még egy kicsit. Hatvanháromért nekünk már volt. Kell valami okának lennie, ha már az ember változtat.

Hatvan.

Rendben. A tizenötös szobában Gereben úr kiírja magának a rendelést. De ne legyen semmi baj, tudja, mi volt a múltkor is a transzformátorolajjal! Aztán még mit is akartam ... ja! Azt a Kopeczky-képet Nemes Marcell akarta megvenni tizenötezerért. Nem adtam. Hát kellemes utazást, aztán jöjjön minél előbb.

Az a tíz hordó transzformátorolaj szépen visszakerült az Egyesült Fém és Faipari raktáraiba, és csakhamar egészséggel el is használták. Grünbaum kezeit dörzsölte: Na, Krumpholz, csak ne parírozz, majd akkor megtanítlak. Állandóan fel volt szerelve az emlékezetes szállítmány töltényeivel. Nála volt a szállítólevél, az örmény cetlije és a kémiai intézet bizonylata. Valahányszor a gyár területére lépett, megtapogatta zsebeit, s a papírok jelenléte fölényt kölcsönzött megjelenésének.

Ezen a napon soká várt. Bár korán jött, mégis egy egész sereg ember előzte meg. A portáshoz fordult: Kik ezek, kedves uram?

Ajánlattevők.

Ennyi egyszerre! Valami nagyobb dolog van talán?

A portás vállat vont: Alighanem, bár nekem nem kötik az orromra.

Végre Grünbaum bekerült. Krumpholz irományait lapozgatta. Nem nézett fel.

Grünbaum: Valami nagyobb dolog, hogy ily sokan vannak?

Igen, kell egy és más.

Engem fel sem szólított.

Nem?

Kornfeld báró . . .

Ugyan hagyja! És Krumpholz megvetőleg legyintett. Egy hónapja hetenként háromszor kornfeldezik itt nekem. Link pasas.

Grünbaum a széken kihegyesedett: Nono.

Krumpholz felnézett.

Lassan a hanggal, nagyságos anyagbeszerző úr, mert ki találom törni a tisztelt nyakát.

Krumpholz elképedt: Repülni óhajt?

Fordítva, Krumpholz úr. Ma hat hete, hogy oly szerencsés voltam, és jelen lehettem éppen annál a rakodásnál, amelynél azt a tíz hordó Eagle olajat elszállítmányozták. Egy kis örmény vette meg potya árért. Ön egy rókáról három bőrt akart nyúzni. Kettő le is jött. De a harmadik, az énrajtam volt, tehát rajtam is maradt. Mert maga Krumpholz úr keresett, mikor az árut átvette, keresett, amikor a kis örménynek elkótyavetyélte, és most nem tudja megbocsátani, hogy harmadszorra én jöttem útjába, és az új vételért magát Kopeczky-reménységgel fizettem ki.

Krumpholz sápadt volt.

És most megmondom azt is, ha már benne vagyok, hogy ugyanazt az olajat használta el abszolút simán, mint amit szemétként eladott. Lesz oly kegyes ezek után megengedni, hogy megnézzem az igénylési lapot?

Krumpholz mereven ült. Grünbaum egész fesztelenül kotorászott az iratok között. Aztán olvasni kezdte: huszonkettő vagon szén, két vagon gázolaj, harmincöt mázsa gépolaj, négy vagon tűzifa, egy vagon brikett, a többi is csinos, kár, hogy csak három cikkem van. Ne féljen, szerény leszek. Nem kívánok semmi rendkívülit. Maga közli velem a legolcsóbb ajánlatot, és én ennél valamivel olcsóbban fogom adni. Nem vagyok rossz, veszélytelenül hagyom dolgozni. Fedezve van. Azért adta nekem, mert olcsóbb vagyok. Világos. Ellenkező esetben . . .

De Krumpholz ekkorra már magához tért: Grünbaum, maga színtiszta őrült.

Dehogyis. Soha ennyire eszemnél nem voltam. Ez az

igénylés úgy, ahogyan itt áll, Grünbaumnál lesz fedezve. Tetszik tudni?

Krumpholz előrehajolt: Nézze, Grünbaum! Beszéljünk csak egy kicsit még arról a transzformátorolajról. Maga a büdszentmihályi gyakorlatával azt hiszi, valakit megvádol, s azzal az már kampec is. Mifelénk bizonyítani szokás.

Mi sem egyszerűbb ennél, Krumpholz úr. Itt van az egész csomag. De én nem akarom a maga nyakát kitörni, én csak rendelést akarok. Hiszen ha magát kirúgják, a másik csirkefogóra én már nem tudok semmit rábizonyítani!

Én, enrám tud?

Ó, igen.

Hát ilyen büdi trükkökkel itt nem lehet boltot préselni.

Grünbaum három lapot vesz elő: No nézze. Itt az átvételi elismervény, ezt aláírta Frank raktárnok. Nyolcszáztíz, nyolcszáztizenegy, egész nyolcszázhúszig. Ugyanazok a hordószámok. Vegye csak elő az Eagle-számlákat.

Krumpholz: Kár volna azért innét felállnom. Nem emlékszem a számokra, de ha felteszem, hogy ugyanazok, mint ahogy maga mondja, akkor is! Nem lehet egy más vállalatnak nyolcszáztízes számú hordója szintén transzformátorolajjal töltve?

No nem így, Krumpholz úr! A transzformátorolajat vashordókban tárolják, s a lemezbe bele van nyomva a cég, ez esetben Eagle. A Galizinska transzformátorolajat nem is gyárt.

Kedves kis Grünbaum! Nem tartozom én erre felelni, de szórakoztat. Nekem nem kell tudnom, ki mit gyárt. Az olcsó ár dominál és semmi más. Hogy a Galizinska

esetleg oly üres hordókat vásárolt össze, amelyek valaha Eagle-től kerültek ki, hát mi közöm nekem ahhoz?

Ó, még nem vagyok készen. Itt van annak a kis örménynek az írása, akinek maga a szállítmányt eladta. Eagle a bíróság kívánságára ad számlamásolatot. Október hónapban Eagle nyolcszáztíztől nyolcszázhúszig terjedő transzformátorolajat kétszer nem adhatott ki, következőleg az örményke csak ezt vehette meg.

Nézze, Grünbaum, én nem hagyom magam revolverezni. Ehhez ügyesebbnek kell lenni, mint amilyen maga. Ha maga bizonyítani akar, akkor azt kell bebizonyítania, hogy mi volt a hordóban. Az olaj azonosságát, kedvesem!

Nincs baj, Krumpholz úr. Szerintem ez ugyan fölösleges, de ez is megvan. Orsz. Chem. Intézet. Nyolcszáztíztől nyolcszázhúszig. Tetszik látni? És ráadásul az adatok, amelyeket Eagle gyári adataival csak össze kell hasonlítani. Abszolút fel vagyok szerelve. Lesz oly kegyes ezek után a rendelést nekem juttatni.

Krumpholz felállt: Maga téved.

No miért?

Ez nem bizonyíték.

Elfog a röhögés.

Engem fog el a röhögés. Nézze, Grünbaum, egy okiratnak egy bizonyos nagyságúnak kell lennie, tudja? Nem ilyennek.

Azzal Krumpholz villámgyors markolással csap le a papírokra, és tracs-tracs, tépdesi széltében-hosszában, cseppnyi kockákra, amíg olyan nem lesz, mint a konfetti.

Ez ugyanis okiratnak kicsi, teszi hozzá.

Grünbaum ül. Kihalt és tanácstalan. Krumpholz kiált: Gereben úr!

Az ajtóban megjelenik egy férfi: Gereben úr, segítse felállni ezt az élőlényt, takarodni óhajt.

3

Grünbaum úgy fújódott végig az utcán, mint egy papírfoszlány. Gazdátlanul, feleslegesen baktatott ki a kémények közül, s a szabad téren egy homokosláda mellé leült. Egy óránál tovább üvegeskedett a levegőbe. Szél fújt. Vége. Lebukott a gazemberparnasszusról. Visszavágyott Büdszentmihályra, a semmibe. Nézte ténfergő, vézna kezeit, piszkálta poros körmeit. Fürdeni! Fürdeni! Egyszerre azt mondta: Kár. Ó, de kár, hogy így be kell piszkolódni, milyen csúfos dolog folyton könyökig vájkálni a koszban.

Valami dübörögni kezdett. Grünbaum körülnézett. A háztetők kinyíltak. Óriás karok lendítették fel a cseréptömböket, aztán levágták. Emelték, aztán megint levágták. A világ döngött, pufogott. Grünbaum egy különleges, sikamlós zajra felnézett. A háztetők között itt is, ott is Krumpholz feje villant fel. Hol itt, hol ott palacsintázta nyállkásra a tető. Grünbaum kéjesen remegett. A homokosláda mellől fel kellett kelnie. A ládából bőgés, okádás süketített, a kerítések résein vér folyt. Grünbaum megindult az aszfalton. Práccs! Az út kettérepedt. Grünbaum tudta, miért. Ebbe a kilométeres repedt csíkba kell majd begyömöszölni Krumpholzot, pontos műszaki emberek krumpholz-mángorlásai alapján. Pénzt! Föl! De mért!? Most tudta: Krumpholzért. Most volt programja, élete igazi tartalmat nyert: Hatalmat, hogy végezzen Krumpholzcal. Ekkor az aszfalt kisimult.

Tudta, miért. Ráfektette Krumpholzot, s mint a szalámit, kezdte felvágni cipőstől, ruhástól rézsútos, vékony szeletekre. A dübörgő városon végigfolyt a vér, a nyál, a löcsedék, krumpholz-pástétommal a kanális léceit dúsan bekenték, de a lécekből még mindig foszforeszkált a piszok. Esteledett. A népet flytoxozták. Egyszerre Grünbaum érezte, hogy Krumpholz él. Mindezek ellenére él. És Grünbaum útra kelt. Bűzt keresett. Ahol a legrémesebb volt a szag, kinyújtotta karját, és kezdett csapkodni, mint valami denevér. A szag egyre rémesedett, az orrlikában sistergett, berzenkedett, egyszerre lángot vetett, és akkor kezében volt Krumpholz. Mennyei világosság gurult az agyában. Megvan: lefasírozni. Húsdarálón kurblizva, csizmástól, zsebórástól lefasírozni, aztán bele a klozettcsészébe és lehúzni. De mielőtt ehhez hozzáfoghatott volna, tölcsér bömbölte: Zálogház! Grünbaum megtorpant. Késő volt. Az ívlámpák tejes harangjai himbálództak. Zálogház? Aha! Haza! Haza! Nagy kosztümöt zálogba tenni, mert jön a kórház, a betegség, a nagy kosztümöt tönkreteszik, összefertőtlenítik, és akkor az egész hajszát elölről újra nem lehet, többé nem lehet. A száját befogta két kézzel. Félt, hogy kihányja az életét, és akkor mi lesz Krumpholzcal, ki fasírozza, mert Krumpholznak élnie nem szabad. Izzadtan rohant. Hóna alatt a kosztüm, rajta pedig burett. Be!

A ruha bevétetett, Grünbaum ment. Az utca! Az utca! Ekkor még egyszer megállt, kifordította belső zsebeit. Nem volt lukas. Majd féltő gonddal eltette zálogjegyét, rágombolta a kallantyút, aztán összeesett.

III. fejezet

1

A könyvelésen több mint százan dolgoztak. Grünbaum egy íróasztalnál ült és merengett. Az anyagát jórészt feldolgozta, s most könyökölt, repdesett kollégáról kollégára. Nyolc hétig feküdt kórházban. Idegláza volt. Szabadulása után bekérte magát a hivatalba. Nem ment nehezen. A háború harmadik évében minden girhes siheder becses volt. Primitív könyvelési részt végzett. Később félnapos lett az irodában. Délelőttönként kint járt ismét. Csak néha-néha szállta meg a régi hajkurászó őrület, egy Krumpholz-villanás nyomán, különben csendes tempójú, halk ügynöklés volt ez. A harci mén eltűnt. Grünbaum hangot változtatott magával szemben. Kíméletes szalontónusban feddte meg magát, amikor Krumpholz-megtorlásra horkanva pár napon át ismét keresztülhibbanta a gyárnegyedet.

Grünbaum merengett. Hát igaz, ha odakint valaki negyven évig lohol, és acélöntésű idegszálakkal rendelkezik, esetleg szerez valamit. De itt, a percegés templomában, végképp csak egy út van még az alsó fokú jólétig is: a stikli.

Grünbaum félnapos sétái jobbára nem a gyárakba vezettek. Azt csak úgy formailag végezte. Dolgozni ekkor már csak néha, félbolond állapotban tudott. Megvoltak a maga kialakult panamairányai, és erre minden zajt nem ütő eszközt jónak talált. Mert nem akart többé kiesni a társadalmi hemzsegésből, nem akart erős botrányok árán ülni pénzeszsákokon. Eleget állt kívül rongyos pajeszos korában.

Az iparkamarába feljárt. Csaknem mindennap ott volt. A behozatali engedélyekkel akart tisztába jönni. A rengeteg áru újabb s újabb tilalma, avagy szabadsága kisebb-nagyobb módosításokkal végül a kisujjában volt. Az alkalmazottakat kezdte ismerni. Az érdeklődő arcok mindig ismétlődtek. Tilos cikkeket kijárni és megfelelő embereknek nehéz bankókért eladni, ez volt a koncepció.

Mindezt azonban halkan, szinte melankolikusan csinálta Grünbaum. Sajnálta, hogy valaha is találkozott Krumpholzcal, e nélkül a találkozás nélkül most már fütyülne minden emelkedésre. Skribálna és aludnék.

Grünbaum merengett. Tisztasági álmok rajzottak szívében. Ha lehetne, ha visszamehetne a Krumpholz előtti időkbe, ha bosszúkötelezettsége nem emésztené, felszállhatna a tisztasághoz. Még csak nem is hazudnék soha. Oly tiszta, oly emelkedett lenne, hogy állandóan két centiméterre lebegne az aszfalt fölött. Csak ne kéne annyi pénz a tisztességhez. Érthetetlennek találta, hogy gazdag emberek a tisztaság legmagasabb fényűzését aranyrudakra váltják be inkább.

Kár, mondta Grünbaum. Kár, nagyon kár, hogy nekem oly rengeteget kell még szennyben vájkálnom.

2

A könyvelésen keresztülment egy ember. Nagy susogás támadt:

Vezér, vezér, vezér.

Grünbaum felnézett. Ezt az arcot ismerte az iparkamarából. Vezér. A kamarában mindig a négyes szobába ment. És mennyiszer! Aj! Ha vezér, és mégis min-

dig személyesen ment fel, akkor az valami extra stiklit irányíthatott útnak. Grünbaum érdeklődő: Miféle vezér? Ja? Igen? Ejha! Grünbaum felál, és a vezérigazgató nyomába lép. Hajlékony dereka derékszögbe görbül, elkapja a vezérigazgató botját és kis táskáját. Ez a táska pontosan olyan formájú és színű, mint amilyennel Grünbaum ügynöki sétáira szokott menni. Talán segíthetek, vezérigazgató úr?

A vezérigazgató rémülten szorítja magához a táskát. Dühös az ijedelme miatt, de aztán leplező udvariassággal szól. Ó, köszönöm, nagyon kedves. Ez nem teher.

Grünbaum csodálkozik. No, mit rémül ez úgy meg? Aranyat rejteget abban a vacakban?

A vezér átmegy a folyosó végére, oda, ahol Bokor úr szobája van. Grünbaum követi. A vezér eltűnik Bokor úr szobájában. Grünbaum visszamegy a könyvelésbe, veszi kis táskáját, aztán elhagyja az épületet. De az utcáról visszafordul. Ej, nem! Ez a krónikus kamaralátogató izgatja. Alighogy ismét felér, nyílik az ajtó, és Bokor igazgató a vezérrel együtt megjelenik. Tessék! Erre! Átmegyünk Pesti titkárhoz. Tessék csak a holmit hagyni. A vezérigazgató fura, aggódó tekintetet vet a szobában maradt tárgyakra. Ekkor Grünbaumba ütköznek. No, mi az, Grünbaum, akar valamit?

Igen.

Várjon egy keveset, mindjárt jövök vissza. Most újra a régi, vizsla Grünbaum, aki ott maradt. Egy szabad pillanat elég. Be a szobába. Neki a táskának: Kamarai szagok gőze csap fel. Paksaméta. Behozatali engedélyek. Grünbaum olvas. Gumi, kender, köménymag, mazsola, egy egész halom. Egytől egyig tilos. Kijárás! Panama! Panamuska! Grünbaum kezében mázsás harácsolások

kulcsai remegnek. Brávó! Rajta, Grünbaum! Hóna alá csapja a táskát, és helyébe teszi sajátját. Ártatlan tévedés. Csaknem egyszínű a két bőr. De még becsúsztat a kollekció tetejére egy lapot ezzel a szöveggel: Ez a táska az enyém. Neve, Jacob Léb Grünbaum. Ma és holnap egész nap otthon vagyok. IX. Soroksári út 101. Legjobb látogatási idő délután négy óra. Kilép: Ferenc, szóljon Bokor úrnak, hogy nem tudtam megvárni, roszszul érzem magam. Azt hiszem, holnap nem jövök be.

3

Másnap reggel kilenckor a Soroksári út 101-nek előkelő látogatója volt. Amikor a vezérigazgató benyitott, Grünbaum a szelonon félig ült, félig feküdt.

Hol a táskám?

Safe-ben.

Mit beszél?

Ilyen értékes dolgokat nem tartok itthon.

Piszkos fráter.

Grünbaum búsan biccentett: Igen.

Mennyi kell?

Még nem kalkuláltam a dolgot.

Az igazgató üvölt. Grünbaum befogja füleit: Ne tessék kiabálni, vezérigazgató úr kérem. Majd mindent elintézünk szép sorban. Nem kell folyton az üzletről beszélni. Diskuráljunk egy keveset, olyan szomorú vagyok.

Az igazgató toporzékol, Grünbaum behunyja szemét, s párnát húz fejére. Egy idő múlva Grünbaum újra szól: Ne tessék kiabálni, vezérigazgató úr kérem. Én el tudom magát hallgattatni, igaz! Ej, ej, látja, most milyen kö-

zönséges fenyegetőzésbe kergetett bele? Én ismerem a papírok értékét. Tessék elhallgatni. Tudom, négyes számú szoba, Kállay úr. No látja. Tessék hallgatni. Olyan szomorú vagyok. Képzelheti, mennyire okom van rá, ha egyszer a karrierkilátások sem tudnak felvillanyozni. Ki akarom panaszkodni magam egy intelligens embernek, aztán majd megmagyarázom, mi mindent nyer ön is azáltal, hogy a sors az útjába kavart.

Grünbaum sóhajtott: Keserű és csúf dolog ilyesmit tenni kényszerülni, de mit csináljak, ha egyszer csak egyféle módon megy ez az uborkafaügy, és nekem ezt most már elkerülhetetlenül be kell fejeznem. Csak azt nem értem, miért piszkos az, aki egyszer már felkerült. Minek tovább? Örüljön mindenki, aki túl van rajta. Kijelentem önnek, vezérigazgató úr, hogy nem kívánok visszaélni előnyös helyzetemmel, s ön áldani fogja még találkozásunk pillanatát. Mindenekelőtt köszönöm a két szép új ruhát. Tessék várni, mindent megmagyarázok. Szeretek szépen öltözködni. Nemcsak a külső, hanem a gondtalan folyamat miatt is, amelyben az embernek része van a válogatás alatt. Ugyanis tegnap, mindjárt amint a hivatalból eltávoztam, rendeltem egy kék zakót és egy frakkot. Mindkettőre nagy szükségem lesz. Adtam százötven pengő előleget, vagyis minden megspórolt pénzemet. A hátralék számláját az ön most megadandó címére prezentáltatom. Türelem, türelem. A ruhák azért kellenek, mert erős társadalmi életet kell élnem ezentúl. Ahhoz a pozícióhoz, amelyet be fogok tölteni, valamint hamarosan bekövetkezendő házasságomhoz azonban további felszerelésre lesz szükségem. Ezt azonban mégsem akartam megbeszélésünk előtt megrendelni. Lesz oly kegyes, vezérigazgató úr, Blau és Kowalszky ruha-

cégnek teljes és méltóságteljes fegyverzet beszerzésére kétezer pengőt letétbe helyezni. Ne tessék vádolni, nekem semmim sincs. Igazán nem kérnék, ha volna. Nagyon fájlalom az egész jelen piszkosságot, de ön még rá fog jönni, hogy a kellemes bitangok csoportjába tartozom. Nem tehetek semmiről. Higgye el, visszamennék Büdszentmihályra, ha lehetne. Tudja, ezelőtt három évvel fellázadtam az ellen, hogy valakinek hülyeségek között kelljen leélnie az egész életét. Pedig Büdszentmihályon jó. Az ember ott táleszt csókol, tvilemet rak, hajlong, gajdol, aztán minden el van intézve. Nincs könyvelés. Az ember nem ad semmit az Istennek, az Isten pedig az embernek. De erről persze mélyen hallgat mindenki, mert különben abba kéne hagyni az egész szórakoztató színházat. Büdszentmihályon jó. Hagyjon engem békében! Ne sürgessen engem semmire! Ki akarom kissé beszélgetni magam egy intelligens emberrel. Hát nem érzi, milyen szomorú vagyok? Nem érzi az egész tragédiát? Hogy nekem, aki aludni akarok, most egy hosszan tartó, utálatos robajosságba kell kezdenem. Nekem, aki tisztaságlázban emésztődöm, gurulnom kell a trágyalavinával. Ne tessék káromkodni, igazgató úr. Itt nem lehet senkit elítélni. Ilyen berendezés mellett nincsenek bűnösök. Az ítélkezéshez új alap kell. Egyelőre nincs más út, mint stiklit csinálni. Csak míg nekem ez siralom, addig maguknak sport, éltető elem, népünnepély. Látom, türelmetlen. Nem akar velem beszélgetni, nem akarja megnyerni szimpátiámat. Van valami igaza. Azzal nem lesz jobb. Kialakult terveim vannak, amelyekből nem engedek. Hát tessék figyelni: Igazgató leszek. Hogyan? Hát így. Ön megszerzi vagy megszerezteti a Galizinska majoritását. Ez a majoritás természetesen az enyém.

Nem kiabálni! Én tudom, mit érnek azok az engedélyek! Átnéztem jól. A köménymagon egyedül három házat vehet. Hallgatni! Tudom, mit lehet, mit nem. Mint igazgatót, háza esélyeire meghív rendszeresen, és pártit hoz össze. Összeházasít megfelelővel. Pl. Neményi-lány, Burkhardt-lány. A Burkhardt család birtokában három gyár van. Papír, jég, paszomány. Hogy honnét tudom? Ó, sokat foglalkoztam én ezzel, kedves vezérigazgató úr. Nem ért váratlanul a lehetőségszüret. A gyárak idővel szoros csoportot fognak alkotni. A Galizinska meg ez a három, az négy. Aztán ott van ön a tőkecsoportjával, legalább másik négy vállalkozás ura. Tetszik érteni már? Konszern. Behozom önnek búsásan, amibe kerülök. Nem akarok mást, mint idővel összefolyni az Egyesült Fém és Faiparival, s ott valakivel elintézni a dolgomat. Kissé meg fogok ott csiklandozni egy urat, azt, aki rám kényszerítette mindezt a strapát, s ha ez el van intézve, itthagyok mindent önnek, és visszamegyek Büdszentmihályra gettóba hülyéskedni.

Most pedig dologra! A huszonhét darab behozatali engedélyből hármat a kétezer pengő helyszínre érkezte után azonnal kézhez kap. Tízet igazgatóságom befejeztével. A maradék tizennégyet házasságom után azonnal. Az engedélyek, ha nem siet, könnyen elvesztik aktualitásukat, tudja jól. Mindennap mást és mást szabadítanak föl. De mint bűnügyi dokumentum valamennyi tíz évig ifjú és erős. Tempó, igazgató úr! Két héten belül igazgató, nős ember és komoly konszernaspiráns akarok lenni. Ha a lánynak, akit hoz, háromnál több gyára van, az nem baj. Ne tessék engem folyton szidni! Nem hordok ebbe a világba több piszkot, mint amennyi úgyis benne van, csupán a meglevőben túrok. Ha egyszer a

szemétdomb tetején leszek, higgye el, igyekszem majd a lehető legkevesebb büdösséget terjeszteni. A föld disznóól. Régi disznók mennek, újak jönnek. Csak én olyan disznó vagyok, akinek ez fáj.

No, tessék beküldeni a kétezer pengőt. Ma délután, amikor próbára megyek, az egész fegyverzetet megrendelem. Ne tessék semmit beszélni. Nem adom olcsóbban. Köszönje Krumpholz úrnak az egészet.

És most tessék menni, sietni és engem minden bánatommal mielőbb itthagyni, kikapcsolok minden zavaró elemet, sírni fogok.

4

Nem. Minek? Gerenday? Most már igazán jó nekem a Grünbaum. Eddig kitartott. Komolyan sajnálnám otthagyni. Inkább büszke vagyok, hogy ezzel a koloncca együtt jöttem fel. A konszern fejét már Grünbaumnak is hívhatják.

5

Minden külön értesítés helyett: Jacob Léb Grünbaum, a Galizinska Naphta Industria igazgatója és Burkhardt Karolin, az Első Magyarországi Papírgyár, az Óbudai és Újpesti Kristályjéggyár, valamint a Pestszentlőrinci Paszomány és Gombgyár tulajdonosának leánya, a mai napon a Dohány utcai izr. templomban esküsznek egymásnak örök hűséget.

A baldachin alatt állt Grünbaum. Sovány, kissé ferde

vállát Blau és Kowalszky művészkedte pompásra. Odaadó nyugalommal bólogatott az ünnepélyes szavakra. Ennek le kell szépen zajlania. A tiltakozás több lármát csinál, mint így az egész. Tessék csinálni.

Grünbaum mellett állt Burkhardt Karolin. Kemény arcú, méltóságteljes nő. A két személy alig ismerte egymást. Burkhardt Karolin ellenségesen tekintett férjére. Az csak igazán szerény kívánság, hogy magyarosítsa a nevét. Hozzáment, mert központilag így ítélték helyesnek. Burkhardt Karolin elismerte a család jogait, és hitt ítéletük helyességében. Jól tudta, ha önálló lesz, familiáris faktorrá válik ő is az össztagok között, s életét, ha netalán így mégsem jó, kedvére módosíthatja. Hiszen ez csak pénzkérdés.

Grünbaum nézte a kemény arcot. Látta és tudta a harag okát. Látta és tudta, hogy ez a gazdag, meg nem tört nő ragaszkodni fog minden akaratához: élete tele lesz harccal, és a házassága ugyancsak nem lesz oázis.

Grünbaum elmélázott. Aztán rátévedt tekintete felesége széles, feszülő hasára. Kemény nő, töretlen nő, értetlen nő, erős hasú nő. Tud szülni.

Meleg hullámokban, omlatag foltokban gondolkozott, majd látomásban megfogta egy kisgyermek kezét, végigremegett ujjaival az apró, lüktető koponyán, s arcáról most először életében, mintha finom, csillogó porral hintették volna be, sugárzott a fény.

IV. fejezet

I

A konszern virágzott. Huszonegy gyár tartozott részben vagy egészben a közösséghez. A gazdasági válság nem fogott a tőkecsoporton. A gyárak közül néhány, ügyes kapcsolódások révén, egymásnak gyártott. S mindezek élén a büdszentmihályi felcseperedett zsidó gyerek, Grünbaum.

Grünbaum nagy házat vitt. Legalább háromszor egy héten estélyt adott. Az üzlet kívánta így. Ő maga többnyire csak a forma kedvéért jelent meg, néhány szívélyes szót váltott, aztán visszavonult. Az estélyeket felesége vezette, lendülettel és méltósággal. Grünbaum hálás volt ezért. Gyakorta megdicsérte vonzó és határozott rendezését.

Az estélyeken nagy kedvvel vett részt Grünbaum Károlyka, becéző nevén Kukujka, aki immáron tizenhat esztendős volt. Kukujka apja vékony csontját, meghízni nem tudó természetét örökölte. Kukujka volt Grünbaum szeme fénye. Gyér szabad idejét teljes egészében neki szentelte mindaddig, amíg csak a kamasz különválási időszaka el nem következett. Grünbaum nem erőszakoskodott. Szomorúan intett búcsút fiának, s nem szállt perbe a természettel.

Nagy néha megesett, hogy Grünbaum végigülte az egész estélyt. A jelenlevők tudták már gyakorlatból, hogy ennek mindig üzleti háttere van, s Grünbaum új iniciatívát hint el vagy szavaztat meg, ha visszavonulnak a dohányzóba.

Krumpholz öreglegény volt már. Néhány ottfelejtett

szál haja hófehér, s a szeme megtört, mint a döglött halé. Hanem azért rekedten, fáradtan, mindig mindenkitől csak akart valamit még most is úgy, mint hajdan. De Grünbaum fölött se szállt el nyomtalanul az idő. Bár harminchét éves volt, ötvennek látszott. Kis teste még véznább, mint valaha, s kicserzett ábrázatára állandó utálkozó kifejezés ült. Szakadatlanul dolgozott. Kénytelen volt. Ha szabad idejében egyedül maradt, jajgatott a növekvő tisztátalansági érzéstől. Ez utóbbi néha oly erősen lepte meg, hogy a legkedélyesebb estélyről is szó nélkül kirohant fürdeni. Grünbaum dolgozott, akár akart, akár nem. A munka elfoglalta, és eredményt, elismerést hozott. A tőkecsoport Grünbaum-konszern néven szerepelt a köztudatban.

Felesége és karrierjének ugródeszkája, a dúsgazdag Burkhardt-lány, függetlensége biztos tudatában haladt saját útjain. Pénzpajzsát maga elé tartva fikarcnyit sem engedett Grünbaum semmilyen kívánságának, állandóan éreztette, mennyire nincs megelégedve házasságával, mivel az csak újabb pénzt hozott, de méltóságot, avagy címet nem. Egy percig sem feledte el a névmagyarosítás megtagadását, s erre mindig tudott paprikás nyilakat lövöldözni még tizenhét év távlatából is.

Engesztelhetetlen, disszonáns lelkét végre a néhány esztendeje kitört szoárézuhatag kezdte lekötni. Reprezentáló figurája közönséget talált, s kommandós természete csatornát a lakájtengerbe. Élete a folytonos estélyrendezésben olyan lett, mint egy vendéglő főnökéé. Ő állította össze a menüt olyanná, hogy méltó legyen a konszernhez. Ruháit rengeteg fejtöréssel válogatta, már nem saját örömére, amint mondta, hanem a konszern tekintélyének emelésére. Az estélyek a házastársak kö-

zött csendet teremtettek, és létrejöttük óta életükön fáradt béke honolt.

Grünbaum minden alkalommal, ha valamit keresztül akart hajtani, előbb önmaga körül istentiszteletet tartott. Ilyenkor az asztalfőn ülve, szivartömjén közepette olvasta a Grünbaum-misét, mondván: Ki az, aki megteremtette ezt a tőkecsoportot?

S a kopaszok dalárdája rázendített: Grünbaum!

Ki volt, aki a devizákat a csoportnak mindig megszerezte?

Kar: Grünbaum!

Ki volt, aki a csoportot az aranyspekulációtól megóvta?

Kar: Grünbaum!

S csak ha ezt a hangulatkeltő katekizmust lefolytatták, huzakodott elő az új tervvel, amelyet aztán a dalárda minden agymegerőltetés nélkül helyesnek énekelt ki.

Ezen a fontos estélyen Grünbaum minden érkezőt külön üdvözölt. A faipar végre a konszernhez tartozott. Krumpholzot nem akarta szimplán agyonütni, ó, nem, ennél több képzelőerővel rendelkezett. Sőt. Egyelőre fel akarta emelni a legfelsőbb polcra, hogy magasabbról liftezzék le. Mert ezt így tervezte; liftezéssel és nem zuhanással. Egy esztendőn keresztül fogja fojtogatni, lassan, lassan. Grünbaum örvendezett az új tartalomnak fásult életében. Végre valami, ami megcsiklandozza, hogy nem lesz kénytelen állandóan dolgozni.

Amikor Krumpholz belépett, Grünbaum rögvest ott termett. Az aligazgató minden sejtelem nélkül ült le a fotelbe. Az estély valamennyi jelenlevője mindjárt tisz-

tába jött a személy fontosságával, ha egyszer Grünbaum félrevonul vele társalogni.

Miután leszögezték, hogy rosszak a viszonyok, s nehéz az élet, Grünbaum ismertetni kezdte Krumpholzcal tervét, amelyet a mai estélyen kívánt elvileg nyélbe ütni. Erdővásárlásról volt szó. A faipar részére cédrus, ében és egyéb egzotikus fák, valamint egy gumiplantázs vételét kívánta, hogy saját nyersanyagtelepei legyenek a konszernnek. Nyugat-afrikai erdőkről már voltak pontos értesülései. A megszavazás nem volt kétséges, s a személy kiválasztása szintén igen egyszerű. Majd az fog menni, akit Grünbaum erre a célra kijelölt. Grünbaum és Krumpholz hamar belemélyedtek a kérdésbe. Aztán Grünbaum közölte, hogy erre az útra, bármily fáradságos is, ő maga akar elmenni, de addig helyettesre volna szüksége. Elmondta Krumpholznak, menynyit hallott róla, milyen megbízható ember hírében áll, mennyien és milyen kapacitások ajánlották, s éppen ezért rendkívül lekötelezné, ha két-három hónapi távollétre elvállalná a helyettesítést. Krumpholz szabadkozott, de Grünbaum nem engedett. Megnyugtatta, hogy nem kell mindenhez érteni, távolról sem. A verkli megy, a fő, hogy egy bizalmi emberét lássák jelen, az egésznek inkább csak inspekció jellege van, úgyhogy Krumpholz nagy nehezen mégiscsak beleegyezett. Mikor ezen, valamint a dotáció kérdésein túlestek, és az időjárásról kezdtek beszélni, az aligazgató ezt mondta: Van egy barátom, szegény fiú. Segíteni akarok rajta, annyira, hogy nem feledkezem meg róla még ilyen kellemes estélyen sem. Vegyen egy sorsjegyet tőle.

Sorsjegyet? hüledezett Grünbaum.

Tudom, van elég pénze, nem szorul nyerésre. De an-

nál inkább a játék, a szórakozás kedvéért. Tessék, húsz pengő az egész.

Grünbaum ránézett. A mozdulat nyomán feléledt tizenhat év előtti epeömlése. Csaknem elájult a tornyosuló gyűlölettől. De aztán úrrá lett maga fölött, és csak ennyit mondott: Majd beszélünk róla vacsora után. Aztán felkelt, és besietett felesége szobájába. Burkhardt Karolin az öltözködés simításait végezte, s készült kilépni az estély csillogó prizmái alá.

Valamit közölni szeretnék veled, Karolin. Egy kis figyelmet kegyeskedj nekem szentelni.

Burkhardt Karolin azzal a tartózkodó, tárgyilagos szimatolással tekintett fel férjére, amellyel először megjelenő üzletfeleket szokás fogadni.

Az üzlet úgy kívánja, hogy elutazzam két-három hónapra. Jót fog tenni. Vágyom valami változásra. Erdőket veszek, valószínűleg Nyugat-Afrikában. Tudod, Karolina, sok hálával tartozom neked ezekért az estélyekért. Igazán nem tudom, hogyan zajlanának le, ha te nem karolod fel az üzletnek ezt a részét. Ez alatt a három hónap alatt neked is módodban lesz kipihenned magadat. Ha én nem vagyok itthon, mindenki természetesnek fogja találni, hogy becsuktuk a szoáréüzemet. Örülök a pihenésednek, de örülök még egy okból is: Ez az őrületes pénzmennyiség a zsebemben marad. Ne érts félre. Nem tört ki rajtam semminemű fukarsági krízis, csak ha Kukujka fiamra gondolok, hát úgy találom, neki semmilyen pénzmennyiség nem elég. Tudod, szeretném őt elbástyázni minden csúfság elől, ami van. Ehhez pedig pénz kell, rengeteg pénz, több, mint amivel most én rendelkezem. Különben megvallom, az egész erdőterv Kukujkáért született, s nem az én kikapcsoló-

dásom vagy a te pihentetésed volt az indíték. Akarsz elutazni valahova, Karolina?

Burkhardt Karolina komor volt: Nem.

Pedig rád férne. Sok munkád van neked ebben a hercehurcában.

De Karolina tiltakozott: Nem. Semmi körülmények között.

Grünbaum menni készült: Ahogy kívánod.

De Burkhardt Karolina ekkor utánaszólt: Várj csak kissé, jó barátom! Nem beszélnénk még erről egy keveset?

Grünbaum visszaült: De, szívesen.

Burkhardt Karolina szembeállt: Azt hiszed, hasznunkra van az ilyen szünet? Én éppenséggel nem gondolnám. Ahol üzem van, ott adminisztráció is van. Nem javasolom a szünetet.

Grünbaum elmosolyodott: Nagyon kedves vagy. Törődsz az üzlettel. Hűséges segítőtársam akarsz lenni addig is, míg távol vagyok. De hidd el, Karolina, erre nincs szükség.

Burkhardt Karolina élesen figyelt. Mint egy osztaléktárgyaláson, annyi koncentrációval indul a kérdésnek: Miért higgyem ezt én el indokolás nélkül?

Karolina! A férj nincs itthon, nem érted? Ilyen esetben a nyílt ház vitele igazán nem kötelező.

Gondolod, szívesen veszik ezt az emberek? Nem kezdenek-e rebesgetni a konszernről rögvest ilyen leépítés nyomán?

Grünbaum nevetett: Éppenséggel nem gondolom. Hát hogyha költözködnénk? De hát utazz el kissé, Karolina, ha itthon nyugtalan vagy.

Nem utazom el, és nem helyeslem, ismétlem, nem helyeslem.

Nézd, Karolina! Jól tudod, hogy ezek az estélyek egy hónapban belekerülnek vagy ötvenezer pengőbe. Három hónap alatt ez egy kis vagyon. És itt van ez a gyerek, a fiunk. Ha csak ránézek, nyugtalan leszek. Ebben a fiúban nincs ellenállás. Az életet nem ismeri, mert nem ismerheti. Neki gyűjtök. Ezekkel a leállított estélyekkel is ő a főcélom.

Burkhardt Karolina a fejét rázta: Rossz, rossz ez. Meg vagyok róla győződve, hogy rossz. Barátom, én nem óhajtom elejteni az estélyeket.

Grünbaum ingerült lett: Na jó. De akkor csak a te magánszámládra!

Burkhardt Karolina rikácsolt: A te üzletedet az én pénzemen akarod adminisztrálni?

Hagyjuk abba, Karolina. Mindent megmondtam.

Én azonban nem! Vedd tudomásul: Az estélyeket folytatni fogom.

Jól van, de csak, mint mondtam, saját számládra.

Itt nincs saját és nem saját. A te pénzed az én pénzem. Kinek a vagyonán kapaszkodtál fel? Ki pénzén szerezted, amit összevettél? Tartozol nekem ennyivel, nem fogok eltemetkezni.

Grünbaum tágra nyílt szemekkel bámult: Eltemetkezni? Én pihenést kínáltam.

Karolina felállt: Ne add az ostobát. Jogom van élni. Jogom van egy kis örömhöz. Mi a pokolnak különben a pénz? A ruháimat a szekrénynek csináltattam? A lakásomat a molyoknak bővítettem? Azért van ezüstöm, szőnyegem, ékszerem, hogy beraktározzam? Eridj Afrikába! Nem fogsz hiányozni senkinek.

Grünbaum kitátotta száját akkorára, mint egy alagút, úgy nevetett: Estélyek! Estélyek nélkül nem tud élni! Joga van örömre, azt mondja, minderre pedig felöltözik, bemutatja a ruháját, és ételeket hordat fel.

De nem soká tartott Grünbaum jókedve. A következő pillanatban a hitves kiborította a fotelből: Eridj ki! Rögtön takarodj! Egy ilyen hitvány, girhes féreg persze nem érti a társas életet. Hát akkor más se szeresse?

Ekkor Grünbaum megvadult. A csúf szavak felmetszették szívét. Ezerszer dicsőbbnek tartott bármilyen verekedést a szavakkal való piszkálódásnál. Apró, cérnaszál-teste felágaskodott, olyan lett, akár egy elektromos giliszta, aztán ráesett Karolina erős, selymekkel bevont testére. A tagbaszakadt nő lependerítette. De Grünbaumot ördögök szállták meg. Újra s újra nekilendült, rothadt fogsorával az asszony hátába harapott, s a szép selymeket marcangolta, amíg csak Karolina vékony cipősarkával úgy hasba nem rúgta, hogy fekve maradt.

Amikor Grünbaum magához tért, már Karolina másik ruhában volt, s egy pamaccsal karcolásait púderozta. Grünbaum felült a szőnyegen. Körülötte megváltozott a világ. Földtől idegen szemekkel bámészkodott. Nem volt benne se szégyen, se bánat. Karolina sálat vett a nyakára, s indult a már azóta teljes számmal egybegyűlt vendégek közé. Ekkor Grünbaum megszólalt: Ahogy tetszik. Ne haragudj. Büdszentmihályon az emberek felkelnek, táleszt raknak, hajlonganak, lefekszenek. A boldogság olyan érthetetlen. Ne haragudj. Valóban nem sejtettem, hogy ez neked az élet, hogy ilyesmi is lehet valaki számára az élet.

Karolina kilépett a szobából.

Fél tizenkettőre Grünbaum a nyugat-afrikai tervezet

ismertetését befejezi. De nem a vásárlás égbe kiáltóan fontos, hanem az első két esztendő szaporulata. Grünbaum az asztalfőn felál: Ki az, aki a vásárlást a legjobban nyélbe tudná ütni, mit gondoltok?

S a kopaszok dalárdája felharsan: Grünbaum!

Ki az, aki az első két esztendő szaporulatát feltétlen garantálni tudja?

Kar: Grünbaum!

Grünbaum meghajol: Köszönöm a bizalmat. A megbízást elfogadom.

Azzal Grünbaum felemelkedik helyéről, és készül visszavonulni. A benyílóban valaki megfogja a karját. Grünbaum megfordul. Ni csak! Krumpholz. Krumpholz zöld papirkát tart elé: A sorsjegyről majdnem megfeledkeztünk.

Grünbaum mereng. Aztán mosolyog. A fejében valamit hátratolnak, akár a színpadon a falakat, és leengedik a pincébe liften. A feje szédül a nagy költözködésben.

Csak húsz pengő.

Grünbaum kotorászik a zsebében, aztán valamit odaad!

Ez ötven!

Grünbaum legyint. Aztán odafordul a társasághoz és köszön: Jó éjszakát!

2

No, édes fiam, Kukujka, jól megvan neked! Éppen azon a napon kell nekem utaznom, amikor te meg vagy híva. Kértelek, maradj velem, és te itt is vagy, de titokban haragszol, mert a mulatságodat elrontottam. No

nem, ez így van, én tudom, egy fiatalembernek a papája csakis terhére lehet. De gondold meg, hogy most hosszú időre megszűnök sorsodba avatkozni. A kotnyelesek tengerében számodra velem eggyel kevesebb lesz. Magam is sajnálom, hogy éppen erre az estére esett. Te most lélekben ott vagy, s csak testben itt, ha pedig odamennél, akkor még rosszabbul járnál, mert szemrehányásokkal illetnéd magadat, amért nem teljesítetted kívánságomat. Így ráncigálják az embert összevissza, látod, csupa szeretetből, az eredmény pedig az, hogy az ember mindenünnen szaladni akar, onnan ide, innen oda. Ez csak egy eset, lényegében azonban így van ez az egész életen át.

Kissé kényelmetlen, hogy el kell utaznom. Persze! Ki parancsolja, mondod, pedig nem úgy van. Mert muszáj. Egyáltalán nem megyek szívesen, hiszen nem vagyok olyan fiatal. Kukujka fiam, kissé a te kedvedért is megyek, de van rá még néhány okom. Hallgasd csak. Gyermekkorom óta kanalazom különböző méretű evőeszközökkel a gyönyörűségek levesét. Megteltem, édes fiam. Elég tágulékony gyomrom lehet, hogy csak ily hosszú idő után érzem a pukkadás közeledtét. Ha nem megyek innét, halálra okádom magam. Ez az igazság. A te részed utamban annyi, hogy véglegesen meg akarom szilárdítani vagyonodat. A boldogsághoz az kell, hogy meg tudd magad váltani az élettől. Attól az élettől, amelyet én megismertem, s amellyel igen sikeresen beteltem. Kukujka, te! No bocsáss meg végre ezért a butára ferdített névért. Mély értelme van ennek. Ezt akkor kaptad, amikor a pólyáddal őrjöngtem fel-le, szajkózván: Károlyka, Károlyka, és a vad szeretettől összeszorítottam a fogamat. Így persze Kukujka lettél. A hülyeségig vitt

szeretet volt a te keresztapád. Tudod, az emberi jóllakásnak mérhetetlen hosszú a története.

Az előadás rövid, de a próbák messze-messze visszanyúlnak, szemmel nem is lehet azt követni mindig. Nézd, fiam, Kukujka. Te tán azt hiszed, mindazokhoz köt valami, akiket körülöttem láttál. Hallod-e, fiam! Nem örülnék, ha összefornál ezekkel. Teremts magadnak más világot. Módodban lesz. Elbújhatsz majd a pénzed bástyái közé. De a bástyákat ostromolják is, ki tudja, nem sikerül-e majd a te védőfalaidat ledönteniük. Ki tudja, nem jobb-e vár nélkül létezni inkább, azt biztosan nem rohamozzák. Én csakis ütni tudok, de neked már nincs öklöd. Vajon bármekkora pénzhalom meg fog-e oltalmazni téged? Te már művelt, sőt túl művelt gyerek vagy. Hallod-e, te! Valami nem tetszik ám nekem! Én csak az üzlethez értek és semmi máshoz. De teneked ezért nem szabad szégyenkezni miattam. Ó, dehogyis veszem zokon, dehogyis esik rosszul, csak azért haragszom, hogy nincsen benned elég gőg, hogy függenek az érzelmeid a környező világ ítéletétől. Az ember legyen önmagában oszthatatlan egész, akkor talán kivívja magának a boldogságot. Amíg a büszkeséged más zsebében van, addig te koldus vagy. Én szeretlek téged. Nem azért mondom, mintha ez téged bármire is kötelezne, ez neked legföljebb kényelmetlen, mert nem tudsz hasonlóval szolgálni, s így fölötted állok. Nem érted, látom. Hát az úgy van, hogy két ember közül az áll a másik fölött, aki a másikat jobban szereti. A szeretés az egyetlen, amiben hiszek. Ez világcikk. Mindig nagyobb lesz a kereslet benne, és mindig kevesebb a termelés belőle. Magától értetődik, hogy felszökik az ára. Te még nem látsz ebben a portékában semmi fantáziát.

Ezt nem is csodálom. Egy fiatalember nem szeretni, hanem hatni akar. Ezért volt bolondság tőlem, hogy meggátoltalak elmeneteledben. Egy zsidó ember apai mivolta egészen különleges erősségű valami. Egy zsidó ember ugyanis rájön arra, hogy részére az egész világ csak egy gettó, s így az egyetlen sansz részére az a kis kör, amit családjának nevezhet. Hát ide aztán mindent összpontosít. Kukujka, ma búcsúzom tőled. Úgy, mintha viszontlátás részünkre sohasem kínálkoznék többé, és ez így is van. No, ne ijedj meg! Azt akarom ezzel mondani csupán, hogy két esztendő múlva annyira más leszel, mint most, hogy bátran mondhatom, utoljára beszélek veled. Voltaképpen nem tudom, ki vagy, csak sejtlek. Nem ismerhetlek, mert szeretlek. Rettenetes messze állunk egymástól, mert nekem a legnagyobb szükségletem a melegség, neked meg a legkisebb. Apa és fiú útjai ezért ellenkezők. Ezen segíteni nem lehet, a legtöbb, amit az ember ez ügyben tehet, annyi, hogy ezt pontosan és maradék nélkül megérti. Csak az a kellemetlen az egészben, hogy te ilyen hallgatag tapintattal állsz velem szemben. Ez annyit jelent ugyanis, hogy köztünk minden be van fejezve. Ne haragudjál rám, akkor megbékélhetnénk, ha égnél irányomban, azt lehetne fokozni, de ez az udvarias tapintat nem vezet sehová, fiam, Kukujka. Ó, nem baj! Minden kívánságom csak az, hogy végy komolyan. Mert így megjegyzed magadnak, amit mondok. Általában szeretném, ha mindenkit tudnál tisztelni. Akkor behatolsz minden közelgőbe, s ráeszmélsz, hogy minden ember egy külön, mérhetetlen világ. S a legfontosabb, Kukujka fiam! El fog jönni hozzád a szerelem. Légy nyitva, s légy tiszta. Az egész életedet megáldhatod, s az egészet eljátszhatod. Ne légy

itt óvatos! Adj oda mindent, s követelj mindent. Ne félj. A vagyonod felment kicsinyes hajkurászásoktól, az életed, ha bátor vagy s erős hitű, vég nélküli, nagy ünnep lehet. Napjaid gerince épül vagy törik, csak rajtad áll. Semmi sincs, amivel annyit éltek volna vissza, mint a szerelemmel. Ha engedményeket teszel, véged van.

Ej, Kukujka, már mondtam! Műveletlen ember vagyok, csak olyan, mint azelőtt, amikor elindultam Büdszentmihályról mezítlábosan az országúton, a szegényelőírás összes tartozékaival. Ezért megmondom neked műveltséged teljes botránkozására, hogy mikor neked végre sikerült elcipelned a *Hamlet* című darabhoz, hát az volt és marad részemre minden idők legunalmasabb estéje. Ha valamit vétettem ellened, akkor bőségesen megbűnhődtem mindenért. De mégis, látod, egy dolog tetszett, és a fejemben maradt. Az, amikor az apa búcsúzik fiától. Hazabeszélek. A fiú éppoly hallgatagon áll ott, mint te mostan. Szent igaz, csak az apának van szava fia részére, fordítva nincs. Hej, Kukujka, nem győzöm szidni ostoba fejemet azért, amiért itthon tartottalak. Nagy szívességet tennél vele, ha most felkerekednél, és lemondásod ellenére mégis elmennél barátaidhoz. Ne szégyellld a dolgot! Azon az alapon, hogy itthon maradtál kívánságomra, el is mehetsz kedvemért. Ne szégyenkezz, majd elvégzem én azt is helyetted. Az volt a terve bolond fejemnek, hogy itt beszélgetünk egész éjszaka, amíg csak nem jön a vonatom, és én ellátlak téged mindenféle jó tanáccsal. No de még ahhoz a színdarabhoz valamit. Ott olyanokat mond az apa: Kölcsönt ne végy, ne adj. Meg még egy egész sereg hasonlót. Hát én akkor is, most is tökéletes bolondságnak tartottam az összes tanácsot, ami ott elhangzik. És most

ugyanabba a hibába estem én is. Fiam, Kukujka, az a gyanúm, hogy abban a darabban az apának nem a tanács volt a fontos, hanem hogy még egyszer hosszan beszéljen fiával. No, mert ha jobbik eszem elővesz em, csak látnom kell, hogy te tizennyolc éves vagy. Az élet él. Föl-le cibál téged, engem, kit ahogyan üstökön ragad, élsz vagy elpusztulsz, amilyen forgatag képződik körülötted, éveid száma körül. Mi tanácsot adhat az ember egy ifjúnak? Amit az ember mond, úgyis semmiség, avagy ha mégoly bölcs is, hasznát nem veszed. Csak ha a hangom megreszket, s a fuldoklásom üteme füledben marad, akkor kaptál tőlem valamit. Ennek a ritmusa, nehéz perceidben ha feltámad, melegével elönt, betakar, emlékezz rám, ez minden jó tanácsom, amit utadra veled adhatok.

No, eridj, Kukujka fiam! Isten veled! Siess barátaidhoz, no, minél előbb, hidd el, ezzel szívességet teszel.

3

Legszebb dolog a világon az indulás. Az ember előtt reménység, mögötte pedig az utálatból való szabadulás gyönyöre, illatos légvonatban kavarog.

Grünbaum autóba ül: Hajtson lassan, és kanyarogjon kissé végig a városon.

Hajnalodik. Az autó fut, és Grünbaum kihajol: Dráva utca, Népszálló. Nyugati, Fürst, Spitzer, Blau és Kowalszky, Szövetség utca, ügynökök ide, ide, Keleti pályaudvar. A pályaudvarszag üdvözítő szag. Minden füstgomoly énekel: El-el, el-el.

Füttyszó. A vonat mozdul, gyorsul, kattog. Grün-

baum kihajol. Amott a X. kerület, a Szentföld. Egyesült Fém és Faipari, Krumpholz, a homokosláda, transzformátorolaj s az országút, amelyen tizenhat év előtt annyi erővel érkezett.

Aztán az utolsó kémény is elmarad. Grünbaum megkönnyebbülten felsóhajt. Végre mögötte van Budapest, a város, ahol annyit loholt, küzdött, győzött és okádott.

V. fejezet

1

Grünbaum Károlyka kiszólt: Ne tessék feketét készíteni! Aztán bement a könyvtárszobába, a fiókból füzetet vett elő, és írni kezdte: A szerelem keletkezése. Értekezés. De amint ezt leírta, a fiókból másik füzetet vett elő, és arra meg ezt írta: Napló. Így kezdte: Boldizsár ma nem jön el feketére. Remélem, máskor sem, remélem, az ügy be van fejezve. Különben ez túlzás, hogy remélem, mert nem remélek semmit, és nincs is itt semmilyen ügy. Károlyka eltolta magától a naplót, és egy harmadik füzetet vett elő. A harmadik füzetbe ezt írta: Utálok mindent. Okádok az élettől. Satnya vacak vagyok. Majd mikor elolvasta ezt a három mondatot, a füzetet összetépte, és a kosárba dobta. Szigorú arccal húzta maga elé az értekezést, és így kezdte: Rácsodálkozás. Ez a helyes szó. Az etimológia itt komplett történetet rejt. A megjelenő személy ősismerős. Azon csodálkozunk, hogy sose láttuk, és mégis ismerjük, majd azon, hogy egészen megjelenéséig folyton kerestük, csak éppen nem vettük észre.

Károlyka naplója után nyúlt. De aztán blokkot húzott elő, és azt írta rá: Förtelem! Ordítani tudnék! Nyomorúság! A blokkot letépte, összegyűrte, és a kosárba dobta. Odahúzta ismét a naplót: Értekezést akarok szerkeszteni, és még naplót se tudok írni. Minden percben félbeszakítom ordítozással. Nem akarok hisztériás dokumentumot látni. Ezért szakítom mindig félbe a naplóírást. A hisztériát a blokkra kenem és összetépem.

Boldizsár eddig mindennap feljött ebéd utáni feketére. Tudomány és művészetről beszélgettünk. Tegnap megjelent Magda, Boldizsár meg eltűnt. Remélem, eltűnt. Már megint remélem. Arról van szó, hogy Boldizsárhoz hozzászoktam. Kint azt mondtam, ne tessék ma feketét készíteni. Ma. Ezen van a hangsúly. Mintha holnap kéne. Azért mondtam ma, és azért fogom holnap is ugyanilyen óvatosan mondani, mert nem vagyok benne biztos, vajon nem fogom-e őt ismét hívni. Pedig nem is szeretem Boldizsárt, mint ahogyan nem szeretek senkit. Most nekem nem kunszt nélküle meglennem, mert felmerült Magda. Remélem, Magda kifejlődik, és nem leszek kénytelen visszatérni a feketékhez. Boldizsárnak a fészkes fenét ajánlottam egyszer s mindenkorra. Nem kell tűrnöm, hogy röhögjön rajtam.

Kukujka blokkolt: Megdöglöm! Boldizsár szemét!

Az értekezést ezzel a mondattal folytatta: Hinni a szerelemben, annyit jelent, mint azonosnak felvenni az elképzelést a valósággal. De aztán megint csak blokkolt, méghozzá ilyent: Jaj, mi lesz velem, mi lesz velem?

Egy nappal a blokk, napló és értekezés indítása előtt, a Fidsi szigetek mulató két pompás frakkú fiatalembert ölelt keblére.

Hátsó villanyt, felső körtesort kigyújtani, hallatszott a halk vezényszó.

Jóska, maga bolond! Tudja, mit tesz ki a villany?

Jóska, a pincér, a belépőkre mutatott: Tudom, mit beszélek. Ezek behozzák. Azt a kicsi satnyát jól nézze meg, főnök úr. Tudja, ki az? Nem más, mint Grünbaum vezérigazgató fia. A főnök maga ment fel, s rögtön rá a Fidsi szigetek fényben úsztak. A kigyúlt körtesorra rögtön hölgyfejsor dugódott ki a függöny mögül. No, mi az? Jóska suttogott a főnökkel: Pezsgőt adunk, szó nélkül. Nálunk az első üveg ingyen jár. Ne féljen, főnök úr. Már a másodikon behozzuk.

Jóska az első függönykülönítmény mögé ment. Ott félmeztelen selyemkombinációban, egy karcsú, kreol nő készítgette magát éji ütközetre. No, Magda, formában vagy?

Magda, a nemzetközi vampkrekk hátra se néz: Attól függ.

Gyorsan, Magda! Ha ügyes vagy, nem csukunk be a hó végén. Bejött hozzánk a deficitdugó. Jó az isten, itt a pali.

Adj egy pohár pezsgőt!

Megiszod ott. Már kint is az üveg. Nem várnak a hitelezők.

Magda kinéz: Ki ez a girhes?

Az a girhes a jövő, a mi reménységünk. Légy jókedvű, Magda! No gyere!

Szabad egy művésznőt bemutatnom? És Magda már ül is a két legény között.

Csillogó, szép szemű zsákmány. Kérek pezsgőt! Jóska, a pincér tölt. Még!

Jóska tölt. Még! Most majd talán lehet még engem is használni. Ti nem isztok?

A két ifjú merev. Magda tölt: Igyatok, fababák. Legyetek részegek. Akkor szóba állok veletek.

Kukujka és Boldizsár hallgatnak.

Melyitek szűz?

Boldizsár félrehúzza száját, aztán incselkedve barátjára mutat. Kukujka felbőszült tekintettel néma továbbra is. Magda tapsol: Ne dühöngj, te! Jól tette, hogy megmondta! Most legalább tudom, hogyan kell veled bánni. Igyál! És hozass másik üveggel. No inni, egykettő. Jóska, pezsgőt! Egyszerre két üveget, szomjas vagyok. Kukujka nyugtalan. Figyelő, éles szemei a pohár italtól fellángolnak.

Ez az! Így kell! Már okosabb a tekinteted. Tetszem neked? Mondd meg. Egész bátran. Ez tényleg szűz! No igyál. Ha eleget ittál, akkor kérdezek tőled valamit. Ha eleget iszol, akkor helyesen fogsz rá tudni felelni.

Boldizsár egykedvű. Amint látja, hogy barátját a kevés ital már megfogta, távoltartja magát az ivástól. A tempó erős.

Kukujka megszólal: Hogy hívnak?

A szép nőn az első diadalmas vonás mozdul: Magdának.

Szomorúnak látszol, Magda.

Én! Szomorúnak?

Kukujka szilárd: Igen.

Magda elcsendesedik: Jó szemed van.

És neked innod muszáj miattunk. Tudod, mit? Gyere velünk. Adunk neked pénzt, aztán menj haza, és feküdj le. Magda ránéz. Italosan érzékeny. Lejjebb, lejjebb hajtja fejét, az abroszt éri vele, aztán Kukujka kezét megcsókolja.

Te, te, mit csinálsz?

Szomorú vagyok. Valakim meghalt. S Magda könnyezik.

Kicsodád halt meg? Rokonod? Barátod?

Magda felnéz. Egyszerre elkezd nevetni. Oly harsogó, felszabadult, mint a tűztajtékú liliom: Kedves vagy! Hallod-e, te csitri szűzgomba, kedves vagy!

Kukujka előrehajol. Egy tudós tárgyilagos érdeklődése rezeg a hangjában: Hogyan?

Nem vagyok szomorú már! Nem is halt meg senkim, csak én éreztem úgy, mintha valakim halott lett volna, valaki, akit szeretek.

Kukujka Boldizsárhoz: Tiszta sor. A vágy érzelem után. Az érzelmi világ feltétlen szükségessége. Ha nincs konkrétum, ott a fantázia.

Boldizsár: De az egészségesnek a fantázia kevés.

Kukujka bólint: Tudod-e, Magda, hogy nemsokára szerelmes leszel?

Igazán? Az jó.

Nem félsz?

Nem. Megéri.

Bátor nő lehetsz. Gyávák sosem lesznek szerelmessé.

Magda nevet: Ó, de nagy tudós vagy. Mintha ezalól volna kivétel.

Kukujka Boldizsárhoz: A primitív ember automatikusan hisz az elementárisban.

Ne beszéljetek itt össze nekem tudósságokat! Olyat

beszéljetek, amit én is értek! Azért jöttetek ide, hogy mérgesítsetek? Hiszen velem megjárhatjátok! No, hozass még pezsgőt, akkor kibékülök.

Jóska pincér jó fülű, s a lábai, mint az ezeregyéj szellemei, fürgék a vezényszóra. Tele a pohár. Igyál! Igyatok. Még! Te is. Még!

Magda áthajol: Halló, te! Csókolj meg! Nini, szégyelli magát a sok ember előtt. No, ne félj! Majd úgy csináljuk, hogy ne lássa senki. Igyál, és akkor nemsokára megkérdem tőled, amit ígértem.

Kukujka szemére tejes fátyol borul. A Fidsi szigetek minden sarka tündököl. Kukujka beszél, de mintha nem a saját szájából jönne a hang, csupán az ajka mozogna. A posványos tények közt, mint a nap, olyan Magda. Magda Kukujkához hajol. Végigsimít a haján, kócolja, s vinnyog hozzá: Tyuj, nyuj, micsoda sima haja van ennek a büdösnek, akár egy csecsemő popsija.

Magda izzik, nevet, pompázik, s aztán Kukujka fülébe súgja: Hát most megkérdezem, amit ígértem. Feljössz hozzám?

Kukujka bíborvörös lesz, de aztán igent int. Fizetni!

A pincér megdöbbent, kellemetlen arccal közelít: Már! Öt üveg cakkpakk, egy ilyen rezervoárból. Ez a Magda egy bitang. Ez nem törődik a vállalattal! Ez mindent csak a saját üzletének fog fel. Háromnegyed óra alatt teljesen leszedte. A szemét! No de azért majd csinál mindjárt számlát, hosszút és széleset, olyat, mint az Andrássy út. Krach! Az egyik józan. Krach!

Na, Jóska! Nem megmondtam? Ebből akarja maga fedezni a rezsit? Megspórolhattuk volna az egész felső körtesort, de persze maga mindent mindig jobban tud,

mindenről kitűnően van informálva. A hó végén gyönyörűen becsukunk.

3

Tegnap Magdánál voltam. Úgy látszik, érzelmeim szilárd és erőteljes irányban haladnak, mert csupán hazafelé indultomban tűnt fel a rettenetes környezet, amelylyel Magda körül van véve. Magda a második emeleten lakik. Az egész ház egyes szobákból áll, s bennük közönséges, utcán sétáló ringyók laknak. Magda köztük a társadalmi előkelőség, amiért bárban van alkalmazva. A kapualj tele van elhízott, hívogató nőkkel, az udvaron a bordélyos nő sámlin ül, és harisnyát stoppol. Veszekedést minden időben lehet hallani. Magda csodálatos gyorsan felnyílt irányomban. A cseppnyi emberség, amelyet iránta a bárban tanúsítottam, bőségesen kamatozik. Őszintesége azonban nem a legkellemesebb dolog. Kétségbeesem ettől az őszinteségtől. Boldizsárt most már két napja nem láttam. Az ő idején, délután háromtól négyig írom ezt a naplót. A naplóvezetés rossz jel. Harmonikus embernek nincs szüksége rá.

Kukujka blokkot vett elő: Borzadok Magda őszinteségétől. Rettenetes megpróbáltatás ez az egész. Ha visszahívom Boldizsárt, ennek csúnya reakciója lesz. Hát nem tudok egy ember nélkül élni, akit még csak nem is szeretek?

Kukujka összetépte a blokkot, és odahúzta a naplót: Aggasztó jel, hogy a blokkra most már szavak helyett hosszú mondatokat írok. Félek, hogyha Magda sokat lesz őszinte, akkor eljön az ideje az örökös blokkolásnak.

Azt hiszem, a pszichoanalízisnek köszönhetem maid. ha életben tudok maradni. Általa edződtem s tanulok meg a tényállásnak szemébe nézni. Nem akarok blokkhoz nyúlni, inkább abbahagyom.

4

Vajon ki fejti meg a találós kérdést? Hol voltam tegnap, ki találja ki? Úgy van, mindenki nyert, Magdánál. Magda boldog, hogy van kivel kibeszélnie magát. De végre megmondom, hát mi is az a Magda-féle őszinteség. Nem csekélység. Hát az világos, hogy Magdát szeretem. Az is világos, hogy a szerelmét meg akarom nyerni. No és miben áll Magda nyíltsága? Hát csak abban, hogy elmondja ügyeit a szeretőjéről, panaszkodik rá, tanácsot kér, én meg hallgatom, és tanácsot adok, csekélység. Ettől úgy kimerülök, hogy egész nap fekszem. Mért teszem ezt? Hát csak azért, mert ez a kúra. A begyökeredzési kúra. Ki kell bírnom. A vallomások hozzám láncolják. A szeretője menni fog egyszer. Hitvány fráter, egész szemét alak. Meg kell várnom, míg Magda kidobja. Addig nincs más út, mint nyelni, hallgatni, avagy ...

Kukujka elrántotta a blokkját: A leghitványabb férfikapcaságban nyomorultul elpusztulni. Azt hiszem, számomra nem lesz más út, csak a halál.

5

Hol voltam tegnap, ki találja ki? Látom, senki. Bizony ez most már így megy mindennap. Tanácsot adok bőven.

Én mondom meg Magdának, mit tegyen, hogy a szeretője ne hűtlenkedjék. Ki csinálja ezt utánam? És miért?

Kukujka blokkolt: Satnya, csúf, gyáva ember, mit keres a nő körül? Gazdag vagyok, tudom, hogy kapok feleséget. Nem kell. Szerelem kell. Magdának fizetek. Minden csókomban méreg van. Félek, számomra nincs más út, csak a halál. Írok-e még beléd valaha, gyönyörteljes naplóm, nem tudom. Azt hiszem, teljesen áttérek a blokkra. És Kukujka blokkja után nyúlt: Loptam. Loptam, mert kevés a zsebpénzem. Szobát béreltem, ahol napközben csaknem állandóan fekszem. Jólesik a sok gyalázat. Nem tudok otthon maradni. Lopok, bujkálok, és prostituáltat szeretek. Gratulálok, gratulálok. Ha a szerelemben elbukom, vége mindennek.

Tudománnyal hiába kísérletezem. Nincs átfogó gondolatom. A szellemieknél már levitézlettem. Csibe!

Grünbaum Károlyka összetépte a blokklapot; a maradék oldalakat félretolta, és egy másikat vett elő. A naplót elzárta, és helyébe a régi blokkot tette. Most ezzel a két, letéphető notesszel dolgozott. Az új blokkra bolhabetűkkel írta: Csibe, csibe.

A kiscsirke az udvaron beteg lett. Először csak a többitől félreállt, és a messzeségbe nézett, aztán a földre szegezte szemét, majd leült. Csekély súlya alig látható völgyet nyomott a buckába. Nemsokára összegubbaszkodott, közvetlenül maga elé nézett, aztán már oda se, csak felzárta szemét, és a feje előreesett. Csip, csip, vége volt.

6

Hurrá! Soha többé nem vezetek se első, se második blokkot, de még naplót se. Fölösleges. Magda kirúgta a szeretőjét. Gyönyörű éjszaka volt. Magdát a sírból emelem ki. Kölcsönösen megváltjuk egymást. Ma este, ki találja ki, hova megyek?

7

A folyosó végén, Magda szobája mellett kis előtér volt, amellett pedig három fülke klozett örökös nyitott ajtókkal, gyalázatos állapotban. Elromlott, avagy romlóban levő vezetékük folyton krákogott, szipogott.

Kukujka kopogott. Magda kiperdült és ujjongott: Tudod-e, ki van itt, tudod-e?

Kukujka elfehéredett.

Ő! Ő!

De hiszen összevesztetek.

Hát persze! De kibékültünk, te buta! Ide gyere, erre. Irén átengedte nekem a szobáját ma délutánra. Milyen kedves is ez az Irén. Milyen kedves is hozzám mindenki. Te, olyan boldog vagyok!

Kukujka az ajtónak dőlt: Mellőle keltél fel, hogy hozzám jöjj?

Magda a legtermészetesebb hangon: A vendégeimet, akikből élek, nem hagyom elmenni senkiért.

Kukujka feje oldalra csuklott.

No mi lelt?

Semmi.

Gyere már, no! Siessünk. Ne maradj ma, kérlek, soká.

De most Kukujka sikongatni kezdett: Te, te tudod, mi vagy te? Kukujka bősz lett. Olyanokat nyekkent, mint egy kis sündisznó. Hitvány, csepp figuráját a görcs megcsavarta: Tudod-e, mi vagy te?! De nem tudta folytatni. Nem tudott belekeverődni piszkolódásba. Finommá poshadt érzékei megálltak a kanálisörvény előtt.

Csakhogy nem került volna folytatásra sor, még ha akarja is. Magda felpaprikázva harsonázott: Ki ne mondd a szádon, mert lehajítlak az emeletről. Vagyok, ami vagyok. Nem tehetek róla. Hát mit gondoltál? Azt hitted, beléd leszek szerelmes, a pénzedért? Egy ilyen girhes dugóhúzóba? Te ostoba! Tudod, ki vesz pénzért nőt? Aki gyáva, buta és lusta. Hiába fizetsz meg! Én vagyok, aki nyújt akkor is. Csókolj kezet, amért pénzért lefeküdtem veled. Ki innét! Egy percet se tovább.

Kukujka kiszivárgott. Magda eltűnt a szobájában. Kukujka még hallotta a közlést: Kirúgtam.

Lent egymásnak, mint a sokszoros visszhang, telegrafálták: Magda kirúgta a paliját, Magda kirúgta a paliját. A kapuban bökdösődtek, vihorásztak. Kukujka fent állt a folyosón, a sarok mellett. Nyár volt, hét óra, narancsfényt terjesztett a hunyó nap. Kukujka kicsavarodott fejjel ácsorgott, és nézte a keramitot. Az udvaron a tulajdonosnő sámlin ült, tracosolt és stoppolt. A klozettajtók nyekeregtek, ki-be csapódtak, a ronda illatba beleszólt olykor a karbol. Kukujka arca nedves volt: Csak a halál. Nagy betűkkel az egész világegyetem ítélete volt ráírva a keramitra: Csak a halál. Második emelet. Alacsony? Nekem elég. Kukujka a korlátra tette kezét. Lentről állandóan csoszogtak, gajdoltak. Kukujka több percig állt. Nem félt, csak valami ritmusra figyelt, valami halk, langyos burok tompult a füle köré. Úgy tűnt,

egy kéz hátratol mindent, ami még van, s az utolsó polc is kiürül. Aztán meleg tömbök formáltak köré négyszöget, amely kizárta a földet. S a négyszögön belül felismerte Kukujka a ritmust. Ime egyszerre ott volt Grünbaum. Úgy volt ott, mint ahogyan utolsó este beszélgettek, azaz amikor Grünbaum beszélt hozzá. Kukujka nem idézett magában szót, csak csókot. Fölfelé nyújtotta fejét, és várta Grünbaum vastag ajkait. Az ajkak érintették. A száj porhanyó, puha volt. Senki más nem tudott egyszerre ily erővel és lágysággal csókolni, csak ő. Édes, minden sebek balzsamát forrasztó nyálban fürdött. Minden meleg volt, minden bársonyos volt, a fogak között a nyelvvel betakaródzott. Magda kirúgta a paliját! Éles röhejek lentről, szétütötték a burkot. Kukujka a keramitra bámult. Támolygó aggyal silabizálta a feliratot, amely fehér kövekkel volt a sárgák közé beakva: Csak a halál.

Magda kirúgta a paliját!

Ekkor levette kezét a korlátról: Nem itt! Nem hoz rá gyalázatot.

Lefelé bandukolt, de úgy érezte, mintha liften menne, méghozzá fölfelé, föl a magasba, ahol Grünbaum áll. Az utolsó lépcsőfokon Grünbaumhoz felérkezett. Megcsókolták még egyszer egymást, s aztán Kukujka tovább liftezett, elhagyott mindenkit.

Amikor az utcára kilépett, már nem ért aszfaltot. A nap izzott. Óriási naranostányérja búcsúzott. Ó, nap, hozzád megyek!

A körúton két kinyújtott karja közé denevérszárnyak feszültek, és repült.

Halkan, lassan repült, a tisztaság csókja rezgett a ha-

jában. Mint egy nagy, hófehér madár, úgy húzott a körút felett. A narancsfény vastagon az aszfaltra feküdt. A híd alatt lomha, nagy testét vonszolta a Duna. Ó, nap, hozzád megyek!

Kukujka repült a híd felett. A szigetnél, a közepén megállt, óriásira szétvetett szárnyai horzsolták a korlátot, s aztán szétterjeszkedve, a habok felett repült az imbolygó tányérhoz közelebb, mind magasabbra, haza, a naphoz.

VI. fejezet

1

Rembrandtnak van egy képe, a címe Milton. A személyelrendezés az irodában erősen hasonlított ehhez, csupán a leányzó itt nem tollat, hanem sztenogram-plajbászt szorongatott, és a komor, lecsüggesztett fejű ember előtt egy behemót paksaméta levél feküdt.

Már háromnegyed tíz? No nem baj. Magát ugyancsak jól megdresszírozhatták, kedves Mariska kisasszony! Maga olyan nyugtalan ezért az én késlekedésemért, mintha legalábbis felelősségre lehetne engem vonni. No nem. Nem bontom fel a postát. Hogy miért? Mert egy szikrát se érdekel. Ez csak egyszerű. Hogy mi lesz ebből? Hát nem lesz posta. Ez csak világos.

Mariska kisasszony felállt.

Miért kel fel, tisztelt Mariska kisasszony?

Mert Grünbaum úr nem diktál.

Üljön csak a helyére. És ne reszkessen itt, hiszen nem ártok én senkinek se.

Azt mondják, Grünbaum úr az állatok között élt.

Jól mondják. De mit reszket maga tőlem? Igazán, én ma sokkal kevésbé vagyok félelmes, mint mielőtt elmentem.

Ha Grünbaum úr nem diktálja a postát, megyek a dossziékat lerakni.

Grünbaum felemelte fejét: Ma még én vagyok itt az atyaúristen. Ha maga nem lesz kész a dolgával, csak nekem felel. Nézze, Mariska kisasszony! Szeretnék valakivel beszélgetni. Maga, aki annyi esztendőn át mellettem dolgozott, közel áll hozzám. Ha fél tőlem, akkor csináljon ezekből a székekből barikádot, üljön közel az ajtóhoz, én meg majd lefekszem a kanapéra.

Elmondom magának a hihetetlen történetet, életemet az őserdőben a gorillák között. Ne rémüldözzék, igazán nem vagyok elmebeteg. Elmondom, mert szeretném ismét átélni ezeket a napokat, és szeretném, ha a maga bezárt, fojtott világába is behatolna valami az igaz életből.

Tudja, Mariska kisasszony, rossz állapotban mentem el innét. Csúf gondolataimat szétmorzsolni, gondoltam, pompás lesz a testi munka. Ezért ott ugráltam naphosszat az erdőkben, segítettem felmérni, cepelni, fákat számolni, ami csak elképzelhető, mindenben részt vettem. Az erdőbe a sok óvás ellenére mélyen behatoltam. A bennszülöttek, az európaiak egyaránt megcsodáltak ezért a merészségért. Ó, nekem akkor nagyon könnyű volt bátornak lennem. Ennek az egyik elcsavargásnak köszönhettem, hogy részem lehetett azokban a napokban.

Július tizenkettedikén sürgönyt kaptam. Nemigen vet-

tem tudomást semminemű érkező kacatról egész idő alatt. Leveleimet nem olvastam. Ott feküdtek halomszámra, én pedig fütyültem az egészre. De a sürgöny, az sürgöny. Utánam szaladt vele egy hosszú lábú néger, és a kezembe nyomta. Zsebre tettem, és elmentem csatangolni az erdőbe. Mikor már jól bent voltam, leültem. Erre a zsebemben megzizzen valami. Mi az ördög ez? A zsebembe nyúlok, hát a sürgöny. No, gondolom, vigyen el az ördög, elolvaslak. A sürgönyben pedig ez állt: Fia öngyilkos lett. Krumpholz.

Csendesen, avagy zajosan elnyúltam. Miután így kényelembe helyeztem magamat, lett volna időm állapotmeghatározásról elmélkedni, de ezt nem tettem. Valóban nem tudom, skáláztam, gargalizáltam-e az esettel kapcsolatosan, mint ez már szokás, de annyit mondhatok, azaz, nem mondhatok, avagy csakis mondhatok... hagyjuk ezt. Buta igyekezet. Az ember úgysem képes érzékeltetni a valóságot. Nézze, Mariska kisasszony! Az ember elhatározza az utódot, saját gyönyörűségére, igaz. De úgy képzeli, hogy az élet, amit neki ad, valami nagy-nagy érték, és ezért joga van a szunnyadót előhívni a sötétségből. No már most, ha az utód meghal, ez mindenesetre csinos ügy. De mikor aztán azt a legfőbb kincset, az életet, amiről holmi buta apa úgy képzelte, neki van örök hálára kötelezve, mint valami kosz löcsedéket, a pofájába vágják, hát akkor az egész természettörvényt, a világértelmet kapta fejéhez az ember. No ilyesmi, gyerünk tovább.

Következik az értekezés az állapotokról. Tudja, Mariska kisasszony, az ember lehet szomorú, lehet gyászban, bömbölhet, dühönghet. Aztán lehet melankolikus, még eddig eljut hivatalos feljegyzéseivel az orvostudo-

mány, de ez aztán a zárókő ebben a műfajban. Ez az az irány, kedves Mariska kisasszony, amelynek továbbfejlesztését Jacob Léb Grünbaumnak köszönheti a tudomány. Túl a melankólián él a lanyha bámészkodó. Tudja, ez igazán fájdalommentes már. Az ember igen jól látja, mi van körülötte, mi történik vele, csak éppen nem érdekli. Emlékei nincsenek, az agya megállt. Alkonyat, erdőség, magány, de mindez nem érdekli. A tagjai nem mozdulnak. A lanyha bámészkodó sosem dobná el magától az életet, nemcsak azért, mert megmozdulni nem bír, hanem mert élet-halál számára mindegy, nem lát a kettő között semmi különbséget. Aztán meg, tudja Mariska kisasszony, azért sem fél semmitől, mert ha a vadállatok szét is tépik, abból nem érez semmit sem. A telefonhálózat szétszakadt és megkövesedett. A lanyha bámészkodó csak annyiban él még, hogy a szeme tükrére rárajzolódik minden közelgető, ezeket felismeri, de marad a felismerésnél.

Hát, Mariska kisasszony, maga látott már gorillát, ugye? Nem éppen barátságos ábrázata van, ugye? Bizony a gorilla nem is barátságos, ezt nem foghatja rá senki. Tudja, a bennszülöttek mutogattak nekem gorillavadászatot járt fegyvereket, amelyeken ott voltak ezeknek a Breitbart-produkcióknak a nyomai. Pl. a dupla csövű puskát annyira összeharapta, hogy oly lapos lett, mint az itatós. Ha azt mondják valakiről, széttépte a gorilla, hát az a szó szoros értelmében úgy van. Mert a gorilla kirángatja a fejet, végtagokat, aztán dobja. Mint mi a levelet összetépjük és dobjuk, pontosan úgy csinálja.

Azért oly dühös, mert megzavarták a magányát, amely az övé, hiszi, csakis az övé. Tudja, az első vadászok

gyávának tartották. Pedig a gorilla csak azért menekül, mert utál minden ilyen közönséges hercehurcát.

Elvonultan, a bozótban szeret élni. Sűrű, páratelt agyagon ül órákon át és mereng. Az őserdőben bárki kizárólag bősz gorillát láthat. Mert minden közeledés zavarás, és a magány az övé. Kettesben vagy egyesegyedül él. Elálldogál, elkeresgél, aztán a levegőbe fúrja komor arcát, és a teremtés lüktetésével összeforr. Néha, ha a sűrűség közé egy kis nap behatol, a sugarak közé teszi tenyerét, fanyar mosollyal édeleg néhány pillanatig, aztán végigsimít a nedves lombokon, éppen úgy, mint mikor mi legyintünk. A szomorúság, a búsongás nagy cikk gorillakörökben. A zordság épp annyira fontos neki, mint az erdő maga, s minden dühük forrása a megzavart álmodozás.

Hát most képzelje el, Mariska kisasszony, hogy ott botorkál egy ilyen szőrös, fekete arcú kolosszus, és egyszerre a lába előtt lát feküdni egy embert, aki én vagyok, a mindennél gyanúsabb ezzel a mozdulatlanságommal.

S a gorilla kitört: Kahi, Kahi, Kahi! Csaholt, és összeverdeste állkapcsát. Én meg se mozdultam. A gorilla döngetni kezdte mellét. Nem mozdultam. Ekkor megzavarodott. Ügyefogyott, tanácstalan mozdulatokkal körülöttem kotorászott, hajoldozott. Egy élő, aki nem érzi a veszedelmet. Aztán megszagolt. A feje odaért az egyémhez, és szembenéztünk. És abban a pillanatban mindent értett. Csendes lett. Ősbánata homlokára ült, és oly büszke, mélytudó arccal illetett, mintha ő maga találta volna fel a melankóliát. A gorilla nézett. És akkor azt is meglátta, hogy nem vagyok búskomor, hanem lanyha bámészkodó.

A gorillánál minden szomorúság erény, a melankólia magasság, s a lanyha bámészkodó király. A gorilla alám nyúlt. Az ismeretlen bánatok előtti hódolat gömbölyödött hátgerincéből. Két iromba karján úgy feküdtem, mint egy ágyon. Koromsötét volt. Kórusban vonítottak a jaguárok. A gorilla vitt.

2

A gorilláknak kemény napjaik voltak velem. Nem vettem magamhoz semmiféle táplálékot. Hiába raktak az orrom elé lehántva jó szagú banánt, feltört majomkenyeret.

A gorillák vándorállatok. Egy-két napig maradnak csak fészkükben, aztán mennek tovább. Egy hím és egy nőstény volt az én szállásadóm. Most, hogy én is ott voltam, ezt az életüket csak még erősebbé tették. Utaztatni akarták a beteget. Napjában többször tisztába tettek. Eleinte erre óriási szükség volt.

Aztán jött egy idő, amikor lehunytam a szemem, és úgy feküdtem. A gorillák ezt nem tűrték. Odajöttek, vastag ujjukkal kipeckelték fáradt szemem völgyét. A gorillák kínálták az életet. A nőstény gyakorta arcomra borította alsótestét, és szemem héjára bocsátotta lüktető ágyékát. Az életet burkolták körém, gyökerén szakított forróságokat terítettek rám, de a lanyha bámészkodónak nem kellett semmi sem.

Egy napon aztán azon vettem magam észre, hogy emelkedem, visznek a fák között fölfelé. Hagytam. Egyszer csak megálltak, egy füves fészekbe fektettek, aztán eltűntek. A szemeim lecsukódtak.

Valóban soha senki sem fogja megtudni, mennyi időbe telett, amíg ehhez a halk érzethez elérkeztem, de egyszer csak lehunyt szemem héján megéreztem a hűvös szelet. Aztán valami hullámzást. A fészek imbolygott alattam. Felnyitottam a szemem. Nagy, nyugodalmas lehelete az egeknek lengedezett a fák fölött. És ekkor felismertem a helyzetet. A gorillák levegőre tettek ki. Felrakták fészkemet a fák fölé, a naphoz közel. A puhára bélelt fekvőhely enyhén hullámzott a fák hajladozása szerint.

Ekkor inni szerettem volna. Nyöszörögtem, és erre a segítség nélküli élethangra előbújt egyik ápoló orvosom. A gorilla rám nézett, és tudta, mit akarok. Tenyérnyi nagyságú dióhéjban hozott vizet. Csak egyetlen kortyot ittam, de az íze édesen, hosszan, egész estig a szám körött bizsergett. Nem is víz volt ez, hanem az élet maga, amelyet icipici kortyokban, de mégis megáhítottam. A gorilla odajött és felültetett. Óriási magas fa volt a tanyám. Lent zöldellt, sötétlett, hullámzott a mérhetetlen lombtenger, és orromba csiklandozta vastag szagát. Fölöttem ég, távol egy óriási, ezüsttajtékú folyó, a Guriga, ahogy én kifogyhatatlan játékú, görgő habjairól elneveztem.

A Guriga habzott, a levegő zúgott, nagy sugárlegyezőjét hintette szét a nap azon az órán, amikor a gorilla karjaiban, évezredek után, újra szétnéztem a földön. A Gurigát bámultam. Az istentelen harsogását, sárga és hófehér vicsorgását dühös vizének. Úgy éreztem, rajtam folyik át, és borít el tűzlevegőjű Afrikában ez a jeges áradat, szívem nagy lélegzetű frisseségét visszacsókolja, és az erdőn immár gyógyultan zendül, virul, széttépett láncait csörgeti újra a vágy, az élet, a nyár.

Kahi, kahi, kahi, a gorillák csaholtak. Kahi, kahi itt is, ott is. A bozót minden gorillája csaholt, mert az egész erdő sírt a lanyha bámészkodó bánatán. És még aznap leszálltam a földre. Két gorilla vállán nyugtattam a karom, és kezdtem vánszorogni. Körülcipeltettem magam a bujaság katlanában. Gorillahadsereg követett, és csaholt, hahotázott feltámadásom dicsősége fölött.

Sétáltunk. Fürtös, fehér virágtorkát harapdálták pösztörméhek, lepkék összeragadva köpdöstek egymásra, döngött az erdő, visongott az erdő feltámadásom nyomán.

Ti mind! Fent és lent, akik vagytok! Járjatok lábon, illatoztok, avagy csapongtok a Guriga vizében, emeljétek át Grünbaumot az életbe, a igaz életbe. Igya végre a tisztaság borát, találja meg köztetek szárnyait, nyithassa ki ajkát millió szálldosó nemtő ízének. Lengedezzetek! Bomladozzatok! Szórjátok le a barbár egészség hímporát, hozzátok vissza ifjúkorát. Itt a lomb, a nap, a víz, az élet karjain viruljon ki élete, mint egy fürt érett szőlő lógjon az édesség bele, tiveletek legyen szíve tele, és álljon örökké a bál ott, ahol döng az öröm, az élet, a vágy, a nyár.

3

És ott éltem én. Az idők lomha súlyába merülni, a Gurigát csodálni, a párázatok közt gubbasztani segítettem a gorilláknak. Afrika ájult sűrűjében a szem minden pillantása lakodalom, minden pórusában a bőrnek örökös szüret csepeg. Az igaz élethez megtérten lelkem zsilipjei kinyíltak, és összehullva a mindenség tengerével, belőle

szűzfehérre mosva kiszállt. Szent az erdő, és szent a magány. Ekkor már az én gazdáimnak nevük volt. Az anyám Marmura, az apám Gólem.

Csodálatosan jók voltak hozzám. Leszedték a gyümölcsöket, a majomkenyeret felharapták, aztán otthagyták. Ha lefeküdtem, odajöttek, megszagoltak, nem bűzlik-e a betegség újra belőlem, aztán odébbálltak. Csak azt tették, ami múlhatatlanul szükséges. Minden szusszanásukból őstörvény áradt.

De a többi gorillát is ismertem. Az apák lehettek vagy nyolcvanan. Egy kivételével mind nős volt. Ez az egy agglegény tőlem a Sűrű Péter nevet kapta. Sűrű Péter alacsonyabb volt mindenkinél, de kétszer olyan kövér, mint pl. apám, Gólem. Sűrű Péter egyedül élt. Ha valaki csak hallótávjába ért, dühösen morgott. A leghatalmasabb is jónak látta őt nem zavarni. A keserűség és gyűlölet sűrűre főzve állandóan forrt gigászi mellkasában. Tanyái körül gyakori volt a teljesen kipusztított terület. Sűrű Péter szétbaltázta maga körül a legvaskosabb bozótot is, ha dühöngött. Leírhatatlan izomereje volt. És Sűrű Péter is tűrt engem. Ha jöttem, nem morgott, csupán félrenézett. S e nagy kegyet azért, mert egyszer olyan szomorú voltam. De e nagy kegyek, e fékevesztett ünnepi élet kiölt belőlem minden óvatosságot. El kellett egyszer következnie annak a percnek, amely szép napjaim végét megalapozta.

Csavarogtam. Nem egyedül, persze, a vadonban, ezt a gorillák nem engedték, hanem Gólem és Marmura társaságában, akik gorillaszokás szerint csaknem éjjel-nappal úton voltak, hogy a bozót semmilyen zugát előlök fukarul el ne rejthesse. Nem figyeltem, merre megyünk, csak fürödtem most is, mind mindig. Ha siettünk, akkor

apám és anyám kezet fogtak a fenekem alatt, és úgy száguldoztunk ágak, sziklák, ingoványok között.

Az erdő szélén kis patak folyt. Itt letettek, mert fürödni akartam. Fürdöttem, ők meg diót törtek és ropogtattak. Mondom, nagyon könnyelművé váltam, nem néztem körül, hol vagyunk. És egyszerre csak hallom, amint eszeveszetten ordítozzák: Grünbaum! Ott van Grünbaum!

A fűbe vágtam magam. Szüleim ott termettek, és betegséget szimatolva körülorrontottak. Vigyetek, súgtam. De ők nem mozdultak, csak szagoltak. Eközben tovább ordították: Grünbaum, Grünbaum.

Vigyetek.

Végre Gólem és Marmura megkönyörültek rajtam, fölnyaláboltak, és eltűntünk az erdőben.

Amitől féltem, az csakhamar bekövetkezett. Az erdőben megjelentek a szabadítók. Hol itt, hol ott adtak le egy lövést, s hajtottak bennünket egyik helyről a másikra, hogy engem, halottnak hittet megmenthessenek. A szép napoknak vége lett, az erdőbe behatolt az ember a maga mentőszándékaival. Sűrű Péter szája sárgán habzott, úgy verte mellkasát. De a többiek se nézték ezt nyugodtan. Sandán kezdtek vizsgálgatni engem, a bajokozót, akinek keresésére a hozzám hasonlók elindultak. A vadon forrt, lázadozott, fenyegetődzött, de ólomszúnyogjaikkal a megmentők csak ott ólálkodtak, rendületlenül.

Ekkor elhatároztam a harcot. Nem volt más út, s különben is szépséges napjaimra rászakadt az emlékezés lidérce, s szívemet égetni kezdte a bosszú.

Felmásztam a legmagasabb fára, amelyen megéltem a feltámadást. Szemem a Gurigára tévedt, és azt mond-

tam, nem adom. Amikor leszálltam, kezemben kétméteres dorong volt.

A dorongot megmutattam Gólemnek és Marmurának. Aztán dolgozni kezdtem vele. Én, a csitri, satnya ember, pozdorjává vertem lendítésével vaskos csombékokat. Kahi, kahi, kahi – csaholták a gorillák, és harcias ugatásukra megzendült az erdő. Innen is, onnan is bújtak elő. Én pedig a doronggal dolgoztam, hadakoztam. A sereg csaholt. Mind több és több, egy egész ármádia. És a vad üvöltözésre végre szénfekete ábrázatát egyszer csak előd ugta Sűrű Péter. Az egész seregnek ekkor volt már dorongja, és mesteri csapkodással kaszaboltak, vágtak maguk körül. Sűrű Péter megrészegült, de aztán megvetőleg intett. Sűrű Péternek külön módszere volt. Ő sziklákkal dolgozott. Iszonyú tömböket tudott meggörgetni. Egész hegyeket indított meg, százados fákat repített ki helyükből elátkozott dühével. S akkor szóltam: Ne bántsátok a bennszülötteket, de a fehér ördögöket üssétek agyon.

Nyughatatlan éjszaka borult a hadseregre. Sűrű Péter sziklákat hengergetett, a többi pedig mind újabb s újabb dorongokat tört magának. Sosem voltak megelégedve, egyik rövid, másik vékony volt. Az alvók álmukban mellüket döngették. A mellkasütés a gorillaütközet előjátéka. Minél szélesebb a mellkas, annál döngőbbet szól. Az ellenfél a hangból mindjárt tudhatja, kivel került szembe.

S hajnalban az erdőt vérpárás harmat üdvözölte. A telepítvény szélére Sűrű Péter egész hegységet hengergetett, s a sziklák elé lejtőt tapasztott.

A hadsereget felállítottam. Két rajvonalat húztam, egyet jobbról, egyet balról, s a középen széles helyet

hagytam, hadd dolgozhassék szabadon Sűrű Péter. Előttem egy láda feküdt, amit éjjel a telepről elloptam. A telep aludt. Akkor megadtam a jelt: A szájjal lefelé fordított ládát elkezdtem döngetni. Kahi, kahi, kahi! Kétszáz gorilla, hím, nőstény, serdülők dorongosan, üvöltve rontottak a bódéseregre. A telep rajzani kezdett. Egy pillanat, és kaszált a halál. A gorillák tépték a fehér ördögöket. Én Sűrű Péter karját fogtam. Az elátkozott kolosszus fulladozott. Mikor pedig az első puskalövés elcsattant, ismét döngetni kezdtem a ládát. A rajvonal visszavonult. A meglepett telep kezdett rendbe szedelőzködni, s bódéi előtt megcsillogtak a fegyverek. Ekkor meglöktem Sűrű Pétert. A kolosszus felsikoltott. Habzó állkapcsaival csattogni kezdett, aztán a sziklának nekifeszült. Sűrű Péter repítette a bőgő hegyeket, és a több ezer kilós tömbök sepertek. Sűrű Péter ünnepet ült. A bódék omlottak, az élők hullottak, futottak.

A harc két órán keresztül tartott. A gorillák újból és újból kirohantak, amíg csak a telep teljesen ki nem ürült. Csupán akkor kezdtek lecsillapodni s visszaszállingózni az erdőbe. A visszavonulás után Sűrű Péterért ki kellett küldeni. Hatan vonszolták. Nyálcsorgatva gyönyörködött a pusztulás látványán, és nem akarta elhagyni a panoráma helyét. A vonszolókat leköpködte. Egyedül a zsákmányolt fokhagymával lehetett újra becsalni.

És azután következett a győzelmi lakoma, bele egészen az éjszakába, e szabadság és nyugalom harca után az összességnek, velem és Sűrű Péterrel az élén, a fehér ördögökön való nagyszerű bosszúállásunk napján.

Egy napon pedig, amikor fent a feltámadás fájáról nézdelődtem, megláttam az én elszállítmányoztatásom kupéit. Három reflektort szereltek fel. Ezt én már ismertem. Éjszaka, a fénycsóvák fedezéke alatt minden a kezükbe hull, tudtam jól. Gyakran láttam azelőtt ezt a fajta vadászati módot. Az állatok a reflektortól megvakulnak és megbolondulnak. Az én megmentőim nem mondtak le rólam. Már láttam is Marmurát, Gólemet és Sűrű Pétert a rengeteg többivel együtt halomra lőve. A szívem elszorult, és ezt mondtam: Grünbaum, menned kell. Mert a gorillákat megmenteni csak ez az egy mód volt, a telepről vissza pedig nem vezet út.

Lemásztam a fáról, és ezt mondtam: Múljék el tőlem ez a keserű pohár. De gondolkoztam, és látnom kellett, hogy ez a keserű pohár soha többé el nem múlik mellőlem.

Látnom kellett, hogy ide irgalmatlanul visszavezérigazgatnak, vagy gondnokság alá helyeznek.

Marmura egy idő múlva előbújt. Amikor meglátott, nyugtalanul csaholni kezdett. Kahi, kahi – hangzott rá messziről, s néhány perc múlva ott volt Gólem. Izgatottan szagolgattak, és puha tenyerükkel meg-megdörzsölték arcomat. De én átnyaláboltam a nyakukat, és így szóltam: Ti szép, erős, erdei emberek, akik nekem az igaz életet adtátok, én most tőletek elbúcsúzom. Imhol, nézzétek! Nyár teteje van, a legteljesebb pompájukban rezegnek a fák, és rezegjen ez bennetek tovább. Nektek, akik kezéből szerettem az életet, azt most színesebben, illatosabban visszaadom. Erdei emberek! Amidőn az árnyak között merengtek, s a végtelenség ritmusa ben-

netek üt tanyát, eszméljetek rá e percek ragyogására, s megnőtten fog benneteket suhogni az öröm. És akkor mondjátok! A szívetek, a lelketek mélyére sűrítve, imhol most minden pompás, minden teljes, a teremtés csúcsain fuldokol, kihúzva, kiterítve rabságos hüvelyéből, az idő ős szerelme bomladoz. És mondjátok el minden lehetséges időben, nem szabad ezt feledni semmilyen csekély percekre.

Pompás az élet, áldott az élet köztetek, soha nem eszméltem volna mennyei ízére nélkületek. Ezért és sok másért titeket megáldalak: Erdei emberek! Afrika csókolgasson benneteket az ő isteni, forró szájával. Hengergőztessen meg az ő boldog nyelve alatt, és húzigálja az ajkait a hajatokon kifáradni nem tudón. Grünbaumnak mennie kell, nem múlik el többé mellőle a keserű pohár. De még egy pillanatra öleljetek át szorosan, és mondjátok, énekeljétek velem: Afrika felölti szárnyait, búcsúzó, alkonyi szárnyait, és most a fény utolszor derül, s Grünbaum szíve utolszor keserül, utolszor, utolszor. Öleljetek szorosabbra, kedveseim, szorítsatok rajtam egy nagyot, borzasztót, aztán csókollak benneteket, a szájatok közepén, szívjátok vissza magatokba az életet megszínesedve halni készülő fiatoktól, Grünbaumtól.

Az erdő szélén ott állott Marmura és Gólem. Este volt. Amikor beállítottam, a reflektor éppen berregni kezdett. Grünbaum! Grünbaum! A telep megveszekedett egy perc alatt. Intettem, hogy a berregés idegesít, mire kialudt a fény.

Most pedig itt vagyok, kedves Mariska kisasszony. Tegnap körülsétáltam kissé Pesten. Látom, maguk is szorgalmasak voltak távollétem alatt, és készítettek meglepetést. A Gellérthegyre tettek egy keresztet, és villanyt is szereltek rá, nehogy éjszakára kereszt nélkül maradjon a város. Tungsram-kereszt. Hát ezt csak magának mondom, vigaszképpen, hogy lássa, mégis van valami, ami felkelti érdeklődésemet.

De mondja, Mariska kisasszony, őszintén, miképpen gondolja azt, hogy én ezt a postát felbontsam, vagy pláne el is olvassam?

Hogy mit fogok csinálni akkor? Hát majd elszórakozom mókásan. Mondjuk, leszereltetem a Tungsram-kereszt körtéit, és én megyek fel rá képzőművészeti hatásnak. Sőt nem is a régi pózban, hanem, mondjuk úgy, hogy az egyik kezem szabad legyen, mert abban tartani akarok valamit. Aztán Burkhardt Karolina ad majd egy nagy estélyt, és kivonulnak kissé megnézni a házigazdát, mert az ígért nekik valami attrakciót. S ha ott lesznek, Mariska kisasszony, hát akkor kibontom az én színeimet, mert nem megyek egyedül, s a szabad kezemben ott leng majd a nagy attrakció, a vörös lobogó. Mit szól, jó?

De Mariska kisasszony, kérem jóindulatát. Az állásomban nem maradhatok, és nem is akarok. Szóljon egy szót érdekemben, mint legrégibb munkatársam, hogy ne zárjanak elmegyógyintézetbe, hiszen ebből senkinek semmi haszna nincs. Engedjenek el! Az ördög tudja csak valóban, mit vacakolnak azzal a humanizmussal éppen most. Nem jól áll az maguknak! Ha egyszer itt magán-

zárkában eltemetnek, akkor már éppúgy az erdőbe is rakhatnak. Maguk egyformán jönnek ki, akár így, akár úgy. Míg nekem ott az igaz élet virul, minden fűszál esztendőkig tud mesélni, apám, anyám, szívem megtalált harsogása vár.

El akarok menni innét! Ki akarok jutni innét! Vissza az öröm karjába, a lélek tavába, a Guriga harsogása árnyékába. Inni, fürdeni, bámulni, jövők tárulása, századok bölcsessége mögé, engedjetek, ó, engedjetek, hadd térek vissza a gorillák közé.

Pestre azért küldtek fel, hogy megnősítsenek. Bár egy csomó ügyes-bajos dolgot is adtak elintézni, a főcél ez volt, a többi csak takaróul szolgált. Meg kellett magamnak néznem jövendő feleségemet, úgy látatlanban mégsem akarták. Apám igen sokat adott a dolgok természetes látszatára, és tulajdon akaratát, amely mindig érvényesült, a mások kívánalmaiként is tudta egyúttal látni. Harmonikus lelkületet képzett így ki magában, és mások is jó embernek tartották. Nem veszekedett soha, mert nem volt, miért. Akarata ellenállás nélkül ment keresztül, hatalma annyira nyilvánvaló volt.

Már igazán nem emlékszem, hogy a nősülési parancsot milyen formában vettem kézhez, mert abban az időben mérhetetlenül szórakozott voltam, s azt hiszem, halálos ítéletem se rázott volna fel a tompa szédületből, ami még álmaimban is rajtam ült, és úgy éltem, mint egy automata, akibe hálni járnak a kerekek.

Ezért hát nagy szórakozottan felruccantam Pestre az Ipoly völgyéből. A szép, de kis méretű folyó hajlékonnyá tett hasonló benyomásokra. Így magyarázom azt a különösen gyors beszivárgást, amellyel a Duna lényemen úrrá lett. Hiszen egyetlen jelenség se bírt volna el ve-

lem, azzal a futóhomokkal, amit akkoriban bensőmben cipeltem, csak a Duna.

Nem gondoltam semmilyen csalafintaságra, s az a hatvan pengő, ami a zsebemben volt, és a visszautazás költségeit is hivatva volt fedezni, különös ugrálást amúgy sem engedett meg.

Bandukoltam a hídon, a Duna fölött. Bámultam a folyó szürke vizébe rendületlenül szórakozottan, mert a kiszáradt lelkeknek hiába mutatják szabadulásuk útját, az utaknak kell eljönni hozzájuk, nekik már nincs erejük. A szabadság ízeinek eszmélésére kell egy kis időt hagyni, mint ahogyan a koplaló ember gyomra nem tudja mindjárt újra megkezdeni az emésztés művészetét.

Mondottam, egyetlen jellemző tulajdonságom ez időben a szórakozottság volt, elannyira, hogy apám nősítési szándékait, saját bevallása szerint, az én ijesztően galoppozó eltrotlisodásom érlelte meg.

A családi tanács, mint mindenben, apámnak bólogatott ez ügyben is, remélték, hogy a dolog alaposan fel fog rázni, no meg az üzletet is, ami egy házassággal magától értetődően mindig kapcsolatban van.

Ijesztő tempójú eltrotlisodásom csaknem kísérőt adott mellém Pestre, de mivel öcséim, nővéreim, bátyáim és anyám is bizonyos mértékig el voltak trotlisodva, apám jóindulatú kritikája szerint, ezért fölöslegesnek bizonyult, hogy vak vezessen világtalant. Egyetlen igazán élő ember köztünk csak apám volt és maradt rajtam kívül, aki itt a Duna közelében, mint majd az kiderül, egy időre feltámadtam.

Pesti tartózkodásom első napjára apám bőkezűsége folytán nem voltam köteles előírt programot betartani, hanem utasított, hogy „józan belátásom szerint" vizsgál-

jam meg, mit érdemes megnézni. Apám nem sejtette, hogy ez a kicsi szabadság milyen végzetes hatással lesz rám, illetve az üzletmenetre.

Élve szabadságommal, csatangoltam. A Dunát néztem, de nem láttam. Mindent néztem, és semmit sem láttam. Csak mentem súlytalanul, de kiherélt agyvelőmben lassan, messziről, halk boldogságpír keletkezett afölött, hogy megyek, hogy mehetek, bizonyos ritmusra, vég nélkül . . .

Az egész mindenségből csupán erre a sajátságos ritmusra tudok visszaemlékezni. Inkább foltokban és színekben éltem, és nagy éhségem ellenére nem ettem az erős rezonancia miatt, amit a rágás okoz. Gondolom, nem akartam felébreszteni a szent álmot, amibe elmerülni voltam kész.

Másnap esedékes volt az a látogatás, ami jövendő boldogságomat és az üzlet zavartalan menetét lett volna hivatva biztosítani. Az a mély szórakozottság, amit hazulról magammal hoztam, ezúttal az én segítségemre volt. Eltemette kötelezettségeim fölött a szigort. Amint az utcára kiléptem, lépéseim emléke ráhibázott a tegnapi nap ritmusára, s akkor nyíltan üstökön ragadott az időtlen csatangolás öröme. Az engedélyezett két hét, amely alatt ki lehetett bújni minden felelősségadás alól, röpke gondolat volt csak, hamarosan úgy éreztem, hogy minden engedély nélkül, sőt apám határozott tilalma ellenére is egyedül csak csatangolni volnék hajlandó, fölmérni és beosztani milliméteres kockákra ezt a roppant várost, mert be kell hoznom a mulasztást.

Amidőn ismét fent voltam a hídon, és megpillantottam a folyót, azt is felfogtam, hogy tegnap nem fogtam fel belőle semmit. Nagy, múlni szándékozó szédületem

fölé, mint valami nagy ígéret, csiklandós kíváncsiság borult. Tetszett a Duna. Mondhatom, kacér szemtelenséggel néztünk szembe. Majd úgy éreztem magam, mint valami nereida, aki a víz habjaiban lel csak otthont, bénult valómat jókedvvel önti nyakon ez a jeges áradat, és talán már nem ember az, aki ott a hídon áll...

Ez a nap immár a Dunának szólt. A város számomra kimúlt. Csak a part! Csak a part! Gyárak és gyárak, de aztán szabadon, egészen más fényekkel terhelten egy új világ.

Nem tudom, miként igázódhat le ennyire egy ember, mint ahogyan ezt én ott, az Ipoly mellett élő holttestként megértem. A szántóföldek, egy gőzfűrész, egy századok merevítette család feneketlen, kényelemimádó önzése, miként állhat az ember előtt mint jóságos szükségszerűség, és hogyan tud az ember lénye ennyire kifordulni minden emberségéből önmaga iránt. De tudom, ha ott fönt egy olyan folyó megy át, miként itt a Duna, úgy mindenki minden szürke ájulásának vége, az ember megifjult lényét ez a hűs áramlás elhozza, ami hozzá piszok ragad, lemossa, ami gond és földhözragadt törpeség csak tenyészik, elmossa, elsodorja, ó, nincs olyan folyó a földön több, mint a Duna!

Úgy hiszem, de ezt csak az érzéseim emlékezésén át állapítom meg, hogy kiszökkenésem nyolcadik napján találkoztam először Flóriával. Valamelyik Duna menti község határában jártam, és éppen fürödtem. Már néhány napja elmúlt, hogy a Dunának meg a napnak folytonfolyvást kitettem testemet, és szép barna lettem tetőtől

talpig. A szemem igen fényes lehetett minden bizonnyal, mert állandóan örültem.

Nem tudom, mennyi emberélet zajlik le minden öröm nélkül. Nem tudom, jó magamban is, egykor odahaza, mi tartotta a lelket, vagy hogy hogyan nem gondoltam el soha a fűrész mellett sivár életem csúfságát? A sok munka (néha húsz órát is dolgoztam egy nap) maga nem volt elég, hogy leüssön, mert olyan vagyok, mint a bivaly, mi az mégis, ami a gondolkozás minden igényét ott fent belőlem olyan gyökeresen kioltotta? Megmondom: a család.

Vannak a gyilkosságnak módjai, amik észrevétlenek, és ezért nem lehet velük megbirkózni. Csecsemőkorban kezdődik, és mindennap elosztanak egy kalapácsütést a szív bomladozó rekesze mellé, alá, fölé, éveken át, évtizedeken át, ki az, aki ily kitartással tud embert, érző embert irtani? Megmondom: a család.

De hát most itt voltam, a Duna partján, meztelenül, elszabadultan, lényem minden veszekedett fénye kigyúlt, mint valami nagy, ősi dal, úgy lebegtem naphosszat a Duna fölött. Otthon? Az Ipoly? A Duna elmosta. Haraq? Bosszú? A Duna elkapta. Minden, ami a szabadság végtelen álmához nem simult, azt belepte a víz, a homok.

– Babot! Borsót! Paprikát!

Tőlem vagy húszlépésnyire egy királyi szekér állt meg. Volt rajta petrezselyen, karalábé, sárgarépa az említett szentháromságon kívül, s a bakon a királynő, kinek jobbjában gyeplő, baljában kofamérleg. Hanem a királynő! Ezt meg kellett néznem közelebbről. A szerencse is kedvezett, mert a királynő a kocsiról leszállt: nyilván sajnálhatta a lovat, és százegynehány kilóját saját üzemében kezdte tovaszállítani. Így nekem alkalmam nyílt

megszemlélni ezt a roppant, napbarnította alakot ijesztő méreteivel, de meglepően könnyed járásával.

– Jó napot, szépséges bivaly!

– Bagoly mondja.

Ez igaz volt. Nem szóltam eddig külsőmről, mert nincsen vele sok dicsekednivaló. Irdatlanul széles vagyok és hozzá nem elég magas. Azonfelül nincs sok kecses bevágás se derekam, se hasam körül, erősen hasonlítok, én jól tudom, egy álló gőzkazánhoz. Azonban van ennek jó oldala is. A víz jól fenntart, aki velem verekszik, ottmarad, és a fáradtságot nem ismerem.

– Hát akkor összeillünk.

De a királynő más irányba csábult. Megtöltötte a serpenyőt paprikával, aztán bevitte egy piros házba. Erre én elővettem tíz fillért és vártam. Nemsokára kijött.

– Hát hogy a paprika?

– Három darab tíz fillér.

– Jó. És só van-e?

– Az nincs. De jó ez só nélkül is. Úgy érzik az íze igazában.

Még sohasem láttam ilyen különös paprikákat. Sárga, gömbölyű és ökölnagyságú volt. Úgy haraptam belé, mint az almába. Ez volt az én tulajdonképpeni ismerkedésem a dunai földekkel. Hogy só nem volt, kénytelen voltam kifigyelni azokat a különös, enyhe ízeket, amik ezekben a húsos rostokban meghúzódtak.

– Jó?

– Jó. De hallottad, mit mondtam neked az előbb? Hát azt, hogy belőlünk lenne csak egy szép pár!

– Nem érek ilyesmire rá. Babot! Borsót! Paprikát!

– Pedig jó, könnyű életed volna ám velem, elszegődnénk ketten a városhoz útihengernek. Hol laktok?

– Szentendrén. Az apám bolgárkertész. Babot! Borsót! Paprikát!

Nagy, istentelen vágyakozással tele múltak el a következő napok. A szemem előtt Flória irdatlan, mázsás tőgyei táncoltak. Nem állt sokból Szentendrére átvándorolni, vágyódtam is a remek kolosszus után, és mégsem mentem. A magány mondhatatlan édessége erősebb volt, s a szívem hadszíntérré vált, ahol a Duna és Flória küzdöttek az uralomért.

Amint a parton álltam és bámultam, lassan meggyökeresedett bennem az az érzés, hogy legyen bármilyen vihar, szégyen vagy baj életemben, én csak kiállok majd ide a partra, és gondomat, bánatomat ez a folyó elmossa.

Az igaz, a mi rövid beszélgetésünkben valami sok gyengédség nem volt, ígéret meg pláne nem, mégis holtbizonyos voltam benne, hogy ez a napbarnított, könnyed elefánt lesz az én életem párja. Az is igaz, hogy erre a gondolatra nem valami holdvilágos módon jutottam, sőt igen parlagian számítottam mindezt ki. Ezt mondtam magamnak: Ugyan, hiszen ez egy víziló, olyan hamar ebbe bele nem bolondul valaki, meg gazdagnak se lehet nagyon gazdag, ha egyszer ilyen szörnyű hőségben zöldséggel házalni megy. Ami meg engem illet, az én szépségemet, hát abban meg egészen biztos voltam. Ott álltam csaknem meztelenül a parton. Az ilyen nőszemélynek van magához való esze. Látnia kell mindenkinek, aki a félszemét csak egy milliméterre kinyitja, hogy én győzöm a munkát, meg ha kell, hát mást. Aztán meg tudnia kell neki magáról, hogy nem is olyan kapós, és örülnie, ha valaki nemcsak úgy, gyere ide, Kati gondo-

latokkal veszi körül. Mivel pedig mindezt tudtam ilyen pontosan, ezért nyugodtan adtam át magam a napok végtelenségének, a fáknak, a csillagos égnek meg a tücsöknek.

Szentendre disznófészek. A faluban ádáz szellem uralkodik, és a meztelenségtől úgy irtóznak, mintha bálványuk frakkban jött volna a világra.

Ebben a községben lakott Flória az apjával. Bolgárkertészetük volt. Apját úgy hívták: Petrov Koszta. Amint megláttam, mindjárt tudtam, hogy ő Flória apja. Flória gyönyörű alakját tőle örökölte. Folyton dohányzott. Citromsárga, albán cigarettákat szívott, csempészúton keritette, ráadásul csaknem potyán, és erre a kis csalafintaságra irdatlanul büszke volt. Ámbár ez sok észre nem vallott, boldog-boldogtalannak elhencegett vele, s a tárcáját nemegyszer hivatalos közegeknek is ilyen szöveg kíséretében nyújtotta: No, legyen egyszer magának is egy jó nap. Szíja maga is egy kis csempészett, lopott holmi.

Amidőn beléptem, Petrov Koszta az udvaron állt, és pumpálta a vizet a földekre. Különben volt ehhez elektromotorja, csak most nem lehetett üzembe helyezni, mint annyiszor, amikor a hátralékért kikapcsolták a villanyt. Petrov ezért nem volt se meglepve, se elkeseredve, egykedvűen pumpált, és pöfékelte ronggyá nyálazott cigarettáját.

Minden külön értesítés helyett azonnal egészségügyi tanácsokkal kezdtem, mondván: Pumpálni és ugyanakkor dohányozni nagyon ártalmas.

Petrov felnézett:

– Énnekem csak az árt, ha nem megy az üzlet. – Az-

tán szívélyesen nézett rám, a nagytestűek exkluzív társaságának rokonszenve áthatotta tekintetét.

– Flória itt van?

– Itt.

– Hol?

– Hátul.

– Mit csinál?

– Szedi a paprikát.

Elindultam hátra. Petrov pumpált tovább. Hogy mit akarok Flóriától, nem kérdezte. Gondolta, ráér megtudni, mert ugyan mi különöset akarhat egy férfi egy nőtől. Esetleges bajoktól nem félt. Gondolta, majd elintézi ő a bajt, mint ahogyan elintézte most, amikor a motor helyett ő állt oda pumpálni, ami, ha még akkora is valaki, nem csekélység. Így vélekedtem én akkoriban, nyilván nem sok fogalmam volt a vízszolgáltatás különböző módszereiről.

Micsoda meglepetés! Petrovnak igényei voltak a kiházasítás terén! Egy ilyen gazométert, mint Flória, valaki végre feleségül óhajt venni, ráadásul egy félig tönkrement kertészet szülöttét, és neki igényei vannak. Ki vagyok, mi vagyok?, stb.

Ekkor már vagy három hónapja ott laktam az istállóban, és ismertem már azt a lendületes gyönyörűséget is, amit ez a mázsás Vénusz engedélyezett számomra. Mondhatom, mennyei felszabadulás volt, hogy végre találtam valakit az én méreteimhez, akire nem kellett vigyázni oly pillanatokban, amikor erre az ember a legkevésbé van berendezve. Flória remek állatnak bizonyult, és állí-

tom, hogy előtte a szerelemről igazán fogalmam sem volt.

De ez a Petrov! Kérem, ott a kertben pumpálok naphosszat, rángatom ki a zöldséget, megfejem Rózát, a tehenet, csutakolom a gebét, mert hát segíteni akartam, mint az természetes, és amellett vacak kis vagyonomból a házat hússal gyakorta megvendégelem, és ennek a Petrovnak nem vagyok elég jó.

Mert Petrov spekulált. Ravasz volt, mint minden paraszt, akit évszázadok óta csak szipolyoznak, és számára nem marad más út a felfeletörésre, mint a fondorlat. Petrov ugyanis kikérdezett. Hogy miért nem akarok visszamenni, azt megértette, mert hiszen belebolondultam a lányába, és hogy mit jelent a családdal összezördülni, arról neki éppen úgy megvoltak a maga tapasztalatai, mint mindenki másnak. De azért noszogatott, hogy követeljem a részem, minthogy most már nős vagyok. Megmagyaráztam Petrovnak, miképpen állanak a dolgok, s hogy egy családban, ahol a szülők élnek, és tömérdek a gyerek, ez nem vezet eredményre. De Petrov noszogatott tovább. Mindenáron pénzt akart, roggyant kertészetét rendbe szedni. Valami modern öntözőberendezést szeretett volna, meg műtrágyát, hogy bírja az iramot. Mert nem kisebb konkurrenciával kellett immár mérkőznie, mint a szolgabíró kertészetével, kivált amióta az is termesztette azokat a különleges, gömbölyű paprikákat. Petrov azt akarta, írjak haza mekegő leveleket valami végkielégítésféléért, amiből ezt a szélhűdött kertészetet ismét magához lehetett volna téríteni.

Azonban ennél sokkal jobban vigyáztam magamra. Sokkal jobban örültem, hogy elbújtam családom elől, semhogy kezükbe adjam magam. Megmagyaráztam Pet-

rovnak, mennyire a család kezében vagyok. Megmondtam, hogy minden vagyonom az a hatvan pengő volt, amiből most már nincs több, mint harminckettő. Megmagyaráztam, hogy az útlevelem nem jó hosszabb tartózkodásra, hogy máris meg kellett volna hosszabbítani, ami pedig pénzbe kerül, hogy a mulasztást simára tussolni megint pénzbe kerül, hogy ez már maga nem futja a harminckettőből, s hogy az apám, aki olyan ravasz, mint egyszerre tíz Petrov, éppen ezen a ponton fogja majd meg a torkomat. Mert nem kell egyebet tennie, mint felhívatja rám a hatóságok figyelmét. Útlevelem rossz, pénzem nincs, zsupp haza! De Petrov csak morgott tovább.

Mégis ezek az első hetek Flóriával, a sok morgás ellenére, nagyon szépek voltak. Sokat, nagyon sokat dolgoztunk együtt, de nem éreztük, mert megteltünk egymás fényével, és nekem, a munka nem kis rovására, gyakran engednem kellett túláradó véremnek annyira, hogy otthagytam a paprikabokrokat, s ha egyebet nem, de legalább irdatlanokat sóztam Flória csodálatos ülepére.

Aludni rendületlenül az istállóban aludtunk. Egyrészt azért, mert Petrov, ha látott, rögvest morgott, másrészt meg ebben a nyugalmas, buta állapotban egyedül Rózát, a tehenet éreztem igaz megértő barátnak. Igazán szép volt éjjel az istállóban. Mi ott szuszogtunk halkan, avagy hangosan, Róza meg egyet rúgott, egyet bőgött meg kérődzött, s maga volt a legszentebb példa arra, miképpen nem kell mások ügyeibe beleavatkozni, ha azok nem ellenségesek. Ebben a melegben, ebben az állati közelségben az én két tehenemhez áldott volt az élet, s meg voltam győződve róla, hogy Flória nemsokára közölni fogja velem, amit mindig forrón áhítottam, azt, hogy legyen egy kölykem. Akkor is, ha az is csak olyan bivaly-

szerű jelenség lesz, mint én, s ha kétszer olyan hosszú ideig kell neki majd várnia arra, hogy megtalálja a maga hozzáméretezett párját.

Amikor pedig végre ez a perc is elérkezett, fölkeltem, kifejtem az akadékoskodó Rózából egy pohárravalót, s azt megittuk ketten áldomásként, mert mi is értettünk az ünnepélyesség formáihoz.

Hanem a mi nagy, szép életünkre csakhamar elkezdtek acsarogni. Mindenekelőtt Petrov. A kertészet rosszul ment. A zöldséget most már gyakran kénytelen volt befuvarozni Pestre, mert a szolgabíró modern kertészete elvette a piacot. Ilyenkor csaknem semmit sem keresett, a gebe pedig a nagy úttól és a nagy hőségtől romlott. Amikor pedig a harminckét pengőm is elfogyott, és a házat húslakomával nem tudtam többé megörvendeztetni, Petrov végképp ellenem fordult.

Az istállóból ki kellett költöznünk, mert azt mondta, elfejjük éjjel a tejet. Fenyegetett, ha nem csiholok ki a családomból pénzt, akkor bejelent a csendőrségnek lopva való tartózkodásért, és kikürtöli azt is, hogy Flóriával vadházasságban élek, mert nem merek a papírok miatt előállni. S hogy nem adtunk a szavára, egyszerre csak megjelent udvarunkon a csendőr.

Soha nem felejtem el ezt a furcsa jelenetet. A csendőr köztem és Flória között, bár fegyverrel-szuronnyal, mégis olyan szánalmasan hatott, hogy az ember szerette volna megvédeni. Arra gondoltam, hogyha ennek megfogom a jobb karját, Flória meg a balját, hát úgy kettészakítjuk, mint a papirost. De a csendőr elég szelíd volt. Látszott, Petrovval privát ügyet csináltak belőlem. Petrov,

aki különben mindig a kertben foglalatoskodott, csodálatosképpen most nem volt sehol.

A csendőrrel beköszöntött hozzánk a küzdelem kora, s ezután nem is tágított már mellőlünk egy pillanatra se.

Vesztegetési képességgel bajosan álltunk, mert mit adhattunk volna neki a zöldségen kívül, amit Petrov nyilván amúgy is felajánlott. Borunk nem volt, a tej pedig kellett, amúgy is annyi bajunk volt a miatt a kevés miatt is, amit Flória állapotára való tekintettel megivott.

A csendőr, amidőn rágyújtott a mondókájára, komikus lett. A végén zavarba is jött, és ezt leplezendő, mérges handabandázásba kezdett, fenyegetődzött minden meggyőző erő nélkül, aztán pedig váratlanul távozott, s látszott, mennyire örül, hogy kint van.

Csakhogy mi Flóriával tudtuk, hogy bajban vagyunk, hogy gyakorlat teszi a mestert, és a csendőr könnyen visszatérhet. Ám csupán Petrovhoz volt szerencsénk. Petrov szórakozottan dudorászott. Aztán a különben hallgatag ember locsogott tücsköt-bogarat, és sunyin vizsgálódott.

Mindebből világossá vált előttünk, hogy Petrov igen rosszul állt, és helyzetén ilyen kétségbeesett eszközökkel akart segíteni, mint az én préselésem. Mi történhet, gondolta Petrov, vagy pénzt kap, vagy engem eltoloncolnak.

Ez a nap volt a mi első rossz éjszakánk Flóriával. A mi dús életünkben egy ilyen sivár éj mélyen levert mindkettőnket. Tudtuk, hogy mi egymás várai vagyunk, és minden csúfság ellen meg tudunk állni mindaddig, amíg az éjszakáink szépek.

Azonban Flória tudott harcolni. Nemcsak a földdel, hanem az emberekkel, s ezen az éjszakán kezdtem megismerni, milyen csavaros az esze, és az én nehéz madon-

nám milyen könnyed haditerveket tud szőni, ha baj van. Egyszer csak Flória fölkel. – Hová?

– Átmegyek valamit mondani.

Éjszaka volt, de azon melegében felkeltette Petrovot. Nemsokára én is fölkeltem, mert olyan irtózatos ordítozás keletkezett, hogy utána kellett a dolgoknak néznem. Nem történt más, mint Flória közölte állapotát s azt, hogyha engem elvisznek, akkor megszülheti a gyereket külön Petrovnak, hogy eljön az idő, és nem fog a kertben dolgozni tudni, és aztán csinálhatja Petrov a dolgait egyedül, ha győzi. Petrov pedig őrjöngött, hogy most már mivel ilyen szégyen esett a házán, neki minden mindegy, és egész biztosan haza fog toloncoltatni.

Mindamellett másnap igen hallgatag volt, csendőrt se láttunk, és úgy festett, mintha Petrov beletörődött volna sorsába.

Pedig másképp lett: annyira, hogy a megvadult Petrov egy napon a házból ki akart hajítani. Elérkezett a döntés napja, hiába, Flóriának a kertészetből egy rész anyai örökségképpen maradt, és így az én kihajíttatásom nem ígérkezett sima dolognak. Hogy Petrov a jogi kérdést ismerte, és méghozzá mennyire, mindjárt kitűnik.

A kert felső része volt Flória öröksége. A házat pedig Petrov és az elhalt közösen építtették, s így ebből is járt valami. Az eszmecsere így zajlott le.

Petrov: Mars ki!

Flória: Hohó!

Petrov: Nem lakhat nálam.

Flória: A ház egy része az enyém, majd lakik ott.

Petrov: Hát te az apád ellen fordulsz?

Flória megvetőleg intett, hogy ilyen buta kérdésekre nem válaszol. Ellenben azt felelte: Mától kezdve külön fogunk gazdálkodni. Amire Petrov elnevette magát, és azt mondta: jó.

Hogy Petrov mit talált olyan humorosnak, ezt hamarosan megtudtuk. Átgondolta ő a dolgát egészen szépen. A beszélgetésre rá vagy félórára odamegyek a pumpához, hogy a kertet, azaz most már a kertünket, öntözzem. De a víz el volt zárva. Petrov ott settenkedett a közelben, és várta a hatást. Megszólaltam: Te elzártad a vizet.

Petrov a cigarettáját nyálazgatta hallatlan műgonddal, nyilván ez volt most a legfontosabb a világon. De aztán csak kinyögte: El.

– Hát nyisd ki.

Petrov értetlen: A vizet? A vizet nyissam ki? És miért? Hát én nem akarok most öntözni?

Láttam, Petrov élvezni készül, de éppen azért mindjárt a dolgok belibe indultam. Ezt mondtam:

– Mi a mi földünkön gazdálkodunk most már.

Petrov: Tudom.

– A pumpa éppen úgy a miénk, mint a tiéd.

Petrov (megrázta a fejét): Nem, a pumpa az enyém. Hat évvel ezelőtt vettem.

– A pumpa közös szerzemény!

De Petrov tagadta: Nem, a pumpa az enyém, és csakis az enyém. A feleségem már tíz éve halott. Éppen azért mondtam, hogy hat év előtt vettem. Nem beszélek én fölöslegeset.

– De hiszen öntözés nélkül az egész kertészet semmit sem ér!

Petrov nevetett: Látod, ez aztán igaz.

Így álltunk. Petrov sétált föl-le. További fejtegetésekbe nem mentem bele, mert már ezelőtt is annyit, de annyit tárgyaltunk. Jól tudtam, Petrov csak egy indokot fogadott volna el, de ez az indok ugyancsak nem volt készen a zsebemben.

Flória a társalgáshoz nem járult hozzá. Leült egy székre és gondolkozott. Ismerte az apját, és nem kísérletezett. Elmélyedt, száraz tekintettel csak ült, és egy-egy pillanatra elmosolyodott. Petrov egy szót sem szólt többet, csak mint valami győzelmes hadvezér járt-kelt, ízeseket szippantott, és teljesen elégedett volt.

Lassan ránk esteledett. De Flória csak gondolkozott tovább. A gondolatait nem osztotta meg, s éreztem, nem is nagyon segíthetek neki a haditerv kifőzésében, annyival jobban ismerte itt a helyzetet, mint én, a friss jövevény. Egymáshoz nem szóltunk, és ez a szótlanság, éreztem, neki is nagyon rosszulesett, és már emiatt is forr benne Petrov ellen a harag. Biztosan állítom: bár láttuk, hogy Petrov komiszkodásai miatt szakad ránk most a gond, mi csupán azért haragudtunk, mert így éjszakára elhintette közénk az idegenséget.

Elnéztem Flóriát, aki nyugodtan ágyba feküdt, és arcvonásai meghatottak, mert láttam, hogy ez a pihenő test csak látszat, és fejében megy a küzdelem értem, a kettőnk életéért.

Kint világított a fogyó hold. Kifordultam az ajtón, hogy kissé szétnézzek, lemenjek a Dunához, amely után vágyódás fogott el, mint mindig, valahányszor csak életem kiürült.

A Dunában nem csalódtam. Folyásából a messziség integetett, és látásán minden földhözragadt piszkosság iránti megvetésem megnőtt határtalan. Eszembe vettem

Flóriát, akit most egyedül hagytam küzdelmével, és megkérdeztem, szabad-e nekem külön megfürdenem a jelenben, és megerősödnöm ebben a hűs és szelíd díszben. És mivel tudtam, hogy minden erőm Flóriáé, amíg csak létezem, és hogy az erőt, amit felszívok, neki szívom fel, engedélyt adtam magamnak felhagyni múlttal és jövővel, és átadni érzékenységemet a lábujjhegyen járó óriásnak, az éjszaka magányos szellemének.

Másnap aztán alkalmam volt tapasztalni egyet-mást az asszonyi harcképességből. Csak az eredményt: Flória pakolni kezdett, és rám terhelt egy tevérevalót, aztán ő maga is ellátta hátát, oldalát poggyásszal, és mint két málhás állat elkacsáztunk a hadszíntérről.

Mit csinált Flória? Bérbe adta a földjét. De kinek? Nem másnak, mint a szolgabírónak, a paprikák veszedelmes bajnokának. És Petrov? Petrovnak egy kellemetlen kalandon kellett keresztülmennie büntetésből, mert nem tudta elég gyorsan felbecsülni az erőviszonyokat. A pumpát megint lezárta. Bár igaz, a szolgabíró vehetett volna magának másik pumpát, de minek, ha nem muszáj?

Mit tesz isten? Petrov egyszer csak gyanúba keveredett a közismerten elhencegett dohánycsempészettel, s azt mondták rá, hogy most már iparszerűen kezd foglalkozni dohánynemű eladással. Petrovot pedig erre a csendőrök elvitték, huszonnégy óráig fogva tartották, és csak azért nem tovább, mert a csővezeték kulcsát közben kérve kérte, vinnék át a szolgabírónak, mert az az övé, és ő csak magánál felejtette. Mire aztán a csempészet gyanúja is megszűnt.

Petrov tehát rosszuljárt, mert nem számított arra a makacs ellenállásra, erélyre és agyafúrtságra, amit lányába a szerelem beleegyezése nélkül csempészett bele.

Flória a szolgabíróval egy darab földet cserélt. Ez a föld, bár kétszer akkora volt, mint Flóriáé, nem volt jó, és főleg rosszul feküdt az öntözés szempontjából. A szolgabíró nagy pumpájának sem volt elég nagy nyomása ahhoz, hogy a lejtős földet meg tudja rendesen öntözni, és ha lett is volna, a lejtőről a víz gyorsabban folyt le, semmint beivódhatott volna. A vetemények csenevészen álltak, és én őszintén el voltam keseredve a csere miatt. A cserén felül Flória kikötött még négyhavi cselédkosztot a szolgabírónál. De azért minden héten egy napot mindkettőnknek teljes gőzzel kellett robotolnunk, mert különben a szolgabíró, mint annyiszor ismételte, túlságosan károsodott volna.

A hely pedig, ahol meghúzhattuk magunkat, nagyon hitvány volt; csak éppen elfértünk benne, de mivel együtt voltunk, hát így mégis otthonná vált. Vigaszunkkal a cserére az szolgálhatott, hogy az új föld a Dunától mindössze harminc méterre volt csak, és én bőségesen gyönyörködhettem nagyvonalú barátom közönyén, hogy a föld minden hitvány marakodását meg sem hallja, csupán van, él, és még csak le sem néz senkit.

A szolgabíró a földbérleti cserét három évre kötötte Flóriával. Flória gondolkodás nélkül belement, mert nem adhatta ki másnak, mint olyanvalaki hatalmasságnak, aki Petrovot a vízszolgáltatással kordában tudja tartani, vagy ha ez nem megy, hát van valami befektetnivalója. De azonfelül idő is volt a világon, ami rettentően nyo-

mott bennünket, hiszen nem tudtunk várni egyetlen napot sem, és ezt a megoldást a szolgabíróval, még ha százszor rosszabb is lett volna, akkor is meg kellett csinálnunk.

Flória azonban azt állította, hogy jól jártunk, mert nagyobb darab földünk volt, mint a múltban, és legfeljebb ötször-hatszor annyit dolgozunk majd, mi az nekünk, ha egyszer nagyobb a hozadék. Nagy darab föld, ez volt az, ami Flóriánál számított. Megvoltak neki a maga pontos elgondolásai a termesztésről, és hogy a munkát nem vette számításba, ez testi adottságaiból következett. A szolgabírónak, de különben senki másnak a világon, nem juthatott eszébe az öntözésnek az az állati módja, amelyre mi fanyalodni voltunk kénytelenek. Említettem már, hogy a víz a lejtőről lefolyt. Ha az ember azt akarta, hogy a föld bő vizet kapjon, akkor minden bokrot meg kellett szép lassan, óvatosan locsolni. Szent igaz, gumicső is van a világon, de kellett volna belőle vagy száz méter, amit a sovány kis föld igazán nem érdemelt meg. A kannalocsolás meg azért nem volt alkalmazható, mert annyira lassan kellett csinálni a beszivárgás és lecsurgás miatt, hogy Szentendre község legnyomorultabb rabszolgáinak bére is sok volt ehhez az elátkozott darabhoz.

Ez a darab csak a mi kezünkben számított földnek.

Nem hiszem, akármilyen aprólékosan is írom le, át tudja-e gondolatban valaki is élni ezt a vízhordást. A mi öntözőberendezésünk négy vödörből állt. Vizet a Dunából hordtunk, mert bár harminc méterre volt, mégis közelebb esett, mint a csap. Minden vödröt szépen, lassan kellett csurgatnunk. Hol én hordtam, és Flória csurgatta, hol fordítva. Öntöztünk és öntöztünk, még éjjel is, mert

a nap nem lett volna elég. Ezalatt minden bokorral személyes ismeretséget kötöttem, és ma is emlékszem egész sor ültetés formájára külön-külön. Amikor már Flória hasa nagyon is gömbölyű lett, a hordást egyedül én végeztem. Nem vagyok nyápic, már ugye mondtam, de ez a milliószoros rohangálás négy vödörrel minden öntudatomat kiölte. Ide-oda, fölvenni, letenni, letenni, fölvenni, mindennap, a nap legnagyobb részében, az éjjel felén, folyton, a gondolkodás leghalványabb foszlányai is az ember agyából kihullanak, ha pedig álmodik, azt álmodja, hogy vizet hord. Nem nagyon tudtam elképzelni, mi lesz, ha Flória rosszabbul érzi majd magát. Nekünk ugyancsak nem volt senkink, és még azt sem mondhattuk el magunkról, hogy a nép rokonszenve kísér. Nem, mert közben meglátogatott a pap, és az egybekelésünket sürgette.

Persze nem beszélhettem neki a papírjaimról meg a pénzről, nem szolgáltatom én magam ki senkinek, még akkor sem, ha az illető nem pap. Mivel ismertem a hatalmát a fajtájának, csak óvatosan ígérgettem egyik hétről a másikra. Végül aztán megdühödött, és egyik vasárnapon kiprédikált. Szerencsére nem voltunk ott, mert... és ez is főbenjáró bűn, szent vasárnapon is csak öntöztünk mi, „akik a bűn fertőjének útjára léptünk". A nép pedig ment a papja után, és sandán nézett ránk. Valóban, ha engem valami baj ér, és Flória meg lebetegszik, nincs, aki neki akár egy pohár vizet is adjon. Gondoltam, ezért vigyázok magamra, de csak gondoltam, mert erre semmi alkalom nem kínálkozott. Nem mindenki vigyázhat magára.

Közben Flória hasa egyre nőtt, és nőtt ezzel a mi gon-

dunk, mivel a csecsemő számára, ha mégoly kevés rongyot is, de össze akartunk szedni.

Az egyházi átokkal fel kellett adnunk a reményt arra, hogy kölcsönpelenkákkal tudunk majd tengődni. Mondhatom, minden kutya megugatott bennünket, akik a falu közvéleménye szerint gőgösen kerültünk minden érintkezést, holott tudták, hogy öntözünk éjjel-nappal.

A többtermelés módszerei gondosan ki vannak dolgozva, de nem tudom, miért, hiszen olyan kevés ember tudja ezeket a szabályokat valóra váltani. Műtrágya? Vagy csak trágya? Álmodni se mertem volna róla. Holott a pelenkák kellettek mindenáron, kapák, kézi kordély és egyébről nem is beszélve, hiszen szinte semmink nem volt, ami a földtúrás magas gyönyörűségéhez szükséges. Pedig kellett valamit tennünk a föld javítására mindenképpen, ha meg akartunk maradni a gyilkos versenyben, amit Petrovval és a szolgabíróval kellett vívnunk, aki, amint mondta, kígyókként melengetett bennünket a kebelén.

A múltban is és most is Flória oldotta meg a kérdést. Trágyát? Honnan? Hát majd lopunk. Ez valóban nagyon egyszerű volt, de ha a lopáson rajtaérnek, akkor, jól tudtuk, kenyéradó gazdánk, a szolgabíró úgy elveri rajtunk a port, hogy a mennyországban is elfelejtjük, mi a konkurrencia. Mert a szolgabíró nem győzte emlegetni, miképpen lehet valaki olyan hálátlan, hogy a megmentőjének csináljon károkat. De hát mit termeltünk volna! Flória nem értett máshoz, mint a bolgárkertészethez, én meg a fűrészhez, amire itt nem volt semmi alkalom.

Ó, ez a nyomorult trágya, amit éjszaka hordtunk el vagy negyven részletben, negyvenszer téve kockára mindent igazán egy tál lencséért, negyvenszer rugdosni ku-

vaszokat, öklözni béreseket, akik gyanújukat irányunkban már kezdték kotyogni, és minden marék trágyát bokronként külön eltemetni, még mielőtt megvirrad. Mindezt pedig az öntözésen felül.

Néha, amikor egy-egy pillanatra a munkában megálltam, mindjárt tántorogtam. Ha csak egy pillanatra távozott öntudatomból a helyzet a maga súlyával, rögtön megroggyantam. Megpróbáltam nagy barátomhoz, a Dunához fordulni segítségért, és amikor a vödröket benne megmerítettem, kitettem homlokom a szélnek, aztán engedélyt adtam a karjaimnak, hogy kissé lógjanak. Azt vártam, el fog önteni szent frissesége hajdani erőmnek, és megújhodva a szépség malasztjától, mint akinek kutyabaja, úgy fogok a földre visszatérni. Azonban az én lelkemnek a Duna elfogyott. Hiába kínálgattam szemeimet, mondván, no nézd, hiszen ez a Duna, amint egy kis szünet volt az iramban, nem volt nekem más vágyam, mint aludni. Ó, aludni! A torkom kiszáradt a vágytól. Aludni! Agyamban erre feltámadt az áhítat, és én, aki száztizenkét kilót nyomok a mázsán, és húsz órát, mint a semmit tudtam állni a gatter mellett, gyakorlatlanul bár, mint a kiskecske, de elkezdtem mekegni. Hanem később belejöttem, és koncertet adtam a farkasok hangszerén a Duna vizének, hogy a fáradtság, a megnyomorított test kínjának hangjait elvigye, szétvigye, amerre csak folyik, egészen a tengerig.

De én csak itt panaszkodom, panaszkodom, és elfelejtem, mit szenvedett Flória, akinek ezenfelül még tele is volt a hasa. Ez a csúfos élet a hatalmas fizikumnak is beadott. A sok guggolás, tapasztás, hordozás, rossz élet,

álmatlanság lett a mi gyermekünk bábája, és a gyerek hét hónapra meg akart születni. Flória egyszer csak eldől a bokor mellett. Mi van? – kérdem. Flória pedig: Jön.

Mit tehettem volna? Flóriát hamar fölraktam egy talicskára, és kezdtem befele tolni a községbe, hogy a kórházba vigyem. Az én szépem, bár lefogyott, megvolt így is vagy kilencven kiló. A fákra, házakra erősen sütött a nap, és előttem, mint a délibáb, minden imbolygott. Mintha nem is a földön járnék, olyan színeket és tompa tömböket varázsolt elém kifacsartságom, szinte csak találomra mentem, és a nyikorgó talicskát minduntalan hol ennek, hol annak nekitoltam. Flória meg nyögött. Minden rozzanás fájt az idegeinek, és a talicska nyikorgását fogvicsorgatással kísérte. Ez a nagy, leromlott szépség itt fityegett most ki egy talicskából, és dülledt szemeiből könnyek folytak. Lassan elfelejtette az egész való világot, az időt, és szerbül beszélt az anyjához, aki már réges-rég meghalt. A talicskát, ha letettem, ami gyakran megtörtént, mindig sírás követte. Amint az idő múlt, egyre-egyre erősebben jajveszékelt anyja, a szerb asszony után, és elmondta ezerszer; májke, májke, májke, májke!

De minden rosszban van még fokozat. Mikor beljebb értünk, és én a főutcán a nagy hasú kövér Flóriával a talicskában kezdtem támolyogni, a gyerekek elénkbe jöttek, cirkuszt csináltak belőlünk, szabadon visongtak, ordítoztak körülöttünk, akik kezdtünk félni, hogy nem jutunk el a kórházig, és itt az utcán kell a gyereknek a világra jönnie, mint ahogyan az ember a lovaknál látja néha, amelyeket az utolsó pillanatig befognak.

Talán lett volna még erőm néhány pofont szétosztani, de sietni kellett. Nem volt idő semmire. Még arra se,

hogy meggondoljam, milyen ördögien komisz tud lenni a gyermek, se arra, hogy koraszülődő fiamnak vagy lányomnak a leghalványabban örüljek, avagy Flóriáért reszkessek, csak döcögtem önkívületben, s mint ahogyan Flória visszatalált e borzasztó állapotban a szerbhez, én is visszataláltam a szlovákhoz, és csak csipogtam egyre, végig az úton, a szemtelen gyereksereg nagyobb vigalmára: Bozse moj, bozse moj.

Furcsa, nagyon furcsa, hogy két ilyen óriási testnek olyan csenevész kisgyermeke szülessék, mint amilyen a mi kisleányunk lett.

Hanem ehelyett a termésünkön volt áldás. Mindenünk termett, szépen, bőven, de a legszebbek voltak a paprikák. Se Petrové, se a szolgabíróé nem közelítette meg. Enyhén erős, sárga és oly vastag húsú volt, mintha szalonnával lett volna kibélelve. És annyi lett, mint a dög. Nem győztük szedni. A paprikánknak híre ment, és el sem kellett fuvarozni, úgy vitték. Amellett olcsóbban adtuk, mint Petrov vagy akár a szolgabíró. Annyira, hogy mi már csaknem a negyed kertet eladtuk, és ők még vevőt se láttak. Annyira, hogy egy szép napon megjelent Petrov. Békés arccal állított be, és megkínált dohánnyal. Én pedig, mivel a sok robot és baj amúgy is kiölt belőlem minden fölösleges érzést, vállat vontam és elfogadtam. Leültünk a fűre, egy kevés nőtt a kavicsok között, és hallgatagon szívtuk a jó albán dohányt. Petrovnak alkalma lett megfigyelni a rettenetes gyönyört, amit a dohány rég nélkülözött élvezete nekem okozott. A nyugtalanságom elpihent, és minden bajomat, fáradtságomat elfelejtve csak szívtam, csak szívtam, mint ahogyan hajdan

az anyám mellét szívhattam. Amikor vége lett, Petrov még egyet adott, s aztán annak a közepén egyszer csak megszólalt: Bolondság. Miért adod te olcsóbban, amikor úgyis a tiedet viszik? Amennyiért te eladod, annyiért én is megveszem, nekem van kocsim-lovam, ha a villákhoz viszem, a nyaralók megfizetik.

– Egyszerre az egészet?

Petrov gondolkozott: Annyi pénzem nincs. Hiszen miattatok nem tudok eladni!

– Felit.

– Lehet.

– És két hét múlva a másik felit.

– Talán. Nem tudom megígérni.

– No és ha eladom a szolgabírónak?

Petrov meghökkent: Azt ne tedd. Elvégre mi mégiscsak rokonok vagyunk.

Dohány! Dohány! Minek beszéljen az ember, ha egyszer dohányozhat? Petrov látta, mi van, és egy harmadik cigarettát is adott, sőt tüzet is, csak éppen nem szívta helyettem. Legyintettem, hogy jól van, miközben áhítattal néztem a tüzet, és immár nem is hallottam, Petrov miket beszél. Aztán Petrov felkerekedett, de gavallérosan otthagyta a tárcáját. Én pedig végigfeküdtem a füvön, és áldottam Petrovot, akiről ebben a pillanatban valóban minden jót feltettem, azután pedig nem fogadtam be többé a leghalványabb gondolatot sem, hanem átadtam magam a dohánynak, Albánia gyöngyének mély gyönyörűséggel, a könnyekig eljegyezve a füstnek.

A porontyot, isten bocsássa meg, de nem szerettem. Olyan girhes volt, hogy igazán szégyelltem. Nem is hit-

tem benne, hogy valaha megerősödik, hiszen hét hónapra született. De Flória, azt nem lehet elmondani, micsoda cirkuszt csinált ezzel a kis patkánnyal. Szinte azt hiszem, minél girhesebb egy gyerek, az anyja annál jobban szereti. Ördög tudja, tán azt istenítette benne, hogy állati sorunkat ővele együtt mégiscsak megküzdöttük. Most a paprikaáldásban néhány napra eszünkbe vehettük, hogy élünk. Valóban már kezdtem elfelejteni Flória dús gömbjeit, ezt a kupolákból összerakott, isteni vízilovat, akiben el lehetett veszni, meg lehetett fulladni, mint a tengerben. És ismét megnyíltak szemeim a dunai hajnalnak, és pirkadatkor, mondhatom, annyi áhítattal fürdöttem benne, mint kissé odébb szokás, a Gangesz vizében.

Petrovval is egész jól megférünk immár, annyira, hogy minden felszólítás nélkül át-áthozott Flóriának egy csupor tejet és nekem egy pakli dohányt. Igazán semmit nem haragudtam rá, holott megérdemelte volna. A poronty is, ha jól meggondoljuk, miatta lett girhes, koraszülött, bélhurutos, mégis megelégedtem annyi bosszúval, hogy el-elszóltam magam így: Ó, a vén, piszkos marha! De hogy valóban mekkora vén marha volt, még amikor nem is volt piszkos, mindjárt kiderül.

Mivelhogy most már nem voltunk annyira földhözragadva, mert a termésünk híres lett az egész környéken, engedni kezdett irányunkban az általános ellenszenv. Eljöttek hozzánk beszélgetni parasztok, béresek, s csak azt nem értették, miért nem esküszünk meg. Ilyenkor mindig elkezdtem magamban számolni, de annyi minden kellett a kertre, a porontyra és már egyszer magunkra is, hiszen előttünk állt a tél, és mi olyan rongyosak voltunk, mint a madárijesztők.

Ez a szamár Petrov egy szép napon, ördöngös nyelve alatt egy fél liter borral, alighogy erről szó kerül megint, ezt mondja: Majd megesküsznek, ha ő rendbe hozza az ő papír.

Petrov, ha ivott, elfelejtett magyarul. De bár felejtett volna el teljesen! Ezzel a kijelentéssel eldőlt minden. S ezt abban a pillanatban, amikor elhangzott, éreztem, láttam, tudtam. Most aztán megdühödtem Petrovra visszafelé is. Minden pimaszságáért, tenger szenvedésünkért és jövendő romlásunkért. Gondoltam, megfogom, és addig rázom, amíg csak vissza nem adja gyomrából az egész nemes kadarkakészletet az utolsó cseppig. De meghőköltem, mert talán nem fogta fel a hallgatóság ezt a leleplezést mégsem, és én hívom fel rá a figyelmüket. Így Petrov megúszta, a kadarka megmaradt a gyomrában, és ő maga is minden bőrfoszlányával egyetemben. Elpucolt csakhamar csendesen, a béresek is, és egyedül maradtunk Flóriával meg a poronttyal mi, a család.

Ó, igen helyesen tettem, hogy nem foglalkoztam aggodalmasan tovább a pletykával, hanem mindenesetre megrendeztük utolsó nagy és szép éjszakánkat Flóriával. Magamban elhatároztam, hogy most már rendbe hozom ügyeimet mindenáron, talán most már kölcsönt is kapok. Ebben a gondolatban időlegesen megnyugodtam, és hívtam Flóriát a partra járni, kővel kacsázni és a sötét éjjeli vizet nézni, ami oly mozdulatlan, amilyen mozdulatlan, unalmas életre mi ketten vágytunk. Itt élni, termelni, ki nem mozdulni soha, bírni egy szép kölyket, aki nem girhes, aztán annak rendje s módja szerint elnehezedni és meghalni.

Másnap, alighogy virradt, átjöttek a szolgabírótól a cselédek. A szolgabíró hívat.

E napon először néztem szembe a mi kenyéradó gazdánkkal, ahogyan ő magát elnevezte. Kis termetű, élveteg ajkú ember volt, az isten pénze is kevésnek bizonyult volna neki, szép termését mindig, már lábán el kellett adnia, s a gatyáját se tudta magáénak. Ezt mondta: Kartell?

– Kartell? – ismételtem. – Ugyan kivel?

– Hát Petrov, ki paprikáit árulja, mi?

– Vett tőlem.

– Hát én, a kenyéradó gazdád senki vagyok? Ki földjén termett meg, mi?

– Ő az apósom.

– Igen? Hát ti tán megesküdtetek?

– Nem . . . még nem.

– Nos hát hogy adod?

Elgondolkoztam. Láttam jól, mi van, és bár Petrov még a paprikánknak a második felét nem vitte el, mert nem volt rávalója, azt mondtam, hogy már nincs semmim, mert Petrov elvitte az egészet.

– Szép. Hát eladtad. Hát sok szerencsét akkor a jövő évi terméshez! De várj csak! Hallom, neked bajaid vannak a papírjaiddal. Nem is tudom, miféle vagy te, nem is tudom, hogyan engedhettelek dolgozni a földemen, hogyan hogy te nem vagy bejelentve, hogy sikerült így elbújnod?

Gondolkoztam, aztán kértem, engedjen haza, majd megkérem Petrovot, adjon vissza egy részt, és nincs is az én papírjaimmal semmi különlegesebb baj.

Biccentett, és azt mondta: Jó, de tudni szeretném már most, hogy adod.

– Petrovnak huszonöt fillérért adtam.

A szolgabíró legyintett: Te bolond vagy!

Azt feleltem, hogy mivel az ő földjén termett, hát azért neki húszért odaadom hálából.

A szolgabíró felkiáltott: Ó, én itten tárgyalok veled, te pedig közben talán rablógyilkos vagy, és bolonddá teszel a papírjaiddal.

– Hát tizennyolcért – feleltem.

– Úgy. És én most téged engedjelek haza? Azt mondod, hazamész, pedig közben meglógsz, és én itt állok ezzel az egész gyönyörű történettel. – Néma maradtam. A szolgabíró fel-alá járt. Nem volt kitérés, ezt tudtam, hiszen a szolgabíró élet és halál ura, pláne számunkra, Flóriának és nekem. És mégsem volt szívem elkótyavetyélni ezt a borzasztó vérrel megfizetett, pár garast, aminek millió helyét fel se lehetett sorolni. Hallgattam. A szolgabíró megállt előttem: Te! Nem érek én rá veled sokat pilinckázni. Ne hazudozz te itt nekem, nem vagyok én már gyerek. Hat fillér és kész.

Hallgattam.

– Nos?

De én hallgattam.

– Gyanús alak vagy te! Nem engedlek én téged haza, meglógsz te egészen biztosan, én pedig kapom az orrot a főispántól.

Hallgattam, mert ha hat fillérért elviszi, akkor mindennek vége: itt a tél, venni nem vehetünk semmit, Petrov pedig, akinek apai szívét csak a paprika lágyította meg amúgy is, miféle támaszt fog nekünk nyújtani, pláne mikor nem is álltam a szavamat vele szemben? Ezért hát hallgattam. Átvillant a fejemen, hogy eladom az egészet Petrovnak húszért, felszaladok Pestre, és elinté-

zem az útlevelet expressz. Ezért azt mondtam, engedjen most haza, megbeszélem a dolgot Petrovval, ezzel tartozom neki.

A szolgabíró gondolkozott, aztán legyintett: Jó, menj csak, de Flória addig itt marad. Mit tudom én, mit forgatsz te a fejedben?

Elmentem, de egy béres jött velem szemben, aki hivatva volt átkísérni túszul Flóriát. Flória természetesen vitte magával a porontyot. A poronttyal különben csehül álltunk. Girhesebb volt, mint valaha, a sóhajtás is megártott neki. Nagyon féltem a téltől, a fűtőanyaghiánytól, amit a poronty érdekében mindenáron el kellett hogy kerüljünk. Már kezdett hűvösödni.

Csakhogy a szolgabíró is volt olyan ravasz, mint én, és két biciklis megbízottja visszahozott a határról, alig egy órára rá, miután a szolgabírói kert kapuján kiléptem. A két ember egyenesen a szolgabírói udvarra hozott. Ki volt az csinálva mind, szépen, pontosan.

A szolgabíró kiküldte a két embert, és azt kérdezte igen egyszerűen, mert már unta: Elfogadod a hat fillért, vagy akarod, hogy kitoloncoltassalak?

A hangom oly messziről jött, mintha ittas állapotban lettem volna. Magam is érdeklődéssel hallgattam ezt a különös, fátyolos makogást, amint kibugyborékoltam így: Elfogadom.

Eljött a tél, és eljött a nyomor. A Duna zajlott, mi pedig fáztunk és éheztünk, s ha meguntuk, újrakezdtük. Az én behemót Vénuszom egyre bánatosabb lett. A po-

ronty döglődött. Láttam, a gyenge féreg hamarosan elpatkol. Flória sóhajtozott, és nem tudtam megvigasztalni új ígéretekkel, hogy majd jövőre lesz másik, ez úgyis koraszülött.

Flória nem felelt, de láttam, nem hisz egyetlenegy szót sem abból, amit mondok. Hogyan is hitt volna? Lehetett-e még egy olyan esztendőt keresztülcsinálni, mint ami elmúlt? Ezért nem felelt, és én magamra maradtam, és ő is magára maradt ebben a halálvárásban, amikor pedig a legnagyobb szükségünk lett volna egymásra.

Aztán hamarosan bekövetkezett. Aludtunk, és mire felébredtünk, a poronty már hideg volt.

Elnéztem. Egy ilyen kis kukac halálában nincsen semmi törvényszerű. Az ember ezerszer is elkérdezi, ha egyszer három hónapra meghal, akkor minek is akadékoskodott annyit? Semmi köze neki a lét küzdelméhez, ezért semmi köze neki a lét nyugalmához, igazán mi címen pihent el? A kis halott azonban úgy feküdt ott, mint akinek van célja, mint aki jelképezni jött. Kihunyt, jogtalan nyugalmával azt mutatta, hogy harcunk, amely érte volt, vágyunk, aki ő volt, elbukott. Ezekben a kis, fehér, tökéletes körmöcskékben a mi irdatlan fáradtságunk honolt, és minden szent frisseségünk sírba szállt. Jómagam, aki girhessége miatt nem is nagyon szerettem, most mélyen gyászoltam.

Egészen fehér volt a kis csomag. Egészen olyan, mint egy behavazott darab jég a Dunából. Midőn pedig a partra léptem, a számos jeget megannyi pólyának láttam, és megsokszorozva gyászomat egész éjszaka a folyó pólyáinak integettem. Intettem mindenkinek, aki tovaszáll.

Flória a poronty haldoklása alatt folyton a szolgabírót fenyegette. Felhánytorgatta a földcserét a lejtővel, ami miatt agyon kellett magunkat dolgoznunk, ami miatt a poronty koraszülött lett, a hat fillért, a fűtetlenséget és így a poronty halálát. Megígérte, ha a poronty meghal, végez vele, puszta kézzel fogja kitépni a karjait, a combjait, akár egy szúnyognak.

Aztán a porontyot eltemettük. A temetés alatt feltűnt, hogy már nem gyászol, és valami más, gyökeresen más tölti be. És feltűnt, hogy mindenütt körülnézett végtelenül alaposan, mint aki mindennek magával akarja vinni az emlékét. A temetés után átment Petrovhoz, és elhozott három darab paprikát a mi termésünkből. Mind a hármat só nélkül és egészen lassan megette. Kiment a Dunához, ahhoz a partszegélyhez, ahol a mi lejtős földdarabunk állt, és kétszer határtalan nyomatékkal végigsétált rajta. Később a vízhez ment, egészen közel, és széttekintett északra, délre, keletre. Aztán, mint aki mindennel végzett, már csak lába elé tekintett, és szaporán lépegetni kezdett. Végtelenül tárgyilagos és nyugodt volt.

– Hova mész? – kérdeztem.

Megállt és mosolygott. Rám mosolygott egy nagyot, széleset. Mint a szivárvány az égen, olyan enyhe lett: Jövök rögtön.

Akkor láttam Flóriát utoljára.

A szolgabíró aludt. Flóriát beengedték. Ismerték, és mi sem látszott szándékaiból. A szolgabírót megrázta. Az nagyot csodálkozott: Hát te mit keresel itt?

Flória csendesen: Végzek veled.

A szolgabíró a szokatlan szavakon és hozzá a különleges csendességen eleinte mulatott, de aztán megérezte a valót, és ordítani kezdett.

A cselédség megtódult. De ez nem zavarta Flóriát, aki már dolgozott. Tépte, gyömöszölte. Négyen nem bírták kihúzni rohama alól az élveteg, kövérkés figurát.

És soha többé nem látta senki Flória szép, barna arcát. Mondják, négyen vagy tíz percig viaskodtak vele, és mégis gyors segély kellett, hogy agyon ne nyomja a féltett nagyurat. A hű szolgák ásóval verték szét Flória fejét, amibe a szép emlékeket, a jó ízeket gyűjtötte, hogy magával vigye.

Úgy emlékszem, valaki a béresek közül vigasztalni próbált. Azért gondolom ezt, mert bizonyos válaszok alakultak ki bennem a jövőre, amit mintha fennhangon mondtam volna el. Biztos, még fiatal vagyok. Még lehet feleségem, földem, gyerekem, szerencsém. Biztos, egy olyan behemót testről, mint én, joggal tételezi fel bárki, hogy a nagy ütések ellenére talpra áll. Biztos, én is érzem, hogy talpra állok majd, de érzem azt is, hogy addigra talpam alatt más talaj áll. Más asszonyhoz tartozni többé nem akarok, sőt minden szándék hiányzik belőlem tartozni valakihez is. Valami más hevít, egészen más. Mindarra, ami volt, nem is keserűen tekintek, bármilyen furcsa is ez. Inkább hasonlítok most Flória utolsó perceihez, ahhoz a leülepedett tárgyilagossághoz, amellyel véres expedíciójára elindult.

Lám csak: Amiért Petrov acsargott vagy barátkozott, az nem volt más, mint a pénz. Amiért a nép velünk újra barátkozni kezdett, oka ennek nem más volt, mint a

pénz, amiért a pap az egész kiprédikálást csinálta, oka annak nem más volt, mint a pénz, és a szolgabíró, életünk megrontója tette mögött nem állt más, mint megint csak a pénz.

Amit én tudok, annak pecsétje egy halott asszony és egy halott gyermek. Emléküket szél el nem fújja, Duna el nem mossa soha. És mind e gyalázat áldozatai csak azért lettünk, mert magunkban álltunk.

Nem veszek több asszonyt, és nem nemzek több gyermeket, s utoljára bámulok szép habjára a Dunának. Mert ami engem ért, azt víz a tengerbe szét nem szórja. Talpra állok majd, bízom benne. Megokosodtam. Egy hónap, két hónap, és feltámadok. Én, a bivaly! A tank! Ez az elöljáró beszédem.

Trimbica mare.

Ali felébredt. Ugyan mi lehet ez? Trimbica románul trombitát jelent, mare meg nagyot. Tehát nagy trombita. Ali azt hitte, álmodta ezt a szót, de aztán kiderült, hogy a szomszédban atyja és Achmed Pilajja beszélnek így: Trimbica mare végül is esedékes. Nálam nincs amerikázás! Indulás. Achmed Pilajja fahangon: Te tudod, uram, hogy megyek mindenüvé, ahová csak mondod.

A dohánygyáros kedvetlen elismeréssel: Tudom. De neked azért mégis minden mindig ráér, te nem vágyol szívből ezek után az aranyos, mézízű levelek után szívből, te csak egy hivatalnok vagy, és maradsz is mindörökké.

Achmed Pilajja hagyott magával kötekedni bárkit, a gazdáját meg pláne. Nem izgatta semmi. Különleges, enyhe szomorúság élt az arcán, és minden mozdulata búcsúzott. Aztán ezt mondta: Holnap indulunk.

– Rendben.

Azzal Achmed Pilajja ment. Ugyanakkor Ali fölkelt puha fészkéből, és belépett apja lakosztályába hálóköntösben, úgy, ahogyan volt: Én is megyek.

– Eridj.

A dohánygyáros piszkálni kezdte csibukjait. Még nem reggelizett, de már készült a pipázásra. Minden reggel, amint szemét kinyitotta, első gondolata az volt, vajon hogyan fog ízleni a dohány. Nagyobb csapást nem ismert, mint a náthát, torokfájást, ami ezt az átszellemült szertartást, ezt a feledős mennybe szállást elseperte, és mechanikus pöfékeléssé szállította le, holott ez maga volt az élet, a filozófia, a vallás. Eridj. Mit bánta e pillanatban, hova is akar menni ez a szeszélyes, elkényeztetett kölyök, ha útközben meghal bicska vagy szerelem ármánya által, tiszta haszon, akkor a lelke dohányszomjúsága csak megnő, és ez a fő. Az élet: dohány.

A dohányt szeretni kell. És akkor az embert a dohány is szeretni fogja. Nincs egész Szófiának még egy ilyen üzeme, miért? Mert mindenik csak azt nézi, mit zsebel, ő azonban nem pénzt fal, ó ennek a növénynek igaz szerelmese és apostola. Az ő gyára nem gyár, hanem templom. Az ő cigarettája nem cigaretta, hanem zsoltár. Ő nem gyáros, hanem hittérítő, aki áttéríti az emberiséget a lótás-futásról a szívás-nyalásra.

A gyáros nagy fejű tajtékpipáját simogatta. A töménytelen csibuk volt az ő háreme, az ő igazi családja. Aztán gyorsan reggelizett. Borsos túrót, mézet és feketét. A feketét egész nap itta. Néha finoman, ünnepélyesen, néha meg mint a disznó a vályuból. Azután jött az igaz élet, a füst. A föld jó és rossz egyszerre. Sebeket üt, és sebeket kötöz be. Két pókhálóját a csibuknak megtermi, és jóváteszi azt, amit vétett.

Ali a bejelentés után visszafeküdt az ágyába. Megtetszett neki egy név, hát megnézi, mi van mögötte. Amióta eszét tudta, tette, ami jólesett. Apja gazdag volt, mint egy maharadzsa, ő pedig a föld összes puhaságaival

táplálkozott. Nagyon tisztában volt azzal a rendeltetéssel, amelyet apja életében képviselt. A dohánygyáros imádta a flancot. Imádta ezt a selyemfiút bőségben a világ szeme előtt, aki így reprezentálta vagyonát anélkül, hogy neki el kellett volna hagynia kedvenc hasvakarásait, szűz bagóinak kóstolgatását, azaz az igaz útról való letéréstől váltotta őt meg ez a fiú. Tegyen, ami eszébe jut, és még azon felül.

Hát Ali tett is ugyancsak. Illetőleg hagyta, hogy az a nagy mozgás teljes dühét kifejtse körülötte, ami csak a pénzben lakik. De bármennyire is izgett-mozgott, repesett is a világ fáradt ujjai körül, csak álom maradt az élet, amelynek igazi ízét, az ifjúság szent malasztját elfújták, elfricskázták a pénz száraz szellemei. És csak keresett, és csak keresett. De azért mindig hiányzott valami. És akkor hiányzott a legjobban, amikor jóllakott. Akárhányan és akárhogyan hozták, az élet mindig csak ment, csak ment. Azonban azt az áttetsző, élő holttestet mégis rendületlenül továbbgyötörték az igaz kincsekre való várakozás lázai. Itt bukkant föl, meg amott, futott, kutatott, miért ne Trimbios mara legyen, mely a sürgős szomjúságra válaszol? Az ilyen furcsa nevű helységnek bizonnyal furcsa lakosai vannak, és Ali immár csak a furcsa lakosoktól tudott valamit várni. Gyerünk!

Tudta, miről van szó, ha egyszer Achmed Pilajja benne van a dologban. Dohányvásár lesz. Az apjának a legkülönbözőbb zugokban voltak beszerző helyei. Kevés ravaszabb dohánykurkász szaladgált a földön. Vagyonának titka a specialitás volt. A dohánygyáros csak a földben hitt. Neki beszélhettek pácolásról, parfümökről, kemencékről, egyedül az őseredeti anyag alapvető szerepét fogadta el, és ebben nem is csalódott. Keveset

pancsolt, sokat kutatott. És ezt már akkor elhatározón, amidőn még mások, minden hitükkel a kemikáliákban, az egyes vidékek külön kultuszát elhanyagolták. De a dohánygyáros nem hencegett zsenialitásával, helyesebben príma nyálkahártyái sugalmával, hanem híresztelte a kemikáliák irányzatát, éppen hogy titkát ne sejtse senki. Achmed Pilajja, a fő bevásárló, hatalmas fizetést húzott. Ő volt a titkok birtokosa. Több. Mert senki úgy az egyes vidékek bennszülöttjeivel alkudozni nem tudott, azok vegyes istentelen nyelvén, mint ő. Csábították is jobbról-balról, de nem ment. Részben tudta, hogy a több fizetést gazdája, ha arról van szó, szintén megadja, másrészt művészlélek volt.

A dohányosok szent szövetségének megvannak a maga papjai. Achmed Pilajja tisztelte a dohánygyárost, annak igazi dohányszívó képességével, együttérző szolidaritással. A füsthöz való felemelkedés gondolatát, bár lényegesen kevesebb hévvel, de ő is ismerte és tisztelte. Azonban az ő viszonya a füsthöz más volt. Ő a füstöt ette. Inkább rágta, mint nyalta. Azonkívül nemcsak élvezésre, hanem az idegesség ellen is használta, ami bizonyos mértékig pórias tempó volt. De hiányzott belőle a vallásosság teljesen, úgyhogy a két dohányos között oly különbség tátongott, mint a szimpla kéj és Erosz mosolya között. Achmed Pilajja érezte és elismerte a dohánygyáros füstfölényét, és ez a tisztelet, amit a dohányismeret gerjesztett, volt igazi ragaszkodásának és hűségének oka.

A vásárlásnál sosem csalt, holott ez kalkulálva volt. Achmed Pilajja féltékenyen őrizte gazdája vagyonát, mert ez volt az ő bevásárlási tudásának értékmérője. A dohánygyáros-vagyon többek között annyit is jelentett,

hogy Achmed Pilajja ügyes, ravasz, kitűnő fej és hű barát.

Aztán útra keltek, öszvérekkel, karavánnal. Ali simogatta az állat nyakát. Kissé unottan, a testet nem öltött kétségbeesés kósza pillantásával mártogatta a horizontot. Parasztok a szénásszekerek bakjáról süvegeltek. Ali nem köszönt vissza senkinek. Nem volt büszke, csak lusta. Az öszvérek botorkáltak a kövek közt, és patáik ezt kopogták: csi-csi bumm, csi-csi bumm. A tájak, mint óriási, lomha bogarak, kezdtek előmászni. Fényes és borzalmas hátukat kidugták a füves mezők. Csi-csi bumm, csi-csi bumm, aztán elhaltak, és jöttek mások. Ali szomorúan mosolygott. Nem tudta, mije fáj, csak sóhajtozott. Sóhajtozott, de örült a bánatának mégis. Az érzelem nélküli, suta élet gyötörte, fúrta. Ali felfigyelt az enyhén erősbödő keserűségre, ami nőtt és fenyegetődzött mellkasában. Az öszvérek járása mozgásba hozta belső ritmusát, és ez ütemekre hangoltan, párhuzamos lüktetéseket keresett a világban. Csi-csi bumm, csi-csi bumm. De csak parasztok jöttek. Ali rájuk nézett, és egyszerre látta, hogy lomha, mély tekintetük, amely az alázat álarcában süvegel, valójában gőggel van tele, mozdulatlan vonásaik pedig nem mozdulatlanok, hanem széles ütemek parancsára visszhangzanak. Látta, hogy ezek az arcok nem élettelenek, de ütemük oly hosszan tartó, mint a tavasz, a tél, a nyár, egyik éréstől a másikig.

A vidékek a nádasok mögül pipáztak. A dohányterületek édes, csípős ízét helyenként lehetett érezni. De Achmed Pilajja a legcsekélyebb hajlamot sem árulta el a megállásra. A cél még több napi járásra volt. Ali, bár nem volt vallásos, imádkozott. Ezt mondta: Ó, uram, irgalmazz, szenteld meg szívemet, és ne hagyj el. Egyre

buzgóbban mondogatta, és amint himbálódzott az öszvéren, emlékezett az iskoláskönyvére, amelyben le voltak rajzolva a próféták. Emlékezett valami mesére is, amelyben az Úr megérinti a próféta karját, és a kar az érintéstől erős lesz. Ali a levegőbe emelte két kezét, aztán az ajkát, a mellét, és szepegett a bánattól: Ó, Uram, irgalmazz, szenteld meg szívemet, és ne hagyj el.

Egyszer csak Achmed Pilajja ott termett Ali mellett. Az idős dohánypióca megszimatolta a rossz ködöket, és odajött elhajtani: Jó időnk van.

Ali: Jó. Alighanem holnap is jó időnk lesz.

– Mi bajod, uram? Ha a hasad fáj, éppen megállhatunk.

Ali elhúzta a száját: Az embernek nemcsak hasa van, Achmed Pilajja.

– A szerelem bánt?

– Nem szeretek senkit, Achmed Pilajja.

– Az éppen a baj! A te korodban, ha az ember nem szeret, az sokkal rosszabb, mintha nem szeretik vissza.

– Hogyan tudod te ezt, Achmed Pilajja?

– Tudok én sok mindent, csak nem használom. Más is tud sok mindent, csak nem használja, és ez éppen olyan rossz, mint amikor az ifjú szíve érett a szerelemre, de nincsen benne senki se.

– Te mindenki nyelvén nagyon jól tudsz beszélni, Achmed Pilajja. Amit te mondsz, az igaz, de nem a te szájadból. Az ember annak, aki kitűnően tud beszélni, ne higgyen.

– Bizony nagyon jól mondod. Jó a kés és jó a pisztoly, de legtöbbet ér a beszéd.

– Ó, aki ilyen bölcs, attól az ember őrizkedjék. El-

hiheted, Achmed Pilajja, van elég bölcs könyvem, de én egyre sem vagyok kíváncsi.

– Nem kíváncsi lenni, az a legegyszerűbb. Te el akarsz hajtani magadtól, hogy ábrándozhass. Ábrándozni kell is, csak nem sokat. Csak éppen annyit, hogy az ember kedvet kapjon megcsinálni azt, amiről álmodik. Máskülönben betegség.

– Achmed Pilajja, úgy félek!

– Ne félj! Az embert bármi is éri, amíg él, itt van számára a dohány.

– Nem elég, Achmed Pilajja.

Achmed Pilajja legyintett: Elég. Csak te még nem tudod. De majd még megtudod te is. Az isten adjon neked egészséges torkot, jó tüdőt, hogy sírodig tudjál dohányozni. Amíg szívni tudsz, ne panaszkodj.

– Olyan szomorú vagyok, Achmed Pilajja.

– Az nem baj. Szomorú lehetsz, csak semmilyen ne légy, mert semmiből semmi sem lesz. De amott kiugranak az öszvérek. Mennem kell.

– Ilyenkor ugranak ki!

– Akármikor ugranak, jókor ugranak. Az ember ne bölcselkedjék folyton, mert megbolondul. Látod, uram, én azért nem akarok gazdag lenni, mert akkor ilyesmire nem kell vigyázni, és a sok bölcseskedésben ki tudja, mi lesz végül is a fejemmel?

– Akkor is, Achmed Pilajja, terem elég dohány.

– Dohány terem sok, de nem elég. Megyek.

Ali borzongott. Az előbb a magány még oltalmazta, most pedig félt tőle. És csak mormolta, amíg be nem lepte a forró veríték: Ó, Uram, irgalmazz, szenteld meg szívemet, és ne hagyj el.

*

Végül is egy napon ott állott a pipázó völgy: Trimbica mare.

A völgy trombitaalakban húzódik meg a hegyek között, és igen nagy kiterjedésű. Innét kapta nevét. A lakói nem hasonlítanak a világon senkire, se nyelv, se magatartás tekintetében. A nyelvről az ember először azt hinné, román, de ha odafigyel, hát szó sincs róla! Aztán egy-két török meg bolgár szó, és megint semmi ismerős. Soká. Végül is bele kell nyugodni, hogy ez a nyelv teljesen idegen.

Az egész karaván ból egyedül Achmed Pilajja tudott velük beszélni. Ő viszont jól. Hanem ez nem volt csoda, mert Achmed Pilajja a világ összes nyelvén értett. Lehet, hogy nem is beszélt, csak úgy tűnt, mindenesetre azonban megértették.

A völgy lakói erőteljesek, barnák. Kivált a férfiak. Arcukból hiányzik az a szabványos, melankolikus vonás, amit a Balkán annyiszor megmutat. Arcukon fegyelmezett marconaság ül. Ezek az emberek túl vannak holmi szomorúságokon, s úgy tűnik, elvből, mert az gátolja az izomerő kifejlését. Gorombák, bicskásak, az élet megbecsülése teljesen ismeretlen előttük. Az államhatalom nemes szándékai e szigettel szemben tehetetlenek. Ők maguk ítélnek maguk fölött. Poétikus hajlamaik, amelyeket az ember minden marconaságuk ellenére mégis csak megsejt bennük, éneklésben tör ki. Énekelni minden este szoktak karban. Néha úgy, akár a kicsiszolt torkú talján tenoristák, néha azonban, mint az ordító dervisek. Olykor átcsapnak valami egészen más skálarendszerbe, ahol csupa apró hangköz szerepel valami bonyolult matematika szerint, és amint ezeken az egész apró hangközökön kúszik felfelé a melódia, olyanok, mint a vonító

kutyák. És vonít az egész kar, harminc-negyven erőteljes férfi, akik intézményesen és praktikusan kipanaszkodják magukat az egész község nevében.

Nem termesztenek se gabonát, se zöldséget, csak dohányt. De a különleges ízű levelek nemcsak a földből szívják aromájukat, hanem legalább annyira az utókezelésből. A specialitás fő titka az, hogy a leveleket nem csomagolják rögtön szedés után, hanem kiteszik a sós vizű nádas partjára, ahol a furcsa összetételű víz párái belefertőzik sajátos baktériumát ennek a földnek, és így lesz az az utánozhatatlan, csiklandós, megrázó és humoros íze a dohánynak, amelynek neve éppen ezért a bennszülöttek nyelvéről lefordítva: pokolbagó.

Achmed Pilajját ismerősként, de különösebb emóciók nélkül fogadták. Azonban volt valami a modorukban iránta, ami fölötte állt az üzletemberek megszokott konvencióinak. Achmed Pilajja komoly tárgyi érdeklődéssel beszélt a dohányról. Trimbica mare lakói pedig méltányolták ezt a szakmaszeretetet. Achmed Pilajja borsot, mézet és fokhagymát osztott ki közöttük ajándékként, ők pedig egy csodálatosan szép, karcsú tőrt adtak érte viszonzásul. Aztán sátrakat vertek le, tüzet gyújtottak, és berendezkedtek néhány napi táborozásra, amíg a vásárlást lebonyolítják. Alit nem a sátorban helyezték el, hanem az egyik előkelőség kőkunyhójában. Éjjel roppant hideg volt, Ali gyenge teste pedig nem tudott az idő viszontagságaival harcolni.

*

Ali gazdáját úgy hívták: Kruzsalovec. Őszesfekete ember volt, rozmárfogakkal. Nem szólt soha egy szót se, nem nyilvánított véleményt vagy szándékot semmi iránt, de

hallgatag, fenyegető megjelenése mintha folyvást ezt mondta volna: No majd mindjárt megmutatom én neked! Három leánya volt. Egyik közülük különösen szép. Örökölte Kruzsalovec szálfatermetét, és olyan szemei voltak, akár a telehold. A szoknyája alatt az egész mindenséget vitte, és semmi tartózkodást nem mutatott, úgy tűnt, mindenki számára egyformán nyitva van, holott csak szétnézett, kinél van az az egyetlen kulcs, amelyikre fel tud nyílni. Ali, mikor meglátta, azt mondta: Mint egy tölgy, nem, mint az érc – s aztán megtalálta mondván: mint az egész föld. Kedves, szép szája volt. Tudta és szórta. Csupa szabadság, csupa diadal, veszekedettség és fegyelem volt, fehér kolosszusfenekéből dalolt az anya, és melegebb volt egész csordánál. Alival szembenézett és mosolygott.

– Ó, uram, irgalmazz, szenteld meg szívemet, és ne hagyj el!

A szépség pedig a maga nyelvén ezt felelte: isten hozott.

*

Az éjszaka beköszöntött. Ali a lócán ült és várt. Ó, Uram, irgalmazz, szenteld meg szivemet, és ne hagyj el. Kint a békák szopránkara szólt kitartóan.

A szépség bejött. Meztelen volt. Állt és várt, mint egy fehér oltár. Ali keresztet vetett magára, aztán a lányra, hosszan, sokszor, áhítattal. A szépség pedig a maga nyelvén újra mondta: isten hozott!

Ali megérintette. Finoman, félőn, a nagy élet hódolatával mozdulatában. Ők ketten, egymás pontos adósai, most fizettek. Az érzelem nélküli idők bánata sírt Aliban. A pénzkifosztotta lélek jajgatott, és áhítatlan moz-

dulatainak bűne most vádolta. Mind mélyebb értelemmel görbültek ujjai, a ténfergésből rendületlen biztonság lett, és egyszerre tudta, hol, mit, mikor, és testüket az isten nagy keze betakarta.

A tó fölött nyugalom honolt. A békák azt kiabálták, igen, igen, igen, őbennük pedig az erdő hallgatott, a születendő gyermek kis keze áhított, mert szívükben isten volt.

*

A hosszú fasorok álltak, és vártak két embert, aki elsétál alattuk, és fényes, szentelt pillantásukkal törzsüket megáldja. Hajnal volt. A nádasok úgy füstöltek, akárcsak ők. A dohány csípős szaga cincogott a szájukon, és mulattak, amint ezt az ízt egymásról lenyalták. Mulattak a csámcsogó halakon, és utánozták őket. Bekapták egymás orrát, mellét, harapós fogsorral illették dühös pompájukat, aztán a szépség tejtől pukkadásos száját odaillesztette Ali homlokához, hogy annak arcát jó mintákkal bekenje. És énekeltek harsány dalokat az élethez, a halálhoz, istenhez – sokat, rengeteget istenhez. Meghívták ebédre a föld közepét, a felhők szellemét, a völgy kísérteteinek seregét, káromkodtak és röfögtek a hajnal, a nyár kettős disznótorán. Este pedig korán aludni tértek, hogy erejük legyen további ünnepekre.

*

A következő napon még jókorábbb keltek. Kíváncsiak voltak rá ugyanis, hogy fest a harmat a fehér hason. Tudományosan vizsgálódtak, és rengeteg felfedezést tettek egymás megalkotottsága körül. Irdatlanul sok dolguk volt. És elborította őket a gond, élnek-e egyáltalán annyi

ideig, ameddig minden felfedezést egymáson elvégezhetnek. Egyszerre dél lett, pedig még a bőgő dalt el sem énekelték, amit úgy kellett csinálni, hogy az ember egyszerűen kelet felé fordul, mint a mohamedánok, és elkezd tele torokkal ordítani, krákogni, amíg csak be nem reked, meg nem vakul, össze nem esik, és össze nem szedik.

*

Mialatt pedig a nagy élet folyt buzgó hálaimákkal az Úrhoz, azalatt Achmed Pilajja szedegette és csomagoltatta a dohányt. Azonban volt közben másra is gondja. Borsot és fokhagymát osztott szét, amennyit még egyik évben sem. A nép meg volt elégedve Achmed Pilajjával. Lassan, amint az indulás ideje közelgett, Achmed Pilajja este hétkor mindig visszatért sátrába. Mintha hivatalos órát tartott volna, mintha várt volna valakit. És Achmed Pilajja várt is.

Egyszer aztán a várt vendég – Kruzsalovec – meg is jelent. Achmed Pilajja helyet mutatott neki, aztán papírt és szelencét nyújtott át: Ülj le, gyújts rá, aztán mondd meg, mi kell.

Kruzsalovec leült: Tudod te azt nagyon jól. Ára van ám a lánynak!

– Ezt én igen jól tudom, de ki mondta neked azt, hogy a lányt megvesszük?

Kruzsalovec legyintett: Borinkáért már egy ember megbolondult. Emlékszel? Itt sem maradt a faluban, a hegyen túlra költözött.

– Hogy emlékszem-e? Azt is tudom, mit ígért Borinkának meg annak, akié lesz: Bicskát a hasába! Emlék-

szem: megígérte, hogy a tengerentúlról is visszajön, hogy a szavát beváltsa.

– Jó, jó. Az csak olyan beszéd. Az idő múlik, és a szív sebe beforr.

– Hohó, már akié! Ezé nem!

– De jól tudod te ezt, Achmed Pilajja!

– Én ne tudnám? Hiszen magam voltam tegnapelőtt a hegyen túl, és én magam beszéltem vele.

– Úgy, és ha a te urad fiának a hasába is beledöfi azt, amit az én lányomnak szánt, akkor mi lesz?

Achmed Pilajja legyintett: Nem döfi. Arra való vagyok én, hogy ne döfje. De hát mit kérsz érte, mondd meg már végre!

– Mit? A szállítmány árát.

– Az egész szállítmányét?

– Igen.

– Bolond.

– Azt te csak szeretnéd!

– Az is vagy. De én azért ígérek neked érte. Kapsz két öszvért, egy lovat meg két láda fokhagymát.

– Igazán bolondnak nézel, Achmed Pilajja?

– Annak nézlek, ami vagy.

Hallgattak soká, aztán Kruzsalovec újra kezdte: Mi lesz?

– Mi? Hát a lány a nyakadon marad.

– Nem a! A te urad fia nem tud nélküle élni. Majd beszélek én ővele inkább.

– Hiába. A pénz énnálam van, ő ígérhet akármit, ha egyszer én nem adom.

– A lány nélkül nem indul el a te urad fia.

– Nézd csak, Kruzsalovec! A hegyen túli vőlegény megbicskázza a lányodat és kész.

– A hegyen túli vőlegény megbicskázza a te urad fiát és kész.

– Mondottam már, hogy azt nem teszi, mert én ott leszek.

– Nohát, akkor én is megmondom neked, hogy Borinkáért meg ott leszek én! Ha Borinkát megszúratod, nem mész ki élve a völgyből se te, se egyetlen embered.

– Hát olyan nagyon erős vagy?

– Az egész falut ellened hozom.

Achmed Pilajja vigyorgott: Kereken semmi eszed sincs. A falu velem van.

– Attól a kis fokhagymától?

– Nemcsak attól. A falu szegény, az én uram meg gazdag. Én minden esztendőben eljövök, és megveszem az egész termést. Az uramból él az egész falu. Ha én meghalok késtől, ti meg meghaltok éhen. Én erősebb vagyok, mint te és ti mind. Ha akarom, még az órát is megmondom, amikor a lányodnak vége van, ki tudom számítani, mint egy csillagász.

Kruzsalovec szelídebb lett: Achmed Pilajja, miért vagy te olyan fukar? Hiszen te gazdag vagy, meg aztán nem is a te pénzedről van szó!

Achmed Pilajja legyintett: Az mindegy. Az uram pénzére vigyázni kötelességem. A kötelességét pedig csak az nem teljesíti, aki gyáva, beteg vagy ostoba.

– És te képes volnál megöletni a lányomat?

– Bahhh! Én dohányért jöttem.

– És az urad fiának bánata semmi?

– Bahh! Majd rágyújt. Élni rossz, dohányozni jó. Majd megtanulja ő is.

– Miért ne tanulhatna meg mást?

– Minek? Ami nekünk jó, az neki is jó kell hogy legyen.

– Hát mit adsz?

– Két öszvért, egy lovat, két láda fokhagymát, és ha akarsz, egy csomag cigarettapapírt.

– Hát akkor, Achmed Pilajja, csak szólj a hegyen túli vőlegénynek, de el ne számítsd magad!

– Majd szólok.

Kruzsalovec felállt, de aztán visszaszólt még egyszer: Annyi pénzed van, mint a pelyva. Megúszhatnád szárazon, de te inkább kockára teszed az életedet, semmint egy garast odaadj.

– Azt teszem, ami a kötelességem. Nem mondom, egyszer talán adnék is neked pénzt, amikor jókedvemben vagyok, talán sokat is. De akarom teljesíteni a kötelességem, mert amíg teljesíteni tudom, addig erős, okos és bátor vagyok. Ez pedig csaknem annyit ér, mint a dohány. Aludj jól, és vigyázz, mert nálad is első a kötelesség.

Kruzsalovec mosolygott, és ezt mondta: Ott leszek.

*

Másnap valaki, miközben a zsákokat tömte, így szólt: A hegyen túli vőlegény megjött.

A közlés látszólag semmi hatást nem tett, de estére az egész falu zsongott. Achmed Pilajja nyergeltetett. A karaván megrakodva dohánnyal és megkönnyebbülve a bors és fokhagyma terhétől útra készen állott. Még csend volt, de a szorosokat lovasok szállták meg. Kruzsalovec csúfondárosan mosolygott. Az öszvérek vakarództak, rázkódtak, mintha bors égette volna a bőrüket. Csak Achmed Pilajja feküdt nyugodtan könyökölve a

fűben és dohányzott. Dohányzott a szabad ég alatt, és vizsgálta a bagó ízének változását, ha hozzácsatlakozik a levegő. Figyelte, amint a szent füst oltalma alatt elpihennek gondolatai, és az élet emléke is szünetel. Achmed Pilajja teste és lelke kóstolgatta a halált. Egyikről a másikra gyújtott, mint mindig döntések előtt. Ekkor ott termett Kruzsalovec: Jó estét!

– Neked is.

– Hát azt híreszteltetted borson és fokhagymán keresztül, hogy a hegyen túli vőlegény itt van?

– Azt.

– És ki hiszi?

– Mindenki.

– Nem a! Én nem! Bicskást fogadtál!

– Világos.

– Nos és azt hiszed, nem mondom el mindenkinek?

– Tőlem?

– Nagyon elbizakodott vagy. Nem jobb volna mégis egypár öszvérrel többet ígérni?

– Nem.

– A hegyen túli vőlegény csak mese. Senki nem hisz benne már. Adj tizenöt öszvért és kész.

– Nem adok. A hegyen túli vőlegény neve, a szomjúság mese után: valóság. Az emberek abban hisznek, amire szükségük van. A szerelem elmúlik, de nem a legenda a szerelemről. Kell hogy a te falud is szerelmes legyen a szerelembe.

– Az én falum a gyomrába szerelmes.

– Az meg még inkább az én malmomra hajtja a vizet, mert a gyomor kulcsai, mint mondtam, megint csak nálam vannak.

– A szorosokat elállták.

– Majd kiürítik.

– Előbb el akarsz vonulni, azután akarod a lányomat megöletni?

– Bolond volnék. Akkor mindenki tudja, hogy vaj van a fejemen.

Ekkor valaki vijjogott. Egyet, kettőt, aztán pedig kitartóan, mint egy magas sziréna.

Kruzsalovec felkapta a fejét: Ez mi?

Achmed Pilajja pedig csak ennyit felelt rá: Az Ali gyászdala.

Akkor aztán Kruzsalovec kitátotta a száját: Jaj neked, te fukar gyilkos! Egyetlen embered nem megy át a szoroson! Nem segít rajtad se bors, se fokhagyma, se arany, se imádság!

*

Aztán a falu fölvonult. Egy holttestet hoztak lepedőben. Letették. És ott állt jobbról Kruzsalovec, balról Ali, a földön pedig Achmed Pilajja guggolt és dohányzott. Ali vijjogott. Egy percig sem szünetelt. A pótolhatatlan test hajlásait, minden visszahozhatatlanságát csomagolta a lepelből.

Az ember lénye csak akkor tud egy veszteséghez hozzászokni, ha hisz egy talán egészen más, de ugyanolyan nagy értékben. Aki gyógyulni akar, annak tudnia kell, hogy az ember nemcsak egy téren lehet szép.

Ali azonban tudta, érezte, hogy ő a szerelemben a legszebb, és nem hitt már ugyanolyan értékében szívének, mint csak abban, amit elvesztett. Csak csomagolta, és csak csomagolta. Ezt a hajlatos lábfejet, erős combokat, győzedelmes feneket, vastag ajkat, homlokot, ferde szemeket, orrot, bőrt, fület, a szagát, a szagát, a mozdulá-

sokat, amelyeket mind e szentségek dereka körül megfontak, örök kötelékét a visszahozhatatlan egyszerinek.

Achmed Pilajja elővette dohányszelencéjét, és Ali felé nyújtotta: Gyújts rá, uram!

Hanem Kruzsalovec rákezdte: Ők gyilkolták meg! Tizenöt öszvért nem volt szívük adni. Tizenöt öszvérért odaadtam volna. Annyi az aranyuk, mint a pelyva, de ülnek rajta, mint a szörnyek! Ez az ember tudta, hogy urának fia Borinka nélkül el nem indul. S hogy elindulhasson, és a pénze is megmaradjon, ezért kellett Borinkának meghalnia.

Kruzsalovec soká beszélt. Achmed Pilajja pedig csak ült és dohányzott. Fagyos, elmélyedt nyugalmával némán szónokolta, hogy nincs köze semmiféle gyilkossághoz. Később pár szót mondott, miközben Alira mutatott.

– Nézzétek Alit, uram egyetlen fiát, halálos betegen a szerelemtől. Mit akartok? Meg akartok ölni? Ali örülni fog neki, én meg már régen, nagyon régen nem élek, csak dohányzom. De ha megöltök, többet itt nem láttok vásárló karaván, se engem, se mást, és nyakatokon marad az egész termés.

Achmed Pilajja elhallgatott. A falu morgott. Morgott, zúgott, de aztán hirtelen csendesedett. Achmed Pilajja pedig kényelmesen kinyújtózott. Tudta, hogy nyert. Fújta a füstöt a karaván, a káromkodó Kruzsalovec és az egyre csak vijjogó Ali felé, aki csak sírt, ha könnye nem is volt.

*

A völgy, az erdő búgott. A karaván indult, Trimbica mare pedig pipázott. Az óriás katlan pezsgette a dohány szagát, s a békasereg hisztériás dúdolásba fogott.

Az egyik öszvéren különleges alakú csomag. Azt hinné az ember, kitömött dög, pedig bizony ember az. Egy ember az, aki öszvérhátra kötözve buta szemét meregeti, egy ember, akit oldalról Achmed Pilajja szelencéjével döföl, miközben ezt mondja: Ne búsulj, jól vásároltunk. Meg akartak vágni, de én résen voltam. – A könnyek felszáradnak. Egész biztos, élni rossz, de ezzel szemben dohányozni annál jobb. Gyújts rá, uram!

Az öszvérek patái koppannak a köveken. Hangjuk ezt mondja: Csi-csi bumm, csi-csi bumm. Trimbica mare pedig küldi utánuk dohányszagát, kék egét, és zengi tovább a szerelem dalát, de már nincs, aki hallja.

Egy üres telek volt itt, ahová a szemetet öntötték. Egészségügyi szempontból teljesen kifogástalan megoldásnak bizonyult, mert semmi rothadó vagy éléghető anyag kidobásra nem került. Szeméttúrók nem látogatták, sem kutyák. Nem lehetett szerves anyagot fellelni a telepen. Inkább társadalmi érintkezésre szolgált. Az igazi bohémek időztek benne, persze rongyosan, azonban azoknak az embereknek végleges gondtalanságával, akik tudják, hogy alkalmi foglalatosság is csak szélső véletlenek szeszélyéből tréfálhatja meg őket. Viselkedésükben volt valami végleges. Az, hogy ezen az állapoton változtatni nem lehet, csodák nincsenek, még két-három százalékos csodák sem.

– Hová mégy, Mari?

– Fislhez.

– No jól van, eridj.

A megszólítottat nem is Marinak hívták, de nem használták a bemutatkozást erre. A lényeg a megszólítás, s hogy az ember ettől Mari lett, nem jött számításba.

Mari még egy kicsit habozott, vajon induljon-e. Csalódottan bámészkodott, amért ennyi lett az egész. Hanem akadtak segítő szellemek, jassz szellemek, igaz szellemek

addig, amíg ki nem dugták fejüket a homokbuckák mögül. A szellem ezt mondta: Mit akarsz attól a cérnafenekű lánytól, hiszen ha nagyítót dugsz az orrod elé, akkor is csak a levegőt fogdosod!

Mari szégyenkezve ingatta fejét, aztán perdült egyet.

– Hé!

Mari megállt.

– Mért Fislhez mégy? Mér nem mégy Kovácshoz?

– Ide szoktam.

– Mondd, apád szúnyog volt vagy muslinca?

Mari elszaladt. Nem csúfolták még sohasem. Olyan ösztövér és girhes volt, hogy szinte nyomorékszámba ment. Így menekült meg eddig a csípésektől. De ezen a társadalmi telepen megszűntek a maradék tapintatok is, és most megkapta kis bevezetőként, bár késedelmesen, azt, amitől csúnyán, némán mindig szenvedett. A szellem a hamubuckából megszólalt: Ki ez a lány?

– Itt dolgozik a kötőüzemben.

– No, olyan is. A két karja, mint a kötőtű, a feneke, mint a gombostű, a feje, mint a gyűszű.

– Hej de összeszedted!

– A melle meg akár a stoppolófa.

– De a szeme, az csak szép?

– Az meg, mint a varrótű lukja.

– De te, úgy látom, azért befűznél.

– Főnyeremény.

– Eh, legalább hű.

– Mint a podagra. No de jó éjt, uram!

– Szép álmokat méltóságodnak is!

Mari bement az üzletbe. Ott kezétcsókolommal fogadták, és megkérdezték, mit parancsol. Mari elővette a cédulát, amelyet a főnöknő írt tele, és átadta. Miköz-

ben az árut összeállították, nyájaskodtak vele. Csaknem felolvadt a fontossága és a figyelem sugárzásában, amely ravasz forrásból jött, hamis hangokon, de jött, egy hely, ahonnét jött, nem is érte, nem is ingyen, de jött. Csak állt. Egy szellemkéz enyhe redőket csalt a szája köré, úgy érezte magát, mint egy langyos, holdas tóban, amely játszik és meggyógyít. Egy hely, ahol versengtek érte.

Mert a közelben létezett egy kovácsrőfös is, és az üzem nem sokat hederített rá innét vagy onnét. Ez tőle függött. Egyszer felajánlottak egy kis százalékot is, de Mari megmeredt, és üveges cipőgomb szemeivel kihívóbb lett, mint egy irredenta szobor. A segéd nyilván csak azt tudta, hogy az ember kenyérrel él, nem pedig nemes felháborodásból, királynői gesztusokból. Ekkor bizony csúszva-mászva esedeztek hozzá bocsánatért, s ő az excsászárnő kegyes mozdulatával mondhatta: ó, nem tesz semmit!

Mindezt pedig öt-hat pengőért, mert az üzem nagyban szerzett be, és csak hirtelen esetekben szaladt a kis piszlicsárhoz kézlegyintési alapon. Az árut szép lassan összeállították, és ő kisétált. Utána a viszontlátásra és kezitcsókolom messze visszhangjai repültek úgy, hogy vissza, egész az üzemkapuig, átszellemülten, szinte a járda fölött lebegett, akár egy mézbe mártott káposztalepke, aki dülöng és haldoklik a rászakadt ármányos édességtől. Így Mari.

– Halló, halló, figyelem! Hölgyeim és uraim, a csábászat kezdődik: Kegyed nem Gréta Garbo?

A telepi ingerkedő volt megint. Mari ránézett, s a megszólítónak látnia kellett, mint seprődik le arcáról a könnyed derű, s oly koldusan áll egy pillanat alatt, mint mikor a talpig virágos mandulafát lefosztja szir-

maitól a szélvihar csutkáig. A telepi ingerkedőnek látnia kellett, hogy ezt ő tette, s mintha csak tele lett volna a marka a letépett, halott, bűnös fehérséggel, elkezdte dörgölni, rázni, lóbálni szikkadt ökleit.

Mari nem szólt egy szót se, de szemébe nézett a legénynek. Nem volt arcán se harag, sem pedig olcsó fejre olvasás, csak tárgyilagos csend. Körülbelül úgy állt oda, mint egy felvilágosító plakát ezzel a szöveggel: Most már akármennyit is eszem, attól meg nem növök, és meg nem hízom. A csontom sovány meg az inszalagjaim. Keresetem tizenegy pengő hetenként, textil.

A legény elővett valamit a zsebéből, és szótlanul átnyújtotta.

– Ez mi?

– Kockacukor. Kettő.

– Honnét van?

– Van. Tedd el.

Mari rátette kezét a kilincsre és állt. Megnézte magának a legényt önfeledten, ájtatosan. Nagy, dús évszakokat ültetett köré egy bűvös körbe, egyre szűkülő körbe és hosszú, végtelen utakat. Aztán lehajtotta fejét, és ezt mondta:

– Cukor? Az jó.

*

– Be tetszett fűzni, méltóságos uram?

– Kuss.

– No miért? Nem szégyen. Olyan mindegy, hogy hova. Azért van a kipufogó, hogy hörögjön.

– Befogni.

– Nem lehet. Nincs szelep.

– Szerelünk.

– Nincs réz, méltóságos uram. Háborús anyag.

– Pótoljuk utcai termékekkel gömbölyű kivitelben.

– Iparengedély kell az összegyűjtéshez, méltóságos uram.

– Kapunk. Keresztények vagyunk.

– No de akkor ki fűz be?

– Nem méltóságod, elhiheti.

– Szent igaz. Nekem nincs pénzem nagyítóra.

– Vajon tudja-e méltóságod, mennyi most egy harmadosztályú temetés?

– Minek? Engem ingyen temetnek.

– Sőt, ami előtte van, azt is ingyen kapja méltóságod.

– Hip-hep. No nem kell mindent kiadni, mi marad éjjelre. Krisztus urunk a férfi és nő szerelmét megáldotta. Csinálja csak méltóságod, nincs baj.

– Lesz!

– Hát akkor lesz!

A két legény feltápászkodott. Ekkor Mari éppen odaért a telephez. Lépkedni kezdte a buckákat és közeledett. Az érdekelt fél kinyújtotta ujját irányában:

– Pufti!

– Ehh! Én nem szoktam zavarni, nem loptam a modoromat, elfogy. Hát csak semmi üzemzavar!

*

Sovány fa is hajt levelet, csak kicsit és keveset. Ez ment így egy ideig, de aztán valami közbejött. Mari várta a telep Adoniszát, de az nem jött. Egy nap, két nap, több nap. Mari még ösztövérebb lett, szinte szemlátomást kisebbedett, és úgy állt esténként a telep szélén, mint egy bevert, szálkás cölöp. Figyelt. Minden neszre fel-

kunkorodott. Semmi. Kérdezett utána, nem látták. Eltűnt. Keresni, hol?

Egy lány ment az úton. Telt, pukkatag formákkal, ringva. Mari nézte. Eleinte, a nagy különbség alapján, mintha ez a nagy-nagy eltérés kapcsolatot teremtett volna közöttük. Szép csendesen elindult utána. Úgy görögtek, mint a földnek két ellentett sarka. Már este volt. Az üzem ablakai világítottak. Az éjszakai schicht éppen kezdett. Mari mormogott. Soká mentek, és egyre tovább. Az út végét palánk zárta le. Nagy plakátok voltak rajta duzzadt csecsemőkkel: Ilyen lesz az, aki Szent István malátakávéval táplálkozik. A lány a palánk mögé igyekezett. Lépései lassúdtak. Tojásra lépkedőn lopódzott. Egy figura várta. Csak a sapkaellenzője, aztán egy sziluett. Mari a telegráfpózna mögött megállt, és szuszogva szívta be az itatott fa olajos szagát. Csak nézett.

Az Adonisz szomjas keze ezekbe az almás formákba süppedt mohón. Mari úgy érezte, mintha minden fogása egy-egy sikoltó kárpótlás lenne, s a legény körmei, karja hajlása meg bolondul kalimpáló ujjai akár a felröppenő galambraj suhogott és sipított volna a megtalált testi bőség elégedettségében. Fizikateremben demonstrálják ennyi körülményességgel a törvényszerűségeket. Nem hallott. Tompa belső berregés süketítette. Aztán úgy állt, akár egy konyhaajtóban, ahol főznek, és nehéz, paprikás zaftok gőze jön ki, de neki a konyhában nincs semmi helye.

A telegráfpózna búgott. Ismeretlen, távoli szövegek úsztak át völgyes belsejében, országokon túlra üzent benne ember embernek. És ő is búgott a pózna mögött monoton, végtelen ismétléssel: Hát igen? Hát igen?

Ekként bontotta fel a végtelen időt ott reggelig, egy

helyben, amíg csak mintha valami belül csöngetett volna. Reggel hatkor. Akkor megindult az olajos úton az üzem felé. Az ég, mint egy ólompohár borult a földre. Alatta, akár a szárnyatlan légy, mászott Mari. A vaskapu, ahogy belépett, lomhán csattant. Olyan volt, mint egy pont.

*

Munka közben egy percre otthagyta a gépet. Mikor visszajött, rágott. A tű fel-le cikázott előtte, s ködös szemében a fényes acél pirinyó, apró lángot tükrözött. Olyan volt a bukó tű a befűzött cérnával, mint a mérgeskígyó villanó nyelve, villámgyors öltéseivel elmérgezte az ifjúságot, és millió szúrással gyilkolta az éveket.

Mari ismét otthagyta a gépet, s amidőn visszajött, újra csak rágott. Az orsók forogtak előtte, mint a megbűvölt boszorkányok, míg csupaszra nem vetkőztek hangtalanul, engedelmesen, akárcsak ők lányok itt az üzemben.

Ki- és beosont. Mindannyiszor tele szájjal jött be, ideoda futott a terem és folyosó között, megirigyelte a vetélő hajócskák ingázó életét. Falt. Ízet nem érző ajkkal tömte magát böfögésig, a lányok cekkereit fosztogatta. A gépterem csattogása ütembe béklyózta mozdulatait, és ő készségesen adta át magát a mechanizmus vezetésének, hogy nem volt benne más, csak a kattogás láncolta mozdulatok, még rágni is eszerint rágott, s száműzött lényéből mindent, ami ő maga volt.

Déli tizenkét órakor a szeméttelep körül ácsorgott, halvány irigységgel a papírszeletek iránt, amelyeket vitt a szél, míg neki magának kellett ezt elvégeznie. Egy nyeszlett, foltos kutya csatlakozott hozzá. Olyan nagyon állt, oly biztos túlemeltséggel mások céljai, bizonytalan-

ságai, minden földi határozmánya fölött, hogy a hulladékrutinier megérezte az üzletet.

A lába elé nézett. Vajon mi súrolja? Nini. Lehajolt, majd merengő kézzel végigtenyerelte a nehéz szagú ebet, és ezt mondta: Te kiskutya. Később mellső lába és melle közé szorította tompa ujjait érezni, mint lüktet. No gyere! A mészárszék felé indultak. A kutya viháncolt, sipogott. Mari egy percre eltűnt az ajtó mögött.

De a konkurrencia nem alszik. Ugatás, kaparás, lódulás, és a foltos eb flörtre pattan, amott szalad a négylábú szekszepil.

Aztán Mari ismét ott állt az ajtóban. Csonttal. Bámult. Az eltűnő kutyák után, akik egymás száját harapdálták, bukdácsoltak már messze. A karját az újságpapírcsomaggal előrenyújtotta, mint egy viaszszobor. Kocsonyás mosolyát egy ideig még őrizte, és ténfergő pislogással követte a két kutyát, akik már alig látszottak. Aztán csak állt odaszegezve, s az erős világosságba meregette szemét, amíg csak belé nem vakult.

*

– Kukorikú, méltóságos uram! Ilyen korán?

– Ilyen korán.

– Hát kifűződtünk a tűből? No de befűződtünk azóta újra, ugyebár?

– Méltóságod nyílása kitűnően van olajozva.

– Ó, ez csak szellőztetés miatt van.

– Megbüdösödik különben, ami bent van, ugye?

– Hát hogyne! Mi nem aszalt holmival élünk!

– Mi se.

– Tudjuk. De mióta méltóságod táplálékot változta-

tott, tudja-e, hogy most már gusztusához vissza se térhet, még ha akar se.

– Mi?

– A kis aszalt szilva magot kiköpték.

– Mit tetszik beszélni?

– Ki bizony. Szerelem miatt. Beleszeretett a cekkerekbe, és emlékeket vitt.

– Mi?

– Hát lógatta a kaját, hogy növelje a farát! A lányok még meg is ruházták.

– Hát mért tőlük lop? Mért nem lop az igazgatótól?

– Hát méltóságod mért nem az igazgatótól lop?

– Hogy a rák a vetésbe ne menjen.

– Na látja. Erről van szó. De hát most már méltóságod gyakrabban jelenik meg itt, ugyebár? Légi veszély elmúlt.

*

Mari bandukolt. Rézsút szelte át a szeméttelepet. Nem nézett semmi után, hiszen a telepen semmi nem lehetett használható. El. Hova? Csak el. Valahova. Túl talán a városon, talán az országon, talán az egész mozgó léten tovább. Őszi, lila alkony és huhogó üzemek és nagy épületek. A gyárnegyed. Amott a kötőüzem, ahol dolgozott. S amott az apácák kolostora. Ott imádkoznak. Mari mosolygott. Amott a bolondház, ahol bolondoznak szabadon, végérvényesen, akiknek foglalkozásuk, hogy bolondok, és ebből valahogyan megélnek. Mari intett nekik. Amott a telefonközpont a kapcsolótáblákkal. Ezreket és ezreket kötnek össze, kik azt hiszik, van beszélnivalójuk egymásnak. Mari elnézően fordította el a fejét. Amott a vegypapírgyár, ahol csinálják a kopír-

papírt. Ismerte jól. Az irodában nyomkodták a lapok közé, hogy többször legyen meg ugyanaz. Olyan lila volt, mint ez a rét, ahol ő nyomkodta a száraz füvet és levelet, mintha át akarta volna kopírozni sorsát, hogy sok-sok ezer, millió példányban legyen meg ugyanaz. Ment, amíg sötét nem lett. Egyre sötétebb, a késő éjjelben még egyre csak aprózta a szűnni nem akaró teret. A gyanús vidéken éles fülek lestek élő ember pénzére, rongyára, húsára, amije volt. De Marinak nem kellett félnie. Alig létezett. Súlytalan, halk lépéseit nem hallotta meg senki se.

Egy pillantás, és belép. Valami megbabonázta ezt a szolid embert, hogy egypengős összvagyonával délelőtt tizenegykor ilyesmire vetemedik.

– Kávét?

Bólintás.

Nem nagyon szereti a kávét, hozhatna a pincér esetleg mást is, de ráhagyja, mert ez az egyszerűbb. Ül. Bizsergő lúdtalpai gratulálnak ehhez az ötlethez, kánikulától megbódult agya dadog: Leltár?

Leltár: ez őrült tájszólás még a Magyar Acélból, hol négy évet töltött egy íróasztal fölött, egy tintatartó fölött, egykor régen, mint állástulajdonos. Mitikus dolog ez már. Leltár: ez igazgatósági specialitás volt, bolondéria, de felülről jött, s így mindenkire ráragadt. Az igazgató pl. odaállt az utazó elé, és így szólt: Nos, ha belép a vevőhöz, hát akkor mi a leltár? Azt kellett rá felelni: Vidám kedély, részvétlenség a vételre ítélt iránt. A hivatali traccsolás leltár nélkül hamarosan mozdulni se tudott. Egymáshoz, sőt önmagukhoz is ezzel a formulával szóltak.

A kávé megjön, a kávé bezuhog az izzatag lélekbe, s az agyfátyolon a hűs lé egy csekély rést nyit. Újságot

hoznak. Elfogadja. Eszébe sincs olvasni, de egyszerűbb szó nélkül elfogadni, mint nem.

Odakint, az üvegtáblán túl, van az élet. Mint a hal az akváriumból bámul ki rá. Bolond, nagy szörnyek, autóbuszok és villamosok, zakók és szoknyák úsznak az idegen medencében.

Idebent jobb.

Odakint az embernek megfájdul a talpa, vizes lesz az inge, és ajánlkozik, egyre ajánlkozik, hajbókol mozdulatlan arcvonású kőbálványok előtt, inkább már csak valami babona csökevényeképpen, idebent meg ül hűs helyen, és ezt ráadásul nagyon jó néven veszik tőle. Odakint ő olyan fölösleges, idebent pedig fontos funkciója van. Az a funkciója, hogy ül. Ezek után bolond, ha kint marad, mikor bent lehet. Leltár?: A béke.

Ez a hely dicső hely. Mindig aktuális. A mindenkori evésre, olvasásra, bámészkodásra, mulatozásra abszolút fekszik, kár, hogy négyhónapi talpalás után jött erre rá először.

Ennek az elmaradottságnak a család az oka. A család, amelyik azt prédikálja: aki keres, talál. És ilyen múlt századbeli nézeteknek essék áldozatul egy ilyen fejlődőképes egyén. Az elmaradottság fő okozója az apa, aki világéletében egy percet sem töltött tétlenül, az apa, aki ötvennyolc éves és oly hajlott, mint itt a boltozat a csillár tövében.

S a helyiségben megjelenik az apa. Ősz, gyomorsüllyedéses, de még állásban a nyolcvan pengőjével, a Leipziger Cukor- és Szörplégyár nagyobb dicsőségére.

A kellemetlen kép előtt lehunyja a szemét. De a szeme héjára rávetíti fotográfiáját most már az egész család.

Tabló.

Ott ülnek az ebédnél, a csuszpájz előtt a hívek, Eszti, Mariska, apa és anya. Megjöttek, egyik az Unió, másik a Fantó, harmadik a Leipziger karjaiból, hogy egy kis csuszpájzzal testükbe erőt, életükbe fényt csepegtessenek. Eszti harminckét éves, Mariska huszonnyolc. Keresnek. Fizetésüket leadják az anyának, a háztartás oszlopának. Türelmesek, és ritka tapintattal tudnak Lajossal, az állás nélküli fivérrel némi pénzt elfogadtatni, hogy ne járjon egy vas nélkül mégsem.

Tabló, amely déli egy órára, amikorra hazajönnek a dolgozók, valóság lesz.

A bolthajtásba most már az apa hajlott háta végképp beköltözött. Az apa, aki dolgozik, ő pedig itt ül.

– Fizetni!

Kávé, sütemény 58, ide-oda 78.

78, és az egész tíz percig tartott. Leltár?: Pénzállomány 22 fillér, a talp kihűlt, a benső meggyulladt.

Na most aztán smirglizni az aszfaltot, smirglizni, rajta, izzadni pocsolyákat, hadd egyenlítődjék ki az az élvezeti kontó, amelyhez semmi joga sem volt. Ej, de hát hová menjen a buzgó bajnok? Azt a címet, amit Schwarztól kapott, már leházalta, majd ha szükség lesz rá, értesítjük-alapon harmadszor is, annak ellenére, hogy már a második alkalommal látta bent körmölni azt a pasast, aki ő is lehetett volna. Inkább csak néptanulmányi szempontból ment oda harmadszor. Menjen oda önbüntetési szempontból most negyedszer? Vagy menjen üzletről üzletre ószeres módszer szerint? De hiszen minden szakmának megvan a maga stílusa, könyvelő nem ajánlkozhat így!

No lám. Kisül, ülhetett volna bátran tovább a kávéházban, ha már egyszer amúgy is befizette a díját.

Irtózatos meleg van. Dolga nincs: ha csak nem az, hogy szemrehányásokat tegyen magának a kávéház miatt. Lajosnak nagyszerű ideája támad. Néha a legjobb büntetés az, ha az ember nem büntet. Így nincs felszabadulás. De árnyékban jobban lehet bűnhődni, mert a utcán csak az izzadságcseppek elleni hadakozás tölti meg, míg otthon, a szezlonon egész terjedelmében megjelenhet az erkölcsi tartalom. Gyerünk haza!

Ohó! De korán hazanézni nem jó. Az anya néz, néz, és megint néz, hogy már itthon van. Mit mondjon, miért jött már haza?... Inkább nem. Inkább még szivárog egy jó órát ott a napon, legalább látszik rajta valami hajszanyom. Lajosnak felkeseredik a nyelve alja. Megáll, hápog, törölgeti magát, és a mellénye fölé néz. Leltár?: A szégyen.

Tabló.

Mind az asztalnál ülnek már, mire Lajos belép. Bravó, bravó! Ez igazán kellemes, nem foglalkoznak az emberrel legalább. Egy kérdő pillantás és semmi más. A tapintat többet nem enged. Lajos nem referál, és ezt mindenki természetesnek találja. Persze. Ha majd lesz valami, úgyis szól. Ó, ez nagy szerencse, hogy mind, egytől egyig hazajönnek délben. Így az ember nem téma. Bár ennek a déli hazajárásnak semmi gyakorlati értelme nincsen, mert jobban jönnének ki, ha mind ott ennének a gyárban, csak az anya családias hajlandóságai terrorizálják a szereplőket. Még ez is. Szuperstrapa a családi melegség jegyében.

Az anyát különben erősen óvják. Idegeire való tekintettel üvegházi bánásmódban részesül. Előtte nem beszélnek a folytonos félelmekről, s csak míg a leves be nem repül, dugják össze fejüket Eszti, Mariska, az apa.

Most is izgatott, suttogó szavak hangzanak ilyenkor, mint a vezér, az osztályvezető, az igazgató. De az értekezlet szempillantás alatt megszakad, s az arcokra álarc borul, amint az anya a levesestállal megjelenik. Mint a szent jobbot, oly ünnepélyesen hozza. Funkciójának mérhetetlen fontossága ömlik el rajta a levesestál miatt, mindenki láthatja, senki így levest osztani nem tud.

A hirtelen elnémulás gyanús. Valakinek meg kell szólalnia, méghozzá gyorsan, nehogy feltűnjék az anyának. Mindenki Lajosra néz. Joggal. Neki nincs dolga, ezt a tisztet igazán elláthatná.

De Lajostól nincs mit várni. Hallgat, és csakis hallgat. Fogadalma így követeli. Az anya már szinte nyitja a száját, hogy megkérdezze, micsoda dolog ilyen csendben lenni. A résztvevők szemükkel egymást biztatgatják. Beszélni, beszélni, miről? Mindenről, csak nem arról, ami valóban mindeniket foglalkoztatja. Hiába, nincs invenció. Még egy perc, és az anya interjúvolni fog. De van isten, Eszti rugaszkodik. Sion alatt nem vártak ily szomjasan. Eszti rugaszkodik, és nyílnak ajkai, mondván: No mi újság, Lajos?

Vajon mit szólt volna Izráel Sion alatt, ha ilyeneket kérdeznek tőle? Alighanem ugyanazt, amit Lajos. Semmit. Lajos legyint, és a tányérja fölé néz. A levest lehetőleg úgy nyeli, hogy az ízét ne érezze. Nem óhajt táplálkozni, csupán a feltűnés elkerülése céljából eszik.

Az anya rendreutasító arccal néz Esztire. Az apa ügyetlenül belevág: De mama! Eszti nem azért kérdi!

Hanem ez a Lajos ma egy ördögfajzat, nem tesz hangfogót a torkára: Ugyan, dehogynem azért! És ki a pokol venné ezt tőle rossz néven? Legjobb, ha az ember a dolgokat nem szépíti.

Közfelháborodás: De Lajos! De Lajos! Mit akarsz? Nem mondtak neked semmit, mit érzékenykedel?

Lajos *(csitítva):* Persze hogy nem! De egy személy, az egy személy. Eljön az idő, és ti ezt szóról szóra így fogjátok nekem mondani, mint ahogy én ezt most mondom nektek.

Az apa *(rémült):* De Lajos, meg vagy te háborodva?! Nem lehet ehhez a fiúhoz már szólni, mindjárt fent van a harmadik emeleten.

Lajos *(legyint):* Ugyan! Eszti, Mariska meg te kerestek. Ma még kerestek . . .

Az anya: Felmondtak valakinek?! Mondjátok meg! Mit kíméltek mindig.

Az apa: Na nesze! Na itt van! Tudtam. Most a mama agyonizgatja magát. Hát nem tudsz te gondolkozni, Lajos?

Az anya: Mi van, mondjátok meg! Kinek mondtak fel, tudni akarom.

Mariska, Eszti: Senkinek.

Az anya: Ezt már ismerem. Senkinek. Lajosnál is így volt. Titkoltátok az utolsó percig. Pedig ha idejében megmondjátok, százszor jobban be tudok mindent osztani.

Mariska, Eszti: De mama, igazán nem mondtak fel senkinek.

Az anya: Az nem lehet! Lajos miért olyan elkeseredett? Nem szokott ilyen lenni.

Most Lajos feláll. Ünnepélyes: Nézd csak, mama! Szent igaz, nem szoktam ilyen lenni, de négy és fél hónapig sem szoktam állás nélkül lődörögni. Senkinek sem mondtak föl. Kizárólag arról van szó, hogy egy személy,

az egy személy. Esztinek, Mariskának vannak személyes szükségletei is.

Eszti, Mariska: De Lajos! Igazán fölösleges folytatnod.

Lajos: Na várjatok csak! Majd ha az utolsó harisnyátokat is agyonstoppoltátok, akkor majd meglátjuk. Ti nem járhattok rongyosan! Ha nem öltözködtök rendesen, akkor tényleg kicseppentek. Erről van szó. Egy személy, az egy személy. Nekem ma jubileumom van, habár csak négy és fél hónapos, mégis ilyenkor egy csekély szólásszabadság megilleti az embert az ünnepélyes alkalomra való tekintettel.

Az anya *(csendesebben):* Jól van, Lajos. Csak beszéld ki magadat. A fő az, hogy nincsen újabb baj.

Az apa: Még mindig jobb, ha három keres, és egy nem, mintha egy keres, és három nem.

Az apa aforizmájának sikere van. Az ingerültség elmúlik. Lajost nem kérdezik többé semmiről, mert ma, úgy látszik, bal lábbal kelt fel. Az ebéd vége felé az apa még egy viccet is mesél, amit az Ojságban olvasott. Aztán indulás. A szélrózsa minden irányába, a város három végibe megy a három kereső tag, míg az anya a konyhába vonul, mosogat, törölget, rendbe hoz.

Egyedül Lajos marad a szobában. Gondolkodik: Nem kellett volna. Ez mind a miatt a kávéház miatt történt. Lajos összegubbad. Délután le szokott feküdni. Teheti. Egyedül ő teheti. Ő ordítozott a legjobban, mégis úgy érzi magát, mint akit elnáspángoltak. Meg akarná fogadni, hogy amíg él, akármilyen jól is menne sora, be nem lép egy kávéházba, de túl édes az emlék a nyugalomra, s a fogadalom elmarad. Lajos lefekszik és betakaródzik. Majd később bejön az anya, és őt majd nézi. Ehh, nem!

Lajos fejére húzza a takarót. Leltár?: Pacal.

*

– Kávét?

Bólintás és elismerő mosoly. A pincér részéről a kérdés felesleges. Nem is azért kérdi, mintha nem tudná, hanem mert ez egy szertartás. Összetanult táncospár ez.

Lajos leül az asztalához. Reggel tíz óra van. A kávéját kavargatja, s a közönséget szemléli elégedetten. Milyen megváltóan kellemes, hogy más is disznó. Mert nyilvánvalóan az mindenik jelenlevő. Hogy lebzselhetne rendes ember hétköznap 10-től 1-ig lokálban? Honnét a pokolból van rá idejük? Nincs állásuk? Akkor meg honnét van pénzük?

Ó, kedves, langymeleg piszokfészek! Zakós yorkshire-ok, pantallos mangalicák, ugye elegáns ólban lenni jó?

A pincérrel Lajos kitűnően összebarátkozott. A pincér kellemes ember. Nem kérdi, kinek mi a mestersége, honnét van napi egy pengője, hanem aki itt van, az gróf és passz. De vajon mit fog Lajos mondani akkor, ha valaki meglátja? Hát istenem! Vár valakit, aki éppen állást szerez, vagy valami mást, kár fölöslegesen előre gondolkozni igazán, mikor az életben úgyis elég strapa van. Úgyis annyi mindent kell kitalálni a família részére. Plauzibilis maszlagok rovatát győzni nem könnyű, se fantáziával, se hidegvérrel. Hogy tudnak ezek nézni, Mariska, Eszti, az apa, hogy várják már az eredményt attól az irgalmatlan sok délelőttől, tíztől egyig. Egy elmaradt szekta ez, az egész cakkpakk.

– Tessék újság. Pesti Napló.

– Köszönöm.

Lajos tartja, de nem olvassa. Az ablakon bámul ki, az élők országába, hol a sok marha állat sürög-forog, lohol.

– Nem tetszik olvasni?

Na nézd csak! Talán napszámba olvasson!? Járassanak több példányt, micsoda izé ez?! Hanem ez ábránd, s csak annyit mond inkább: De igen. Belenéz a lapba, aztán kibámul újra. Most már nem kell tartani veszélytől, most már lehet bliccelni nyugodtan.

Az újságot nem mindig sikerül elolvasni. Az ilyesmi kellemetlen, mert ez a napi penzuma. Ezt tűzte ki feladatául. Mégis muszáj valamit. A disznók elolvassák, sőt szívesen. Jó nekik.

A délelőtt elmúlik egyetlen tömör darabban. Egyszerre csak fél egy, s itt a fizetés ideje, amikor indulni kell haza, hol várja a tabló mindig pontosan ugyanúgy, mintha minden hajszál szindetikonnal volna odaragasztva. Lajos minden délben reszket, hogy egyszer majd csak kitör a gyalázat, mert egyszer ki kell törnie. Talán éppen ma? Ó, csak még ma ne!

– Fizetni!

A fizető jön: Vajjal?

– Igen.

Ez is csak egy szertartás. Négy hónap alatt meg lehet tanulni ugyanazt a menüt.

– Nyolcvannyolc.

Lajos egypengőssel fizet. A fizető a pénz után nyúl, de Lajos feltartja a kezét: Várjon egy kicsit, nézek valamit.

Lajos a pénz fölé hajlik: Mondja, gondolt már maga arra, micsoda szerencse az, hogy a pénz olyan, mint amilyen?

– Hogyan tetszik mondani?

– Arra gondolok, hogy olyan sok bonyolult dolgot egy ilyen kör alakú, kis darabba lehet foglalni, mint ez a pengős.

– Magának is szerencséje ez.

– Nekem? Miért?

– Hát mondja (ne lásson ebben célzatosságot), de teszem föl, ha a pénz nem olyan volna, mint amilyen, hanem meglátszanék rajta az, mondjuk, hogy három dolgozó nyakán él egy negyedik, és az hol az egyik, hol a másik tárcájából csór ki egy pengőst, és azon elmegy a kávéházba. Elmegy a kávéházba! Akkor, amikor azok nem tudnak talpaltatni. Vagy, mondjuk, egy ringyó éjjeliszekrényéről visszalopja a pengőst, vagy mit tudom én! De ha, egyszóval, nem volna többé elrejtve az élettörténete, maga akkor is éppily lelki nyugalommal elfogadná a pengőst?

– Hm. Nem az enyém, ami itt van, nekem akkor is csak el kéne számolnom.

– El kéne számolnia. Szent igaz. Na jó – hát akkor adjon vissza.

*

– Nyolcvannyolc és tizenkettő, az egy pengő. Köszönöm. Lajos baktat. Hol voltam? A Magyar Fém- és Faiparinál? Ajjé, az már annyiszor volt. A Herkules Műveknél? Az megszűnt. Vigyázni kell, a blama öl. Weiss Manfrédnél! Az elég nagy, abba akárhány kísérlet is belefér. Igen, ott voltam. Másfél órát kellett várni Heller igazgatóra, a végén azt mondta, jöjjek el holnap. Bravó! Holnapra is megvan. De ott van-e még az a Heller? Reméljük? Eh, hát honnét az ördögből tudnák meg, ha nincs is ott? Ma és holnap Weiss Manfréd, és punktum.

De ha nem kerül szól róla ma, akkor holnap és holnaputánra marad. W. M. Bravó! Maszlagspór.

Lajos lassít. Jobb egy után hazaérni nagy sietve. Mindig az az érzése, a környezet megtudott valamit. Az ebéd előtti anyamentes diskurzusokba befolyni veszélyes. Ebéd közben is fertelmesek tudnak lenni a beszédszünetek. Olyankor Lajos mindig felugrik. Hol a zsilettjét felejtette a kabátjában, hol a szobakulcs tűnt el már megint, a fene egye meg, de a főok mégis, minél kevesebbet együtt lenni, minden perc nyereség, amit külön tölt. Leltár?: Marsalkó.

Tabló.

Az a négy ember körzővel és vonalzóval van odaszerkesztve. A maradandóság zuga ez. Mintha húsz éve legalább fel sem keltek volna egy pillanatra se. Hopp, hopp, mégis!

Valami árny úszik az arcokon. Hajszálnyi változás, egy japán festő se venné észre, egyedül Lajos. Lajos egy mágneslap az űrben. Rajta a Hawaii-szigetek vulkánrezzenése is borzolatot vág.

Felkattan a vért az agyra. Lajos egy szempillantás alatt küzdő fél. Spóroló erejű, defenzív, a fenekedést márványhomlokkal várja. Lelke aranyos kincse forog veszélyben, a kávéház. Vagy képzelődik talán? Ez az egész a lelkiismeret rémvíziója csak? Leltár? . . . De nincs idő leltárra. Nézd csak! Az apa leinti Esztit. Azonban az anya már meglátta. Az anya ide-oda kapkodja tekintetét. Eszti ingerült, Mariska vérpirosan tányérjába néz. Lajos diagnosztizálja a készülő vihart. De a vihar már nem készül, hanem itt is van, s a csitítgató apa mozdulatára feldörren Eszti személyében: De miért? Miért hallgatni folyton, tudja meg!

Az apa: De várjál, Eszti, majd inkább este. Együnk most.

Eszti: Este, este! Ó, hogy beszéltek ti mind! Persze a mama így, a mama úgy. És az a vége, hogy az ember csak folyton hallgat. Hát tudja meg a mama! Egyszer izgulhat a mama is!

Az apa: De Eszti, miket beszélsz! Én nem mentegetek senkit, de minek ezt most, mikor alkalmasabb időben is lehet. Nekem sem tesz jót gyomorsüllyedéssel izgatottan enni.

Eszti: Mindig mindenkit kímélni, csak mi nem jövünk sorra soha!

Lajos leült. Mindenki bizsereg, robban, egyedül ő hideg és nyugodt. Félelmes részvétlenség ömlik keresztül tagjain. Abszolút tudja, ezt a társaságot le fogja szerelni, mint a semmit. A család forr, sistereg, de aztán megdöbbenve e higgadtságtömegen, egy pillanatra csend lesz.

A biztos kezű vadász e hajszálnyi résbe beüti szigonyát. Lajos fenséggel: Halljuk!

Most már az anya is akarja a dolgot. Akarja, mert látja, hogy a vádlott tisztázni fogja magát.

Eszti: Beszéltem Kalmárral. Te visszautasítottál egy állást!

Lajos elmosolyodik. Sokkal rosszabbat várt. Tudja, miről van szó, pontosan, de minek azt mindjárt elárulni. Miért volna az olyan sürgős?

Lajos kenyeret tör és rágcsál. Aztán komor, elmélyedt töprengéssel mormolja: Kalmár ... állás ... visszautasítás? ...

Eszti *(visít)*: Ne add az ártatlant, Lajos! Kalmár nem hazudik!

Mint egy rögbi utcai közönsége, úgy vibrál a család. Csak Lajos szenvtelen, elfogulatlan, mert mi oka volna elvégre izgalomra?

Lajos tűnődik, aztán így szól: Eszti, ki az a Kalmár?

Eszti: Ne komédiázz, Lajos! Már régen gyanús vagy nekem! Mit csinálsz te egész nap? Mért utasítottad vissza azt az állást?

Senki sem eszik, csak Lajos: Szívesen felelek mindenre. Ezen a kis lármán pedig nem csodálkozom. Ismerem az okát. Bizonyos mértékig jogod van hozzá.

Hanem erre Mariska is beáll: Ne izélj, Lajos. Ne pengess érzékeny húrokat, Lajos! Nem lehet itt meghatni senkit!

Lajos: Jó. Nem fogsz meghatódni se te, se te. Ehelyett bizonyára érdeklődéssel figyelni, ugye? – No nézzétek, ha az ember kilenc hónapot jár állás után . . .

Mariska: Csak nyolcat! Kétszer két hétig kisegítő voltál!

A szobor: Ha az ember kilenc hónapig jár állás után, leszámítva már azt a kétszer két hetet reggeltől délig . . .

Mariska: Tíz órakor reggel van neki!

Lajos *(legyint)*: . . . akkor megeshetik az a csoda, hogy egy ilyen ritka egyedülálló nevet, mint Kalmár, nem tud hová tenni.

A két testvér plusz apa: Ó, de állással kapcsolatban már annál inkább!

Lajos: Helyes a bőgés, dalárda. Éppen ezért kérdezem, lehetséges-e erre emlékezni?

Eszti: Nem azt mondjuk mi, hogy nem emlékezel, Lajoska! Éppen arról van szó, hogy nagyon is emlékezel!

Lajos: Csak tagadok.

Eszti: Pontosan azt teszed.

Lajos: Kérem, az ilyesmit vitával elintézni nem lehet.

Tessék engem azzal a Kalmárral szembesíteni.

Csend. A család szeme Esztin. De Eszti is megtorpan ennyi biztonság előtt. Sután gubbaszt keserű szemrehányásai dombján, amely lám, lám, most esetleg őellene való fegyverhatalommá válik. De aztán újult erővel: Hogy én a szennyesemet teregessem Kalmár előtt! Hogy én Kalmárt felelősségre vonjam jóindulata jutalmául, hát mit képzelsz?

Lajos: És mit képzelsz te? Én tán hajlandó leszek ezekkel a vádakkal tisztázatlanul itt sétálni, mintha mi sem történt volna?

Eszti: Eh, én inkább lemondok a kérdés elintézéséről. Én inkább elhiszem, amit mondsz.

Lajos: Csakhogy ám én annál kevésbé mondok le. Jó vicc. Te összeköpködsz, s aztán lemondsz arról, hogy a köpést magamról letöröljem. Nem rossz.

Az anya *(feláll. Reszket, mint a nyárfalevél):* Az istenért, Lajos, ne dühösködj már te is. Legyetek egy kis tekintettel rám.

Lajos *(megsimogatja az anyját):* Jól van, mama, ülj le csak nyugodtan. Mi majd elintézzük ezt Esztivel magunk között.

Eszti: Velem ugyan nem intézel te semmit!

Az anya: Micsoda hang! A családban micsoda hang! Hát testvérek beszélnek egymással így? És az étel egészen kihűl.

Az apa: Na egyetek, gyerekek, mert aztán elkésünk. Tömjétek a szátokat, akkor legalább nem beszéltek annyit.

Hála istennek, érkezett egy kis magyar királyi humor. Néhány kanál káposzta eltűntéig teljes a csend. Egy-

szerre csak Lajos a homlokára csap: Te jó isten! Már tudom, ki az a Kalmár!

Az anya új reszketésbe fog. Kalmár feltámadása nem biztató. De azt most már mindenki láthatja, hogy Lajos lelkiismerete tiszta, különben hogyan merné előhúzni az ügyet.

Lajos: Mindenekelőtt ennek a Kalmárnak nagyzási hóbortja van.

Mariska, a pihent haderő, belevág élesen: Miért!?

Lajos: Hát csak azért, mert ha ő egész napi körmölésért felajánl ötven pengőt, akkor ő azt hiszi arról, amit felajánlott, hogy az állás. Ebben áll a nagyzási hóbort. Mariska, a szolidáris testvér, felágaskodik. Sorsközösség fűzi egybe az amazonokat. Az elvetélt blúzvásárlások gyilkosa a begyében van neki is alaposan. A hangja szinte kotkodácsol a heves interjúban: Na és te mit válaszoltál rá, Lajos?

Lajos *(rábámul):* Válaszolni? Ilyen szűkös időkben *(gégefőjére tett kézzel)* ezt a hanganyagot egy Kalmárra, ugyan, Mariska, hát hogy tételezel te fel tapasztalt, agg bátyádról ilyen gyerekséget?

Na de most!

Mariska: Mi itt gürcölünk, ez meg adja a főherceget! Mi nem vásárolhatunk magunknak semmit, nem megyünk sehova, ő meg visszadobja az állásokat! És ezt csak így mondja! Ez neki a legtermészetesebb dolog a világon!

Lajos: Ötven pengőért nem szabad dolgozni.

Mariska: A mi kontónkra te ne kövess elveket!

Lajos: Ötven pengőért azért nem szabad dolgozni, mert ennél azok a kilátások is többet érnek, amit az ember egy ilyen úgynevezett állás elfoglalásával elmulaszt.

Mariska: Ej, Lajos, és ha mi nem volnánk, akkor is ilyen magasröptűen gondolkoznál?

Lajos: Akkor is.

Mariska: És miből élnél, ha szabad kérdeznem?

Lajos: A népkonyhán élnék, a népszállóban aludnék.

Az anya *(feláll):* Mi lesz itt? Mik fognak még itt történni? Egy család ez? Az én gyermekeim ezek? És az étel egészen kihűl.

Mariska: Ej, mama, ülj le! Azt hiszed, örökké be lehet fogni a szánkat? Mindig a te idegeidből fonsz szájkosarat az embernek.

Az anya: Én nem akarok semmit, én nem bántok senkit, de ti se bántsátok Lajost, hát mit tehet ő róla, ha nincs állása? Ő dolgoznék, ő segítene szívesen.

Mariska: Éppen úgy néz ki a dolog. Azért dobta vissza ezt az állást is.

Lajos: Ez nem állás.

Mariska: Igenis állás! Ötven pengő, az pénz!

Lajos: Ki mondja, hogy nem pénz!

Mariska: Neked minden igyekezeteddel akarnod kéne segíteni rajtunk! Neked nem volna szabad semmi mást nézned, csak azt, miképpen veheted le rólunk a terheket!

Az anya: Ugyan hát mibe kerül ő?

Mariska: Egy személy, az egy személy!

Lajos: Bravó, jósdát nyitok.

Az anya *(sírósan):* Nincs már itt testvér, sem anya, csak kettő: aki keres, és aki nem keres.

Mariska: Na végre egy értelmes szót tőled is hallani!

Az apa *(mint segédcsapat):* Lajosnak van igaza. Ezt az állást elfogadni nem szabad. Még annyira nincsen! Nálunk a gyárban az ilyent még meg is vernék.

Az anya: Ugye, apus, Lajos nem hibás?

Az apa: Lajosnak igaza van.

Egy kis fegyverszünet. Hohó, de váltott lovakkal megy ám a hajsza, és Eszti megsarkantyúzva önmagát előreugrat: Nem is erről van itten szó! Hanem arról, hogy a mi édes Lajosunk megszokta a lebzselést, és most már akkor sem akar semmit sem csinálni, ha erre módja van. Mert kérem, az igaz, hogy csak ötven pengőt fizettek volna, de nem ám egész napért, hanem csak fél napért! Ez egy kis különbség, nem? Na mit szólsz ehhez, Lajos? Ezt is csak szembesítéssel lehet elintézni, Lajos?

Lajos *(legyint)*: Te egy csecsemő vagy, és úgy látszik, az is maradsz mindörökké. Te bedőlsz ennek a Kalmárnak.

Eszti: Tudod, mit? Most már hajlandó vagyok szembesítésre is, jó?

Lajos: Azt is lehet, de fölösleges jelen esetben, amikor az embernek ilyen magas intelligenciával van dolga. Figyelj csak! Három hónappal ezelőtt ajánlotta fel nekem a te szíved Kalmárja ezt a, ahogy ti mondjátok, „állást". Te most találkoztál vele, mire ő megkérdezte, ugye: Na és a fivére már állásban van?

Eszti: Semmit sem kérdezett. Nem olyan kíváncsi természet. Én kértem meg rá, adjon, szerezzen neked valamit, hogyha tud, és erre felelte ő: De hiszen én a múltban is akartam a fivérét foglalkoztatni, hiszen én felajánlottam neki ötven pengőt fél napra, csak ez neki kevés, én pedig többet nem fizethetek. Ezt mondta. Szóról szóra ezt!

Lajos *(lassúdan)*: Ezt mondta... úgy... tehát ezt mondta. Jó! – Pontosan határoztalak meg téged, Eszti,

hogy te egy csecsemő vagy. Nézd, ez a Kalmár maszlagol...

Mariska: Kalmár maszlagol? Ejha! De miért tenné? Mi érdeke fűződnék hozzá?

Lajos *(ihlettel):* Éppen ezt akarom megmagyarázni. Az a Kalmár nagyon jól tudja, ha valaki három hónappal azelőtt egy „állást" visszautasított, az háromhavi „önkéntes" séta után már nagyon sok mindenre kapható. És hogy fél napot mondott neked, annak szintén mély oka van. Figyelj csak: Kalmár ezzel aknát helyezett el. Az akna fel is robbant. Mert a sok kajabálás hatása alatt felkeresem I. Kalmárt, kézcsókra járulok, és kérem az „állás"-t. És nyugodt lehetsz, meg is kapom. Csak éppen nem fél, hanem egész napra. De mit fog mondani neked ez a spártai Kalmár, ugye? Hát csak azt, ja kérem, még három hónap előtt fizethettem annyit, de ma már igazán nem áll módomban. Mert Kalmár is tudja azt, hogy egy személy, az egy személy, s egy bizonyos idő múlva a szerető testvérek két krajcárért a kanálisba is belehajszolnák az embert, nemhogy egy „állásba"!

Eszti *(halkan):* Kalmár vett fel könyvelőt.

Lajos: De nem ötvenért!

Eszti: Kalmárnál nincs hely, minek intrikálna?

Lajos: Légy te csak egész nyugodt, azt a könyvelőt azonnal kivágja, ha én kötélnek állok, illetőleg családom beáll Kalmárhoz hajtónak. Na és most aztán indulj revíziós útra, ma úgyis nagy divat, de előbb adj egy kanál káposztát.

Az apa: Nekem is. Jó ez a káposzta, ma igazán jól sikerült.

Mariska: Nekem azonban még van egy kis mondanivalóm.

Az apa *(az asztalra vág):* Ez a káposzta jó, ez a káposzta ma kitűnően sikerült és punktum!

Mariska: Ez a káposzta jó, de hogy a jövőben is jó lehessen, előbb még a káposztáravalóról kell pár szónak esnie. Az én erszényemből lépten-nyomon eltűnik egy pengő. Cselédeink nincsenek. Mi lehet ennek az oka? Csend.

Mariska: Te mindenre olyan jól tudsz válaszolni, Lajos. Nem magyaráznád meg ezt is?

Lajos: Szívesen. Mennyi pénz van a tárcádban?

Mariska: Kerek öt pengő.

Lajos: Egyben?

Mariska: Nem, egypengős és apró.

Lajos: Na hozd ide.

Az anya: Ne számoljatok itt pénzt! Ebéd közben pénzt ne fogdossatok, tisztátalan dolog. És az étel egészen kihűl.

Lajos: Majd kezet mosunk, hozd csak.

Az anya: Ne öntsetek pénzt az abroszra, egyetek inkább.

Lajos: Majd a kredenchez megyünk. Ötöt mondtál, Mariska, ugye? Egy, kettő, három, tíz, húsz, harminc, kettő, négy, hat, nyolc, tíz, ötöt mondtál? Ez csak négy.

Mariska: Négy! Négy! Négy!

Lajos: Na jól van, három a magyar, olvasd meg magad.

Mariska: Négy! Négy! Négy!

Lajos: Annyi.

Mariska: Ezt az aljasat! Egy ilyen aljasat!

Az apa: Nem értem.

Az anya: Senki nem eszik, az étel kihűl, elkéstek a gyárból.

Az apa: Nem értem.

Lajos: Én igen. Motozáshoz kérjük a fürdőszobába fáradni.

Az apa: Én megyek! Elég volt.

Az anya: Istenem, nem eszi meg az ételt! Micsoda dolog ez?

Az apa: Elég volt.

Lajos: Ne menj el, apa. Motozz meg, légy oly jó.

Az apa: Elmegyek. Ilyen dolgok történjenek az én házamban.

Lajos: Ne csodálkozz rajta, apa. Mariska megmondta: Egy személy, az egy személy.

Az apa: Jó napot.

Eszti: Várj, apa, én is megyek.

Mariska: Én is!

Az anya: Mindnyájan elmennek, mindnyájan, az étel itt marad, nem táplálkoznak, elgyöngülnek, tönkremennek, mi lesz itt még?

Lajos: Várj, Mariska, te ne menj még legalább. Neked ugye jár egy pengő valamelyik zsebemből?

Az anya: Összetett kezekkel kérlek titeket, összetett kezekkel . . .

Mariska *(dobog):* Imádkozó sáska. Tedd el estére, mama, estére megesszük. Most már sietnünk kell, különben kioseppenünk, és aztán elmehetünk ötven pengőért egész napra. Ugye?

Lajos: Hagyjad, mama, jobb, ha most mennek. *(Lajos megsimogatja az anyját):* És hagyj most mindent így, mama, és kissé dőlj le.

Az anya: Dehogyis, dehogyis, hogy aztán még jobban

ezekre gondoljak? Inkább megyek gyorsan mosogatni, még ma a spájzot is átrakom, csakhogy ne gondoljak semmire. Ezek a lányok! Mikor neked volt, te adtad a legtöbbet.

Lajos: Én nem haragszom rájuk, mama.

Az anya: Milyen szerencse, hogy te ilyen nyugodt vagy.

Lajos: Miért lennék izgatott? Ez még nem a legroszszabb.

Az anya: Ó, ne beszélj! Hát mi lesz itt még?

Lajos: Most soká csend lesz. Tudod, csak azért voltak olyan dühösek, mert mindenben blamálták magukat.

Az anya: Feküdj le, Lajos.

Lajos: Lefeküdjek?

Az anya: Igen, feküdj, feküdj, hiszen nincs mit csinálnod.

Lajos: Nincs nagy kedvem lefeküdni.

Az anya: De igen. Hiszen te azért éppúgy loholtál egész délelőtt. Neszc, itt a takaró.

Lajos ímmel-ámmal lefekszik. Az anya leszed, szellőztet, s a káposztaszag kivonul. Az anya is. Lajos is egyedül marad. Te jó isten, micsoda ütközet volt, mi lesz itt még? Mi lesz, ha csak egy kissé nem bírja a rohamot? No de alighanem most egy ideig csend lesz. Egyszerre hogy kitörtek! A csendes birkákból két összetanult leopárd. Az istenit a pofájuknak!

A hátgerincén förtelmes vakargatást érez. És most egy ideig nem mehetek kávéházba! Ez a büdös Mariska! Mit lehet csinálni délelőtt? A Fővárosi Könyvtárba? Talán. Hogy ez a két büdös féreg milyen bajokat csinál! Most nincs kávéház. Lajos szája megkeseredik. Ki tudná okádni az ebédet menten. Rá ennek a két mocsoknak a fejére, az istenit a pofájuknak! Lajos magára húzza a takarót. Leltár?: Egy kávéházosonkított lélek keserve.

– Kávé?

Bólintás és elismerő mosoly.

A kávé megjön, a Pesti Napló szintén. Lajos eszkiszik. A kávé az élete, az újság a szemfedője. Lajos az újsággal valóban csak takaródzik a külvilág ellen.

– Nem tetszik olvasni?

Mi az már megint! Napszámba olvassak? Micsoda izé az? Ehelyett azonban csak annyit mond: De igen.

Ha délig elolvassa az újságot, diadalmas érzése van. Ha nem, úgy alig tud hova futni a kötelességmulasztás fullánkja elől. Ó, szívesen elolvasná mindig, csak ne volna olyan unalmas. A politika nem érdekli, a szépírók meg el vannak hülyülve, vagy ha nem, hát akkor csak azért, mert már ezelőtt is hülyék voltak.

Ott kint, az üvegen túl van az élet. Rémes, milyen tűrhetetlen egy könyvtár. Egy percig nem tudott megmaradni benne. Az a sok pasas, mindenik harminchat pofával zabálja a betűt, mindenkinek minden olyan fontos, mindenki akar valami lenni, karrier, érdeklődés, odaadás, a nyavalya tudja, mit össze nem hazudnak. Egy szikra előkelőség, de annyi sincs bennük. Tudomány, tudomány, egy röhej! Hála az úristennek, hogy kávéház van a világon. Egyhuzamban loholt idáig, pedig nincsenek jó lábai. Hát inkább mindennap családi meccset, csak nem ezt a plebejus akarnokságot, ezt a felfele ökrönködést, ezt a száz százalékot, mintha érdemes volna! Kinek? Minek! Marha, könyvfaló állatsereglet!

Itt jó. Akik itt vannak, disznók. De előkelő disznók. Nem sürgős nekik semmi. Neki meg pláne nem, ő a legelőkelőbb. Ha elviszik az újságot, hát elviszik, ha otthagyják, hát akkor otthagyják. Azért még nem kell úgy handabandázni.

Minden életformának megvan a maga bölcselete. Íme: Aki nem dolgozik, okos, aki dolgozik, hülye, s aki sokat dolgozik, az marha. Punktum. Neki beszélhetnek, ő erre rájött. Szaladgált eleget. Hát lehet egyáltalán másképp? Állás mindig kevesebb lesz, energia meg mindig több kell a megszerzésére. Először két hónapot szaladgált, és kapott munkát két hétre. Aztán szaladgált négy hónapot, és kapott munkát megint két hétre. Tovább nem gyűjtötte a tapasztalatokat, mert közben új életet kezdett.

És Lajosra most jó idők járnak. Megegyezett a kávéssal úgy, hogy érdemei zálogaként fogyasztás nélkül beülhet estefelé is. Ilyenkor úgyis bőven van hely. A délutáni publikum már nincs ott, az éjjeli még nincs ott, egy kis töltelék nem rossz, hadd pukkadjon a konkurrencia. És milyen szívélyes volt a kávés: Hogyne, de mennyire, csak legyen szerencsém! Lajos kebele dagadt a büszkeségtől. Egyszerre érezte, milyen fontos személy is ő itten. Micsoda nagy dolog egy igazi vendég. Neki van befolyása a gazdasági életre. Leltár?: Egy derék ember a kávéházban.

Most általában minden jó. Lajos még a lúdtalpának is örül, mert ha nem volna lúdtalpa, úgy attól az icipici gyaloglástól nem fáradna holtra, s akkor nem tudna délutánonként olyan jókat aludni.

Lajos este háromnegyed tízkor felkel a kávéházból. Lelkesen köszöntik. Lajos jóindulatúan bólint. Ilyenkor jó hazamenni. A háziaktól nem fél. Azok kussolnak, mióta le lettek hengerelve. Különben a háziak már még csak nem is háziak, hanem egy fenntartó mechanizmus, amely egyelőre működik. Aki nem dolgozik, okos, aki dolgozik, hülye, s aki sokat dolgozik, az marha. Az anya

nem dolgozik sokat, körülbelül négy-öt órát naponta. De apa, Eszti, Mariska, azok húzzák reggel fél nyolctól este nyolcig.

Lajos nyújtózkodik: Jó lesz aludgálni. Kellemesen van a hálás beosztva. Anya, apa együtt, Eszti, Mariska együtt, ő pedig az ebédlőben, a díványon. Kissé kemény, és gyakran ételszag van, de az egyedüllét minden pénzt megér.

Lajos hazaér. A kapuzárást mindig szűzen üssza meg. Ki van jól számítva. A lakásban már ilyenkor jobbrabalra sötétség és versenyszuszogás. Lajos leteszi ruhadarabjait szép sorba, és végigfekszik. Nagy elégtétel, hogy a fenntartó mechanizmust nem kell még este is szemlélni.

Aki nem dolgozik, okos, aki dolgozik, hülye, s aki sokat dolgozik, az marha. Leltár?: Itt fekszik, vagy mondhatjuk bátran: itt nyugszik egy okos, egy hülye és három marha.

Kocsi, gebe, por.

– És innét hova?

– Bajára.

– Milyen szakma?

– Tea.

– Elfog a röhögés.

– Nana.

– Rubos után akar maga Bajára menni? ... Van arról fogalma, hogy begöngyöltem én Baját? Na nézze: Biringer tíz láda. Tudja maga, mit fogyaszt Biringer? Sok, ha két ládát. De én rápakoltam tízet. No, számítsa ki, meddig elég ez neki ... Aztán Szucsányi és Lakos ...

– Elég. Ne fáradjon. Nem is teában utazom.

– Most gurítani akar. Rubosnak akar gurítani?

– Itt a kollekció, hát tea ez?

– Ojjé. Olajvigéc. Annyi van magukból, mint a tetű. Kinek utazik?

– Budapesti Olajművek.

– Aha. Kis pancseráj a Soroksári úton.

– Az.

– Miért linkelt?

– Az ember ne árulja el magát.

– Ni csak, micsoda agyafúrt kis dugvány! Persze maga elbújhat, de Rubos nem. Mert ki nem ismeri Rubost?

– Én.

– Maga még kezdő, fiam. Összevissza nincs huszonkét éves. Mi?

– Tizenkilenc. De azért többet tudok, mint maga.

– A dugvány! Fiam, maga nekem még a hasamig sem ér, hogy egyebet ne is említsek.

– No ne! Én, ha konkurrenst szagolok, nem mondom meg neki, hogy ne menjen a letarolt helyre. Sőt csak menjen. Éppen, hogy oda menjen!

– Potyakabaré. Rubost tanítják. Tudja, mióta utazom én, fiam? Amióta csak a vonatot feltalálták. No: Itt vagyunk, a szép Bácsalmáson, maga is, én is, mondjuk, két dühös konkurrens. Lepakolunk Wienernél, s mondjuk, egy óra múlva kezdünk. Egy helyen vagyunk, ez a lényeg. Az ellenfelet meg kell félemlíteni. Mert azt ne gondolja, fiam, hogy én Baján üzletet csináltam. Még ott sem voltam. Csak nekem mindig van egy rendelési könyvem előre kitöltve. Felhúzott pisztoly. Na, mit szól Ruboshoz?

– Semmit. Nem érek rá. Kocsis! ez milyen malom?

– Ez a Muity testvéreké.

– Gazdagok?

– Hojjé.

– Maga most van itt először!

– Most.

– Szépen informálódik. Talán rokonság vagy mi?

– Apámé a cég.

– Az más! Az egészen más. Alle Achtung.

– Ön este továbbmegy?

– Wienertől továbbmenni? Talán megőrültem! Ja persze, maga még nem volt itt, még nem tudhatja, micsoda szakember Wiener.

– Nekem az apám azt mondta, ne aludjam Bácsalmáson.

– Az öregúr idejében még nem volt itt Wiener. Wiener paradicsomot csinált ebből a szállodából. Egy utazó se megy innét tovább. Majd meglátja!

A tragacs tovább dohog, mekeg, sikoltoz.

– Itt vagyunk!

A tragacs elferdült, egyensúlya megáll.

A szálló. Örmény arcú ember veszi el a csomagokat:

– Nini! Rubos mester! De rég nem volt itt, kedves Rubos mester, pedig de sok szép anyag ment ki azóta!

– Hány?

Wiener gondolkozik: – Három.

– Maga érti. Maga szakember. No és a mostani?

– Cukor.

– Lehet látni a cukrot?

– Hogyne! – S Wiener ajtót húz félre. Gőz, fokhagymabűz, s a középen, mint felhők közt a hold, ott áll Cukor, és csirkét pucol. Rubos leteszi aktatáskáját, odamegy Cukorhoz, és tárgyilagosan a fenekébe markol.

Nemzetközi meglepetés. Cukor felvonyít: – Te büdös lator!

Wiener, a paradicsom megteremtője, az ajtót beteszi: – Betöretlen kiscsikó.

Rubos gondolkozik: – Lator? Mi a lator? Én jobb szeretem a betörtet. A múltkori?

Wiener: – Nem lehet itt örökké. Cserélődni kell az anyagnak.

– Persze, persze. De azért azt még tarthatta volna.

– Igen. Olyan nem lesz megint egyhamar. Az könyörög a vendégnek, hogy engedje be. Mondtam neki, bármikor visszaveszem.

– Könyörög? Nekem nem könyörgött.

– Mert magának nem kell könyörögni.

– Öhhöhő, nem. Nekem aztán nem. Nézze, Wiener úr! Hoztam egy kuncsaftot. Egy újat. El akart menni Bajára aludni, de én visszatartottam.

– Rubos mester a legdrágább ember.

– Már megint a legdrágább. Engem az ilyen drágasággal nem lehet kifizetni.

– Nem, nem. Rubos úr nagyobb adagokat kap, mint más. Rubos úr öt százalékkal több engedményt élvez a szoba után, mint más.

– Hát azért.

A paradicsom megteremtője odalép a fiatal jövevényhez: – Szobájának száma nyolc. Meg tetszik nézni?

Óvatos vizsgálódás: – Még nem tudom, mennyi dolgom lesz.

– Kérem.

Wiener nem kapacitál senkit. Wienernél az üzleti hang előkelő, Wienerhez bejöhet maga Poincaré, és nem fogja tudni, hogy Bácsalmáson van. De föl, föl, ti rabjai az üzletnek. A két ügynök kilép. Azaz sajtóhiba: nem két ügynök, hanem két rendelések gyűjtésével foglalkozó, magyar utazókereskedő. Aki nem hiszi, nézze meg a tagsági igazolványukat.

– No merre megy?

– Hát tudom én?

– Akkor kísérjen el. Csak ide megyek, Koch és Ripphez. Hogy tetszik magának a dajna?

– Tudom is én?

– Ajjaj, szemérmes úr! Hogy is hívják magát? Már igazán bemutatkozhatott volna.

– Gajjas.

– No tovább.

– Gajjas Mihály.

– Bravó. Kint van. A kunosaftnak is ilyen folyékonyan beszél? Hát ami a dajnát illeti, én megmondom, hogy az hogy tetszik magának: Kóser dög, csak még rúg. Nos, jó üzleteket, ebédnél találkozunk.

Misi megállt. Előtte egy széles, háromemeletes épület emelkedett: Első Bácsalmási Hengermalom: – Ide majd délután. Először a nehéz helyeket. Halló! Megállj csak, te kicsi lány! Mondjad csak, kinek van itt traktorja?

– Traktorja? Traktorja van Kucsera Imrének.

Misi jegyez: – Hát még kinek?

– Kinek is van még? Másnak nem tudom. Majd Kucsera Imrétől tessék kérdezni.

– Aztán hol lakik Kucsera Imre?

– A postától nem messze.

– És hol a posta?

– Tessék a Nagy utcán végigmenni.

– És merre jutok a Nagy utcára?

– Átmenni a téren, aztán balra.

Misi baktat. Átmegy a téren, azután balra. Ez a Nagy utca. Eljut a postához: – Kucsera hol lakik?

– Másik oldalon, az a görbe ház.

Misi átmegy. Megvan a görbe ház. Óvatosan lenyomja a kilincset: Tornác, rózsatető, békesség. De csak egy pillanatig, aztán egy doberman ugrik ki üdvözletre. Misi visszaszökik, és bevágja az ajtót. A doberman tébolyo-

dottan ugat. Jó csöngő egy ilyen kutya, amíg ott áll valaki, nem hallgat el. Jönnek.

– Itthon van Kucsera úr?

– Minek?

– Beszélni szeretnék vele.

– Nem veszünk semmit.

– Nem eladni jöttem, csak valamit mutatni.

– Nem kell semmi.

– Akkor tessék ezt a címet eltenni.

– Nem kell cím.

– Ezért nem kell fizetni.

– Nem kell.

– Hát akkor legalább azt mondja meg, kinek van ide legközelebb traktorja.

– Bókay Ernőnek. Ott lakik a katolikus templom mögött.

Misi megy. Tíz perc múlva kopog. Semmi. Kopog újra, megint semmi. Püföli a kilincset, hadd üssön jó nagy zajt. Semmi. Azonban az ajtó nincs bezárva. Tornác itt is. Misi kutyaszemlét tart. Null-null. Megy előre. Lassan, nagyon lassan, nehogy valami váratlanul mégis kiugorjék. A fal fordul. Ez a legveszedelmesebb pont. Nono, ti összes szentek, egy óriás dog. Most már visszamenni nem lehet, s a dog jön. Nem ugat, nem fut, csak jön. Misi fehér, de nem mozdul. Ez az egyetlen ésszerű cselekedet. Hanem ezt Misi minden ésszerűségi ok nélkül is briliánsan megcsinálná: – Jó napot kívánok!

A dog megáll. Jó napot kívánok – de ez az ijedt hang nem hat előnyösen az állatra. Gyanakodva szagolgatja Misi lábszárát. Misi izzad: – Jó napot! – A dog szagol. Misi egy vízben úszik. Zsebkendő után akar nyúlni, de erre a dog morog. Misi leereszti kezét. Az állat

megnyugszik. Így állnak öt percig. Misi orra folyik. Nem törülheti meg, mert a dog rögtön morog. Lábat akar váltani, de a dog morog. Meg sem szabad mozdulnia, a dog letartóztatja.

Misi lassan-lassan megszokja a helyzetet, és gondolkozni kezd: Ha a kutya megharapja, járhat a Pasteurbe négy hétig. Ó, de gyönyörű is volna négy héten keresztül e fennkölt elfoglaltságtól távol lenni. Csak már harapna! Csak már túl volna rajta: – Jó napot kívánok! – A dog morog. Most valami éneket hall lentről. Az ének erősödik. Ó, jönnek, jönnek! Jó-na-pot-kí-vánok. – A dog vakkant. Jó-na-pot-kí . . . – A dog megmutatja fogát. Jó-na . . .

– Kru-kru . . . Néró, nem jössz rögtön ide?

Misi előveszi zsebkendőjét, és üdvözülten fúj egyet belé.

– Mi tetszik?

Misi felébred: – Ki is lakik itt? Bókay úrral beszélhetek?

– Nincs itthon. Baján van.

– Jó napot.

– Mondjak neki valamit?

– Nem. Semmit. Jó napot.

– Néró, nem jössz rögtön ide?

Misi kint van. Nekitámaszkodik egy fának, és elgyöngült testét, izzadt homlokát kiteszi a szélnek. Nem is kérdezte, hogy a legközelebbi. Bánja az ördög. Kint lenni, kint lenni! Né, pad! De finom kis pad! Misi letelepszik. Kezd lehűlni, és tér vissza ereibe a vér. Oly gyönyörű ott ülni, hogy elmosolyodik belé. Misi ül és suttog: Most nekem jó.

De tovább, tovább! Ebből nem élünk meg, ebből nem

lesz forgalom, mit szólnak majd otthon? – Halló, gyerek, kinek van itt traktorja?

– Pagács Daninak.

– Hol lakik?

– Tetszik tudni, hol a Muity-malom?

– Igen.

– Oda tessék menni, azt ott kérdezni.

Ez jó kis út. Kezdődik a talpalás. Majdnem az állomáson van, s az állomás több mint három kilométer. Hanem malomba jó menni. Malomban nem ugat a kutya, azonfelül megszokták az ügynököket, s a kihajítás bizonyos szalonformák közt történik. Malomból repülni direkt kellemes.

– Jó napot, Gajjas vagyok a Budapesti Olajművektől.

A két Muity udvarias. Meghallgatják, aztán hivatkoznak nagy készleteikre. Most jön a piócizmus? Leültetve lenni a vevőjelölttel szemtől szembe, ez az a forma, amiből valami kinőhet. De a két Muity kemény. Pedig ideje volna már a puhulásnak, mert Misi közeleg döntő frázisához, amelynél szakszerűbbnek látszót kivágni senki sem tud az országban: Olajaink különös előnye abban áll, hogy nagy tömítőképességükkel ráfekszenek az olajgyűrűkre, s meggátolják, hogy a petróleumgőzök átcsapjanak a kráterbe. De a két Muity spártai olajnevelésben részesült. Null-null. Misi felkel. Az úttal együtt egy háromnegyed óra elment. Nem baj. Itt legalább nyugalom van.

Pagács Dani traktortulajdonosnál színig töltve áll a keserű pohár. Amint Misi aktatáskáját meglátják, becsapódik az ajtó: Mars! Több csaló vigéc be nem teszi ide a lábát! Misi ácsorog. Szívnyomása van. Nedves a fű, de leül. Haj, haj! Mire is jó ez az egész? Minek kell

emberekre tukmálni az olajat vagy mást, mikor megkapják helyben ugyanazt ugyanannyiért. Nem butaság? Az ember mászkál, költ, egy nap, két nap, egy év, tíz év, miért? Hatvan fillér nála, hatvan fillér a másiknál. Akkor már csak ott vesz minden józan ember, amelyik közelebb van. Hogyan lehet mégis eladni? Hát be kell mesélni, hogy az övé jobb. Nem disznóság?

Rubosnak jó. Az kereskedőkhöz járhat. Se kutya nincs, se ilyen repülés. De Rubos is minek? Ha kifogy a butikban, hát ott a posta. Csakhogy akkor esetleg a másiktól veszik. Ez az. Miért nincs egyetlen nagy rendelőiroda, akkor Rubos zabot hegyezhetne vele és még jó pár ezer mással együtt. Nem mászkálnák el fölöslegesen az életüket, amelyben rúgások képezik a mindennapi kenyeret, dogidill a szenzációt, Rubos a nívót, Wiener a paradicsomot. A kereskedésnél butább, fölöslegesebb dolog nincs. Ha rajta állna, spriccelné az egészet. De ebből nem élünk meg. Misi feláll. Kérdez, jegyez. Legközelebbi Hamvay a Deák Ferenc utcában.

– Hol a Deák Ferenc utca?

– Én nem tudom.

Tovább: – Hol a Deák Ferenc utca?

– Ilyen utca nincs. – Tovább.

– Hol a Deák Ferenc utca?

– Tessék elmenni a templomig.

A templomnál: – Hol a Deák Ferenc utca?

– A Deák Ferenc utca? Az arra lesz, a Muity-malomnál.

– Nem, hisz onnét jövök.

– De, de – csak tessék visszamenni.

A malomnál: – Hol a Deák Ferenc utca?

– Deák Ferenc utca? Ilyen utca nincs.

Misi magánkívül: – Ostoba nép, ostoba népség!

A paraszt türelmes: – Miért? Kit keres az úr?

– Hamvay Imrét.

– Gépes?

– Igen. Traktorja van.

– Ja, az a Pántlika utcában lakik, a templomnál. Amióta új nevük van az utcáknak, nem ismerem ki magam.

Valóban vadonatúj táblák vannak mindenütt. Misi: jól néz ki, de minek? A bennszülötteknek nem kell, az idegennek meg jaj, ha nem személy szerint kérdez.

A paraszt nevet: – De kell a szolgabírónak! Négyezer utcatábla nagy pénzt hoz.

Misi sóhajt: – Ilyen kéne. Szolgabíró dolog, az kellemes. No, jó napot.

A Hamvay-szigetekre való expedíció egyszer véget ér, és Misi ott motoz a kilincsen.

– Hamvay úr itthon van?

– Nincs.

– Mikor jön meg?

– Csak este. Kint vannak, hordják a trágyát.

Sokáig éljen ez a Hamvay! Nagyon jól teszi, hogy nincs itthon. Csak ne volna senki odahaza! Csak robbanna fel az egész!

Misi még két helyre megy délig. Mind a kettő távol van. Misi meg van elégedve. Ő ott volt, lelkiismereti ügyben tehát nem fogad.

Ebédidő.

Misi beül a Wiener-féle paradicsomba. Petróleumszag, leghátul asszony sikál, fröccs itt, fröccs ott, Bodri, nem takarodsz, és tessék parancsolni.

– Hahó, fiatalember, bejöttünk kosztolni? No, van konzum?

– Nincs.

– Nem baj. Magának nem olyan fontos. A tatája nem eszi meg.

Misi vörös lesz.

– Kissé ráfizethet az öreg magára. Nem baj. Ha tíz évig utazik, addigra be lesz vezetve. Ne lógassa az orrát, csütörtök van már.

Misi hallgat. Egy esztendeje utazik, erőlködik, de hiába. Kártékony és fölösleges kukacnak érzi magát.

– Nem búsulni, fiatalember! Holnap felülünk a gyorsra, kiszállunk a Keleti pályaudvarnál, belógunk egy kaffába, és tanulunk üleptant. Jöhet a leves! Halló, kérem a fröccsömet! – A fröccsöt maga Wiener hozza felséges kezeivel: – No, Rubos mester, hogy, mint?

– Kóser. Koch és Ripp nyakig. Abszolút.

– Koch és Ripp? Vigyázni!

– Nézze, Rubosnak nem lehet újságot mondani. A fele kápé, a fele harminc nap. Tehetem, hisz a fele haszon. Disznókarajt kérek. Igen, káposztával.

Az ételt a betöretlen nő hozza. Rubos hunyorog, és ezúttal diszkrét hangon: – Kicsi tyúk, pi-pi-pi.

De a felszolgáló indulatosan odalöki az ételt.

Rubos: – Tyukelesz.

– Ella! – Ez Wienerné hangja. – Ella, mit csinál maga a tányérokkal? Maga odalöki az ételt a vendégnek. Így akar maga felszolgálni?

Ella néma. Hoz, visz. Wienerné követi, és a körmére néz.

Rubos: – Császármorzsát.

Most a császármorzsát egy egész követség hozza. Elöl Ella, utána Wiener és Wienerné.

Rubos: – No itt a tésztuska, és itt van rá a cukor. Cukorka feljön ebéd után az ötös szobába?

De ez az Ella még igazán betöretlen. Hiába zarándokmenet, hiába prédikáció, csak kitör újra: – Büdös lator!

Rubos: – Lator? Mi az, lator?

Na, Ella, most aztán lássunk egy kis ellenállóképességet, Wienerné int: – Jöjjön csak, Ella!

A két nő eltűnik, de Wienerné hanganyaga kihatol: – Az én vendégeimmel mer maga így bánni? Ki maga? Maga disznó!

Protestálás. Szöveg érthetetlen.

– Honnan vesz maga új vendégeket, ha itt hagynak? Hogy mer maga az én üzletemben, az én vendégeimmel gorombáskodni?

Protestálás valamivel hangosabban, de még mindig elmosódott szöveggel.

– Nem szülhetek magának újfajta vendégeket. Menjen a Ritzbe! Ki hívta ide? Vagy kedvében jár a közönségnek, vagy megy. Értette? És átpasszírozta a babot? És vitt fel a szobákba mosdóvizet? Még nem? Úgy! És kicserélte a villanykörtét a hetesben? Még nem. Persze, még nem.

Wiener: – Ella, két feketét!

A zaj elül. De Rubos, a csend ősi ellensége rögvest ellensúlyoz: – Tudja meg, fiatalember, Rubosnak nincs dekonjunktúra, se gazdasági krízis. Rubos azt és annyit ad el, amennyit akar. Csak látta volna, mi volt bent újévkor, mekkorát vágott Rubos az asztalra. És ha nem lesz nyolc százalék, akkor nyasgem! Ezt mondta Rubos. Ezt mondta Rubos a főnöknek, Rubos nincs ráutalva

senkire, annyi ajánlatot kap, mint a tetű, harmincnégy éve utazik teában, be van vezetve, mint egy katéter! És aztán Rubos vette a kabátját és ment. De Rubos így, de Rubos úgy, végre is Rubos maradt. Hanem a fixről Rubos nem mondott ám le a szentnek se! Hogyisne, folyton, mint egy állat, dolgozni, a büdösök meg gennyesre hízzák magukat Rubos eszén, Rubos verítékén, hát nyasgem! Ezt mondta Rubos a főnöknek, bele abba a telhetetlen pofájába. Mert hiába művel Rubos csodákat Bácsalmáson, Baján, Mohácson, az egész világon, ezek a büdösök csak fitymálnak. Nincs elég magas ár, senki se elég jó, senki se pontos, mindenért az utazó felel. Kint harcolni, bent harcolni, meggondolja maga, mi az, fiatalember? Magának jó. Saját cég, kóser dolog, alle Achtung. De próbálna csak meg másnak dolgozni! Ezeket a főnököket szét kéne klopfolni, à la bécsi szelet, fel kéne nyársalni, s még a föld alá is külön beciánoztatni, hogy egész biztos legyen a dolog. Mert aki Rubossal így ugrál, hogy ugrálhat az mással? Á, itt a fekete, és itt a Cukor. Tyukelesz!

Misi meglöki: – Hagyja!

– Már miért hagyjam? Bolond volnék. Az ember ne hagyjon magával kitolni. Ezt tanulja meg. Akkor fog csinálni boltot. Mondja meg, miért hagyjam. Pesten egy nő tíz pengő. Itt az éji szállás három, a borravaló maximum harminc fillér. De ha odaadok egy ötöst, abban már cakkpakk a gavalléria is benne van. Aztán ezt az öt pengőt fel lehet szobáért számítani teljes egészében, s így semmibe sem kerül.

– Azt maga amúgy is felszámítja.

– Az igaz, de így elgondolni azért kellemesebb. Nem mintha kettő vagy öt pengő pénz volna, Rubosnak ez

még ma sem pénz, Rubos leül játszani a vonatban ultisat, s az öt pengő Pesttől Pilisig együtt van. Vagy mit mondjak! Újszásztól Szolnokig, Ceglédtől Jászkarajenőig is összehozom! Rubos nem is spórolásból teszi, csak meg akarja mutatni, hogy ötért olyat csókol, mint más huszonötért! Tyukelesz.

Ella fenyegetően kihúzza magát.

Misi szorong: – Hagyja. Látja, hogy nem akar. Ez nem olyan.

– Ugyan, ne papoljon Rubosnak, zöldfülű. Nyavalyát nem olyan. Nem lehet másmilyen. Ennek nincs fizetése, csak koszt, lakás és borravaló. No, mondja már, mit keres, a bennszülöttek nem adnak borravalót. Marad a nadrágos ármádia. Eszik itten négy utazó naponta. Étkezésenként per kopoltyú tíz fillér, szoba után harminc fillér. Naponta legalább egy elmegy gyalog. Mondjuk, két pengő egy nap. Szombat-vasárnap mindenki hazamegy. Keres egy héten tíz pengőt, ha jól megy. Abból kell neki megnyerően ruházkodni, selyemharisnya, púder stb. Egy ilyen nem járhat akárhogy, nekem ne mondja, Rubos nem ma született, ha egy jobb rongyot akar, hát nincs más, mint lefeküdni.

Misi: – Spórol. Ellátása van.

– Ne mondjon ilyet Rubosnak! Maga talán spórol?

– Én nem.

– Legyen nyugodt, ő se. Az ilyen nő dohányzik, ondoláltat, manikűröz, ne mondjon semmit Rubosnak. Lefekszik és punktum. No pedig, ha egyszer így van, akkor Rubos pénze tán ólomból készült? Majd meglátja, hogy éjjelre leesik. Majd átkopogok magának, ha megy az üzem.

– Már indul? De szorgalmas! Volt a malomban?

– Most megyek.

– No, dobre vecser! Rubos egy kicsit durmol.

*

Elsőrendű fogadtatás a malomban. Olyan kedvesek, hogy Misi meghökken. Bizonyára másutt már nem kapnak hitelt, ez Misi első gondolata. Hanem hamarosan bizalomra kap ismét. A kuncsaft urak alkusznak, mint a cigányok. Recseg-ropog Misi idegrendszere. Még egy fillér, még két fillér, nem, nem, még mindig drága. Aki ilyen nehezen vesz, az bizonyára hitelképes. S az olajmecca folyik tovább. Repülnek a negyedórák, a felek habzanak, fröcsögnek. Két és fél órai hadakozás után Misi előveszi a varázsigét: Olajaink különleges előnye, hogy nagy tömítőképességükkel ráfekszenek az olajgyűrűkre, és meggátolják, hogy a petróleumgőzök átcsapjanak a kráterbe. – Hókuszpókusz, az üzlet komplett.

Mikor kilép, esik az eső. Na, nesze neked, Misi, most vasaltattad ki a kalapodat. Mindig van valami baj az időjárással is külön. De menni, menni! Információt szerezni! Most elhalad a szálló előtt. Az ablaknál Rubos áll és szivarozik: – Halló, fiatalember! Mit barangol maga ilyen esőben, meszet evett? Jöjjön be a melegbe.

– Nem lehet.

– No de, amíg így szakad, üljön le legalább.

Misi hajlik: – Hát egy kicsit.

– Nagy bolond maga, fiatalember! Esik is, egy félóra múlva sötét is van, és maga mégis barangol. Üljön le, aztán ábrándozzék a szombatról.

– Információ kéne.

– Csinált valamit a malomban?

– Igen.

– Majd Wiener megmondja.

Wiener jön: – A szoba rendben van, kérném most rendelkezni, mielőtt a hatos bejön.

Misi: – Maradok. Mondja, Wiener úr, jó ez a malom?

– Melyik? A Muity?

– Nem, a másik.

– Két mirjámra igen, de már háromra nem.

– Krach!

Rubos a bölcs: – Informálódni mindig előzetesen kell. Egy kis baklövés. Tanulság a jövőre. – Hanem Rubos villámgyorsan becsukja a bölcsészeti fakultást: – Hihi tyukelesz!

Ella, amint üldözőjét meglátja, sarkon fordul, és eltűnik a konyhában.

Rubos: – A kis büdös. Hej, a kis büdös! Tyuj, mi lesz itt éjjel, fiatalember! Látja, a kis büdös tornássza a taksáját felfele. Tanulhat tőle, hiszen utazó vagy ringyó, az ugyanaz.

Rubos fölkel, kinyitja a konyhaajtót, ahol Ella könyökig mélyedve egy liba hátuljából húzza a kacskaringós belét meg a sáros zúzáját. Szekszepil. Csakhogy jaj neked, Rubos! Ella amint meglátja kitartó udvarlóját, elfogja a bőkezűség, és az értékes zsigereket azon melegében Rubos orcáira borogatja, s a refrén: – Büdös lator.

Na, Rubos, jól megkaptad! De Ella, te is megkapod! Ellenben Wienerné téved, ha azt hiszi, szólóária következik.

Wienerné: – Na most aztán elég!

Ella: – Nekem is.

Wienerné: – Büdös ringyó!

– Azt maga csak szeretné. A kofferemet!

– Egy frászt, amíg a vendéget ki nem engesztelte.

Milyen szépen tudja kifejezni magát!

Wiener jön: – Matild vigyázz, mit mondasz, emlékezz rá, mi volt tavaly?

Wienerné: – Nem hagyom a vendégeimet! Nem adom ki a kofferodat, amíg a vendéget meg nem békíted.

Ella: – Márpedig nem fekszem le ennek a büdös latornak semennyiért.

Wienerné: – Az erényes szűz lány!

Ella: – Nem vagyok erényes, de még ennyire nem vagyok.

Wienerné: – Te, te, te, fejbe verlek ezzel a pohárral! A legjobb vendégemet szemelte ki magának. Ilyen egy ronda! Hogy rontja az ember üzletét. Ilyen mocskos, utolsó állat! Egyszer volna rá szükség, és akkor rendez komédiát.

De most aztán Ellában is elszakad: – Főzni, takarítani, bevásárolni, kertet gondozni, utasokat felkelteni kettőkor, négykor, hatkor, közben ribancnak lenni, nem maradok tovább! Nem akarok tovább! A kofferomat!

Most Wiener közbelép. Muszáj. A szereplők kezdik kissé elnyújtani mondókájukat, s ez elvégre nem klasszikus színpad! Wiener hátratolja feleségét: – Matild, elég volt.

– Engem szidsz? Ezt a lafancot pártolod?

– Hagyd, hogy elintézzem!

– Dehogyis hagyom! Dehogyis hagyom ezt másra.

Wiener most a másik félhez, halkan: – Nézze, Ella, tűnjék most el. Megkapja a kofferjét.

Ella mintha hajlana a józanságra. Kifacsart mivolta a röpke üvöltözésben máris összehervadt. Ez az erőteljes leányzó lelki edzettség tekintetében nem mérkőzhet

Wienernével. Igaz, hogy Wienerné ezt iparszerűleg csinálja, Ella pedig az amatőrök ökonómiátlan hevével minden keserűségét rögvest beleadja, de a küzdelem feladására van itt nyomósabb ok. Ella sírni szeretne. Az ilyesmi luxus. Ella-féle erre nem ér rá, mert a szabad időben aludni kell. De ez most igazán egy ziccer. Kimenekülhet az üvöltözésből általa, s ráadásul nemcsak a robotidőből csíp le, hanem a legnagyobb fényűzést fejti ki: Sír. Mert aki időt vehet magának törődni bajával, hát az már ne panaszkodjék.

Wiener, amint látja, mi készül, nyomban indul gátat szabni az eseményeknek, és azt mondja: – Nono. – Sőt még enyhén meg is paskolja Ella vállát. De aki sírni akar, az mindenből okot kovácsol magának. Wiener mozdulatát Ella részvétnek értelmezi, és úgy meghatódik fölötte, hogy most már semmilyen hatalom nem tartja vissza könnyeit.

Wienerné: – Bőgni, azt tud, dolgozni nem.

De ez is csak kellemes. Újabb ok könnyrohamokra, s fogjon össze az egész világ, minden bomba célt téveszt. Ella mindenből könnyródlit ácsol össze magának, és zuhog, süvít rajta lefelé a bánat a sebzettség mélységeibe.

Wiener: – Te, Matild, menj! Mindjárt itt a hatórás. Mit fognak ehhez szólni a vendégek?

Ez az érv hat. A vendégekre Wienerné érzékeny. Megfordul és dohog. Most nekem kell e helyett a nyomorúságos, bőgő majom helyett kávét darálnom. – Mert a könny vastag vért, még Wienerné ellen is nyújt valami menedéket. A helyiségben Rubos fel-alá jár. Hátul az inas olajozza a padlót, egy kicsavart mosogatóronggyal letörli az asztalokat, és két légyfogót tesz fel. Wiener nem dühös. Neki nincsenek szenvedélyei, mi-

den helyzetben tárgyilagos szakember: – Nézze, Ella, meg fogja kapni a kofferét a legnagyobb rendben, csupán még reggel hétig mindent a szokásos módon kell végeznie. Úgy a keltéseket, mint a reggeli felszolgálást. Ha ezt teljesíti, minden a legnagyobb simasággal fog menni.

Ella némán igent int. Wiener meg van elégedve: – Hát akkor most mindjárt megkérdezheti az urakat, hány órakor kelnek.

Ella engedelmes. Megáll Misi és Rubos között, aztán kérdez: – Keltés hány órakor?

Máskor úgy kérdi, hány órakor tetszik a keltést parancsolni? De Rubos tiszteletére elkészült az új fogalmazvány.

Misi: – Hatkor.

Rubos gondolkozik, aztán kárörömmel: Kettőkor.

Kétórás vonat létezik ugyan, de mindenki tudja, hogy ez a nagy hasú Rubos semmiképpen sem fog kettőkor felkelni. Ella szótlanul jegyez, aztán leül egy sarokba sóhajtozni. Wiener leakasztja a Bácskai Közlönyt, lapoz, majd felolvas: – Jó megjelenésű, fiatal hölgy felvétetik, Szarvas, Árpád szálló. Hallja, Ella?

Ella az asztalra vág: – Nem megyek jó megjelenésű helyre! Az a bajom, hogy még valahogy kinézek. Ha ronda volnék, jobb volna.

Wiener: – De nagy gyerek maga, Ella! Nagy a kereslet ronda nőben!

– Oda fogok menni, ahol a kinézésre nem adnak.

Wiener most bölcs: – Tudja, mit mondott Hindenburg? Ha nálunk esik, akkor a franciáknál is esik. Tudja, mit, Ella? Ha nem akar elmenni, még meggondolhatja. Itt is esik, Szarvason is esik, nem érdemes az embernek

sokat ugrálnia. A feleségemmel majd összebékül, szépen bocsánatot kér tőle.

– Nem, soha!

– Nézze, ez nem irredenta nagygyűlés. Jó. Ha nem, hát nem. No, de most talán menne a konyhába előkészíteni a vacsorát.

Ella megy.

Rubos, aki nem hajlandó ebben a légkörben soká horgonyozni: – Próbáljon padlóolajat eladni Wienernek.

– Most erre nincs hangulat.

– Nem most, majd később. Tud ultisat játszani?

– Nem.

– Ajjaj. Akkor nem is fog Wienernek eladni. Mit csinál szombaton este?

– Semmit.

– Fiatalember, fiatalember, amikor én annyi idős voltam, mint maga, és este kiszálltam a Keleti pályaudvarnál, hát azon porosan, kofferosan kezdtem szelni a Népszínház utcát, hogy megleljem Gréta Garbómat, Dolores del Riómat vagy raktáron levő satöbbimet. Bizony, fiatalember, Rubos snájdig volt valamikor. Vagy nem kap elég dohányt? Diétája van vagy bizalmi költségek?

– Bizalmi költségek.

– Nahát! Ilyen egy szűzjelölt. Hát akkor mit spórol? Nem fog tönkremenni a tatája, ha maga egyszer egy héten kiruccan, csak semmi aggodalom. Csípjen le pár pengőt, azt legyen stramm.

Az ajtó kinyílik, és ott áll a határás egész rakománya, kettő darab utazó. Wiener komplett szöcske. Nagy ívben repüli át a termet, és két keze nyomban tele van poggyásszal: – Á-á, á-á, megjöttünk, megjöttünk. Ella!

Ella megjelenik. Az utazók méregetik.

– Ella, két szép szobát!

Ella szótlanul intézkedik. Az egész nőn valami különleges elvonatkozás ütött tanyát. Közönyös és szórakozott. Aztán nagy arányú sürgés-forgás következik. Mindenki látja, hogy most valami döntőről lesz szó. Hát hogyne! Az utazók kosztolni fognak, a bennszülöttek fröccsözni, biliárdozni, kártyázni, jön a kulminációs pont.

A vacsora felhordás előtt áll. Ella abroszokat rak fel, huzigál, igazgat kínos igyekezettel, mintha csak lelke összedobált pusztaságaiban akarna valami szimmetriát kicsoszogtatni.

Hanem csak növeli a rendetlenséget. Ella elfordul, hogy felfordult lényének eredményét ne lássa. A vacsorát egy szellem hordja fel. A rendelések teljesítése csodával határos. A konyhában minden bediktálásnál hosszan, maflán ácsorog, amíg a fülcsavarulataiba beleragadt szavakat átpasszírozza agyába. Iszonyú lassú minden. De ez nem a kidobott cseléd szabotázsa, akinek a dolgokhoz többé köze nincsen. Az utazók gusztálják, de nem szólnak hozzá. Valami szúnyoghálószerű távoltartó készülék szerelődött Ella köré. Az idő egyetlen tömb, amelyből keserves kopácsolás morzsolja le a szilánkokat, amíg meghozza a tizenegy órát. Ella virraszt. Két utazó elvonul, az egyik Rubos. Misi virraszt. Irdatlanul álmos, de marad. Úgy érzi, nincs joga még lefeküdni. A szeme előtt megjelenik Kecskemét a barackosokkal. Volt ott egy barackfa, a legpompásabb növésű, amit valaha látott, de minden részében tetves. Haldokló fa volt...

A harmadik utazó felemelkedik, mire Misi is indul, és most Ella szabad.

Falépcső, folyosó. Ella kezében petróleumlámpa, amely

megvilágítja arcát. Úgy viszi, mint a szent Grált, és vele köszönti az éjszakát. Homlokán a transzcendens fény elül. Érdemes. Nagyobb gyönyör következik minden másnál: aludni fog. Ajtók csukódnak. Négy utazó. Keltés: kettő, fél öt, fél öt és hat.

Misi álmos, de nem akar lefeküdni. Tilos. Amíg csak találékony szervezete elő nem kotorja a raktárból: az óriás dog, Pagács Daninál a szívnyomás, az expedíció Deák Ferenc utca után, a malom és a semmi.

– Van jogom, most már ő is fekszik – szólal meg Misi, és bontani kezdi nyakkendőjét.

*

Reggel hat óra. A kocsi kint áll. Rubos még horkol, a két utazó autóval megy tovább, egyedül Misit várja a hintó a mesebeli gebével, amely parazsat eszik, mert hát valamit csak kell ennie.

Misi várja a reggelit. De Ella nincs sehol. Csak a kocsis van fönn, az meg nem látta. Ördög vigye, hát akkor induljunk.

Országút. Sárga, hideg napfölkelte, nincs semmi vérkorongos panoráma, mintha a nap maga is elapadt, elgennyedt volna. A gebe baktat. Amott a malom, a földek. Bácska a paradicsom a Tigris és Eufrát között.

Ki ül amott, az országúton? Misi a kocsiból kihajol: Álljon csak meg. – Valami szamaritánus ügy van készülőben. A splendid Misi meg akarja invitálni az üldögélőt, hogy ne kelljen gyalogosan, kofferostól megtennie a három és fél kilométert az állomásig. De nem kerül szólásra a dolog. A távoltartó készülék az üldögélő Ella körül messze körzetbe küldi szét hullámait. A transzcendens nő az útszélen, csomagján ül, és a porba

néz. Fennkölt és átszellemült. Holott a tényállás: kirígottság és a nagy kérdőjel, lesz-e elég pénze csak Bajáig is. De Ellához nem lehet szólni se szépen, se csúnyán.

Ha az embert valami nagy baj éri, akkor szervezetének gépezete kitolja az eszmélést egészen addig, amíg elég ereje van az elviselésre. Tessék, ott ül Ella. Nem ordít senki: gyönyörű. Ülhet: égi malaszt. Nincs többé Wienerné: kéj. Gondolatnélküliség: üdvözülés.

Misi tudja, hogy Ella lekési a vonatot, de nem szól. Szentek atmoszférája zsong, melyben a kofferes ülőfürdőt vesz. Hát lekési, ki tudja, hogy lekési-e? A lekésés tényéhez a jegyváltás képessége szükséges. Megint irgalmas akar lenni, de nem lehet. Az élet a jelen borával most toborozza lányát, hogy az újra katonájává legyen.

Bácska, hajnal, bőség, bor, búza, békesség és amott a jelen virtuóz a kanálisok habjáról leváltan.

Misi órájára néz. Jánoshalma felé 6 óra 21-kor. Aztán a kocsishoz súgva: Induljon egészen lassan.

A mesebeli hintó indul. Ella mozdulatlan. A zajra fel se emeli fejét, messze van. A jelen teje csepeg szájába. Az élet az ő virtuózait kitermeli, mert az élet mindent szívesen tűr el, csak azt nem, hogy elhagyják.

Ott ül Ella, élni akar, és íme, élete titka.

TOLNAI ISTVÁN
(Vázlat)

„Én e világban nem vittem sokra,
De ez nem ok, hogy ne vigyék mások,
Akkor sem, ha neked, nekem, nekünk
Nem jutottak, csak látomások."

Egyetlen, kéziratban maradt, a közelgő halál kérlelhetetlen tudatában fogant, minden illúzión és lázadáson-keserűségen már végképp túljutott, önmagával és a világgal számvető verséből való e néhány sor.

Valóban nem vitte sokra a korban, melyben élt (1904–1943). Mindössze *Három mesé*-je[1] jelent meg önálló kötetben, saját kiadásában; elbeszéléseit és néhány drámai jelenetét az 1930-as évek elejétől a kolozsvári Korunk közölte időnkint; néha más – periférikus szerepű és hatású – lapok olvasói is találkozhattak alig ismert nevével. Kis kötetéről egyik-másik napilap hírt adott ugyan apró betűs recenziókban, s e műfaj kereteit túlfeszítve határozottan rámutatott Tolnai István tehetségére, írói értékeire, lehetőségeire – e biztatás azonban már nem volt elég, s későn jött, a megvalósítás elmaradt; az írónak valóban csak a látomások jutottak, s egészen magára maradt velük, közöttük.

Egyszer nagyon szeretett volna találkozni Szerb Antallal – kereste is a Vajda János Társaságban, de elkerülték egymást. Az elmaradt személyes kapcsolat helyett

1. Tolnai István: Három mese. – Budapest, 1942. – Felelős kiadó: Tolnai István. 77. l.

így egy meghatóan emberi literátorlevél adta Tolnai István számára a jó szó oktatását, a megértés biztató segítségét: Szerb Antal írta hozzá 1942. május 16-án. Két tárgyilagos, konvencionális mondat után rögtön az egyetlen lényeges tárgyra tér: az olvasott mű hatására:

„... elolvasásához azzal a közönnyel fogtam hozzá, ahogy az ember olyasvalakinek az írását olvassa, akiről nem tud semmit, de mindjobban belemelegedtem, és végül egészen szívügyemmé vált ez a könyv. Különösen az első mese tetszett nagyon, de a többiek is. Milyen különös műfaj ez, talán csak Balázs Bélának jutott valamikor eszébe metafizikai népmeséket írni, de neki távolról sem sikerült annyira, mint Önnek. Mert Önnél valami rendkívül gazdag, expresszív képfantázia fűti át és teszi elevenné a stílust. És milyen remekek a nevek! A mesék elgondolása, gondolati anyaga is nagyszerű, de mondom, elsősorban a képfantáziáért tisztelem, a könnyűségért, amellyel a jó képeket árasztja magából."[2]

A levél vége egy közeli személyes találkozásra utal – de erre már nem kerülhetett sor.

Csaknem két évtized múlva bukkan fel újra a végképpen elsüllyedtnek vélt név. Sándor Pál emlékezik meg róla – a Horthy-Magyarországra eljutott Lenin-könyvek emlékét, sorsát idézve. Így szól Tolnai Istvánról:

„... Nékem is volt egy 12 kötetes ... Lenin-válogatottam ... említem azt, hogy azzal kapcsolatban, mint

2. E levelet – valamint az egyéb életrajzi vonatkozású dokumentumokat, kéziratos műveket stb. – az író nagybátyja, Tolnai Jenő bocsátotta rendelkezésünkre; az egész hagyaték önzetlen gondozásáért s készséges segítségéért őt illeti köszönet.

jutottam én ehhez ... emléket állítsak egy elvtársnak, akinek az irodalmi működésének az »elsüllyedt irodalom« égisze alatti feltárása, sőt – lehet mondani – felfedezése fiatal irodalomtörténészeink jövendő feladata kell hogy legyen. Tolnai Istvánnak hívják az illető elvtársat, akinek ... emlékezetem szerint *Három mese* címen jelent meg egy novelláskötete. Egy nap meglátogatott, és egy köteg könyvet hozott magával. A fent említett 12 kötetes Lenint. Búcsúzni jöttem – mondta –, és egyben végrendelkezni. Kiszököm az országból, és beállok a spanyol nemzetközi brigádba. Harcolni akarok a fasiszták ellen. Nos, egyetlen érték, amit magam után itt hagyhatok, Lenin. Ha visszajövök, akkor majd jelentkezem érte, ha nem, emlékül rád hagyom.

Elbúcsúztunk, és azóta nem hallottam róla ..."[3]

„Esténként most meghalásból
Szoktam főpróbát tartani,
Bár nem hinném, hogy az előadáson
Mellettem lesz majd valaki."

Rövid élete külső eseményekben szinte jellegtelenül szegényes volt; fordulatait, de élményeinek javát is a kor szabta meg – s a kortárs nemzedék annyi más befejezetlen pályája, torzóműve tette szomorúan általánossá.

Tolnai István Budapesten született, 1904. december 7-én. Apja műszaki tisztviselő volt; három gyermeket

3. Sándor Pál: Lenin könyvek Horthy-Magyarországon. – Magyar Filozófiai Szemle, IV. évf., 3. sz., 1960. – 358. l. (Tolnai Istvánnak e terve nem valósult meg.)

nevelt fel. – Gyermekkorának legnagyobb élménye a zene volt; jól gordonkázott, gyakran szerepelt zeneiskolai hangversenyeken. Érettségi után zenével akart foglalkozni. 1939-ben azért lépett az Országos Zenész Szövetségbe, hogy talán így zenei pályán tud majd elhelyezkedni. Külföldi (Helsinki) tanulmányokról, zenei tanításról álmodozott, de szülei ellenkezése miatt keserű szívvel lemondott róluk.

Nemcsak a gyermekkor és a zene kapcsolódott össze életében; a felnőttkori nosztalgia a gyermekkor elveszett paradicsoma után is mindig a zenét idézi: nem egy önéletrajzi elemekkel átszőtt, késői írása szól erről a feledhetetlen élményről.

A családban Edit nővére volt rá leginkább hatással – egyfelől a zene révén, másfelől pedig: tőle kaphatott indítást a munkásmozgalomhoz. A Tanácsköztársaság idején Tolnai Edit egy diáktanács küldötteként tevékenykedett. Az ellenforradalom kezdetén azonban kizárták az iskolából, s csak később – amnesztiát kapván – mehetett egyetemre.

Tolnai István az érettségi letétele után nem tanult tovább; „kereskedelmi alkalmazott" minőségben dolgozott. Kényszerű munka volt ez számára mindvégig; *Élla és az utazók* című kis elbeszélése jól mutatja e hajlamaitól, tehetségétől, terveitől teljesen idegen világ iránt érzett megvetését.

A munkásmozgalomhoz 1924-ben, húszéves korában csatlakozott. Ennek az elhatározásának körülményei, valamint itt végzett munkája alig ismeretesek. Egy *Jegyzék a mozgósított és besorozott polgárokról az illetőség és mozgósítási hely szerint* című írás adatai szerint 1924 óta volt kommunista. Az illegális mozgalomban való

részvétele miatt két ízben is letartóztatták. A felszabadulás évéből keltezett nyilatkozat szerint az V. ker. Pannónia u. 14. sz. ház (itt lakott Tolnai István 1931 óta) házmegbízottja hasonló tényekre emlékezik: Tolnai István „a baloldali mozgalomban való részvétele miatt több ízben büntetve is volt". – 1942 októberében mint munkaszolgálatos Gödöllőre kapott behívót, s még ez év vége felé a frontra vitték. 1943. január 29-én Korocskán látták; egy hazatért társa elbeszélése szerint – mikor innét visszafelé hajtották őket – betegség ürügyén lemaradt, s február 6-án a szovjet csapatok fogságába került. Régóta tanult oroszul, s most régi terve-vágya valósult meg – mielőtt azonban új és emberi életet kezdhetett volna, járványos tífuszban megbetegedett, s néhány nap múlva meghalt. Édesanyja itthon haláláig (1957) várta, hogy hazajön „eltűnt" fia.

„Nem felejtem el, hogy
Élnek már a mások,
Kik számára élet virul,
Nem csak látomások."

Tolnai István írásaiban inkább csak közvetve él ez a remény; műveinek világát olyan szereplőkkel népesítette be, akiknek számára nem virult élet – vagy embertelen és gonosz lényük tette eleve lehetetlenné, vagy pedig éppen emberségük miatt kellett elpusztulniok. Lapjain azonban a pusztító hatalmak mitikussá növelt erejét-gonoszságát, de az élet annyi kibontakozni vágyó, szép és boldogító lehetőségét, gyengéd-líraian és hétköznapi-egyszerűen érlelődni kész emberségét is olyan mély indulattal és minden nyílt állásfoglalásnál meggyőzőbb atmosz-

férában tudta ábrázolni, hogy maga az ábrázolás fejezi ki az író illúzió nélküli, de szükségszerű bizonyosságból fakadó hitét a társadalom megváltozását követő élet „virulás"-ában.

A *Három mese* kortársi ismertetései – a maguk igénytelenségében is – az „új író jelentkezett" tényének megállapítása mellett Tolnai István szemléletének, írói törekvéseinek néhány fontos vonására is utalnak. Így mindenekelőtt a műfaj adta valóságábrázolás és korszerűség lehetőségére: a mesék a felnőtt olvasóknak mondanak lényeges dolgokat az életről, s nem csupán általánosságban, hanem a korabeli életről az 1942-es „mai emberek"-nek. Az ősi mesetéma, a Jó és Gonosz párviadala új változatban jelenik meg Tolnai Istvánnál, s új feladat megoldására kényszeríti az írót:

„... Hiszen ma egy kicsit mi is a mesék világában élünk: az arányok megnőttek, az alakok emberfölöttivé magasodtak ... A kor már-már túlcsap a realitás határain, s borzalmaival a mesék világába csap át. Egy ilyen világ mesemondójának lenni nem csekély feladat."[4]

Fanyar hang, merész és különös emberlátás, tiszta és friss próza, színes és gazdag magyar nyelv – meséinek ezek a fő értékei; s bár küzd még a formával, már első könyvével is író; újabb kötete és közvetlenebb mondanivalói fogják majd megmutatni, vajon nem a regény lesz-e igazi területe – ez a kép bontakozott ki Tolnai István írói egyéniségéről a *Három mese* megjelenése idején.

A kéziratban maradt hagyaték arról győzi meg az olvasót, hogy valóban a regény, illetve a kisregényhez kö-

4. Népszava, 1942. május 29.

zel álló, nagyobb lélegzetű elbeszélés volt igazi területe – s ha körülményei engedik, s a magyarországi fasizmus nem töri derékba pályáját, itt bontakozhatott volna ki legteljesebben írói művészete.

Írói erényei *Sámson* című regényében tárulnak fel leginkább – hibái is itt mutatkoznak meg legleplezetlenebbül. Expresszív stílusa, nagy atmoszféráteremtő ereje, balladásan komor hangulatai, társadalomábrázolásának néhol megdöbbentően meggyőző hatása nem egy részletében kiemelkedő alkotássá teszi e művét – s legjobb lapjait az olvasó nem tudja elfelejteni. A bevezető fejezet tablószerű képei: a csíkfalvai határról, a falu mind komorabbá és riasztóan félelmessé váló világa, az állatok között pusztító pestis leírása, a csapástól az istentelenségbe, majd az öngyilkosságba menekülő paraszti sors tragikus kiúttalansága, végül a kastély körül egybegyűlő parasztok „sötét szívéből bagolysereg"-ként kiszálló és áradó lázadás: megdöbbentő erejű képek. – Úgy halnak meg, „mint a disznók, csúfondárosan, megvetően ... mint a kiscsirkék, panaszosan, kunkorodó kezekkel és lábakkal, amelyek azt mondják: Én nem tudom". Alig esik szó a paraszti nyomorúságról, szenvedésről – mégis ezt sugározza a puszta tényleírás vagy a részletezettebb elbeszélés minden hűvös mondata. A komor mondanivaló, illetve atmoszféra ellenére is gyakran érezni az író alkotó örömét: a megtalált művészi kifejezés okán.

Egy-egy részlet minden művészi értéket összefoglaló teljessége mutatja legtisztábban az író tehetségét, lehetőségeit s egyúttal az igényt-mércét is. Hadd utaljunk illusztrálásképpen a II. fejezet befejező soraira – az öngyilkosságra készülő szegényparaszt lelkiállapota, múltja

és jelene, emlékei és tehetetlen bosszúvágya, kietlen sorsának lázító ereje ott él a rövid mondatok kérlelhetetlen monotóniájában; irónia, önirónia és keserűség egységbe fonódó hangjában:

„... Komor haragja elszáll. Víg könnyűség deríti homlokát. Nyájasan köszön minden járókelőnek, ő a falu egyetlen békességes lakója most. A padlás simogató csendje jó, és olyan meleg, mint a frissen fejt tej. S amint a szöget kalapálja, új kedvre deríti a mozgás, a csengő ütem, az egész ember megpendül, mint a húr. Oly jó gondtalannak lenni. Ezt a nagy szabadságot nem ismeri se király, se cigány, ez az angyalok csókja, ami csak halni készülőnek jár. A padlás drága emlékei repesnek, itt teritették szét a lucennát, és dobták fel a hasadt nadrágokat, amott, a sarokban evett szalonnát egyszer, nagyon jóízűt, a szaga az orrába jött egy pillanatra, csintalan kis bor kotyogott utána, négy-öt deci, amitől jókedve lett, olyan, mint most. Jóllakott volt akkor és vidám. Most is. Nyakára lomhán hurkot rak, cipeli a padkát, megvizsgálja a szöget, mert alapos ember, aztán elszólja magát még egyszer tele torokból: hej, azt a betyár úristenit, azt pont. Ott lóg."

Az élet komor volta – riasztóan, félelmetesen, engesztelhetetlenül, megannyi új formában és változatban; beletörődésre, esztelen lázadásra, pusztulásra késztve – ott él a regény nagyobbik felében: emberi sorsokban, hangulatokban, képekben. De Tolnai István tudja, és nem kevésbé meggyőzően fejezi ki azt is, mennyi szépség lehetne az ember része az életben – s ahol e lehetőségek a valóság közelébe érnek, harmonikus és gyengéd líraisággal mondja el róluk és velük a „tudatos jövő"

„látomásait". A jövő ott érik az anyai testben, s már a puszta várakozás, a növekedés érzése is mennyi boldogsággal tölti el a nehéz sorsú asszonyt; majd a hatalmas gyermek fejlődése, gyermekien szép és tiszta szerelme, szenvedéseit is lebíró öntudata és ereje – egy csaknem teljesen értetlen és ellenséges világgal szemben: a bibliai Sámson története e csíkfalvai változatban új értelmet kap. – Az anya tudta, hogy ebben a világban miért oly különösen szép a bibliai Sámson: „... igazán csak őt vágyja, mert mi kell jobban, mitől függ jobban egy ember, mi lesz belőle, ha nem nő meg benne végtelenül, elnyűhetetlenül az erő. Egyedül őt akarja belé, aki szétrántotta az oroszlán állkapcsát, a szamár csontjával szétverte a filiszteusokat, elbukott egy átkozott asszonynál, és összeroppantotta az oszlopokat." És amikor a megvakított Sámson „megindul a gerendák közé": tudja, kiket kell elpusztítania, s kikért kell megfizetnie ...

A *Sámson* kompozíciója a megoldás felől nézve válik igazán áttekinthetővé; a mesei-szimbolikus és a közvetlenül-konkrétan valószerű elemek egymásba játszása, természetes harmóniája az ábrázolt élet és a művészi kifejezés kétféle rétegét, formáját is összhangba hozza. Mindezek az értékek természetesen nem mindenhol és nem mindig teljes mértékben valósulnak meg regényében; a stílus áradó sodra néhol fölöslegesen patetikussá alakul, egy-egy részlet csak körvonalaiban kidolgozott, a naturalizmusra és expresszivitásra való tudatos törekvés esetenkint egyhangúságot eredményez – mindezek azonban – mint az „első regény" jellegzetes gyengéi – nem érintik az egész mű értékeit. Túlzás nélkül mondható: Tolnai István *Sámson*-a a két világháború közötti magyar irodalom szocialista ágának figyelemre méltó al-

kotásai közé tartozik, s önmagában, minden egyéb körülményre való tekintet nélkül, meggyőző és művészi igényű képet ad a kor világáról.

Elbeszélései közül a kötetünkben első ízben publikált *Feltámadásom történeté*-t kell kiemelni. Elbeszélői értékei mellett önéletrajzi vonatkozásainak általánosított érvényű feldolgozása s drámaiságának lázító ereje teszi jelentőssé. A család visszahúzó, az önálló egyéniség kibontakozását gátló kötöttségei s a kiszabadulás vágya Tolnai István életének egyik keserves, elfojtott s csak írásaiban gátlás nélkül előtörő élménye volt; a *Feltámadásom története* című mű alaphangját, egyik fő motívumát is ez adja. A „feltámadás"-nak azonban ez csupán kezdete – bár így is alkalmas elfogadott hazugságok tárgyilagos-ironikus leleplezésére és a hazugságokból felszabaduló élet örömének jelképesen nagyszerű érzékeltetésére. A családi zsarnokság társadalmilag elismert és méltányolt formáját így írja le:

„... Apám igen sokat adott a dolgok természetes látszatára, és tulajdon akaratát, amely mindig érvényesült, a másik kívánalmaiként is tudta egyúttal látni. Harmonikus lelkületet képzett így ki magában, és mások is jó embernek tartották. Nem veszekedett soha, mert nem volt miért. Akarata ellenállás nélkül ment keresztül, hatalma annyira nyilvánvaló volt."

Az ilyen akarat géppé teszi az alárendelt embert, aki automata módjára él. Az egyéni élmény a felszabadulás legkezdetén is – reflexiók során – minden elnyomott emberi élet eltorzult és megnyomorított világának-sorsának tudatosodásához és elvetéséhez vezet: a szabad csatangolás, a Duna hullámai, a levegő és a víz egy-

szerre a szabadság világába viszik az ifjút, s emberi–embertelen ellentéte így jelenik meg gondolataiban:

„. . . Nem tudom, miképp igázódhat le annyira egy ember, mint ahogyan ezt én . . . élő holttestként megértem. A szántóföldek, egy gőzfűrész, egy századok merevítette család feneketlen, kényelemimádó önzése miként állhat az ember előtt mint jóságos szükségszerűség, és hogyan tud az ember lénye ennyire kifordulni minden emberségéből önmaga iránt. De tudom, ha ott fönt egy olyan folyó megy át, miként itt a Duna, úgy mindenki szürke ájulásának vége, az ember megifjult lényét ez a hűs áramlás elhozza, ami hozzá piszok ragad, lemossa, ami gond és földhözragadt törpeség csak tenyészik, elmossa, elsodorja . . .”

Még kíméletlenebbül szólaltatja meg ezt a motívumot azokban a gondolatokban, amelyek a család zsarnoki hatalmát az észrevétlen és ezért kivédeni lehetetlen gyilkosság egyik módjának tekinti – de a látszólagos felszabadulás, illetve „feltámadás” örömét csakhamar a társadalom sokféle, új, eddig nem ismert elnyomása fordítja visszájára: most már azonban nem beletörődésre, hanem küzdelemre. Tolnai István többi novellájában is gyakori e küzdelem: az öntudatra ébredt, komoran nehéz és illúziótlanul nyomasztó világ sok[illegible] vak erői ellen: az emberi életért és néhi[illegible] emberség[illegible]: munkáért, termésért, gyermekért. Ami különösen s[illegible]é és megrendítővé teszi novelláinak legszebb lapjait, az éppen a nehéz körülmények között élő, [illegible] emberek életében is meg-megjelenő, kiolthatatlan képesség és remény a derűre, a gyengéd és szerető pillanatok bensőségére – sohasem érzelmesen színezve vagy idillbe ágyazva, ha-

nem a komor képek között, természetesen és odatartozóan.

A *Feltámadásom története* ismét a családhoz vezet vissza a végén – de már nem a hazug polgári család világához, hanem a felszabadult ifjú tiszta, emberi érzelmekre építeni próbált családjához, annak tragikus széthullásához, a koraszülött gyermek és az őt anarchista lázadással megbosszulni kívánó asszony embertelen halálához. Mert közben ez történt: a kegyetlen társadalomnak végül is sikerrel járt a kísérlete, hogy tönkretegye mindazt, ami jó és nemes kicsírázni akart egyszerű szívekből.

Másik nagyobb terjedelmű elbeszélése egy másfajta bukás okait és törvényszerűségét tárja fel: a felsőbb osztályokba való felemelkedés is csak ideiglenesen és látszólag oldja meg a problémáit annak, akinek igénye maradt még valamiféle emberségre. Kisebb prózai írásainak legjobbjai mind egy-egy új vonással gazdagítják Tolnai István írói arcképét – önéletrajzi elemek, szatirikus hang, a városi élet ábrázolása a kifejezőeszközök kísérletező változatossága útján. – Drámai jelenetei inkább próbálkozások, legalábbis műfaji vonatkozásban – kötetünkből ezért maradtak ki.

Kovács Endre

Tolnai István írói hagyatékának legfontosabb bibliográfiai adatai:

I. AZ ÍRÓ ÉLETÉBEN PUBLIKÁLT MŰVEK:

1. Három mese. – Id. m.
2. A tekintély helyreáll. – *Korunk, 1932., 429–432. l.*
   Hagyjátok Aladárt! – *Korunk, 1932., 889–895. l.*
   Sztrájk-pasztillák. – *Korunk, 1933., 546–548. l.*
   Bitang-kurzus. – *Korunk, 1934., 251–261. l.*
   Ella és az utazók. – *Korunk, 1934., 535–546. l.*
   Grünbaum és Krumpholz. – *Korunk, 1937., 233–240. l.* (Részlet)
   Három ing. – *Korunk, 117–120. l.*

II. KÉZIRATOS MŰVEK:

1. Sámson. – *Regény.*
2. Az automata. – *Elbeszélés.*
   Tolvaj. – *Elbeszélés.*
   Dohányvásár. – *Elbeszélés.*
   Lipcsei vásár. – *Elbeszélés.*
   Mari. – *Elbeszélés.*
   Feltámadásom története. – *Elbeszélés.*

Waha bábszínháza. – *Elbeszélés.*

3. Családi élet. – *Jelenet.*
   Egytől kettőig. – *Jelenet.*
   Háromszor étkezés. – *Jelenet.*
   Szeretni. – *Jelenet.*
4. Utóhang. – *Vers.*
5. Cím nélküli, rövid és töredékes elbeszélések, jelenetek.

TARTALOM

Három mese
A föld szellemei 7
A három fa 38
A tűzliliom 56
Regény
Sámson 85
Elbeszélések
Grünbaum és Krumpholz 249
Feltámadásom története 344
Dohányvásár 378
Mari 397
Bitangkurzus 407
Ella és az utazók 431
Tolnai István (Vázlat) 455
Jegyzetek 467

A kiadásért felelős a Magvető Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Mátyás Ferenc
Műszaki vezető: Beck Péter
Műszaki szerkesztő: Bezúr Györgyi
Kiadványszám: 597
Terjedelem: 23,6 (A5) ív
Példányszám: 1800
MSZ 5601–59 és 5602–55
MA 389–d–6668

1966/2474 Vas megyei Nyomdaipari Vállalat, Szombathely

Ellenőrizve

23022

29,—

Magvető